

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Sifre Kodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Yehoshu‘a

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 597 [1836 oder 1837]

עשוהי רפס

[urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9056](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9056)

ספר יהושע

מתורגם מאת משה הלוי לנדא

ומבואר

מאת החכם מדקדק

מו"ה וואלף מאיר

מורה לשון עברי בבית חנוך הנאָרמאַלי אשר בפראג

ונלוה אליו

פירוש רש"י והעתקת כל מלות בלע"ז.

שנת ת"ק"צ"ז לפ"ק.

J O S U A .

פראג.

דרוק אונד פערלאַנג דעס משה הלוי לנדא.

Handwritten text at the top of the page, possibly a title or header.

Handwritten text in the upper section of the page.

Handwritten text in the middle section of the page.

Handwritten text in the lower middle section of the page.

Handwritten text in the lower section of the page.

DAM
K

מבוא

לספר יהושע.

הספר הזה הכי נכבד הוא מכל ספרי הקודש (זולת תורת אלהים חיים),
הן מלך הספורים הכוללים בו, והן מלך האיש הקדוש אשר נקרא שמו עליו. מפאת
ספוריו, יען בו יסופר כי בלע י"י אמותיו, הקים שזועתו לאברהם לינחק וליעקב
להביא את זרעם להארץ אשר דבר להם; נתן להם נחלת גוים וישראל היתה לעם,
תחת עד עתה אבותיהם הלכו מגוי אל גוי ומממלכה אל עם אחר במתי מספר,
רעה לאן ואנשי מקנה; ואם גם במלרים פרו ורצו ויעלמו מאד, אך עצדים היו
לפרעה, ויאנחו תחת סבלות מלרים ובגוים לא יתחשבו, אין שר ואין מושל למו,
אין לוחם לחם ואין יושב על מדין. אף גם כהסיר י"י עול מלרים מעל שכמם, ביד
רמה ילאו מאדמת חם, משה כאמן בית י"י בראשם, שופטים ושוטרים הוקם להם,
גם שרי מאות ושרי אלפים; בכל זאת לא באו לכלל תקון מדיני, רק היו כגדוד
יגוד אשר לו שרי הנבא גם חוקים ומשפטים ישרים, ואולם עוד לא הגיעו לתעודת
ממלכה נכונה; כי זאת כל תתכן כי אם לגוי שוכן על ארץ נושבת בנחלת שדה
וכרמים. אכן עתה, כאשר באו אל הנחלה ואל המנוחה, אחרי אשר נלחמו מלחמות
גדולות ונוראות, השמידו את האמורי אשר כגובה ארזים גבהו, וירשו ארץ טובה
ומצורכת; עתה כהיו לעם, שמש הולך וגדול בין הגוים אשר להם נתנה הארץ ואשר
מעולם אנשי שם, ולזה: אם גם קורות בני ישראל מקורם בספר תורת משה, הן
ספורי עם ישראל יתחילו בספר יהושע. גם מפאת האיש אשר יקרא הספר בשמו

ט ב ו א

והוא מחברו^א) וכל אודותיו צו נאמרים; גם מפאת הזאת להספר הזה יתר שאת מכל שאר ספרי הנביאים הראשונים והאחרונים, ואך מעט יחסר מערך החזרה אשר הוא נלמד אליו; כי בכל הנביאים והשופטים שעמדו להם לבני ישראל, מימות תשה עד אשר חדל חזון, לא קם כמוהו, כי הנביאים יתחלקו לשתי כתות.

הכת האחת, המה אשר הקימם י"י אך לנביא ומורה עם, להראותם את הדרך אשר ילכו בה ולהוכיחם על פניהם עת הפרו צדית י"י וצחורתו מאנו ללכת, גם הגידו אותות לאחור להודיעם את אשר יקרה אותם באחרית הימים, כפי אשר הסיר י"י מסך העתידות לפניהם והראם קורות ימים יולדו; אולם האנשים האלה אין כוחם אלא צביה, לא הלכו בגדולות לעשות מלחמות, זורעם לא הושיעה למו. ויען לא היו מנהיגי עם ואף לא לחמו מלחמות י"י, לכן לא היתה מחוקם כלל לתת אותות ומופתים בארץ; ואם גם לפעמים הפליחו לעשות הפלא ופלא באליהו ואלישע שללחו את הירדן והחיו מתים וכדומה, זה היה רק כי נעתר י"י אל תפלתם ומלא את משאלותם, על דרך: רנון ירחיו יעשה; אולם לא מנאנו כלל כי י"י גוה אותם לעשות כפלאות כאלה, יען אין מגמת הנביא אשר רק צרוס פיו ייסר גוים ויוכיח לאומים לברא חדשות ולשנות דרכי הטבע.

והכת השניה המה השופטים והמלכים כי גם המה נכללים בכלל נביאים ראשונים^ב), והם יחידי סגולה אשר קראם י"י להושיע את עמו מיד נר ולהכניע אויביהם מפניהם, (ולאם חזק י"י את זרוע קדשו לפעמים לעשות עמהם כפלאות למעלה מדרך הטבע לתת עוז למתי מספר על עם רב ועלים) אף לאחזו ידם צמשפט לעזור בקהל י"י על פי התורה ודתי המדינה כצדק וגדעון שמשון וכיוצא.

והנה מכת הזאת יש מהם אשר לא דבר י"י לא להם ולא עליהם, אך רוח י"י כוססה צם, רוח עלה וגבורה, לאם להלבישו עוז ללאת ולצא בצבא להוריד באף עמים ולדכא תחת רגליו רשעי ארץ המליקים לישראל, כאהוד, יפתח ודומיהם

(א) ואם גם לא כל הכתוב צו מידי יהושע ילאו, רובו ככלו.

(ב) וגדנר עוד מזה בהקדמה הכוללת א"ה.

ודומיה, או למלאות אותם רוח חכמה ודעת לעשות משפט עמם, כאלבון ואלון
 וכל האופטים הנזכרים באופטים י"ב מן פסוק ח' עד סוף הפרשה; כי לא נזכר
 שצאו שום מלחמה או שהושיעו את ישראל, אך נאמר שהם שפטו את ישראל;
 ויש מדבר י"י עליו אך לא שם דבריו אליו, כמו שמאן שנגלה מלאך י"י אל
 אבותיו ואליו לא דבר, וכן צברק היה רק דבר י"י אל דבורה; ויש אשר אליהם
 דבר י"י מאחז שתי הסבות שזכרנו, אם להרהיב עוז בנפסם לעשות חיל במלחמה
 בגרעון וכדומה, או לפעול משפט ולדקדק בארץ כאלמה אשר נראה אליו ה' פעמים
 בגרעון.

חולם כל האופטים והמלכים האלה אשר האפיע י"י מרוחו עליהם, אם
 גם היו מכלל נביאים, בכל זאת לא תזכו מפוני העתידות ולא גלו חדשות טרם
 תבאנה. גם שמואל הרואה נאמן לכביא לי"י, לא שם מבטו למרחוק, וכל אשר נבא,
 צימיו ילא; ואם גם טפר תהלים לדעת חז"ל יגיד קורות ימים יולדו עד דור אחרון, הן
 אין זה בכלל נבואה, כי הספר הזה ברוח הקודש נאמר (א). אכן במשה צמר י"י התאחרו
 שתי המעלות האלה, גדולת האופט וגבורתו, אף רוממות הכביא וקדושתו יחדיו; הוא
 כהל שבטי ישורון ע"פ י"י ועשה אותות ומופתים לעיני כל ישראל, כמוהם לא היו מני
 הושם אדם עלי תבל ובל יהיו עוד כל ימי השמים על הארץ; אף חזה במחזה שדי כל
 הסבות תחזיהן יתהפכו קורות בני ישראל עד ישובון לצלרון אסירי התקוה; אין דבר
 נעלם ממנו ואין נסתר מנגד עיניו, כמו שאמרו חז"ל: הראה הק"ב למשה דוד ודוד,
 דורשיו ומנהיגיו (ועיין בפירוש הרמב"ן על פרשת האזינו). והראיה הצרורה כי ציעודי
 הטובות והרעות אך נשמת שדי הבינהו ורוח י"י דבר בו, ולא במחמת אדם ומדע בשר
 השכילם הוא אמרו: אף בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים (ויקרא כ"ו
 מ"ד), כי הבטחה כזאת קלרה יד שכל אנוש מהשיג, ונהפך הוא, כי כל יודעי העתים
 יתפלאו על קיום הבטחה הזאת ויודו כי אין כעם ישראל גוי אחד בארץ אשר זה אלפים
 שנה יחיו באמונתם מפוזר ומפורד בין העמים, ובכל לוק העתים ובכל התלאות אשר
 מלאחם לא שנו את דתם, ימים יעבורו שנים יחלופו, ועיקרי אמונתם עוד צריא
 חולם כימי הולדם. ועוד הוכחה מכרחת, כי דברי משה מפיו עליון ילא ילאי,
 ציעודי.

(א) כאשר נזכר כל זה בהקדמה הכוללת בעז"ה.

מבוא

ביעורו: והוסיף י"י מלרים באניות (דברים כ"ח ס"ח) וכן היה באמת ; ואיך ידע זאת משה אם לא רוח י"י דבר בו ומלתו על לשונו .

עוד היתה נבואת משה רבינו ע"ה מובדלת מנבואת שאר הנביאים , גם באיכות , גם בכמות , ביתרון גדול ; כי באיכות כבר באר הכתוב באמרו : אם יהיה נביאכם י"י במראה אליו אתודע וגו' לא כן עבדי משה פה אל פה אדבר בו וגו' (במדבר י"ב ז' ח') , וכן כאמר : ודבר י"י אל משה פנים אל פנים (שמות ל"ג י"א) ; ובכמות כי כל הנביאים לא התנבאו אך צעתיים ידועים , כנזכר עליהם הרוח , אולם בסוד הרוח היו כאחד האדם , ולא היו מורסקים מטעות ושגיאה ; והעד הנאמן כי נתן הנביא הסיב לדוד כאשר בקש המלך לזנות בית לי"י : כל אשר בלבבך לך עשה כי י"י עמך , ונאותו הלילה בא אליו הלוויי מאת השם לאמר לדוד : לא אתה תבנה לי הבית לשבת (שמואל ב' ז' , ד"ה י"א י"ז ד') ; וכן אלישע אשר נחה עליו רוח אליהו פי שנים , אמר : וי"י העלים ממני ולא הגיד לי (מלכים ב' ד' כ"ז) . לא כן משה נאמן בית י"י , הוא החלונן בכל שדי , כבוד י"י מופף עליו כל היום , ואור שפע אלוה האיר מול פניו בכל עת ועונה ^(א) .

והנה אין לספק כי גם ליהושע היה יתר שאת מכל השופטים והנביאים אשר קמו אחריו בכל הדרכים אשר זכרנו ; ואם גם לא הגיע למדרגת איש האלהים הן היה קרוב אליה עד מאוד . כי אם לכח , אמיץ הוא להרוג מלכים אדירים ולהוריד עמים כבירים , הרצה אותות ומופתים עד כי נאמר לא היה כהיום הזה לפניו ולאחריו (יהושע י' י"ד) . גם בנבואה לא מלאנו בכל הנביאים אחריו אשר יתמיד עליהם שפע אלוה מאין הפוגות כמוהו ; כי כמעט בכל מדרך כף רגלו קול אלהים מדבר אליו , להורותו המעשה אשר יעשה , ולא היה לריך לשאל באורים ותומים , אך טרם קרא וי"י יענהו ; ולכן אין להסתפק כי גם יהושע היה לופה ומציט ברוח קדשו עד סוף כל הדורות , ואם גם לא נבא על אודות פרעיות , אך

אמר

---

^(א) ועיין בהרמב"ם בהקדמתו לספר המורה בד"ה ולא תחשוב שהסודות העלומות וכו' ובפירוש האברבנאל אשר ילא לאור עם תקונים מאת ידידי החכם הכולל מהר"ם לאנדוויץ בי דבריהם יחד בחסותי זהב במשניות בסף .

אמר בכלל על דרך חנאי (פרשה כ"ג, כ"ד) כי אם ישמרו בני ישראל דרך י"י, וטוב להם כל הימים, ואם יסורו מאחריו, ישליכם מעל אדמתם וילכו מדחי אל דחי, הלא גם בזה הלך בעקבות משה רבו.

ואחרי אשר הראיתי מין ערך הספר הזה הן מלד ספוריו והן מפאת האיש הכבמר אשר בשמו יקרא, ראיתי להליע שתי בחינות, האחת חולדות יהושע, חכונת נפשו ומזגו כפי הנראה לנו מפעלותיו; והשנית לחקור אם כל הדברים הנאמרים בכפר יהושע מפיו יצא יצאו אם לא?

א

תולדות יהושע בן נון

חכונת נפשו ומזגו.

הנה ימי שני קיי יהושע הודיענו הכתוב באמרו: וימת יהושע בן נון בן מאה ועשר שנים (יהושע כ"ד כ"ט); אולם באיזה שנה לצריאה כולד, על זה נפלה מחלוקת בין החכמים האחרונים. כי הראב"ע כתב על פסוק ומשרתו יהושע בן נון נער (שמות ל"ג י"א): היה בן כ"ו וקראו נער; ולפ"ז כולד יהושע בן נון נער, כי יליאת ממרים היתה ב' תמ"ח, וכן דעת רבינו שמעון בן למת דוראן כי הם החזיקו בקבלת חז"ל כי שבע שנים כצעה ושבע חלקה, וסברו כי מיד אחר שחלק לבני ישראל את הארץ כאשר אל עמיו; ואם כן אם היה יהושע צענה הראשונה ללאת ממרים צמעשה העגל בן כ"ו ותחשוב ארבעים שנה צמדבר א), ותוסיף עוד י"ד שנה שכבשו וחלקו, יעלה

א) אם גם בשנה השניה נשלחו המרגלים, כנר אמרנו כי לדעת המפרשים לא עמדו ישראל צמדבר אחר שלוח המרגלים כי אם ל"ט שנים, ועיין מה שכתבנו יהושע י"ד י'.

מבוא

יעלה המספר למאה ועשר. אך לדעת סדר עולם, שלשלת הקצלה וסדר הדורות כולד יהושע צ"ח ומת בשנת תקי"ו; כי לדעתם שפט יהושע גם אחר היקושה והישיבה עוד י"ד שנים (ובכלל כ"ח). ואם ישאל השואל אם כדעתם כן הוא, אם כן היה יהושע זקן מכלב כי כלב היה בן ארבעים שנה בשלחו משה, ומדוע לא הם יהושע את העם ויהם כלב, הלא יהושע היה נכבד בעיני העם, כי הוא נלחם את מלחמתם עם עמלק? על זאת כשיב: יען יהושע ידע כי בני ישראל לא יאמינו לו ולא ישמעו בקולו, בחשבה, כי אך רוח משה ידבר בו; לכן עזר במליון לא יועילו, עד אשר ראה כי משה ואהרן נפלו על פניהם, לא יוכל להתאפק וידבר גם הוא אל העם. אולם באמת אין לדבר כלל מן הכתוב שנת העולם בה כולד יהושע; כי כבר מלתנו אמורה (יהושע י"ד י'), כי אם נאמין שרק שבע שנים כבשו ושבע חלקו הוא רק קבלת אבותינו ביריכו ואין להכריע מן הפסוקים (*). גם רש"י ז"ל כתב (בשופטים י"א כ"ו) וז"ל: שנינו בסדר עולם יהושע פרנס את ישראל עשרים ושמונה שנה ואין לי מקרא ממי ללמד עכ"ל; ולכן מה לי להכביר מליון בענין ידעתי כל אבוא עד תכליתו, ובכל עמל אנוש יגיעת אשר ולהג הרבה כל תלמיח לנו אמת מוכרחת; ולזה אמרתי בלבי לישאמן החקירה הזאת, כי אם גם מן הראוי לסופר תולדות איש לחקור אחר יום לאתו מרחם אמו ויום שבו אל אדמתו, בכל זאת אין זה עיקר הדרישה לדעת יום הולדו ויום מותו; כי מה יוסיף ומה יתן זאת? אולם זאת ישים האופר על לבו, לחקור את עתותיו ואודותיו, ולראות בעין בקורת מה פעל ועשה האיש הזה כל ימי היותו על אדמתו. ובכן סבותי את לבי אל תכונת כפש יהושע, מזגו ומעלליו הנודאי, ואומר:

התכונה הגוברת בכפשו ושולטת ברוחו והגזיה למעלה מכל שאר מדותיו, היתה אמנות הלב ורוח גבורה; כי כאשר בא עמלק וילחם בישראל ברפידים (שמות י"ז א'), אמר משה אל יהושע: בחר לנו אנשים להלחם עם עמלק, והנה לא רנה משה להביא את כל העם במלחמה, כי נקל הוא לנוח במתי מספר אנשים נבחרים, גבורי כח, נאזרו בגבורה, מזהמון רב רכי לבב אשר ינוסו לקול עלה נדף וימסו את

(א) אולם דע שמה שהביאו קלת ראיה כי משך הזמן שכתב היה יותר מ'שנים מספוק ימים רבים וגו' (יהושע י"א י"ח) אין זמנא נכונת כלל, כי בן פליו במלנים א' (נ' י"ח) וישב שמעי נירושלים ימים רבים ואח"כ המר ויהי בקן שלש שנים וגו'.

את לבב אחיהם. וכבר נודע כי בנאח ישראל ממלכתי לא היו מלומדי מלחמה כמו שאמר: פן ינחם העם בראותם מלחמה (שם י"ג י"ד); ולזה בחר אך אנשי סיל לנאח במלחמה ונתן יהושע בראשם, כי ידע את האיש ואת גבורתו. ויען אש הגבורה תקוד תמיד בלב יהושע וכל ישעו וכל חפלו היה ללחום מלחמת עם י"י; לכן אזכיר שמעו בקול המון חוגג, תרועת מלחמה (שמות ל"ב י"ז); כי הדבר אשר ימלא רוח אישונפשו ככספה לו עד מאוד, גם עיניו יחזו וגם אזכיר תקשכנה. ואין לספק כי גם בנאח המלחמות שלחמו ישראל במדבר לא השיב אחר ימינו אש גם הוא לא נזכר בתורה. ויתר תקפו וגבורתו אשר נלחם עם ל"א מלכים הלא הם כתובים על ספר יהושע. וזוהי היה באמת יפה כח התלמיד מכח הרב; כי משה לא נלחם כ"א עם שני מלכי האמורי, וגם לא מלאכו כי הלך משה בשדה המלחמה לפני העם כאשר יסופר זה ביהושע במלחמת עי, ויהושע היה לא לבד שר נאח בתכלית השלמות לערך מערכה ולחלק המלחמות ע"פ ערך וסדר נכון לקרב כנראה ביותר במלחמת עי (עיין בבאורנו שם); אבל היה גם לבו בלב הארזיה לא יחת מפני כל וילך בטח אף בגיא נלמות. הלא תראה כאשר ראה איש עומד לנגדו וחרצו שלופה בידו (יהושע ה' י"ג) — וכפי הנראה היה אז יחידי ואין איש אחר כדרך מראה הנבואה — לא חת ולא זע מפניו, אולם קרב אליו באמיץ לב וברוח נכון נתן עליו בקולו לאמר: הלכו אתה אש ללרכו?

אכן אש גם היה יהושע איש גבור מנעוריו בכל זאת לא היה דרכו בסופה וסערה לקטוף ולכעוס ולמשול ביד חזקה ובשצט ברזל, אך יראת י"י היתה תמיד על פניו אהבת אדם בלבבו, וחסד וחכימה שמו משכנס בקרב כל הימים, במקל נועם ושצט מיסוד רעה את לאן מרעיתו, אמרותיו רכו משמן וכל דבריו מלוף דבש מתקו, גם עם עכן אשר על ידו עם י"י נפלו בחרב אויביהם, גם אתו לא דבר קשות; אך כמו פיו התחנן לו כי יודה על פשעו, ואמר בני שים נא כבוד לי"י (שם ז' י"ט), וכאשר ילא עכן להרג אמר יהושע בטוב טעם ודעת מה עכרתני יעכרך י"י וגו' (שם כ"ה) להגיד לו כי לא מידו היתה זאת, אך מי"י מאפטו ילא, ולזה אמר מה עכרתנו, כמו מדוע עכרתנו כל כך, עד כי היה מן ההכרח שיעכרך י"י. גם כאשר הוכיח ישראל לפנין מותו (פרשה כ"ג, כ"ד) לא שפך עליהם עברה וזעם בדברי קללות ואלות אשר יסמרו שערות האומעים, אך היעוד הרע

מבוא

היה לאדם מעל האדמה הטובה, אף היתה תכלית החוכמה רק על ע"ז כי מה שנאמר (כ"ג ו') ולעשות כל הכתוב בתורה וגו', הנה בא הפרט אחריו לבלתי בוא בגוים האלה, וכלל ופרט אין בכלל אלא מה שנפרט, וכבר הרגישו בזה בעלי התוספות באמנם על מאמר חז"ל (שבת דף פ"ח ע"א): מכאן מודעא רבא לאורייתא, וז"ל: ומה שכרת עמהם ברית יהושע לעבוד את הק"וה הנם לא קבלו אך שלא לעבוד ע"ז כדכתיב (שם כ"ד ט"ז): חלילה לנו מעבוד את יי, וכן משמע כולו ענינו עכ"ל והבן. ויען הנחה יהושע את העם הזה בתבונה כפיו ובחבלי האהבה משכס, לכן היה רצוי לכל אחיו ואין איש המרה את פיו.

והנה היו שתי סבות גורמות, כי העם אשר העליבו את רוח משה וימררו את חיו היו כמתאוננים פעמים אין מספר וצקאו לפרוק את עולו מעל זוארס, שמעו בקול יהושע בכל אשר נוס וסרו אל משמעתו מבלי לפנות פה.

הסבה האחת היא, כי היה משה נבדל מעמו לא התערב עמהם. כי מנעוריו גדל בחצר המלך, את אחיו לא הכיר והם לא הכירוהו, ואז הלך לו אל ארץ אחרת, וכאשר שב אליהם בן שמונים שנה, בא בשם יי לנצח להוליאם ממלרים להיות להם שר ומושל; ובחרב התעלם מעיניהם ארבעים יום שתי פעמים; גם לקח אהלו ונטה לו הרחק מן המחנה (שמות ל"ג י"ז), ושם ישב בדר ולא בא אליו אך האיש אשר יבקש את יי, ולזה אם גם היתה יראתו על פני כל העם וכמלאך יי היה בעיניהם, בכל זאת לא נקשרו בו בענותות האהבה כי לא היה לבם גם בו; ולכן בלר להם ובעת רעה אך למלאך אכזרי חשבוהו, וימרו את רוחו. לא כן יהושע הוא היה נער אחס והחגדל עמהם; המה ידעו את האיש ואת שימו בעודו היה משרת משה; ולזה במלחמת עמלק לא בחר משה האנשים ללאת במלחמה כי אם אמר אל יהושע: בחר לנו אנשים, מדעתו כי יהושע הכיר את אחיו לדעת למי לב אחיץ בגבורים. וגם אחר כך כאשר הושם יהושע לנגיד על ישראל, שכן חמיד בתוכס ולן בקרב המחנה, כנזכר ביהושע; ועל כן גדלה אהבתם אליו ועבדוהו בנפש חפלה ובלב שלם.

והסבה השנית, כי משה הוליכם ארבעים שנה בתוהו לא דרך במדבר הגדול והנורא, מעון חנים נחש ושרף באין לחם ומים, ותקלור נפש העם בדרך,

ובפרט העם אשר ילאו ממלרים וידעו כי צעיניהם צל יראו עוד את הארץ הטובה וכל תוחלתם ככזבה, ואם כן איך יפלא כי החלוננו ודברו סרה על משה; אכן עתה כאשר הציאם יהושע אל הנחלה ואל המנוחה אל הארץ אשר כלתה לה עיניהם זה שנים רבות, סיתה רוחם, התאזרו עוז וצמחה וצטוב לצב הטו חוון לקול מנהיגם.

ונשאר לנו אך עוד לדבר מקדושת יהושע וקרבתו אל האלהים; וגם פה כמלא כי היה מן השרידים אשר י"י קורא אליו לבקר צהיכלו ולחזות צנועמו, כי גם טרם כחן משה מהודו עליו כאמר(שמות כ"ד, י"ג, י"ד): ויעל משה ויהושע משרתו וגו', ואל הזקנים אמר: שבו לנו בזה, הרי שהיה יהושע קרוצ לשכינה (ועיין פירוש רש"י וראב"ע ע"ס); ולכן כאשר ירד מן ההר היה יהושע מיד אללו ולא ידע ממעשה העגל כנראה צפרשת כי השא; גם כאמר: ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל (ע"ס ל"ג), ובאהל הזה ירד י"י בענן ודבר עם משה כמצואר שם; וא"כ היה צמקום שם נראה כבוד י"י. ועולם מעלת נבואתו אחרי אשר נסמך מידי לא קם כמוהו כצר התצאר לעיל. ויען קרבת האלהים חפלה נפשו עד מאד, לכן היה גם עבד כאמן לנאמן בית י"י, ולזה קנא למשה כאשר התנבאו אלדד ומידד צמחנה, אשר לפי מחשבתו לא הרשו לזה מאת אבי הנביאים, ואמר: אדוני משה כללם (צמדבר י"א כ"ח); ובפרט לדעת חז"ל כי אלדד ומידד התנבאו משה מת ויהושע מכנים, בודאי זה יעיד על טהרת לבו כי צערה חמתו על דבריהם.

ועוד דע כי חז"ל אשר לפעמים בקשו לנקות איש הנצחר מעון המפורש צו כמו שאמרו: כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה וכדומה (שבת נ"ו ע"א), ולפעמים השתדלו לתת דופי בקדושי עליון ולהשית עליהם חטאת אין לה זכר צכתוב, כאמר: בקש דוד לעבוד ע"ז (סנהדרין ק"ז ע"ב), הן המה מלאו גם ציהושע עול, כי מלצר כי לדעת קלת החכמים עבד יהושע על מלות עשה של הקמת אבנים ומצב צעברם את הירדן (וכבר בארנו זאת צמקומו הראוי לו צספר הזה), אף גם האשימוהו, כי צעבור להאריך ימים עשה מלחמה ימים רבים^א); עוד אמרו על פסוק עתה צאתי

יהושע

א) עיין בפירוש רש"י יהושע י"א י"ח.

מבוא

(יהושע ה' י"ג) חמש צטלחם תמיד של צין הערבים והיום צטלחם ת"ח וכו' (סנהדרין דף מ"ד ע"ג), אך כל זה דרך דרש; אולם אשר יחשב לאון גם בעיני האיש ההולך בעקבות פשטות הכתובים, הוא הציון והקלף אשר הראה יהושע לחמשת המלכים (שם י' כ"ד, כ"ה), כי לא נאזה למנלח לו רוח נדיבה, להתעולל באויביו ולתת אותם לשמלה. אך נודע כי דתי המוסרי (אשר המה מן המפורסמות) ישתנו ויתחלפו לעס ועס ולעתים שונות, ואשר עתה נדמו בעינינו לאכזריות, צימים ההם למשפט יחשב, כאשר יצין זאת כל משכיל. גם אולי השיב יהושע אך גמולם בראשם וכאשר עשו עשה להם, ודוגמתם מלאנו באדני בזק (שופטים א' ז').

את זה יגעתי ומלאתי אחרי בינותי בספרים ואחרי העיון כפי אשר תשיגיד שכלי מחולדות האיש הנבחר הזה, כי מעיני ביתו ומשפחתו ומלאכאי מעיו לא ידענו דבר מהכתוב. ומז"ל קבלו כי יהושע נשא רחב לאשה והיו לו ממנה בנות ומהן ילאו שמוכה נביאים כהנים (מגילה י"ד ע"ג); ואם גם נסכים לזה יראה לי כי היה ליהושע עוד אשה אחרת, יען רחוק הוא שלא לקח אשה עד ימי זקנה ושיבה; כי כשנכנס לארץ היה יותר משמונים לכל הדעות אשר הבאתי לעיל. ובזה נבא אל המקרה השניה והיא:

ב

חקירה עיונית

אם כל הדברים הנאמרים בספר הזה
יהושע כתבם אם לא?

הנה גם חכמי העמים^א קימו וקבלו, כי רוב עיני הספר הזה צימי יהושע
נרשמו^ב; אך כי אנחנו אשר מסורה בידינו, נקיים ונקבל כי יהושע כתב ספרו;

כי

א) זיעהע חייליטובג לזק מוטען טעמטחענינט פון מיכהקלן, 3 בסדר.

ב) ואם אמת נכון הי"ב כי צימי יהושע נכתב, אין ספק כי גם ידיו כוננו; כי מי זה האיש אשר ימאן להאשין כי ליהושע מארת משה לו חן י"ג כגון למודים? אילפ; לא הים

כי כן איתא בצנא צתרא (דף י"ד ע"ב) תנו רבנן סדרן של כתובים וכו' משה
 כתב ספרו ופרשת בלעם ואיוז, וי הוושע כתב ספרו ושמונה פסוקים שצתורה ע"כ.
 חולם דע כי הרדי"א בהקדמתו לנביאים הראשונים מאן ימאן בקבלה הזאת; וז"ל:
 ואל תחמה על אשר נטיתי מדעת חז"ל בזה, כי גם בגמרא לא הסכימו בדברים
 האלה, וחלקו שם, אם משה כתב ספר איוז, ואם כתב יהושע שמונה הפסוקים
 מהתורה? ואחרי שחז"ל ספקו בקלת המאמר, אינו מהבטל שגם אני אצטר במקלתו
 דרך יותר ישר ונאות כפי טבע הפסוקים ויושרם, ע"כ. ולדעתי יש ראייה ברורה, כי
 גם חכמי התלמוד דחו המאמר הזה מן הלכה; כי איתא (שם דף ט"ו ע"א) ר' יוחנן
 ורבי אלעזר דאמרי תרווייהו: איוז מעולי הגולה היה; ומקשה שם הגמרא משלש
 זרייתות עד דמסקי: תנאי היא עי"ש. והנה יפלא מדוע הביא הש"ס עלות מרחוק
 לסתור דברי ר"י ור"א ולא הזרייתא שלפנינו: משה כתב ספרו וספר איוז? א"ל
 ראיתי לאחד מן המפרשים שהרגיש בזה; אין זה כי אם שגם צעיני חכמי התלמוד
 כראה הזרייתא הזאת שלא כהלכה; בעבור ששם נאמר: שמונה פסוקים שצתורה
 יהושע כתבם, והדבר הזה צמחלוקת ר' יהודה ור' שמעון נאמר כדאיתא שם (דף
 ט"ו ע"א). אם גם לדעת קלת ר"י ור"ש הלכה כר"י (עיין עירונין מ"ו ז', וזילה כ"ז
 ע"א) בכל זאת אין לספק כי פה לרקו דברי ר"ש שאמר משה כתבם יען לדעת
 ר' יהודה כמעט ירופפו עמודי הדת; כי אם שמונה פסוקים שצתורה יהושע כתבם
 מי יערב לנו אם לא גם שאר המאמרים מעשה ידי סופר מאוחר המה? וכמה מן
 ההפסד יגיע מזה לאמונת ישראל; ולזה לא בקשו חכמי התלמוד להוכיח מזרייתא
 אשר

לו עט סופר מהיר במשה רבו; יען משה סלנד אשר תורת ה' נפיהו וגשמת שדי הנינהו
 היה אומן בנית פרעה וכהני מכרים היו סוריו, אף החיווע והתמתן עם נהן מדין; וידוע
 כי נימים ההם לנהנים לנדם נססרו מפתחות אוכרות המדעים. אך יהושע היה איש מלחמה
 מנעוריו וידיו המלמדות לקרב ידעו יותר לאחוז בחרב וחנית מלמשוך בשבט סופר; ולזה נאמת
 אין לערוך לשונו לנחת שפת החורה (ואם אולי נכבד משאר ספרי נביאים הראשונים). ובפרט
 היה מדרבו לנפול ענינים נאשר הערנו על זה בנמה מקומות בנאורנו; גם יבא זה פעמים
 הספור סני ראונו וגד כי נחלו בעבר היודן מזרמה, וכן נאמרה ונשנית שהלויים לא נחלו בתוך
 בני ישראל, ובל זה אינו לתפארת המליכה.

(א) ונדאי כי אין להתעקש ולאמר כי איוז היה מימות משה עד עלות בני הגולה
 מנ"ל, כי כבר נאמר ויחי איוז אפרי זאת מאה וארבעים שנה (איוז מ"ב ט"ו) וזוהו בר"ס ד'

מבוא

אשר לדעתם רק דעת יחיד^א). אכן אם גם לדין יש תשובה, בכל זאת נאמין בקבלה הזאת כי יהושע כתב רוב ספרו; אחרי שגם השכל יסכים לזה ואמתחו נגלה לכל קורא בספר הזה צעיון דק ובלב תמים שומר האמת.

חולם אם גם תוכן הספר ורוב ענינו, יהושע כתבם בכל זאת אמת ולייצ הוא, כי חלו בו ידי סופרים אחרים, ופסוקים רבים נכתבו אחרי מות יהושע; והנה אליע לפניך קורא הכעים את כל המאמרים אשר מלאו חכמי ישראל וחכמי האומות לגזור אומר עליהם, כי מדור אחר למחו; ואחקור על דבריהם כי י" הטובה עלי, ואחר זה אחיה דעתי צענין זה.

א אמרו חז"ל (שם) יהושע כתב ספרו; והא כתיב: וימת יהושע? דאסקוה אלעזר; והא כתיב: ואלעזר בן אהרן מת? דאסקוה פנתם; (והרד"א במקום הנזכר גרס: פנתם והזקנים) וזה דבר ברור כשמש.

ב מה שכבר נתעורר עליו רש"י ז"ל; והוא מה שנאמר: ויעלו בני דן וילחמו בלשם וגו' (יהושע י"ט מ"ז) וז"ל: לאחר הזמן בימי עתניאל בן קנז, ובימי דמות פסל מיכה ב', והרד"א אמר: וזה טענה מוכרחה, שלא נכתב המאמר הזה כי אם שנים רבות אחרי מות יהושע; והאמת אחר.

ג גם זה מדברי רש"י (שם ע"ו י"ד) וז"ל: לאחר מיתת יהושע; כי עדין בימי יהושע לא נלכד חברון וכו' ואחריו התזיק החכם בן זאב, צמצום להספר הזה, וכבר

א) אכן אם גם לא רצה הגמרא להקשות מצרייתא הזאת בכל זאת הביא ממנה סיועא לרבי לוי שם (ט"ו ע"א), ואשר חשקה נפשו בדרך הפלפול יוכל לתרץ בזה מדוע לא אמרו לימא מסייעא לי, גם בין חבין בדברי רש"י בד"ה דתניא שאמר פלוגתא דתנאי בהאי וכו', ולכאורה זה שפת יתר, ולדעתי כוון רש"י ליטב קושי' הנ"ל, ולזה אמר פלוגתא דתנאי להורות כי הצרייתא דיהושע כתב ספרו היא אך מימרא מפי אמוראים ולכן אין להקשות ממנו על רבי יוחנן. ועוד עיין היטב ברש"י בד"ה תניא כמאן דאמר והבן. ובמסנת' מכות (י"א א') איתא וינחוב יהושע את הדברים האלה בספר תורת אלהים פליגי בה ר' יהודה ור' נחמיה חד אמר שמונה פסוקים שנתורה וחד אמר פרשת ערי מקלט, והנה לא נתברר מי זה אמר שמונה פסוקים ומי אמר פרשת ערי מקלט כי זה תלוי במחלוקת שתי הלשונות שהביא הש"ס ב"ב (שם) עד כאן כתב משה מכאן ואילך כתב יהושע דברי ר"י ואמרי לה רבי נחמיה.

ב) הנה תראה, כי לדעת רש"י לא היה מעשה פסל מיכה באחרית השופטים ועיין בהקדמה לספר שופטים.

וכבר הראיתי לדעת, (עיין בצאורנו י"ז י'), כי גם מעיני שניהם נעלמו שני פסוקים הבאים כאחד, ואין ספק כי צימי יהושע ועל פיו כלכדה חצרון; אם כן אין מזה ראיה כלל: והרד"א נשמר מזה, ולא הביא זאת לראייה.

ד מה שנאמר (שם י' י"ד): לא היה כיום ההוא לפניו ואחריו, כי לפי הנראה, לא נאמר זה על נד נצואה או על דרך השיעור והאמר, כי אז היה ככון לאמר: ואחריו לא יהיה, כמו שנכתב בתורה (שמות י' י"ד), וידמה לזה כי מפי סופר מאוחר ילאו הדברים האלה. אכן אין זאת עדות כאמנה לסמוך עליו ולהכחיד בעבור זאת קבלת חכמינו ז"ל, כי נוכל לאמר שמלת היה מושך עלמה ואחרת עמה, אם גם לפי זה היה לריך להיות במאמר השני הפעל בעתיד, אין זה זר כל כך.

ה ממה שנזכר: הר ישראל והר יהודה (י"א ט"ז וכ"א). ולדעתי גם זאת טענה נולחת, כי אם גם נאמר, שההר אשר היה בחלק יהודה היה נקרא על שמו, עוד יקשה: מה זה הר ישראל? עיין בצאורנו שם. אולם אין מזה להוכיח, כדעת חכמי העמים, כי ספר יהושע נכתב אחר מות שלמה כאשר כבר נחלקה ממלכת עם י"י; יען גם ימים רבים מלפנים היה שבט יהודה מוצדל משאר השבטים, כי כן נאמר בשאל (שמואל א' י"א ח') ויהיו בני ישראל שלש מאות אלף ובני יהודה שלשים אלף, וכן שם (ט"ו ד'): מאתים אלף רגלי ועשרת אלפים את איש יהודה; הרי שלא התפקדו בני יהודה עם ישראל, ובדוד הדבר ידוע, כי יהודה החזיקה בו שבע שנים ובית ישראל היה אחר איש בושת, וכן היה באבשלום; עוד נאמר (שמואל ב' י"ב א'): ואתנה לך את בית ישראל ויהודה, וגם דוד אמר (שם כ"ב א'): לך מנה את ישראל ואת יהודה, ושם (ט'): ואתי ישראל שמונה מאות אלף וגו' ואיש יהודה חמש מאות אלף, הנה כבר מוכח, כי יהודה וישראל היו חלוקים, אם גם לעם אחד יחשב ומלך אחד מלך עליהם; ולזה יתכן שהיו קוראים להר אחד שהיה לאחד משבטי ישראל סמוך להר יהודה בשם הר ישראל, גם טרם נחלקה המלכות.

ו ואחרון הכביר הרב הרד"א, אשר הקשה לשאל מן עד היום הזה הנזכר פעמים רבות בספר יהושע; ואם הוא עלמו כתב ספרו, או נכתב צימיו, איך יולדק זה, הלא גם לדעת בעל סדר עולם, אשר האריך ממשלת יהושע, לא שפט

מבוא

יותר מכ"ח שנה; ואם כן איך יתכן כי על זמן כזה יאמר: עד היום הזה? ובאמת זאת קושיא עלומה, כי מלבד שעל ידו נסתר לגמרי מאמר חז"ל בצנצא בתרא שהבאתי (כי גם על שמואל הקושיא הזאת במקומה עומדת כאשר באר הרב הכ"ל), אולם אף בתורת משה תהיה זאת לצור מכשול ולאבן נגף כי שם נאמר (דברים ג' י"ד) ויקרא אותם וגו' חות יאיר עד היום הזה כאשר העיר כבר הראב"ע על זה. והנה אמרתי להחזיק בדעת אחד מחכמי העמים שאמר: עד היום הזה, הוא כמו ציוס הזה; ובאמת אינו רחוק כל כך, כי כבר אמר הרד"ק במכלול, ששמוס הב' גם כן במקום עד, כמו בהשמים חסדך (תהלים ל"ו): עד השמים חסדך; ומדוע לא נאמר כי יבא עד תמורת צ' גם מלינו, שיבא עד תמורת ל' כמו: האזנה עדי (במדבר כ"ג י"ח) שהור, כמו לי או אלי, וכן תוכל לשמש במקום צ'. ועפ"ז יש גם לפרש הפסוק: הלא זה דברי עד היותי על אדמתי (יונה ד' ז'): זה היותי; וגם הרד"ק פירש, שהוא כמו: צעוד. ולפי הנחה הזאת יתבארו כמה פסוקים על נכון, מבלי שכלטרך ליחסם לסופר מאוחר, כמו דברים ג' י"ד וי"א, וכן רוב עד היום הזה בספר הזה יתבארו היטב. אולם מלבד כי לפי טבע הלשון היה נכון לאמר: עד היום ההוא, הנה גם כמה פסוקים לא יסבלו פירוש הזה, כמו ביהושע (ט' כ"ו) שנאמר: ציוס ההוא וגם: עד היום הזה, וגם שם (י"ג י"ג וט"ו מ"ג), ועוד אחרים לא יתפרשו על דרך זה וכן בשמואל א' (ה'ה') על כן לא ידרכו כהני דגון וגו' עד היום הזה, לא יתכן באופן הזה; ולזה מבואר אני את לבי לפירוש ידידי הרב המתרגם נרו, כי הוא אמר עד, עד, ועוד אחים המה, ויורו על הקיוס והתמדה, ועקרים הוא, עוד, שהונח על המשך הזמן, וכן עד, עד הצקר, והושאל גם על יחס המקום: עד אלון מורה (בראשית י"ז ו'), ויבא גם עד על המשך הזמן בלי הפסק: שוכן עד (ישעיה כ"ז ט"ו), עומדת לעד (תהלים קי"א י') ומזה מלת עולם ועד; ואף מלת עד מענינו, כי על ידי העדות יתקיים ויתמיד אמנת דבר מה, ולכן תבוא לפעמים עד תמורת עד, כמו ליוס קומי לעד (לפניה ג' ח') ששעורו: לעד, כי י"י הוא עד ודיין, וכן: י"י יהיה וגו' עד עולם (שמואל א' כ' מ"ב) ענינו: עד עולם; ועל דרך זה תרגם הרב נרו כמעט כל עד היום הזה הבא בספר הזה, ולדבריו יבא גם הפסוק: על כן לא ידרכו וגו' שהבאתי לעיל על נכון; אולם שלשה הפסוקים אשר יתנגדו לפירוש הראשון (יהושע ט' כ"ד, י"ג י"ג וט"ו מ"ג) גם

לו יכחשו: כי י"י יהיה וגו' עד עולם (שמואל א' כ' מ"ב) ענינו: עד עולם; ועל דרך זה תרגם הרב נרו כמעט כל עד היום הזה הבא בספר הזה, ולדבריו יבא גם הפסוק: על כן לא ידרכו וגו' שהבאתי לעיל על נכון; אולם שלשה הפסוקים אשר יתנגדו לפירוש הראשון (יהושע ט' כ"ד, י"ג י"ג וט"ו מ"ג) גם

הנך רואה קורא הנעים, כי אך לשוא יעמול השוקד לשום דברים צפי יהושע והוא לא דברס, ולאמר: זה כתב ידו, וכחשו צפניו יענה; אך האמת הנכון הוא, כי יהושע כתב את קורות בני ישראל אשר מלאם צימיו על ספר; כי מה שהעירו הרדי"א ומכמי העמים, אם יהושע כתב ספרו, מדוע לא הזכיר זה הכתוב כמו במשה (דברים ל"א ט' וכו"ד)? אין זה קושיא כלל, כי משה נתן התורה ללוים למשמרת עולם להורות את העם חוקים ומשפטים, ולזה העיד על עצמו, כי הוא כתב: אכן ספר יהושע, אשר יכלול אך ספורים הנודעים לכל אנשי דורו, למה זה יתחום שמו עליו; אולם דברי הצרית אשר כרת עמהם והניחם אלל תורת י"י למען יהיה לעד לדור אחרון, כי בחרו צי"י, כאמר: ויכתוב יהושע (כ"ד כ"ו). והנה לא נודע למי מסר הספר הזה, ואין ספק כי ברבות ימים ועתים נעשו ממנו העתקות שונות. גם זה ברור לדעתי, כי כאשר על פי הגורל הליב גבולות ישראל, על פיו היו נרשמים כל הערים ומחריהם כנזכר שם (פרשה י"ח); אולם אומר אני, כי לא חצר יהושע סדר חלוקת הארץ לספרו, אך נתן לכל שבט ושבט ולראשי המטות מגילה, בה נרשם נחלתו לכל גבולותיה וכל הערים אשר עלו בגורלו נקצו בשמותם, ואחר ימים רבים עמד מאסף אחד יהיה זה שמואל הרואה כדעת הרדי"א, או איש נבחר אחר — וחצר ספורי יהושע עם סדר חלוקת הארץ אשר העתיק ממגילות ראשי בית אבות והיו לאחדים צידו. וכל עד היום הזה הבא בספר הזה, והפסוקים אשר חזותא מוכיח עליהן כי מאוחרים המה מזמן יהושע, אם מידי המאסף הזה ילאו, או שכבר מלא כן בהעתקות אשר קצץ ומידי סופר אחר היו; ולזה במספר הערים אשר נפלו לכל שבט ושבט, נפל כמה מן החסרון והבלבול, כי לא היה למאסף לאל ירו להשוות כל המגילות האלה ולמלאות חסרוכם. וכבר הערנו על זה בכמה מקומות בצאורנו, הלא תדע כי לפי עדות רבינו האי ורד"ק יחסרו בכל הספרים הקדמונים בפרשה כ"א שני פסוקים שלמים, עיין שם בצאורנו, ואיך יתכן זאת, אם לא נאמר כי להמחבר ספר יהושע (היה לפניו מגילה בה היו נעדרים שני הפסוקים, והמחבר ספר דברי הימים השלימים אם ממגילה אחרת או מדעתו א').

הנה

(א) וגם הערנו פרשה ע"ו כי בהעמקת ע"ב זקנים נמונו עוד כמה ענים לאנטי יהודה אשר אין להם זכר בספרים שלנו.

ס ב ו א

הנה את זה ראיתי להליע לפניך קורא הנעים בפתיחת ספר יהושע, ויהיה
זה לך אור לכתיבתך בצאורי, כי כל חפצתי לדבר על אודות צאורי, יען לא לי משפט
הבקור, אך הקורא יבין לאשוריו ויבקר בין טוב לרע. אולם את זאת אודיע, כי
אנכי כליתי כבר את מלאכת הצאור בטרם השלים הרב המתרגם נרו את העתקתו;
ולזה תמלא לפעמים כי לא מחשבותיו מחשבותי ולא דרכי דרכיו; אכן הנחנו שניהם
גם את התרגום גם את הצאור כאשר הוא, כי כמוהו כמוני אך אמת חפצנו בטוחות
והצומר יצמר.

פראג, בחדש מרחשון תקצ"ג לפ"ק.

וואלף ברמיל ני"ע.

א (א) וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד
 יְהוָה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-
 יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נֹון מִשֵּׁרֵת מֹשֶׁה
 לֵאמֹר: (ב) מֹשֶׁה עַבְדִּי מָתוּעַתָּה
 קוּם עֲבֹר אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה אֵתָּה
 וְכָל-הָעָם הַזֶּה אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 אָנֹכִי נֹתֵן לָהֶם לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:
 (ג) כָּל-מְקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף-
 רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם נִתְּתִיו כְּאֲשֶׁר
 דִּבַּרְתִּי אֶל-מֹשֶׁה: (ד) מִהַמְדָּבָר

א (א) עם געשאה נאכדעם
 משה דער קנעכט דעם עווי
 גען געשטארבען וואר, דאס
 דער עוויגע צויהושע דעם וואה
 נע דעם נון, דעם דיענער דעם
 משה, אלוא שפראך: (ב) משה
 מיין קנעכט איזט טארט, אונד
 נון מאכע דוא דייך אויף אונד
 געהע איבער דיעזען ירדן, דוא
 אונד דיועם גאנצע פאלק, אין
 דאן לאנד וועלכעס איך איהנען
 דען קינדערן ישראל'ס איינ-
 געבע. (ג) יעדען ארט וועלכען
 אייערע פייסזאהלע בעטריטט,
 האבע איך אייך געגעבען,
 וויא איך עם משה צוגעזאגט.
 (ד) פאן דער וויסטע אונד דעם

והלכנון

ר ש י

לכנון

א (א) ויהי אחרי מות משה מחובר על סדר התורה המסיימת בפטירת משה וזה מחובר לה: (ב) משה עבדי מת. ואלו היה קיים בו הייתי חפץ. ורבותינו דרשו בו על שלש' אלפים הלכות שנשתתפו בימי אבנול של משה באי יהושע ושל אל אמר לו הקב"ה משה עבדי מת והתורה על שמו נקראת לומר לך א"ל לא וטורדן במלחמה: (ג) כל מקום אשר תדרך כף רגלכם. כיוצא בו נאמר למשה ושנינו בספרי אס ללמד על תחומי א"י הרי הוא אומר מהמדבר והלכנון הזה וגו'. א"כ למה נאמר כל מקום אשר תדרך כף. א"כ מ"ל משתכנשו את הארץ כל מה שתכנשו מקולה לארץ יהיה קודש ויהיה שלכם: (ד) מהמדבר והלכנון

ב א ו ר

א (א) ויהי, כתב הרד"ק מנהג הלשון לכתוב וי"ו במקומות לא להוסיף ולחבר וכו', ונא בתחלת הדברים ובראשית הספרים ע"כ. ובאמת כי במקומות האלה היא תמיד לעטף ולחבר (כי גם עם וי"ו הספוך יבורף הוראות הקישור) אס עם מה שלפניו או מה שלאחריו כלומר בעת ההיא אירע כך וכך, וכן באן כאשר מת משה אז אמר ה'. אחרי, ידוע דמ"ל אחרי מופלג אחר סמוך. והנה מלינו לרוב וימי פלוני אחרי הולידו וגו', גם ויחי נח אחר המבול (בראשית ע' כ"ח) ומה מופלג וסמוך שייך כאן? גם כתוב ויהי אחרי לכתם (ש"ב י"ז כ"א) ושם בודאי הכוונה איננה לזמן רחוק, וכן אחרי לאתו (יחזקאל מ"ו י"ב) ועוד רבים, לכן הנכון כי המלה הזאת תבוא לרוב על דרך הסמיכות כמו מלת אשרי, ולזה תבוא במשקל הרביעי, כי גם הננוי מן אזור אשר ממנו נגזר מלת היחס אחר, תמיד ברבים אחרי אחריו ודומיהן, ולפעמים תבוא בנפרד ואז תבוא ביתיד, ואולי גם מ"ל לא רלו לחלק בין אחרי לאחר אך אס יבוא בתחלת הענינים, אולם לדעת רש"י בפסוק אחרי מבוא השמש (דברי י"א ל') לא יהי' כן. שוב הראני חכס א' כי גם בדמ"ל יש מחלוקת בזה הענין בראשית רבה פ' י"ד ו"ל: כ' יודן ור' הונא מרויהון בשם ר' יוסי בן זימרא, ר' יודן אמר בכל מקום שנאמר אחר מופלג אחרי סמוך וכו' הונא אמר בכל מקום שנאמר אחרי מופלג אחר סמוך ע"כ (והונא בילקוט ריש ספר יהושע) ומי כהחכס ויודע פשר דבר. (ב) משה עבדי מח, הנה הדבור הזה היה אחר אשר תמו ימי אבנול משה, ואין ספק כי יהושע והעם אשר אתו עוד מאנו להנחם ורוחם ננקה נקרנע, ולכן הרהיב השם עוז נכפש יהושע ואמר: משה עבדי מח, חיה לא יחיה עוד, ומה לנס להמאונן יומר מדאי, לא עת לבנות עוד, אך קום וגו'. קום, מלת הקריאה נא בתחלת הדברים לזיוון וכן לך והנה. להם לבני ישראל, נא השם אחרי הננוי לימר ביאור, וכן ותראבו את הילד (שמות כ' ו'), הננוי מאבילס את העם הזה (ירמיה ע' י"ד) וכדומה. (ד) מהמדבר, זה מדבר קדש מדבר לין (רש"י).

והלכנון

א 1

JOSUA.

והלבנון הזה ועד הנהר הגדול
 נהר פרת כל ארץ החתים
 ועד הים הגדול מבוא השמש
 יהיה גבולכם: (ה) לא יתיצב
 איש לפניך כל ימי חיך כאשר
 הייתי עם משה אהיה עמך
 לא ארפה ולא אעזבך: (ו) חוק
 ואמץ כי אהה תנחיר את העם
 הזה את הארץ אשר נשבעתי
 לאבתם לתת להם: (ז) רק חוק
 ואמץ מאד לשמר לעשות ככל
 התורה אשר צוה משה עבדי

לכנון היער בין צום גראסען
 שטרקמע פרה, דאן גאנצע
 לאנד דער חתים, אינד בין צום
 גראסען מערע געגען דען אונז
 טערגאנג דער זאנע, זאלל איה
 רעגערענצע זיין. (ה) עס זאלל דיר
 ניעמאנד ווידערשטעהען דורך
 דיין גאנצעם לעבען, וויא איה
 מיט משה געוועזען, זא ווילל
 איה אויך מיט דיר זיין, איה
 לאססע דיר נישט זינקען אינד
 ווערדע דיר נישט פערלאססען.
 (ו) זייא שטאנדהאפט אונד
 בעהארליך, דען דוא זאללסט
 דיועם פאלקע דאן לאנד אייגען
 מאכען, וועלכעס איה איהרען
 עלטערן צוגעשווארען, איהנען
 איינצוגעבען. (ז) גור זייא איי
 סערסט שטאנדהאפט אונד
 בעהאררליך, אום אללעס גע-

נויא צו בעפאלגען אונד צו ערפיללען, נאך יענער לעהרע וועלכע ריר מיין קנעכט משה אנבע-
 פאלען

ר ש י

והלכנון הזה. הוא מדבר קדש מדבר בין שעי אדום שהיה במקצוע דרומית מזרחית ודרך שם
 נכנסו לארץ כנ"ט והנה אנחנו נקדש (במדבר ב'). ומנין שהיה דרומית מזרחית שנא' והיה
 לכם פאת נגב ממדבר בין על ידי אדום וגו' (שם ל"ד): ועד הנהר הגדול נהר פרת. זו
 רמזה מן הדרום לכסוף: כל ארץ החמים. כנלל הזה: ועד הים הגדול מבוא השמש. לארנה
 מן המזרח למערב: (ו) חוק ואמץ. בדרך ארץ כמה שהוא אומר כי אתה תנחיל וגו' את
 הארץ: (ז) רק חוק ואמץ מאד. בתורה כמו שהוא אומר לשמר לעשות ככל התורה:

ב א ו ר

והלכנון הוה, אמר הזה אע"פ שהלכנון היה מעבר לירדן הנה היה נראה להם ראשי הרי הלכנון גם
 נערכות מואב (מרד"ק). חנהר הגדול נהר פרה, כמב הרד"ק כי נקרא הגדול בעבור שהוא יומר
 גדול מכל ימי א"י, ויומר נראה כי ככל ארצות המזרח היה נקרא נהר פרת הנהר הגדול כי הוא
 נודע ומפורסם מאוד—ולכן יבוא כמה פעמי' רק הנהר סתם מבלי לפרש שמו והכוונ' על פרת
 (בראשית ל"א כ"א, שמות כ"ג ל"א), ועיד הרבה. ובג' מקומות גם נהר בלי ה"א הידיעה והם ומנהר
 ועד אפסי ארץ (תהלים ע"ב ח', וזכריה ט' י'), ולמני מכור ועד נהר (מיכה ז' י"ב), ונסל ה"א באלה
 לס"ד לשעט ביהוסים, כי בתהלים ובזכריה כבר נוסף על המלה וי' הקישור עם מ' השימוש, וכן הדין
 במיכה, יען מלת ועד מוקפה, ואם גם פה תבוא מלת ועד במקף, הנה נודע כי דתי הסיפור והמליכי
 סוגות זו מזו, והנה פה אס גם בא הפסוק בתוך מאמר נביאי, ככל זאת הוא בעלמו אך על דרך הגדה
 פשוטית להגביל תחומי א"י מכל כד בניבוי גמור, אכן במקומות שזכרנו רוח פשוטי נוססה גם, ולכן
 יעבור המליך במלות בידוע לבעלי הלשון. (ו) חוק ואמץ, הנה כבר אמרנו כי היה יהושע עוד נעלם
 ונבא על מות מרע"ה ולזה ליה לו הקב"ה חוק ואמץ הסר בעם מלבד ולבוש עוז כי אתה תנחיל וגו'
 ולא נראה לשר לבא להיו' זעף וסר רוח, וראוי למרגם: זיית מוטהיך חונד בעהערלט. (ז) רק חוק ואמץ
 מאד, אס גם נוימך לפיות לכן מיל, הנה לא נבמך תירש ספרן וזרועך לא מושיע לך אס לא תלך
 ברנב

א-תסור ממנו ימין ושמאל
 למען תשכיל בכל אשר תלך:
 (ח) לא ימוש ספר התורה הזה
 מפיה וְהִגִּיתָ בוּ יוֹמָם וְלַיְלָה
 למען תשמר לעשות ככל-
 הכתוב בו כי-אז תצליח את-
 דרכך ואז תשכיל: (ט) הלא
 צויתיה חוק ואמץ אל-תעריך
 ואל-תחת כי עמך יהוה אלהיך
 בכל אשר תלך: (י) ויצו יהושע
 את-שטרי העם לאמר: (יא) עברו
 בקרב המחנה וצוו את-העם
 לאמר הכינו לכם צדה כי בעודו

פאהלען האט-ווייכע ניכט דא-
 פאן וועדער צור רעכטען נאך
 צור לינקען דאמיט דוא גליק-
 ליד זייעסט, איבעראלל וואהין
 דוא דיך ווענדעסט. (ח) עס
 זאללניע ענטפערנט ווערען
 דיעזעס כוך דעס געזעטצעס
 פאן דיינעס מונדע, זאנדערן
 דוא זאלסט דארין מיט בע-
 דאכט לעזען טאג אונד נאכט,
 דאמיט דוא גענויא בעאבאכ-
 טעסט צו ערפיללען, אללעס
 זא וויא עס דארין געשריעבען
 שטעהט, אלסדאן ווירד דיין
 אונטערנעהמן געלינגען, אלס-
 דאן ווירסט דוא גליקליך זיין.
 (ט) פירוואהר! איך האבע דיך
 ערנאנט, זייא שטאנד האפט
 אונד בעהאררליך בלייבע אונ-
 פערצאגט אונד פורכטלאז, דען
 דער עוויגע דיין גאטט איזט

שלש

מיט דיר איבעראלל וואהין דוא דיך ווענדעסט. (י) הירויהן בעפאהל יהושע דען
 פא-שטעהערן דעם פאלקעס, פאלגזאנעם: (יא) געהעט דורך דאן לאגער אינד
 געביעטהעט דעם פאלקע צלוא: שאפעט אייך לעבענסמיטטעל אן, דען נאך
 דרייא

ר ש י

תשכיל- חלילה: (ח) ספר התורה הזה- ספר משנה תורה היה לפניו: והגית בו. והתבוננת
 בו כל הגיון שכתורה בלב נד"א והגיון לבי לפניך לנך יהגה אימה: (ט) הלא צויתיה חוק ואמץ
 במלחמה כמ"ש אל תעריך ואל תחת. והיכן כוהו בימי משה שאל' וכו' את יהושע וגו' (דברים ג'):
 (י) ויצו יהושע- ביום שתמו ימי בני אהל משה: (יא) הכינו לכם צדה- כל דבר הכריך לדרך
 ובלי זיונס למלחמה אמר להם לתקן שאם אתה אומר במאכל ובמשתה הכי היו מסתסקים במן
 שנכליהם

ב א ו ר

בדרכי, ולכן יותר אתה לריך להתחזק ולהתאמן מאוד לשמור וגו'. ממנו, בא ל"ז על התורה
 לדעת בן מלך, כי תסור מלח ספר, ובמסורה וי"ו סבירין ממנה, זה חד מן ששה דסבירין ממנה
 ובתיבין ממנו ר"ל שההנהגה כמו משנה אס גם שכתוב ממנו. ויבן דוד (שמואל ב' י"ב י"ט)
 מ"י וסבר דוד- (ח) דרכך, נפל יו"ד הרבים וגו' נמסרו במסורה. (ט) הלא צויתיה, ענינו
 לנגיד, וכן ואלה את חנוני אפי ואת חנוניה שר הכירה על ירושלים (נחמיה ז' ב'), כלומר דע כי
 אתה מלווה מפי הכורה ואנכי שאתיך לנגיד על יסואל לכן חזק ואמץ אל תערוך וגו'. (י) ויצו יהושע,
 כנכון מה שכתב הרלב"ג כי זה היה אשר שלח מרגלים ע"ש, כי הוכיח זה בטוב טעם ודעת
 ועיין

דרייא טאנען זאללט איהר איבער די עזען ירדן געהען אום צור בעזיט צנאחמע דעם לאג דעם צו קאטמען, וועלכעס דער עוויגע אייער גאטט אייך אלס אייגענטהום געבען ווירר. (יג) צו דען ראובניסערן, גדי טערן אונד צו דעם האלבען שטאטמע מנשה אכער, שפראך יהושע וויא פאלגט: (יג) דעם אויפטרעג און איינגעדענק וועל. צען אייך משה דער קנעכט דעם עוויגען ערטהיילט האט, דא ער שפראך: דער עוויגע אייער גאטט געוועהרט אייך רוהע, אינדעם ער אייך דיעזעם לאנד איינגיבט. (יד) אייערע וויי בער, קינדער אונד העערדען זאלען אין דעם לאנדע בליי בען. וועלכעס אייך משה אנגע וויעזען, דיעס ווייטס דעם ירדן; איהר אכער זאללט געריסטעט איינהערציעהען פאר אייערן ברודערן, יעדער טאפערע אים העערע, אויף דאס איהר איהנען הי לפע לייסטעט. (טו) זאל אנגע ביז דער עוויגע

שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־ הַיַּרְדֵּן הַזֶּה לָבוֹא לְרִשְׁתֵּי אֶת־ הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם לְרִשְׁתָּהּ: (יג) וְדָרְאוּ בְנֵי וְלִגְדֵי וְלַחֲצֵי שִׁבְטֵי הַמְּנַשֶּׁה אָמַר יְהוֹשֻׁעַ לְאָמְרֵי: (יג) זְכוֹר אֶת־הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם מִשֶּׁה עֶבֶד יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מְנִיחַ לָכֶם וְנָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת: (יד) נְשִׁיכֶם טַפְּכֶם וּמִקְנֵיכֶם יֵשְׁבוּ בָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָכֶם מִשֶּׁה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם תַּעֲבְרוּ חַמְשִׁים לְפָנַי אֲחֵיכֶם כָּל גְּבוּרֵי הַחֵיל וְעֹזְרֵתֶם אוֹתָם: (טו) עַד אֲשֶׁר יִנְיַח יְהוָה וְלֹאֲחֵיכֶם כָּכֶם וַיִּרְשׁוּ גַם־הֵמָּה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָהֶם

ושבתם אויך אייערן ברודערן, זאל וויא אייך רוהע געוועהרט, אונד ביז אויך זאל דא לאנד אין בעזיטן געהמען, וועלכעס דער עוויגע אייער גאטט איהנען איינגיבט, נור אלס.

ר ש י

שכנליהם עד ט"ז בניסן וכה"ל וישנות המן, מאחרת מ"ר: צעוד שלשת ימים. בסוף שלשת ימים צעוד שמהיו כאן ג' ימים ואחר תעבורו: (יד) כל גבוני החיל. שנסם יעברו מלוכים: (טו) צעבר

ב א ו ר

(ועיין לקמן ג' א'). (יג) זכור, נתנ הכד"ק כי הוא המקור ולדעתו שעורו היה זכור וכן תרגם יונתן הווי דכירין, ויתכן גם כי הוא לויי מש כמו זכור את יום השבת ורבים ככה, ובא בלשון יחיד כי לקינוח עם דבר, או הכוונה על כל אחד ואחד. מניח לכם, כי נתן לכם וגו' והו"ו במקום כי. (יד) חמשים, לדעת קלח מעתיקים הכוונה שיהיו אנשי החיל בחלקים תמיד לחבל

וּשְׁבַתְּתֶם לְאֶרֶץ יִרְשָׁתְכֶם וַיִּרְשַׁתֶּם
 אוֹתָהּ אֲשֶׁר וָגַתְוּ לָכֶם מִשָּׁה
 עָבַד יְהוָה בְּעֶבֶר הִירְדָן מִזְרַח
 הַשָּׁמֶשׁ: (טו) וַיַּעֲנוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ
 לֵאמֹר כָּל־אֲשֶׁר־צִוִּיתָנוּ נַעֲשֶׂה
 וְאֵל־כָּל־אֲשֶׁר־הִשְׁלַחְנוּ בָּלָךְ:
 (יז) כָּכָל־אֲשֶׁר־שָׁמַעְנוּ אֶל־מֹשֶׁה
 בֶּן־נֹשָׁע אֵלֶיךָ רַק יְהִי־יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם־
 מֹשֶׁה: (יח) כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־יִמְרָה
 אֶת־פִּיךָ וְלֹא־יִשְׁמַע אֶת־דְּבָרֶיךָ
 לְכָל־אֲשֶׁר־תִּצְוֶנוּ יוֹמָת רַק חֹזֵק
 וְאַמִּץ:

ב (א) וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בְּנֵי־נֹון מִן־
 הַשָּׂטִיִּים שְׁנַיִם אַנְשִׁים

מרגלים

אלסראן קעננט איהר וויע.
 דער צוריקקעהרען אין דאן
 לאנד אייערעס אייגענטהומס,
 אונד דאזיעניגע אלס בעזיטצ-
 טהים בעהאלטען, וואס אויך
 איינגעגעבען האט, משה דער
 קנעכט דעס עוויגען, ריעסווייטס
 דעס ירדן געגען זאנענאוויס.
 גאנג. (טו) אונד זיא אנט-
 ווארטעטען דעם יהושע אונד
 שפראכען! אללעס וואס דוא
 אונד געבאטען האסט וואללען
 וויר טהון, אונד וואהין דוא אונד
 זענדעסט וואללען וויר געהען,
 (יז) גאנץ זא וויא וויר משה גע-
 הארואס געוועזען, וואללען וויר
 אויך דיר געהארואס זיין. מע-
 גע נור דער עוויגע דיין גאטט
 אויך מיט דיר זא זיין, וויא ער
 מיט משה וואר. (יח) יעדער
 דער ויך דיינעם בעפעהלע ווי-
 דערועצען אונד ניכט געהאר-
 כען ווירר דיינען ווארטען, וואס
 דוא אויך איממער איהם בע-

פעהלען מעגעסט, דער זאלל שטערבען, נור וויא שטאנדהאפט אונד בעהאררליך.
 ב (א) אונד יהושע זאהן נון'ס, זאנרטע פאן שטים צווייא קונדשאפטער
 דיימי

ר ש י

(טו) בעבר הירדן מזרח השמש. עבר מזרחי של ירדן: (יח) ימרה. יקניט את דבריך:
 ב (א) וישלח יהושע וגו'. ע"כ אנו ז"ל שנתוך ימי אבל משה שלחם שהרי לסוף ג' ימים שתמי'
 ימי אבל משה עברו את הירדן שמשם אנו למדים שמת משה בז' אדר בשאתה מונה ל"ג למסרע
 מיום שעלו מן הירדן בעשירי למדע הראשון וע"כ משנשתלחו המרגלים לא עברו את הירדן עד
 יום החמישי שאמר וישבו שם שלשת ימים עד שבו הרודפים בו בלילה ויעברו ויבאו אל יהושע
 בן נון וישכם יהושע בנקר ויסעו מהשיטו' הרי יום ד' וילינו שם ערס יעברו גמלא שלא עברו
 עד יום ה': חרש. ברו כך ת"י אמר להם עשו עמנים במראים כדי שלא יסתירו דבריהם
 מכניכם

ב א ו ר

לחבל מן חמשים איש, ועיין רד"ק שרש חמש. (יח) רק חוק ואמץ, כלומר אין לך לדאוג על
 שלום המחנה כי כל העם יהיו סרים למשאעתך וכל איש אשר ימרה את פיך וגו', ומעתה אין
 לך אך להתחזק ולהתאמץ נגד אויבינו.
 ב (א) וישלח וגו', חרש, ת"י ברו, כלומר בסוד גדול ובשתיקה רבה, וסברו רוח קדים חרישית דיונה
 (ד' ח'), וכן ת"י שם שתיקותא. ובתב הרד"ק לא ראו שידעו כל ישראל ויפקדו והוא לא שלחם אלא
 לפי שידע שיכליתו וירחיבו לב העם בנשורות ע"כ, ולי נראה יען המרגלים שלח משה היו
 י"ב

הרגום אשכנוי

היימליך אויס, אונד שפראך: געהעט היז, בעזעהעט דאז לאנד, בעזאנדערס אבער יריחו: אונד זיא גינגען היז אונד קעהרטען איין אין דעם הייזע איינער נאסטוירטהייז. דערען נאמע רחב וואר, אונד לעגטען זיך דאזעלכסט צור רוהע. (ג) דיעזעס ווארד דעם קעניגע פאן יריחו אלזא גע- מעלדעט: זיהע! עס זינד אין דיעזער נאכט לייטע פאן דען קינדערן ישראל'ס אנגעקאמ- מען אום דאז לאנד אויסצו- שפעהען. (ג) דאז זאנדטע דער קעניג פאן יריחו צו רחב אונד ליעס איהר זאגען: ניב דיא צו דיר בעקאממענען מענ- גער הערויס, יענע וועלכע אין דין הויז איינגעקעהרט זינד.

יהושע ב

מרגלים הרש לאמר לכו ראו את הארץ ואת יריחו וילכו ויבאו בית אשה זונה ושמה רחב וישכבו שמה: (ב) ויאמר למלך יריחו לאמר הנה אנשים באו הנה הלילה מבני ישראל לחפור את הארץ: (ג) וישלח מלך יריחו אל רחב לאמר הוציאי האנשים הבאים אליך אשר באו לביחך כי לחפור את כל הארץ באו: (ד) ותקח האשה את שני האנשים

וחצפנו

דען זיא קאמען דאז לאנד אויסצושפעהען. (ד) אבער דאז ווייב האטטע דיא צווייא מענ- נער

רש"י

מפניכם. ד"א חרש חרם הטעינו עלמכם קדרות כדי שתהיו נראין בקדרין: ראו את הארץ ואת יריחו. והלא יריחו בכלל היתה ולמה ילאת אלא שהיתה קשה כנגד כולם לפי שהיתה ושנת על הספר. וכיוצא בו ויפקדו מעבדי דוד תזעה עשר איש ועשהאל. והלא עשהאל בכלל היה ולמה ילא אלא שהיה קשה כנגד כולם. כיוצא בו והמלך שלמה אהב נשים נכריות רבות ואח נת פרעה. והלא נת פרעה בכלל היתה ולמה ילאת אלא שהיה מחננה כנגד כולם וכלפי החטא שהחטיאה אותו יותר מכולן כך שנוייה בספרי: אשה זונה. ת"י פונדקיתא ומוכרת מיני מזון: (ב) לחפור. לרגל וכן משם חפר אוכל (איוב ל"ט): (ד) וחצפנו. יש מקראות מדברים על הרכיב כיחיד לפי שמיארה בהטמנתם ובמקום לר כאלו היה ימידי. ומ"א רבי תנחומא יש פנחס וכלב היו ופנחס עמד לפניהם ולא ראוהו לפי שהיה כמלאך. ד"א וחצפנו כל אחד ואחד בפני עצמו

ודגמחו

באור

י"ב אנשים, ושלחו בעצת כל הקהל כמו שנאמר ותקרבוני אלי כלכם (דברים א' כ"ב) והם השיבו לכל העדה דבר וילא ממנו מה שילא, לכן התחננס יהושע להסתיר הדבר ושלח לשלח רק שנים אנשים. אשה זונה, הרד"ק בשרש זון כתב וז"ל רחב הזונה תואר בפלס טובה, פי' מוכרת מזון וכן תרגום יונתן פונדקיתא ע"כ; אולם בפירושו כאן אמר והאמת בי דעת יונתן זונה משם כי כן דרכו לתרגם במקומות זונה פונדקיתא (עיין מ"א ג' ט"ז), וזהו נאמת אינוו חסוק ובפרט לדעת הרלב"ג אשר אמר כי עיקר בנות יהושע בשלות המרגלים היה אך לחפור את חבנות יושבי הארץ האם נבר נפל פחדו ואימתו עליהם ורפו ידי אנשי המלחמה או אם יתאזרו חיל לעמוד על נפשם, וא"כ לכוונה מיוחדת בחרו בזה המלון, (ועיין רש"י פסוק י"א). (ב) לחפור, כמו לתור כי סתר מהם דבר (רד"ק). (ד) ותקח האשה, כבר לקחה כאשר הרגישה כי נודע הדבר (מרד"ק). וחצפנו, הנכון מה שאמר הרד"ק שפניה כל אחד ואחד בפני עצמו כדי שלא

יודע

וְהִצַּפְנוּ וְהִיאָמַר בֵּן בְּאוֹ אֱלֹהֵי
הָאֲנָשִׁים וְלֹא יִדְעֵתִי מֵאֵין הַמָּה:
(ס) וַיְהִי הַשָּׁעַר לְסִגְוֹר בַּחֲשֵׁךְ
וְהָאֲנָשִׁים יֵצְאוּ לֹא יִדְעֵתִי אָנָּה
הֵלְכוּ הָאֲנָשִׁים רִדְפוּ מֵהַר
אַחֲרֵיהֶם כִּי תִשְׁיָגוּם: (ו) וְהִיא
הֵעֲלֵתָם הַגָּגָה וְהַטְּמַנְם בַּפְּשֵׁתִי
הָיֵעַן הָעֵרְכֹת לָהּ עַל-הַגָּג:
(ז) וְהָאֲנָשִׁים רִדְפוּ אַחֲרֵיהֶם
דֶּרֶךְ הַיַּרְדֵּן עַל הַמַּעְבְּרוֹת וְהַשָּׁעַר
סָגְרוּ אַחֲרֵי כֵּאֲשֶׁר יֵצְאוּ הַרְדָּפִים

נע - נענא ממען אונד פערבאָר.
גען: דאָרויף שפראך זיא:
וואָהל זינד דיעזע מעננער בייא
מיר איינגעקעהרט, דאָך אײך
וואוסטע ניכט וואָהער זיא וואָס
רען. (ה) אונד אלס מאָן דאָן
טהאָר שליעסען וואָללטע, ווייל
עס פֿינסטער וואָרדע, גינגען
דיא מעננער הינוים, אָהנע
דאָס אײך ווייס וואָהין זיא גע-
גאנגען. זעטצט איהנען איי-
לינסט נאָך, רען איהר מיסט
זיא נאָך איינהאָהלען. (ו) זיא
האַטטע זיא אַכער אויף דאָן
דאָך שטייגן לאַססען אונד זיא
אונטער פֿלאַכס. שטעננעל
פֿערשטעקט, וועלכע זיא אויף
דעם דאָכע אויפֿגעשיכטעט

אהריהם

האַטטע. (ז) אַכער דיא לייטע יאָגטען איהנען נאָך אויף דעם וועגע נאָך דעם יִרְדן
כיון זיא פֿורטען, אונד מאָן שפעררטע דאָן טהאָר, נאָכרעם דיא פֿערפֿאַלגער
היני

ר ש י

ודוגמתו מלינו שמן וקסורת ישמך לכ ולא אמר ישמולב: (ו) בפשתי העץ. נגנעו ליהן:
(ז) על המעברות. מקום מעבר המים שהיו סבוכין שחורו לאמריהם אל ערכות מאבן והירדן מפסיק
בנימ'ס

ב א ו ר

יודע מקומם, ודעת הרלב"ג כי החכמה בן שאם גם ימלאו האחד יכלל השני וזה רחוק, שאם
כבר מלאו האחד בודאי יחפשו וימלאו גם השני, והמבאר שקדמני אמר ו"ל: גם יש לומר
שעור הכתיב ותלפן את האנשים ולו הו"ו האמנתי וו"ו ויכו האחד (ש"ב י"ד ו') שאיננה
במקום ה' ל"ה כמו ששבו קלת כי בגורת נל"ה תפול ה' השורש בנוא וי"ו המהפך כמו ויעש
ע"ב, והוא סותר את דברי עלמו כי בירמיה (ג' ו') כתב ותזני כמו ותזנה וא"כ בא עם וי"ו
ההיפוך יו"ד תמירת ה"א ומדוע לא יבוא גם וי"ו חלופו. (ו) והיא העלחם, למעלה אמר
דרך כלל ותלפנו, ועתה יבאר על איזהו אופן. בפשתי העץ, לדעת רוב המפרשים נהפך הסוסך
לנסמך, ושיעורו עלי פשתי' כמו תולעת שני ושני תולעת, אולם לפ"ז היה ראוי לבוא הערכים כי הכוונ'
על העלים לא על הפשתי' כמו ולפתח השמן לא חסר (מלכים א' י"ז י"ו); ולכן יותר נראה דעת
חכם אחד שאמר כי פשתי העץ היא מה שקראו חז"ל למר הנפן (בויחזקאל), ואלי שם
פשתי' נגזר מן פשה, וכן פסת בר (תהלים ע"ב י"ו) במיליף ש' שמאלית בימנית, והוא
כולל לכל אשר יעשה ממנו מעשה מטובה יען לא יכלית למלאכה הזאת כ"א דבר ספוגי מחפצט
(עזטטיט) וגם" החוט יתפצט ויארריך תמיד — ויתכן כי גם כמות פסי' (בראשית ל"ז ג')
מזה הענין, כי הכפולים והנחים אחים כמה. (ז) והשער, הנכון כי הוא שער העיר וידוע
כי כל שערי ערי מכלר יסגרו גלילה וכפרט אס האויב נלכ למולס. אחרי כאשר יצאו,
השיעור אחרי יליאת הרודפים, ולכן יבוא אחרי בסמיכות, וסיפר הכתוב זה להודיע כי המרגלים

היננים ווארען. (ה) יענע האט טען זיך נאך ניכט צור רוהע געלענט, אלס זיא צו איהנען אויף דאן דאך שטיענ, (ט) אונד צו דען מעננערן שפראך: איך ווייס דאס דער הערר איך דיזעס לאנד איינגעגעבען, אונד דאס דיא פורכט פאר איך אונד איבערפאללען האט אונד דאס אללע איינוואהנער דיזעס לאנדעס פאר איך פערצאנען. (י) דען וויר האבען פערנאממען וויא דער עוויגע דאן וואסער דער בינוענווע פאר איך אויסגעטראקנעט, בייא אייערעס אויסצוגעוואיס מצרים, פערנער, וואס איהר דען בירען קעניגען פאן אמורי יענויטס דעס ירדן, טיחון אונד עוג געטהאן, וויא איהר זיא גענצליך פערטילגט האכט. (יא) אלס וויר זאלכעס פער- נאמען, דאן שמאלץ אונזער הערץ דאהין, אונד עס בע- שטעהעט אין קיינעם מאננע מעהר מוטה פאר איך; דען דער עוויגע אייער גאטט, איז דער גאטט אבען אים היממעל

אחריהם: (ח) והמה טרם ישכבון והיא עלתה עליהם על הגג: (ט) נתאמר אל האנשים ידעתי כי נתן יהוה לכם את הארץ וכי נפלה איתכם עלינו וכי נמגו כל ישובי הארץ מפניכם: (י) כי שמענו את אשר הוביש יהוה את מי ים סוף מפניכם בצאתכם ממצרים ואשר עשיתם לשני מלכי האמרי אשר בעבר הירדן לסיחון ולעוג אשר החרמתם אותם: (יא) ונשמע וימם לבבנו ולא קמה עוד רוח באיש מפניכם כי יהוה אלהיכם הוא אלהים בשמים ממער ועל הארץ מהתחת: (יב) ועתה השבעו נא לי ביהוה כי עשיתי

עמכם (יב) זאן שווערט מירנון בייא דיזעס גאטטע, דאן איך איך דאך רש"י

בינחיים: והשער סגרו. השוערים: (יא) ולא קמה עוד רוח באיש. אפי' לשכנ עס אשה אמרו אין לך כל זר ונגיד שלא בא אל רחב הזונה ונת עשר שנים היתה כשילאו ישראל ממלרים ונתה כל מ' שנה: (יב) אות

ב א ו ר

לא היו גמלמים לולא שהיא הורידם בחלון. (ח) עליהם, כמו אליהם וכן וילך חלקנה על ביתו (שמואל א' ב' י"א) ורבים ככה. (ט) ידעתי כי נחן, כנר אמרנו בשם רלב"ג כי עיקר כוונת המרגלי' הית' אך לחקור מחשבת אנשי הארץ והנה רחב הרגישה בזה (ואולי המה גילו לה את סודם) ולזה פתחה בחכמה את פיה לאמר ידעתי כי נחן וגו' וכי נפלה וגו' כלומר עתה שובו לכם לאהליכם אין אתם לריבים עוד לחפור את הארץ כי מה שאתם חפלתם לדעת כנר ידעתם. (יא) כי ה' אלהיכם, מחובר אל הפסוק שלאחריו יען ידעתי כי ה' הוא אלהים בשמים יבארך, לכן השנעו נא לי באותו אלהים כי אז כל ששקרו. (יב) אוח אמת, סיכוש אות אשר על ידו יתאמת הדבר, כלומר סימן מובהק אשר בו יכירו כל

עִמְכֶם חֶסֶד וְעִשְׂיָתְם גַּם־אִתָּם
 עַם־בֵּית אָבִי חֶסֶד וּנְתַתֶּם לִי אֹת
 אֲמַת: (יג) וְהִחִיתֶם אֶת־אֲבִי וְאֶת־
 אִמִּי וְאֶת־אֲחִי וְאֶת־אֲחֹתִי וְאֶת־
 כָּל־אֲשֶׁר לָהֶם וְהִצַּלְתֶּם אֶת־
 נַפְשֹׁתֵינוּ מִמּוֹת: (יד) וַיֹּאמְרוּ לָהּ
 הָאֲנָשִׁים נַפְשֵׁנוּ תַחֲתֶיכֶם לְמוֹת
 אִם לֹא תִגִּדוּ אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה
 וְהָיָה בְּתֵת יְהוָה לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ
 וְעִשְׂיָנוּ עִמָּךְ חֶסֶד וְאֲמַת:
 (טו) וַתּוֹרְדֶם בַּחֶבֶל בְּעַד הַחֲלוֹן
 כִּי בֵיתָהּ בְּקִיר הַחֲזוּמָה וּבְחֻמָּה
 הִיא יוֹשֶׁבֶת: (טז) וַתֹּאמֶר לָהֶם

דאך וואהלטהעטיגקייט ער.
 צייגט האבע - דאס אויך
 איהר מיינעם פאטערליכען
 הויזע וואהלטהאטען ערצייגען
 וואללט געבט מיר דאהער איין
 צייטען דער זיכערהייט,
 (יג) דאס איהר אס לעבען ער.
 האלטעט מיינען פאטער, מיינע
 מוטטער, מיינע ברודער, מיינע
 שוועסטערן אונד אללע וועלע
 5ע איהנען אנגעהערען, אונד
 אונזרע פערזאנען פאס טאדע
 ערעטטעט. (יד) דארויף ענט.
 געגעטען איהר דיא מעננער:
 אינזער לעבען זייא פיר אייך
 דעם טאדע געווייהט ! ווען
 איהר אויך פערנער אונזער
 פארהאבן ניכט פערראטהעט;
 גיבט נון דער עוויגע דאז לאנד
 אונז איין, דאן געוועהרען וויר
 דיר טרייע אונד זיכערהייט.

אחיותי קרי
 (טו) זיא ליעם זיא נון אן איינעם זיילע דורך דאז פענסטער הערונטער, אינדעם איהר
 היו אן דער שטאדטמויער וואר, דען זיא וואהנטע אין דער פעסטונג. (טז) צופאך
 אבער שפראך זיא נאך צו איהנען: געהעט אין דאז געבירגע, דאמיט אייך דיא
 פער.

ר ש י

(יב) אומ אמת. שפעטש כשתבאו ומכנשו את העיר שחבירו האות ותחיוני: (טז) ותורידם בחבל בעד החלון
 החלון. באתו חבל וחלון היו הנואפים עולים אליה אמרה רבש"ע באלו חטאתי באלו חמול לי:
 עד

ב א ו ר

כל אנשי המלחמה את ביתי ולא ישלחו יד בנו. (יד) נפשנו תחחיתם, נמסר עצמנו למוות תחתיכם
 למי שירצה להמית אתכם. (רד"ק). אם לא חגידו, הרבנו על בית אביה הנזכר לעיל.
 (טו) בקיר החומה, (אמר המתרגם: תרגם יונתן בכותל שורא, וכמו שיש שתי הוראות למלת
 קיר כלומר קריה (קיר מואב ישעיה ע"ו א' תרגם יונתן כרבא דמואב) וכותל, כן הוראות
 שתיים למלת חומה כלומר נד ומגבר, וע"ל הוראה השנית יש ערים נכורות שנקראו חמת כמו
 חמת רבה, חמת לובה, וכן העתיק החכם רזיזענשילזער בספרו המתואר האנדוכן דער ביבלישטען
 זוטערטהוועט קוכרע שטרנס (חלק ב' זד 310) חמת טון, פערטהייריגונג, שגור משם חומה,
 וכן שורא בלשון ארמית וכפי' חז"ל פסקים פ"ו א' חיל וחומה (אינה ב' ח') שורה ובר שורה,
 (ועיין רש"י נחום ג' ח'), וזה ענין חומה כאן, ומלבד יושבי העיר היו גם לירימו יושבי מנזר
 ובחוסם גבורי חיל שוקדי העיר, ורמז יושבת שם להבין להם כל לרכיבם, והנה המרגלים באו
 וישבו שם לבוא אל תכליתם ולראות ערות המנזר ולא באו העירה ועי"ז נמשדו על עסקם,
 והוגד למלך שבאו לחפור הארץ. (טז) והאמר להם, אין ספק כי זה היה קודם שהורידתם כי
 אש"ב

פערפאלגער ניכט בענענגען, אונד האלטעט אייך דארט דרייא טאגע פערבארגען, ביז דיא פערפאלגער צוריק זינד, הערנאך זעמזט אייערן וועג ווייטער פארט. (יז) דיא מענע גער שפראכען אבערמאלס צו איהר: וויר זינד אין פאלגענ. דעם פאללע פאן דעם איידע פרייא וועלכען דוא אונז אכנע, נאממען. (יח) זיהע, זאבאלד וויר אין דאז לאנד קאממען, זא בינדע דאז זייל מיט דעם ראַי טהען פארען, וואראן דוא אונז העראכנעלאססען. אן דאז פענסטער, אויך נים דיינען פאָ סער, דיינע מוטטער, דיינע ברודער אונד דיינע גאנצע פאמיליע בייא דיר אים הויזע איף. (יט) ווער גון איממער צור טהיר דיינעם הויזעם הינוים געהט, דעססען בלוט פעללט אויף זיין הויפט, וויר אכער זינד אונשולדיג, יעדאך ווער ביאדיר אים הויזע בלייבט, דעססען בלוט פאללע אויף אונזער הויפט, ווען האנד אן איהן געלעגט ווירד. (כ) זאללעסעס דוא

הִהָרְרָה לָכֹן פֶּן־יִפְגְּעוּ בְּכֶם הָרְדִפִּים וְנִחַבְתֶּם שְׁמָה שְׁלֹשָׁת יָמִים עַד שֶׁבְּהָרְדִפִּים וְאַחַר תֵּלְכוּ לְדַרְכְּכֶם: (יז) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיָה הָאֲנָשִׁים נְקִיִּם אֲנַחְנוּ מִשְׁבַּעְתְּךָ הִנֵּה אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ: (יח) הִנֵּה אֲנַחְנוּ בָּאִים בְּאֶרֶץ אֶת־תְּקוּת חוּט הַשָּׁנִי הִנֵּה תִקְשְׁרִי בְּחִלּוֹן אֲשֶׁר הִזְרַדְתָּנוּ בּוֹ וְאֶת־אֲבִיךָ וְאֶת־אִמְךָ וְאֶת־אֶחִיךָ וְאֶת כָּל־בֵּית אֲבִיךָ תֹאסְפִי אֵלֶיךָ הַבַּיִתָּה: (יט) וְהָיָה כָּל אֲשֶׁר־יֵצֵא מִדְּלֹתַי בֵּיתְךָ הַחֹצֵה דָמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְאֲנַחְנוּ נְקִיִּם וְכָל אֲשֶׁר יִהְיֶה אִתְּךָ בְּבַיִת דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ אִם־יֵד תִּהְיֶה־בּוֹ:

ואם
דוא

ר ש י

(טו) עד שוב הרודפים. נלולה זה רוח הקדש שיצוי לסוף שלש ימים: (יז) נקיים אכחנו. הרי אנו תולין הדבר ביד לעשות האות הזה: (יח) את תקות חוט השני. לשון קו ומבל: (יט) דמו בראשו. עון הריגתו על ראשו מהא כי הוא יגרום מיתתו: דמו בראשו. עין

ב א ו ר

אח"כ בודאי היו המה נכפזים ללכת ואיך ירבו עמה בדברים. ונחבתם. נפל האל"ף מן חנא או שרשו חנה זה"א ונפל ה"ד (מרד"ק). (יז) נקיים אנחנו, נפל יו"ד הרבים ונשלים בדגש ופי' נתנאי זה אנחנו נקיים. משבועתך הוה, נחסר הנסמך ותשלומן מדבר שבועתך הזה (כן מלך). השבועתנו, בא על דרך הניכח לנוכחת והראוי השבעתינו. (יח) הנה אנחנו, עמה נתנו האות אשר שאלו ואמרו הנה אנחנו כלומר אם אנחנו נכוא לארץ אז תעשי זאת, כי הנכון שהיא לא קשרה את תקות חוט השני עד כי ראתה כי בני ישראל באים בעיר. אח תקות חוט השני הוה, לדעתי שיעור הכתוב את תקות חוט השני הזה אשר הורדתנו בו תקשרי בחלון ולכן בא הזה, ומלות הזה ובו נמשכו על החוט לכן באו בל"ז. הורדתנו, תמורת הורדתינו ואמר הורדתנו בעבר אף כי לפי דברינו היה זה המאמר קודם שהורדתם מ"מ הוא עתיד מורכב (דיא לוקינפטיג פערגאנגענע לייט) כי אם תקשר החוט כבר הורדה אותם, ודרך בעל ל"ה"ק לדבר על זמן מרכבת כזה בעבר, כמו ומולדתך אשר הולדת אמריהם (בראשית מ"ח ו'). ותקשר

(כ) ואם תגידו את דברנו זה והיינו נקים משבעתך אשר השבעתנו: (כא) ותאמר כדבריכם כן הוא ותשלחם וילכו ותקשר את תקות השני בתרון: (כב) וילכו ויבאו ההרה וישבו שם שלשת ימים עד שבו הרדפים ויבקשו הרדפים בכל הדרך ולא מצאו: (כג) וישבו שני האנשים וירדו מההר ויעברו ויבאו אל יהושע בתרון ויספרו לו את כל המצאות אותם: (כד) ויאמרו אל יהושע כי נתן יהוה בידנו את כל הארץ וגם נמגו כל ישיבי הארץ מפנינו:

דוא אכער אונזער פארהאכען פערראטהען, דאן זינד וויר פרייא פאן דעם איידע, דער ווא אונז אכנענאממען. (כא) אונד זיא ערווידערטע: עם זיא וויא איהר געשפראכען, זאמיט ענטלעם זיא דיעזעלכען, דיזע גינגען פארט אונד זיא קניפפ= טע דאז ראטהע וייל אנס פענ= סטער. (כב) יענע גינגען ביז זיא אין דאז געבירגע קאמען, ווא זיא דרייא טאגע פער וויילטען, ביז דיא פערפאלגער וויעדער צוריק ווארען. דיא פערפאל= גער אכער האטטען זיא אויף דער גאנצען שטראסע געוולט אהנע זיא צו פינדען. (כג) אונד דיא בירען מעננער קעהרטען נון צוריק, אינדעם זיא פאם געבירגע העראכ גינגען; זעט צי טען זאדאן איכער דען ירדן אונד קאמען צו יהושע דעם זאהנע נון אונד ערצעהלטען איהם אללעס וואס זיך איהנען עראיינגעטע. (כד) אונד זאג טען צו יהושע: פאסט האט דער עוויגע דאז גאנצע לאנד אין אונזערע האנד בערייטט

ג (א) וישכם יהושע בבקר ויסעו מהשטים ויבאו עד הירדן

הוא

געגעכען, דען שאן צאגען אללע איינוואהנער דעם לאנדעם פאר אונז. ג (א) אונד יהושע מאכטע זיך דעם מארגענס פריה אויף, דאן בראכען זיא מיט דעם לאגער פאן שטים אויף אונד קאמען אן דען ירדן, ער אונד אללע קינדער

ר ש י

עון סריגמו מהל עלינו: (כג) ויעברו. את הירדן:

והלכום

ב א ו ר

(כא) וחקשר, לאחר זמן כאשר בארנו, והכותב הזכיר זה פה להשלים הענין כדרך הסיפורים בספרי הקדש, וכן הוא דעת הרד"ק.

ג (א) וישכם, כבר אמרנו לעיל (א' י') כי לדעת הרלב"ג היחה הכווי להכין לדה אחר שלוח מרגלי, אולם לדעתי בזה הכווי הזאת אמרו שבו המרגלים ואז נסעו משטס ארץ נושבת ומנו על שפה הירדן שלשת ימים לכן היו צריכין להכין להם לילה לשלשת ימים. ומה שאמר וילינו און הבינו

הוא וכל בני ישראל וילנו שם
 טרם יעברו: (ג) ויהי מקצה
 שלשת ימים ויעברו השטרים
 בקרב המחנה: (ג) ויצו את העם
 לאמר כראתכם את ארון ברית
 יהוה אלהיכם והכהנים הלויים
 נשאים אתו ואתם תסעו
 ממקומכם והלכתם אחריו:
 (ד) אך ורחוק יהיה ביניכם ובינו
 כארפיים אמה במדה אל תקרבו

קינדער ישראל'ס, דאזעלכסט
 איבערנאכטעטען זיא, עהע זיא
 איבערזעטצטען. (ג) נאך דען
 בעשטימטן דרייא טאגען גינג
 גען דיא פאלקספארשטעהער
 אינגערעאלב דעם לאגערס
 הערום, (ג) אונד געבאטען דעם
 פאלקע אלוז: זאבאלד איהר
 זעהעט דיא בונדעסלאדע דעם
 עוויגען אייערעם גאטטעס גע.
 טראגען פאן דען פריסטערן
 אונד לויס, דאן ברעכט פאן
 אייערען לאגערפלעטצן אויף,
 אונד פאלגעט איהר נאך;
 (ד) יעדאך זא, דאס צווישען
 אייך אונד איהר איין צווישענ.

רוים זיין געגען צווייא טויענד עללען אין דיא לענגע. איהר דירעקט אייך איהר ניכט

נעי

ר ש י

(ג) והלכתם אחריו. נשתנה המסע הזה משאר מסעות שכל זמן שמה היה קיים היה עמוד הענן נוסע.
 חתלה ומראה להם הדרך והארון נוסע אחר ב' דגלים עכשיו הארון נוסע חתלה: והכהנים הלויים ו
 לפי שיכחו כלם מלוי בני [אבי] עמרם נקראו לויים כמו שפירשו רבותינו בנ"ר במ"ה מקומות נקרא'
 כהנים לויים וזה טעמו של דבר מ"ר: (ד) אך רחוק יהיה. כבודו של מקום הוא: ובינו. כמו ובינו ודומ
 לו ישמח ישראל בעשיו (ההלים קמ"ט). ד"א ב' ארוננו' היו של שכניה ושל יוסף מהלכין יחד: כאלפים
 אמה. כדי שתהיו יכולין לילך ולהתפלל לפניו בשנת כך מפורש במדר' תנחומ' לפי שידע שעתידין להיות
 לויים

ב א ו ר

על לינת לילה אחד אך על חנות שם ויהיה תרגומו: פֿערוויילטען, כי זה מהוראות לון (עיין
 שרשים לרד"ק). והנה יראה לי שהסנה מדוע לזה הקב"ה שימנו על שפת הירדן ג' ימים, היתה
 לנסותם אם יאמינו בה' וביהושע עבדו אם יראו בעור שלשת ימים המים תמיד הולכים הלך וגדלו
 ואין דרך לעבור, ונודע כי אינו דומה אם כמו רגע יבחן איש או אם יעמוד בנסיון ימים רבים.
 ובאמת לפי הפי' הזה יותר כמה ספקות כאשר יראה "המעין, אולם אינו מסכים עם חזנון
 חז"ל שאמרו בז' אדר מת משה, לכן מתורג' זיבערנאכטעטען. (ג) והכהנים הלויים, לדעת המפרשים
 שיעורו הכהנים מבני לוי כמו הכהנים הלויים (דברים י"ז ט' וי"ח, כ"ד ח') ; אולם יונתן תרגם
 פה ובהניא ולוי' הנה לדעתו יחסר וי"ו העטוף כמו הכהנים הלויים (נחמיה י' כ"ט ל"ה)
 שעד עתה גם הלויים היו נזאפים את הארון ואחר כך לזה הכהנים שהם בלבד ישאו את הארון
 להקדישו יותר מפני הנס וכמפורש בסוטה (ל"ג ב') בשלשה מקומות נשאו הכהנים את הארון ע"ש.
 ובאמת בכ"מ שזכ' הכהני' הלוי' נוכל לפרש בחסרון וי"ו כי נספר דברים (סס) נאמר כי גם הלויים היו
 תופשי החורה ויושבי על מדין, וכן (בירמיה ל"ג י"ח) ולכהנים הלויים לא יכרת איש מלפני
 מעלה עולה ומקטיר מנחה ועושה זבח, נחלק המאמר ונאמר כי מעלה עולה ומקטיר מנחה
 מוסב על הכהנים ועושה זבח על הלויים כי הלויים היו מחזיקים ידי אחיהם הכהנים בכל עבודה
 שאינה מלות בהונה כמבואר בכמה מקומות ושחיתה בזר כשירה, וכן הדין ביתר מקומות שנא
 הכהנים הלויים עיין עליהם, זולת (ביחזקאל מ"ד ט"ו) והכהנים הלויים בני לזוק אשר אין לפרש
 בזה האופן אם לא נסרס הפסוק, ואין להאריך. (ד) אל הקרבו, הפי' הנכון לפי נחמ' הכהנינה
 הוא

אֱלֹוֹ לְמַעַן אֲשֶׁר תִּדְעוּ אֶת־
הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ בָּהּ כִּי לֹא
עֲבַרְתֶּם בְּדֶרֶךְ מִתְמוֹל שְׁלֹשָׁם:
(ה) וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הָעָם
הַתְּקַדְּשׁוּ כִּי מָחָר יַעֲשֶׂה יְהוָה
בְּקִרְבְּכֶם נִפְלְאוֹת: (ו) וַיֹּאמֶר
יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר
שָׂאוּ אֶת־אֲרוֹן הַבְּרִית וְעִבְרוּ
לִפְנֵי הָעָם וַיִּשָּׂאוּ אֶת־אֲרוֹן
הַבְּרִית וַיֵּלְכוּ לִפְנֵי הָעָם:
(ז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ
הַיּוֹם הַזֶּה אֶחָל גְּדִדְךָ בְּעֵינַי כָּל־
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִדְעוּן כִּי כַּאֲשֶׁר
הָיִיתִי עִם־מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ:
(ח) וְאַתָּה תִצְוֶה אֶת־הַכֹּהֲנִים

נעהערן, דאמיט איהר דען וועג
ערפֿהרט, וועלכען איהר גע-
הען זאללט, אַבשאַן איהר די-
זען וועג נייע פֿאַרהער געגאַנגן
זייר. (ה) דאָן שפראַך יהושע
צום פֿאָלקע: בערויטעט אייך
פֿאַר, דען מאַרגען ווירד גאַטט
מיטטען אונטער אייך וואונ-
דער טהון. (ו) צו דען פריסטערן
אַבער שפראַך יהושע: נעהי-
מעט דיא בונדעסלאַדע אויף,
אונד ציהעט פֿאַר דעם פֿאָלקע
הער. אינר זיא נאַהמען דיא
בונדעסלאַדע אויף, אונד צאָ-
גען פֿאַר דעם פֿאָלקע הער.
(ז) אונד גאַטט שפראַך צו
יהושע: אַן דעם הייטיגען טאַגע
ווילל אייך בעגינגען דיינע גרע-
סע פֿאַר דען אויגען פֿאַן גאַנץ
ישראל צו צייגען, דאמיט זיא
ערקענגען, דאַס איך, וויא איך
מיט משה געוועזען, אויך מיט
דיר זיין ווערדע. (ח) דוא אַבער
געביעטהע דען פריסטערן
דען

נשאי ר ש י

לרים לפני יריחו בשנת: למען אשר תדעו. מוסב על והלכתם אחריו: כי לא עברתם בדרך. לא
הלכתם בענין זה עד הנה: (ה) ויאמר יהושע. ביום הג' ויום ל' של אבל היה ראשון לג' הימים:
התקדשו. הולמו: כי מקר. בעברתם את הירדן: נפלאות. ת"י פרישן: (ו) ויאמר יהושע אל
הכהנים. ביום המחרת: שאו את ארון הברית. עד עכשיו נשאו הלויים והיום הכהנים:
(ח) נכאנס

ב א ו ר

הוא זה, אל תחטאו להתקרב אל הארון במשכנס כי אם לא יהי' הארון נגד עיניכם תתעו
בדרך וישבו עליכם המים, ויהי' תרגומו: חיהר זקולט חייך דער זמדע ניכט נעהערן חוק דען
זעג לו ערפֿהרען, ולמפרשים דרך אחרת בזה. בדרך, באופן הזה לעבור נהר נרגל כי אנשי
דור המדבר אשר עברו בים סוף נכר מתו, וטעם רחוק מן הארון הוא בעבור קדושתו כי
הארון הנבית קדוש ונורא הוא וכל הקרוב אליו אם לא בשליחות ה' יומת כנודע ממעשה אנשי
בית שמש ועוזה (שמואל א' ו' כ', ש"ב ו' ז'). (ה) החקדשו, י"ת אזדמנו וכן פרש"י ורד"ק,
ורלב"ג כתב כי יתקדשו העבור אלה הנפלאות וזה נכון כי ראוי שיהי' העדה כלם קדושים עת
ישאוף ה' את זרוע קדשו להראותם נפלאות כאלה. (ו) ועברו, ידוע כי הכהנים והלויים היו
חונים סביב למשכן באמלע המחנות, ולזה אמר כי יעברו לפני העם כמו ויעבר את הכושי
(ש"ב י"ח כ"ג). (ז) כאשר הייתי עם משה, שנקעתי לו את היס אהיה עמך להכרית מי
היגדן. (ח) ואתה תצוה, ראיתי כי טוב הוא לערך לפניך קורא הנעים תובן ומדר הסקיקים האלה מכאן
עד

דען טרענערן דער בונדעסלא. דע אונד שפריך: ואבאלד איהר אנדען אנפאנג דעס וואססערס דעס ירדן קאממט, זא בלייבט אים ירדן שטעהען. (ט) צו דען קינדערן ישראל'ס אבער שפראך יהושע אלוא: טרעטעט נעהער היהער אונד הערעט דיא ווארטע דעס עוויגען איי. ערעס גאטטעס. (י) אונד ער בעגאן: דארטן זאללט איהר ערקענען דאס איין לעבענדי. גער גאטט אונטער אייך איזט, דער אויס איהרעם בעזיטצע פאר אייך הער פערטרייבען ווירד, דען כנעני, חתי, חוי, פרוי, גרגשי אמורי אונד יבוס. (יא) זעהעט דיא בונדעסלארע דעס העררן אללער וועלט, צי העט פאר אייך הער דורך דען ירדן

נשאי ארון הברית לאמר כבאכם עד קצה מי הירדן בירדן תעמדו: (ט) ואמר יהושע אל בני ישראל גשו הנה ושמעו את דברי יהוה אלהיכם: (י) ואמר יהושע בזאת הדעון כי אל חי בקרבכם והורש יוריש מפניכם את הכנעני ואת החתי ואת החוי ואת הפרזי ואת הגרגשי והאמרי והיבוס: (יא) הנה ארון הברית ארון כל הארץ עבר לפניכם בירדן:

ונחה

ר ש י

(ח) כבאכם עד קצה מי הירדן, כשתכנסו לפניו משחת: בירדן תעמדו. עד אשר יעברו כל העם אל העבר השני: (ט) גשו הנה. למלך את בולס בין אני בדי ארון. זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרוכה: (י) בזאת הדעון. כמה שאתם רואים שכולכם מלומלמין כאן: (יא) הברית ארון כל הארץ. ברית של הקב"ה שהוא ארון כל הארץ. ואל תזמה על הפ"א של הכנית שהרבה מקראות מדברים כן כמו הספרות המבונות העמק הפגרים: עיבר לפניכם. מקדים לפניכם ליכנס לחוך בירדן: קחו

ב א ו ר

עד (ד' י"ט) כאשר המה לפי דעתי. והוא, הנה בא הלווי אל הכהנים אם יביאו עד קצה הירדן דהיינו סמוך לירדן עוד בחרבה יעמדו אם וכן עשו, ויאו הקהיל יהושע את העם איו לא אל מקום מלך הכהני, ואמר להם הדברים מן פסוק י' עד י"ב, וטרם כלה לדבר נחה עליו רוח ה' ונא עליו הלווי לאמר קחו לכם וכו' (סימן ד' פסוק ב') ומיד אמר ועתה קחו לכם (סימן ג' פסוק י"ב עד י"ג) ועיין בבאור שם, ואמ"כ חזר לעניו הראשון והי' בנות וגו' (פסוק י"ג) ומן פסוק י"ד יבאר הנתי' דרך נסיעת' בירדן, והי' על זה האופן כאשר הגיעה העדה על שפת הירדן מקום אשר עמדו שם הכהנים לעדו הכהנים בירדן ונכרתו מי הירדן ועברו הגוואים ארון ה' לפני העם עד אמלע הירדן ואז עמדו הכהנים (פסוק י"ז) ופה הקים יהושע שמים עשרה אגנים (עיין לקמן סימן ד' פסוק ט' בבאורנו) ואמ"כ עברו כל העם לפני ארון ברית ד' אך יהושע ושנים העשר איש אשר הבין נשאר עוד אחרי הכהנים ויקרא יהושע אל שנים העשר איש וגו' (ד'—ט'). ואחר הלכה הזאת נבאר הפסוקים אחד אחד על פי דרכנו כי לא רציתי להלכות הקורא בדברי המפרשים הלך לכל איש עין לראות ולב לבחון ולקרב ולרחק כאות נפשו. בירדן, שימוש הני"ת פה אין ענינו בחוך אך כמו על כמו שב' הרד"ק במגילת (דפוס פירדא דף נ"ב) ויש ב"ת שימושה כמו על או עד ע"ש והכוונה אלל הירדן כאשר בארנו. (יא) ארון הברית, לדעת יונתן ורש"י הי' ספר הנשאך ושיעורו הארון ארון הכני' זכרית ארון כל הארץ, ורד"ק הניא עוד דעת אחרת כי מלת ארון מושגת אחרת עמה ארון הכני' ארון כל הארץ וגם זה נכון, אולם מה שאמר בשם י"א

כי

יהושע ג

חרגום אשכנוי ח

(יב) ועתה קהו לכם שני עשר איש
 משבטי ישראל איש אחד איש
 אחד לשבט: (יג) והיה כנזח כפות
 רגלי הכהנים נשאי ארון יהוה
 ארון כל הארץ במי הירדן
 מי הירדן יכרתון המים הירדים
 מלמעלה ויעמדו נד אחד:
 (יד) ויהי בנסע העם מאהליהם
 לעבר את הירדן והכהנים
 נשאי הארון הברית לפני העם:
 (טו) וכבוא נשאי הארון עד
 הירדן ורגלי הכהנים נשאי
 הארון נטבלו בקצרה המים

ירדן. (יב) אונד נונעהמעט אייך
 צוועלף מענגער אויס דען
 שטעמען ישראל'ס, אינומער
 איינען מאן פאן יעדעם שטאמ.
 מע. (יג) ווען דאן דיא פוס.
 זאהלען דער פריסטער וועלכע
 טראגן דיא בונדעסלאדע דעם
 עוויגען דעם העררן אללער
 וועלט, אין דעם וואססער דעם
 ירדן רוהען, זא ווירד דאן
 וואססער דעם ירדן געטרעננט
 ווערדען, אונד דאן פאן אבען
 העראבפליעסענרע וואססער
 ווירד זיך וויא איינע וואנד
 אויפשטעללען. (יד) אלס נון
 דאן פאלק אויפבראך אויס
 זיינען צעלטען, אום איבער דען
 ירדן צו געהן, דיא פריסטער
 דיא בונדעסלאדע פאר דעם
 פאלקע הערטרוגען, (טו) אונד
 דיעזע טרענער דער בונדעס.
 לאדע אן דען ירדן קאמען,
 אויך דיא פיסע דער לאדע טראגענרען פריסטער דען אנפאנג דעם וואססערס בעריהרטען,
 דער

והירדן

ר ש י

(יב) קחו לכם שני עשר איש. הכינו אותם להיות נכונים למה שאלוה אוחס נשתעברו את הירדן:
 (יג) המים הירדים מלמעלה. למטה נדרך כל הנהרות המושבים: ויעמדו נד א'. נשירדו המים
 עד מקום שנכרתו שם ואינם יורדים משם ולמטה אלא הם מהקנלים ונגדשין ועולין למעלה
 כיפין ע"ג כיפין: נד. כמו כונס כנד (תהלים ל"ג). נד קליר (ישעי' י"ז). ל' גובה וכן מנרס מנרס:
 גדותיו

ב א ו ר

בי הארון עלמו הי' וקרא ארון כל הארץ, זה רחוק. (יב) ועחה, כנר אמרנו כי עודנו מדבר בא אליו
 פתאום הנבואה הזאת לכו' לכני ישראל, ואין זה רחוק, עיין ברש"י (שמות י"א ד') בפסוק ויאמר משה
 בה אמר ה' כחנות הלילה, ומיד כזה גם הוא לשנים העשר איש להיות נכונים, אולם לא גלה להם
 בעת מה לעשות כי היה נחפו לשוב לענינו הראשון, הנחת העלים פה לוי ה' והמתין עד סיד' פסוק
 א' כי רצה להשלים הסיפור נדרך כתבי הקודש. (יג) והי', נמשך למעלה על פסוק י"א כאשר בארנו.
 מי הירדן יכרתון, ניתוח הטעמים וגם וי' ויעמדו יורה כי פה לא דבר רק מהמים הירדים מלמעלה
 לא מהמים הירדים למטה לים המלח (כדלקמן ע"ז) כי הזכיר רק את הפלא היותר גדול. (יד) ויהי,
 אחרי אשר בלה יהושע לדבר נסעו העם אל מקום אשר עמדו שם הנהנים על שפת הירדן כאשר אמרנו
 לעיל פ' מ'. הארון הברית, חסר הנסמך וראוי הארון ארון הברית. (טו) נטבלו, כתב המגולל יופי
 (ודבריו לקוחים מרד"ק שרש טבל) וז"ל הטבילה היא פעמים נגיעת הדבר בדבר הלח מקלח הדבר או
 בלו עב"ל, ולי נראה כי טבל בעברי בכל מקום ענינו מה שקורין בל"א (חייטונקען, חייטונקען),
 והנסע על רמינת דברים שאין בהם רוח קיים כמו ויטבלו את הנתנת (כראשית ל"ז ל"א) וטבלת סתך
 102

חרגום אשכנזי

דער ירדן וואר גראדע פאלל אן אללען זיינען אופערן, דיא גאנצע צייט דער ערנדטע הינדורד). (טו) דא בליעב דאן פאן אבען העראב פליעסענדע וואסער איפּרעכט שטעהען וויא איינע מויער, אין גראַסער עיטפערנונג פאן דער שטאדט אדם וועלכע זייט ווערטס צרחן ליגט. דאן וואס סער אבער וועלכעס אין דאן מעער דער עבנע, אָדער אין דאן זאלצמעער פליעסט, נאָהם אַב אונד פֿערשוואַנד זאָ דאָס דאָן פֿאַלק דורכגינג

יהושע ג

והירדן מלא על כל גדותיו כל ימי קציר: (טו) ויעמדו המים הירדים מלמעלה קמו נד אחד הרחק מאד באדם העיר אשר מצד צרתן והירדים ער ים הערבה ים המלח תמו נכרתו והעם עברו נגד יריחו: (יז) ויעמדו הכהנים הנשיאי הארון ברית יהוה בחרבה בתוך הירדן הכן וכל

מאדם קרי ישראל געגען יריחו צו. (יז) דיא פריעסטער אבער וועלכע דיא בינדעסלאדע גאטטעס טרוגען, שטאנדען זיכער אוף טראַקקענעם באַדען מיטטען אים ירדן, אונד גאנץ ישראל

ר ש י

(טו) גדותיו. ל' שפה גבוה: כל ימי קציר. שימיניסן ימי קציר הם: (טו) הרחק מאד. רחוק מאד ממקום שעמדו שם נפסקו: מאדם העיר. כך שמה: והירדים. אותם שהיו יורדים משם ולמטה תחלה: תמו נכרתו. עברו בדרך הליכתן בכל הנחלים ההולכים אל הים עד אשר תמו: (יז) ויעמדו הכהנים. אלל שפת הירדן: בתוך הירדן. וכל זמן שעמדו לא ירדו המים העליונים למטה ובתוך כך כל העם עובדים בחרבה: הכן. מכוונים ונלבים זה כנגד זה:

ב א ו ר

(רות ב' י"ד), או על אבר מצעלי החיים כמו וטבל הכהן את אִלְבָּעו (ויקרא ד' ו') וטבל בשמן רגלו (דברים ל"ג כ"ד); אולם על רחילת כל הגוף לא נאמר טבל כלל, ואם נמלא ויטבל בירדן (מלכים ב' ה' י"ד) גם פה נאמר כי הכוונה אך על חלק מהגוף מקום הכרעה כי בנעמן לא פתחה הכרעה בכל גופו כי נראה מדבריו והניף ידו אל המקום (שם י"א), ואין לשחור מן ורחלית שאמר אלישע (שם י') כי רחן בולל רחילת כל הנשר וגם אבר אחד, כמו רחלתי את רגלי (ש"ה ה' ג'), וכן באיוב (ט' ל"א) אז בשחת תטבלני מוסב על כפי נפסוק הקודם, ובאמת כי גם אם התרחלתי במי שלג (איוב ט' ל') הכוונה אך על ידיים כי יקיון נפסו היא ששל לזכות מפעלים כנודע, אולם בארמית ובדברי חז"ל טבל רחילת כל הגוף. והירדן מלא, מאמר מוסגר, כך היה דרבו להחמלא כל ימי קציר, (רש"י ורד"ק). (טו) באדם העיר, הכתיב באדם והקרי מאדם והכל אחד כי גם לני"ת הוראות מן (עיין מכלול לרד"ק במקום הנזכר), ועל שם אדם העיר הנכון בדברי רש"י כי אדם העיר היה שמה ומה שנת העיר בה"א הידיעה אולי גם אדם היה וקרא בה"א כמו העי ורבים ככה, ונפלה פה בעבור היחס, והמעתיקים העתיקו ה"א של העיר אל אדם וקראו אדמה ונקרא עיר להנדילה מן אדמה אשר היה בחלק נפתלי (לקטן י"ט ל"ו). ומה שלג נזכר זאת העיר בין ערי א"י אולי היתה העיר הזאת מעבר הירדן מזרחה ואמר מלך כרתן כלומר כנגד כרתן כי כרתן היתה בא"י, והנה נלחמו כל המפרשים לבאר איך יסמן הכתוב דבר כרחוק מקום לבד, ואולי היו אלל אדם העיר מסגרות מים (וואססער = טוייסען) לזה אמר הרחק מאדם העיר, לבל יחשוב החושב כי בני ישראל סגרו המסגרות ולכן עמדו המים. (יז) ויעמדו הכהנים, כאשר הגיעו הכהנים לחמלע הירדן עמדו וזו עברו העם לפניהם אל עבר השני, ומה שאמר עד אשר תמו כל הגוי הוא לאו דוקא כי נשאר יהושע וי"ב אנשים אמו אלל הכהנים כאשר בארנו ואין זה זר כי מנינו רבים ככה.

יִשְׂרָאֵל עֲבָרִים בְּתַרְבֵּהֶֽעַד אֲשֶׁר־
 תָּמוּ כָּל־הַגְּזִי לַעֲבוֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן:
 ד (ב) וַיְהִי כִּאֲשֶׁר־תָּמוּ כָּל־הַגְּזִי
 לַעֲבוֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: (ג) קָחוּ
 לָכֶם מִן־הָעַם שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי אַנְשִׁים
 אִישׁ־אֶחָד אִישׁ־אֶחָד מִשְׁבַּט:
 (ג) וַצִּוּ אוֹתָם לֵאמֹר שְׂאוּ־לָכֶם
 מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצֵּב רִגְלֵי
 הַבְּהֵמִים הַכִּיּוֹן שְׁתִּים־עֶשְׂרֵה
 אַבְנִים וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם
 וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם בְּמַלּוֹן אֲשֶׁר־
 תָּרִינוּ בּוֹ הַלַּיְלָה: (ד) וַיִּקְרָא
 יְהוֹשֻׁעַ אֶל־שְׁנַיִם הָעֶשְׂרֵי אִישׁ
 אֲשֶׁר הֵבִין מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ־
 אֶחָד אִישׁ־אֶחָד מִשְׁבַּט:

ישראל גינג איממער אויף
 טראקענעס וועגע, בין דיא
 גאנצע נאציאן דען איבערגאנג
 איבער דען ירדן בעענדיגט
 האטטע.

ד (ב) אלס נון דיא גאנצע נאציאן
 ציאן דען איבערגאנג איבער
 דען ירדן בעענדיגט האטטע,
 שפראך דער עוויגע צויהושע
 וויא פאלגט: (ג) נעהמעט אייך
 אויס דעם פאלקע צוועלף מענ.
 נער, איממער איינען אויס יעג.
 ליכעם שטאמע, (ג) אונד בע.
 פעהלעט איהנען אלא: דע.
 בעט היער אויס דער מוטטע
 דעם ירדן, פאן דעם ארטע
 נעהמליך ווא דיא פיסע דער
 פרוסטער זיכער שטאנדען,
 צוואלף שטיינע אויף, דאן
 פיהרעט ויא מיט אייך הייבער
 אונד לעגעט ויא ניעדער אין
 דיא הערבוערגע, אין וועלכער
 איהר דיעזע נאכט איבער.
 נאכטען ווערדעט. (ד) יהושע
 בערעף דיא צוועלף מעננער,
 וועלכע ער אויס דען קינדערן
 ויאמר

ישראל'ס דאצו בעשטיממט האטטע, איממער איינען מאן אויס יעגליכעם שטאמע.
 איהר

ר ש י

ד (ב) שנים עשר אנשים. הם שזכרים לאעלה להיות נחבים: (ג) והעברתם אותם עמכם. נמלות
 מזה לכנות מהם מזבח נהר עיבל ולכתוב עליהם את דברי התורה ובו ביום נאז אל הר
 עיבל ובו נהם את המזבח והעלו עולות ושלמים ואללו ושמו וקפלו אותם ונאז ולנו בנגל:
 עברו

ב א ו ר

ד (א) ויהי, לפי דעתי נקשר חזי הסוק עד מלת הירדן למעלה ולכן נא פיסק' באמלע הסוק ומוסב
 על הבהנים ופירושו הבהנים היו שם בתוך הירדן עד אשר תמוגו', ומה שנא מלת ויהי בתיד
 הוא כמו ויהי אנשים (במדבר ט' ו') ורבים כמוהו כידוע לבעלי הלשון, ובמלת ויאמר מתחיל הפרשה,
 ויבאר עתה סבת הגזי של יהושע ועתה קחו לכם (ג' י"ב), כי ע"פ ד' עשה זאת כאשר אמרנו לעיל
 ופירושו ויאמר וכבר אמר. (ג) הבין, מקור פירושו שעמדו נחבים בתרבה ולא נטבעו ברגש ט. ט.
 (ד) שנים העשר איש, הן המה הזכרים לעיל (ג' י"ב), והנה לא היה מן הנזכר לחזר לכם
 להניח האבנים בשלון כאשר כוה ה' אך כוה לשאת אותם, וכאשר נאז במלון אמר להניחם שם.

תרגום אשכנזי

(ה) אונד שפראך צו איהנען: געהעט הין פֿאַר דיא לאדע דעס עוויגען איירעס גאטטעס, אין דיא מיטטע דעס ירדן, אונד איין יעדער לאדע אייגען שטיין אויף זיינע שולטער, נאך אנצאהל דער שטעממע דער קינדער ישראל'ס, (ו) דאמיט דיעזעס איין דענקצייכען אונד טער אייך בלייבע, ווען איינסט אייערע קינדער פֿראגען: וואס דייטען אייך דיעזע שטיינע אן? (ז) זא זאללט איהר איהנען זאגען, וויא דאז וואססער דעס ירדן צערטרעננט וואורדע פֿאַר דער בונדעסלאדע דעס עוויגען, אלס זיא נעמליך דען ירדן דורכציעהען זאללטען, וואורדע דעססען וואססער צערטרעננט; דארום זאללען דיעזע שטיינע דען קינדערן ישראל'ס צום עוויגען דענקמאל דיענען. (ח) אונד דיא קינדער ישראל טהאטען אלזא, וויא איה. נען יהושע בעפֿאהלען האטטע, זיא האבן צוועלף שטיינע אויס דער מיטטע, דעס ירדן, וויא דער עוויגע צו יהושע געשפראך. פֿען נאך אנצאהל דער שטאממע מע ישראל'ס, אונד פֿיהרטען זיא מיט זיך הינאיבער אין דיא הערבערגע, אונד לעגטן זיא דאָרט נידער.

יהושע ד

(ה) ויאמר להם יהושע עברו לפני ארון יהוה אלהיכם אל-תוך הירדן והרימו לכם איש אבן אחת על-שכמו למספר שבטי בני ישראל: (ו) למען תהיה זאת אות בקרבכם כי-ישאלון בניכם מחר לאמר מה האבנים האלה לכם: (ז) ואמרתם להם אשר נכרתו מימי הירדן מפני ארון ברית יהוה בעברו בירדן נכרתו מי הירדן והיו האבנים האלה לזכרון לבני ישראל עד-עולם: (ח) ויעשו-כן בני ישראל כאשר צוה יהושע וישאו שתי-עשרה אבנים מתוך הירדן כאשר דבר יהוה אל-יהושע למספר שבטי בני ישראל ויעברום עמם אל-המלון וינחום שם: (ט) ושתים עשרה אבנים הקים יהושע בתוך הירדן

הירדן
ביש.

ר ש י

(ח) עברו לפני ארון וגו'. הכנסו עמה בירדן ועברו עד לפני הכנהי': (ז) והיו האבנים האלה. בגלגל לזכרון זה: (ט) ושתים עשרה אבנים. אחרות הקים יהושע בתוך הירדן: 77

ב א ו ר

(ט) ושתים עשרה אבנים, אע"פ שלא מלאנו לזויה' על אלה האבנים ידענו כי יהושע לא יעשה דבר זה' לא דבר (מדברי רד"ק), והנה גם האבנים האלה הקימו השנים עשר האנשים אשר נשאלו עוד עם הכהנים בתוך הירדן, אך נראה כי לא לקח איש אבן אחת באשר עשו באבנים אשר נשאו

הִירְדֵן תַּחַת מִצְבַּרְגְּלֵי הַכְּהָנִים
 נִשְׂאֵי אַרְזֵן הַבְּרִית וַיְהִיו שָׁם עַד
 הַיּוֹם הַזֶּה: (י) וְהַכְּהָנִים נִשְׂאֵי
 הָאֲרוֹן עֹמְדִים בְּתוֹךְ הִירְדֵן עַד-
 תָּם כָּל-הַדָּבָר אֲשֶׁר-צִוָּה יְהוָה
 אֶת-יְהוֹשֻׁעַ לְדַבֵּר אֶל-הָעָם כְּכֹל
 אֲשֶׁר-צִוָּה מֹשֶׁה אֶת-יְהוֹשֻׁעַ
 וַיִּמְהָרוּ הָעָם וַיַּעֲבְרוּ: (יא) וַיְהִי
 כַּאֲשֶׁר-תָּם כָּל-הָעָם לַעֲבוֹר

מיטטע דעם ירדן און דער
 שטעללע דעם שטאנדארטעס
 דער פֿיסע דער פר סטער, דיא
 וועלכע דיא בינדעסלארע טרוי.
 גען, ראמיט זיא דארט בלייבען
 מעגען אלס דענקמאל ריעועם
 טאגעס. (י) דיא פרויסטער
 אבער, וועלכע דיא לארע
 טרוגען, שטאנדען אין דער
 מיטטע דעם ירדן זאלאנגע, כוז
 דער גאנצע אויפֿטראג פֿאלל-
 צאגען וואר, דען גאטט יהושע
 געבאטן האטטע דעם פֿאלקע
 צ זאגען, נאך יענער פֿאלל-
 קאממענהייט וועלכע משה

דעם יהושע אנעמפֿאלען האטטע, אונד דאז פֿאלק גינג אונטער דעסען איי
 לענדס הינאיבער. (יא) אלס גון דיא נאציאן דען איבערגאנג געמאלט האטטע,

דא

ר ש י

(י) עד תום כל הדבר. כמו שזנינו במסכת סוטה עולם בירדן אמר להם יהושע דעו למה
 אחס עובדים את הירדן ע"מ שתורישו את כל יושבי הארץ וגו': (יא) ויהי כאשר תם כל העם
 לעבור ויעבור ארון וגו'. לא כדרך שעברו האחרים אלא כמו שמפורש למטה בענין נתקו כפות
 רגלי

ב א ו ר

נאפו למלון כי האבנים אשר הקימו בירדן היו לרינים להיות גדולים ונכדים מאד אס יעמדו ימים
 רבים ומים רבים לא ישטופוס, אך כל השמים עזרה יחד הסיעו אמת אמת שמים עזרה אבנים
 גדולות. (אזר התרגום: רבים מהמפרשים ובראשם הרב האברנאל בהקדמתו לנ"ר הוכיחו מנת
 מאזר עד היום הזה שהיא יורה בהכרח שכתב זמן רב אחרי שקרו הדברים, ולהסיר הטענה הזאת
 אמרתי ארדפה לדעת ולחקור אחר בוונת מלת עד להוכיח שאין ענין עד היום הזה יורה בכל
 מקום זמן או סופר מאוחר. וזאת אמותי: אונקלס תרגם האזינה עדי אגית למי מרי וכן פי'
 הרד"ק בשרשיו שרש עד, עדי דברי, וכן ועדיכס אחרונן (אויב ל"ב ב"ב), ע"כ. והנה הדבור במאל
 בלעם או במענה רעי איוב נא להוכיח ולראי' על מאמרס ודעתס ויהי' טעם עדי בקמץ כמו עדי
 בלרי וכן ועדיכס כלומר מופתיכס (חייכרע בעווייגרינדע) התבוננתי וראיתי כי אין גם אחד
 מוכיח לאיוב, וכן אפשר לפרש און עד תבונותיכס הנא בפסוק הקודם, כלומר מופת תבונותיכס,
 וא"כ עד הוא כמו עד וענינו אות וסימן לדבר. וכן בארתי ותרגמתי (לקמן י"ז י"ד) ואני עם רב
 עד אשר עד כה ברכני ה', ענינו עם רב זה הוא לעד אשר עד כה ברכני ה', ומזה הענין
 יתכן לפרש ליום קומי לעד (לפני ג' ח') להעד ככס, ועד'ז יש לכאז מאמר עד היום הזה
 במקומות שונים ע"ד עד הנל הזה (בראשית ל"א ב"ב), ויהי' גם כאן ענין עד היום הזה
 זכרון או אות היום הזה, ומזה הענין יורה עד, דבר העומד וקיים כמו שוכן עד, הדרי עד, כעד
 שהוא חזק דבור או חזק מעשה. וטרס אכלה לדבר אעידה לי עד נאמן שנאזר חקרתי כן הוא
 וזה יונתן ב"ע שתרגם ותהי ליום אחרון לעד עד עולם (ישעיה ל' ח') ותהי ליום דין
 לם ה' א. (י) כבל אשר צוה משה אח יהושע, חכמי תלמוד הנינו כי זה קאי על מה
 שכתוב בתורה ביום אשר תעברו וגו' (דברים כ"ז ב') ובעקבותם הלכו כל המפרשים והתאמלו
 להסיר הספקות אשר יפלו לפי' זה כל איש לפי דרכו, ולפי דעתי אין הנוונה בכל אשר לזה
 משה על דבר מיוחד אשר עשה על פי משה, אך מוסב על מה שאמר כל הדבר אשר לזה ה' את

יהוש

ב * 2

דא צאג דיא לאדע גאט •
 טעם אויך הינאיבער, אונד
 דיא פריסטער קאמען וויע •
 דער דעם פאלקע פארצן •
 (יג) אויך דיא זאהנע ראובן'ס
 דיא זאהנע גד'ס אונד דער
 האלבע שטאם מנשה צאגען
 געריסטעט פאר דען קינדערן
 ישראל'ס הער, זא וויא עס
 איהנען משה פארגעטראגען
 האטטע. (יג) געגען פיערציג
 טויזענד מאן צום העערעסצוג
 געריסטעטע, צאגען פאר דעם
 עוויגען הער צום שמרייטע, אין
 דיא עבנע פאן יריחו. (יד) אן
 דיעזעם טאגע צייגטע גאטט
 יהושע'ס גרעסע פאר דען אוי •
 גען פאן גאנץ ישראל אונד זיא
 פירכטעטען איהן זא וויא זיא
 משה געפירכטעט האטטען
 דורך זיין גאנצעם לעבען •
 (טו) אונד דער עוויגע שפראך
 צו יהושע וויא פאלגט: (טו) גע •
 ביטע דען פריסטערן דען
 טרעגערן דער צייגניסלאדע,
 דאס זיא אויס דעם ירדן הע •
 רויסגעהען. (יז) אונד יהושע
 געבאט דען פריסטערן אונד

ויעבר ארון יהוה והכהנים לפני
 העם: (יג) ויעברו בני ראובן ובני
 גד וחצי שבט המנשה חמשים
 לפני בני ישראל כאשר דבר
 אליהם משה: (יג) כאשר בעים אלף
 חלוצי הצבא עברו לפני יהוה
 למלחמה אל ערבות יריחו:
 (יד) ביום ההוא גדל יהוה את
 יהושע בעיני כל ישראל ויראו
 אתו כאשר יראו את משה כל
 ימי חייו: (טו) ויאמר יהוה אל
 יהושע לאמר: (טו) צוה את
 הכהנים נשאי ארון העדות ויעלו
 מן הירדן: (יז) ויצו יהושע את
 הכהנים לאמר עלו מן הירדן:
 (יח) ויהי בעלות הכהנים נשאי
 ארון ברית יהוה מתוך הירדן

נחקו כעלות קרי •
 שפראך: געהעט העראויס אויס דעם ירדן. (יח) אלס נון דיא פריעסטער דיא
 טרעגער דער בונדעסלאדע דעם עוויגען, אויס דעם ירדן העראויסגינגען, אונד
 איה •

ר ש י

רגלי הכהנים לאחוריהם אל המרבה על השפה שנכנסו בה שהיו עומדים אללה ומזרו המים לאחוריהם
 לילך בתמול שלשום נמצא ארון ונושאו מלך זה וכל ישראל מלך זה נשא הארון את נושאו ועבר:
 לפני העם. לעיני העם: (טז) ויהי את הכהנים. כאן פירש הכתוב את האמור למעלה היאך עבר
 ארון ה' והכהנים לפני העם וגו': ויעלו מן הירדן. ויעברו אין כתיב כאן אלא ויעלו למדנו
 שעל השפה שהיו עומדין אללו עלו ואלא לומר שהיו עומדין אלל שפת הירדן שנמערב שהרי
 נאמר למעלה נטלו רגלי הכהנים בקלה המים ושם נאמר ויעמדו הכהנים וכל ישראל עובדים:
 (יח) נחקו

ב א ו ר

יהושע לדבר אל העם ואמר כי משה מנהו להיות מליץ בין ה' והעם כי האליל מרוח קדשו עליו,
 ויהיה כזה מענין ויכוד על ישראל (ד"ה א' כ"ב י"ג), ויכזה ה' לנגיד (ש"א י"ג ד'). (יא) ויעברו
 ארון ה', גם פה הזכיר את המעשה טרם הלוי (לקמן ע"ז י"ז) כדרך הכתוב בספר הזה.
 אשר

נִתְקוּ כַפּוֹת רַגְלֵי הַכְּהֹנִים אֶל
הַיַּחְרֹבָה וַיָּשׁוּבוּ מִי־הַיַּרְדֵּן
לְמִקְוֵי מַיִם וַיֵּלְכוּ כְּתַמּוֹל־שֵׁלֶשׁ
עַל־כַּרְגֵּי גְדוֹתָיו: (יט) וְהָעַם עָלוּ
מִן־הַיַּרְדֵּן בְּעֶשְׂרֵי שָׁוָר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן
וַיַּחֲנוּ בְּגִלְגָּל בְּקִצֵּה מִזְרַח־יְרִיחוֹ:
(כ) וְאֵת שְׁתֵּי עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים
הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ מִן־הַיַּרְדֵּן
הַקִּיָּם יְהוֹשֻׁעַ בְּגִלְגָּל: (כא) וַיֹּאמֶר
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אֲשֶׁר
יִשְׁאַלְוּן בְּנֵיכֶם מִחַר אֶת־אֲבוֹתָם
לֵאמֹר מָה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה:
(כב) וְהוֹדַעְתֶּם אֶת־בְּנֵיכֶם לֵאמֹר
בִּיבְשָׁה עֶבֶר יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיַּרְדֵּן
הַזֶּה: (כג) אֲשֶׁר־הוֹבִישׁ יְהוָה
אֶל־הֵיכֶם אֶת־מֵי הַיַּרְדֵּן מִפְּנֵיכֶם
עַד־עֲבָרְכֶם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה

איהרע פֿוסזאָהלען דעם פֿעם.
טען לאַנדע ענטגעגען ריקטען,
דאָ קעהרטע דאָ וואַססער
דעם ירדן וויעדער אַן זיי.
נע פֿאַריגע שטעללע, אונד
שטרעמטע וויא צופֿאַר אין
אַללען זיינען אופֿערן. (יט) אונד
דאָ פֿאַלק צאָג איבער דען
ירדן אַם צעהנטען דעם ער־
שטען מאַנאַטהס, אונד לאַנגער־
טע זיך צו גלגל אַן דער אַסס־
ליכען זייטע פֿאַן יריחו. (כ) יע.
נע צוועלף שטיינע וועלכע מאַן
אויס דעם ירדן מיטגענאָממען
האַטטע, ריכטעטע יהושע צו
גלגל אויף, (כא) אונד שפראַך
צו דען קינדערן ישראָל'ס:
ווען אייערע קינדער איינסט
איהרע עלטערן פֿראַגען: וואַס
דייטען דיזעע שטיינע אַן?
(כב) דאָן זאָללט איהר אייערן
קינדערן קונד טהון אונד זאָ.
גען: טראַקנען פֿוסעס זעצטע
ישראָל איבער דיזעען ירדן.
(כג) ווייל דער עוויגע אייער
גאַטט דאָ וואַססער דעם ירדן
פֿאַר אייך הער אויסטראַקנען

אלהיכם

ליעם, ביז איהר הינאיבער וואַרעט, זאָ וויא דער עוויגע אייער גאַטט אויך טהאַט
בייא

ר ש י

(יח) נתקו כפות רגלי הכהנים. מן המים אל המדבר שאלס וישבו המים למקומם נמלא ארון
מלד זה וישראל מלד זה נשא ארון את נושאיו ועבר ועל דבר זה נעש עוזא בשאח בארון.
נושאיו נשא עלמו לא כל סבן: (כ) הקים יהושע בגלגל. הוא המלון אשר לנו בו הלילה:

ב א ו ר

(כא) אשר ישאלון, כמו אם, והנה עתה כאשר באו אל המדבר והקישו אבנים יפרש להם את
דבר האות הזה ביתר ביאור מדלעיל (ו' ז'), כי אם בירדן היו עומדים, והעת איננה מסכמת להרכיב
הדברים, ואמר כי ע"י האות הזה אשר עיקר הוראתו על העברת הירדן יזכרו ג"כ את האעשה
הנורא אשר קרע ה' להם את היס ביום משה, כי אם על שפת היס לא עשו שום אות כי מה
להם להביב כיון נאמן נכריה במקום אשר לא יעבור איש מהם כ"א לעתים רחוקים, אולם עתה
אם יזכרו העברת הירדן אין ספק כי גם קריעת ים סוף יעלה על זכרונם, והוסיף לאמור כי
שתי חללות יסתעמו מזכרון הדברים האלה, האחת לאען דעת כל עמי הארץ וגו' ויתגדל ויתקדש
שמו הגדול, והשנית לאען יראתם את ה' וגו'. (כג) מפניכם, דברי יהושע ליוולאוי מלכדים וילודים
נמדנר

תרגום אשכנזי

בייא דער כינונוועע, וועלכע
ער פֿאַר אונז טראָקען ווער-
דען ליעס כיו וויר הינאיבער
וואַרען. (נד) דאָמיט אַללע
פֿעלקער דער ערדע ערקעננען
דיא האַנד גאָטטעס וויא מעכ-
טיגזיא זייא, דאָמיט אויך איהר
עהרפֿורכט פֿאַר דעם עוויגען
אייערעם גאָטטע האַבעט צו
יעדער צייט.

ה (ח) אַלס אַללע קעניגע
אמורי'ס אויף דער אַבענד-
זייטע דעם ירדן אונד אַללע
קעניגע כנען'ס אַם מעערע,
ערפֿוהרען דאָס דער עוויגע
דאָ וואַססער דעם ירדן אויס-
געטראָקנעט האַטטע פֿאַר דען
קינדערן ישראל'ס כיו זיאהינ-
איבער וואַרען, דאָ שמאַלץ
איהר הערץ דאָהין, אונד עס
וואַר קיין מוטה מעהר אין
איהנען, געגען דיא קינדער
ישראל'ס. (כ) אום דיעועלכע

צייט שפראַך דער עוויגע צו

יהושע ד ה

אֱלֹהֵיכֶם לַיּוֹם-סוֹף אֲשֶׁר-הוֹבִישׁ
מִפְּנֵינוּ עַד-עֲבָרְנוּ: (כד) לְמַעַן
דַּעַת כָּל-עַמֵּי הָאָרֶץ אֶת-יְהוָה
כִּי חֲזָקָה הִיא לְמַעַן יִרְאֲתֶם אֶת-
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כָּל-הַיָּמִים:
ה (ח) וַיְהִי כִשְׁמַע כָּל-מְלָכֵי
הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן
וּמְהוּלָּה מֶלְכֵי הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר-עַל-
הַיָּם אֶת אֲשֶׁר-הוֹבִישׁ יְהוָה אֶת-
מֵי הַיַּרְדֵּן מִפְּנֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל עַד-
עֲבָרְנוּ וַיִּמָּס לְבָבָם וְלֹא-הָיָה בָּם
עוֹד רוּחַ מִפְּנֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל:
(ז) בָּעֵת הַהִיא אָמַר יְהוָה אֶל-
יְהוֹשֻׁעַ עֲשֵׂה לָּךְ חֲרֻבוֹת צָרִים

ושוב

עברם קרי

יהושע: בערייטע דיר שאַרפֿע מעססער, אונד ניס

אבער-

ר שג"י

ה (א) אַזער נענר הירדן ימה. לנד שענרו בני ישראל היא לז של מערבי ועד עכשוו היו נענר
מזרחי: (ב) חרבות לורים. כמרגומו איזמלון סריפין וכן אף משיב לור חרב (תהלים ט"ט)
כשהמריסית

ב א ו ר

נמדנר. אשר הוביש מפנינו, אונזו זילאנו ממלרים (נד"ק). (כד) יראחם, ענר במקום
עמיד ורבים כמוהו (הנ"ל).

ה (א) עד עברנו, עד עברם קרי והם דברי הכותב (נד"ק) וכן ת' יונמסר במסרה, ולפי הכתיב
יראה לי כי הפסוק הזה הוא סיום דברי יהושע שהנטיח את העם ואמר כי אם ישמעו
כל מלכי האמורי וגו' אז ימס לבנם, ויהי' אם כן מלת ויהי, וימסו וכן לא היה, עברים במקום
עתידיים כדלעיל, ולש"י התחלת הפרשה היא בפסוק ב'. (כ) חרבות צורים, לדעת יונתן
והמפרשים יהי' לורים מואר כלומר חרבות חרודות, וע"ז כתב המבאר שקדמני ואל תחמה כי
בא לורים כל"ז על חרב שהיא ל"ג כי כן מלאנו רבים אכן שלמה ולדק (דברים כ"ה ט"ו)
אע"פ שאכן ל"ג לעולם ע"כ, ובמחילת כבודו אכן הוא משמית האשתתפים כי כן מלינו והאכן
הזאת יהי' (בראשית כ"ח כ"ב) יכן כתב הרב בן זאב, נס אכן לורך לכל זה כי
נסמיכות לא ישאר האומך מין הנסמך אסגס הוא הלטרפות המואר, והנוונה חרבות שיש להם

חרודים

ושוב מל את בני ישראל שנית: (ג) ויעש לו יהושע חרות צרים וימר את בני ישראל אל גבעת הערלות: (ד) וזה הדבר אשר מל יהושע כל העם היצא ממצרים הזכרים כל אנשי המלחמה מתו במדבר בדרך בצאתם ממצרים: (ה) כי מלים היו כל העם היצאים וכל העם הילדים במדבר בדרך בצאתם ממצרים לא מלו: (ו) כי ארבעים

אבערמאלם איינע בעשניי. דונג אן דען קינדערן ישראלים פאר. (ג) דא בערייטעטע זיך יהושע שארפע מעסער צו, אונד בעשניטט דיא קינ- דער ישראלים אן דעם הינעל ער לוח (דער פארהייטע). (ד) דאן אבער וואר דיא אורזאכע, ווארום יהושע דיא בעשניידונג פארנאם; דאן גאנצע פאלק מענליכען גע- שלעכטס וועלכעס אויס מצרים געצאגען, אללע קריענסערהי- ע גען מעננער שטארבען אין דער וויסטע, אויף דער ריווע זייט דעם אויסצוגע אויס מצרים. (ה) צוואר וואר דאן גאנצע אויסציעהענרע פאלק בעי-

שנה

שניטטען, דיא זעממטליכע מאננשאפט אבער דיא אין דער וויסטע געבארען וואר, אויף דער ריווע זייט דעם אויסצוגע אויס מצרים, וואר ניכט בעשניטטען. — (ו) דען פיערציג יאה:

ר ש י

בשהקריפות נהסך ללדדין ואינו חותך יפה. וכן כל כלי יולד עליך (ישעיה נ"ד): שנית. שאלו כנר כליל יליאתם משכרים קהל גדול יחד וחזרו פעם שנית שכל ארבעים שנה שהיו נמדבר לא נשבה להם רוח לפוני ולא היה להם יום נוח למול כמו ששנינו ביבמות. ורבותינו אמרו שנית זו פריע' מילה שלא נחנה לאברהם אבינו: (ג) גבעת הערלות. על שם המאורע נקרא שנעשה במין גבעה: (ד) וזה הדבר. על ידי דבור מל אומם אמר להם סבורים אתם לירש את הארץ ערלי' לא כך נאמר לאברה' ואתה אז בריחי תשמור וגו' ונתתי לך ולזרעך אתרך את ארץ מגוריד (בראשית י"ז): כל העם היוכל. לא היה אחד מהם כאן שנלם מתו והם היו מולי' שנאמר מולים היו: (ה) לא מלו. כמו שפרשתי שלא נשבה רוח כפונית והם הם שאלו עכשיו: ואת

ב א ו ר

חדודים. וי"מ לורים מן לור חלמיש כלומר חרבות הנעשים מאבני ליר ואין זה רחוק. ושוב מל, לא שהוא בעלמו יסול את העם אלף שהוא ילדה אנשים למול ומה שאמרו (בפסוק ג') וימל, הוא כמו ויבן שלמה את הבית (מלכים א' ו' י"ד) ורבים נכה (מרד"ק). שנית, שנכר מלו העם היוכל ס מסלרים ולקמן נבאר, והנה בא הלווי שימולו כדי שיוכלו לעשות את הפסח כי כל ערל לא יאכל בו. (ג) גבעת הערלות, כת"י וגזר ית בני ישראל בגבעת אוקרא לי' גבעת ערלתא, ואל באו על. (ד) וזה הדבר, אשר בעבורם מל יהושע (רד"ק). והנה הנכון בענין הזה מה שאמרו הרד"ק והרלב"ג כי כל עוד שחזו בני ישראל במדבר סיני אשר שם איחרו ימים רבים ועשו את המסכן היה מלים את בניהם ולכן עשו נשנה השניה פסח לה' ואולם כאשר נסעו למסעיהם ועל פי ד' יסנו ועל פי ד' יסעו אז לא יכלו למול את בניהם כי לא ידעו אם לא בו ביום יעלה הענן מעל המסכן ויכרתו לנסוע ויסתכנו הילדים, ולכן לא עשו הפסח שוב במדבר כי מילת הננים מעכבת. (ו) כי ארבעים, זה נתינת טעם מדוע עם הילודים לא מלו, כי ארבעים שנה היו נעים ונדים במדבר ולא באו אל המנוחה, ואגב הזכיר גם הסכה הגורמת לזאת והוא אשר לא שמעו וגו'

יאהרע וואנדערטען דיא קינ-
 דער ישראל'ס אין דער וויסטע,
 ביו אויפגעריעכען וואר דאו
 גאנצע קריענסעעהיגע פאלק
 וועלכעס אויס מצרים צאגן, ווייל
 זיא דער שטיימע דעס עוויגען
 ניכט געהארטען, וועס האלב
 איהגען גאטט צונעשווארען
 האט, זיא דאו לאנד ניכט זע-
 הען צולאסען, וועלכעס דער
 עוויגע איהרען פאטערן צוגע-
 שווארען אונז צו נעבען, איין
 לאנד ווא מילך אונד האניג
 פליעסט. (ז) איהרע קינדער
 אכער ערהילט ער אן איהרער
 שטעללע; זיא בעשניטט יהושע
 ווייל זיא נאך דיא פארהויט
 האטטען, אונד אויף דער ריי-
 זע ניכט קאנגטען בעשניטטען
 ווערען. (ח) אלס נון דיא בע-
 שניירונג דעס גאנצען פאלקעס
 פאללצאגען וואר, בליבען זיא
 רוחיג אויף איהרער שטעללע
 אים לאגער, ביו צו איהרער

שנה הלכו בני ישראל במדבר
 עד-הם כל-הגוי אנשי המלחמה
 היצאים ממצרים אשר לא-
 שמעו בקול יהוה אשר נשבע
 יהוה להם לבלתי הראותם את-
 הארץ אשר נשבע יהוה לאבותם
 לתת לנו ארץ זבת חלב ודבש:
 (ז) ואת-בניהם הקיסתה אתם
 מל יהושע כי-ערלים היו כי לא-
 מלו אותם בדרך: (ח) ויהי כאשר-
 תמו כל-הגוי להמול וישבו
 תחתם במחנה עד היוחם:
 (ט) ויאמר יהוה אל-יהושע היום
 גלית את-חרפת מצרים

מעליכם

גענעוונג. (ט) דארויף שפראך דער עוויגע צו יהושע: הייטע האבע איך דיא שאנדע מצרים'ס

פאן

ר ש י

(ז) ואת בניהם הקיסתה אתם. ואת בניכם שהקיסתה אתם הילודים במדבר אותם מל יהושע;
 (ח) וישבו תחתם. באתריהן ולא לרו על העיר: עד חיותם. מן המנה: (ט) גלותי. הסירותי את
 חרפת מצרים שהיו אומרים ראו בני רעה וגד פניכם (שמות י') וכבד אלהים שמו רעה והוא סימן של
 דם רואין אנו אותו עליכם במדבר והוא שאמר משה במדבר למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הולאים
 (שם ל"ב) והם אינם יודעים שהוא דם מילה וכשאלו נימי יהושע ונא אותם הדם הוסרה אותה חרפת'
 שעדיין ערב רב שעל עמה היו מונים להם כך דרש ר' משה הדרשן: גלותי. הסירותי כמו גל מעלי

חרפה

ב א ר

וגו', כי בן דרך נחזי קדש להזכיר דברים רבים הנוגעים לכלל האומה אם גם איננו מן הלוך.
 (ז) כי לא מלו אותם בדרך, כלומר בעבור היותם בדרך כאשר אמרנו. (ח) עד חיותם, חיים
 יאשר גם על הכניאה כמו וימדחו על השחקין וימי (ישעי' ל"ח כ"א) וכן נאמר מות על החלי
 הסוק והחולשה, וימת תחתיו מפני הרעב (ירמי' ל"ח ט'), בשנת מות המלך עוזיה (ישעי' ו' א') פי'
 חז"ל שנה סולטרע, עיין רד"ק שרש מות, עיין מורה נבוכים ח"ב א'. (ט) חרפת מצרים, חז"ל
 שמו בשמים פיהם ודרשו על נוכח שמו רעה (עיין רש"י), ולדעת הרלב"ג איננו מוסב זה על
 המילה וזה רחוק, גם אין נכסי לדעת הר"ק שהיה חרפה להם להיות כאנשי מצרים כי מדוע
 יזכרו דווקא מצרים, לכן אומר אני כי שיעור הכתוב היום גלותי הדבר אשר הי' חרפתם כאשר הייתם

נאין

יהושע ה

מעליכם ויקרא שם המקום ההוא
גלגל עד היום הזה: (י) ויהנו בני
ישראל בגלגל ויעשו את הפסח
בארבעה עשר יום לחדש בערב
בערבות יריחו: (יא) ויאכלו מעבור
הארץ ממחרת הפסח מצות
וקלוי בעצם היום הזה: (יב) וישבת
המן ממחרת באכלם מעבור
הארץ ולא היה עוד לבני ישראל

מן

חרגום אשכנזי יג

פאן אייך אבגעוועלצטו דא-
הער נאנטע מאן דען נאמען
דיעזעס ארטעס גלגל (אב-
וועלצונג) ביז אויף דיעזען טאג.
(י) אונד דיא קינדער ישראל'ס
לאגערטען זיך צו גלגל אונד
בערייטעטען דאן פסח: אפפער
אם פיערצעה: טען טאג דעס-
זעלבען מאנאטס אם אבענד
אין דער עבענע פאן יריחו.
(יא) אונד זא אסען פאם גע-
טריידע פארראטה דעס לאג-
דעס אם פאלגענדען מארגען
דעס פסח: אפפערס, אונגע-
זיערטע קען אונד גערע-
סטעטע זאנגען, נאך דער בע-

שטימונג דיעזעס טאגס. (יב) אויך הערטע פאן יענעם מארגען אלס זיא פאם
געטריידע פארראטה אסען, דער מן אויף. אלס נון דיא קינדער ישראל קיינען

מן

ר ש י

חרפה (חלים קי"ט) ויגל את האנן (בראשית כ"ט): (יא) ממחרת הפסח. יום הופת העומר שהקריב
עומר חמלה ומו' באדר שמת משה שכסח המן היו מסתפקין עד עכשיו ממן שנבליהם שלקטו בו'
באדר שנאמר את המן אכלו ארבעי' שנה (שמות ט"ז) והלא ארבעי' שנה חסר שלשי' יום שהרי תחלת
ירידת המן בט"ו באייר אמו' מעת' בחררה שהוליאו ישראל ממכרי' טעמו טעם מן: (יב) ולא היה
עוד לבני ישראל מן. לפיכך ויאכלו מעבור הארץ אם היה להם מן לא היו אוכלים מן התנואה שהמן
היה נוח להם משל אומר לחינוק מפני מה את' אונל פת שעורין לפישאין לי פת חטין לכך נאמר
ולא

ב א ו ר

בארן מזרים, כי מה שלא מלו במדבר לא לחרפה יחס להם כי אנוסים היו, אך עמה בנואם אל
ארץ וושבת ולא ימולו יהי' זאת להם לחרפה נאשר היו בארץ מזרים, יען גם שם בזדון לנס הפרו
ברית כי נטמאו בגלולי מזרים כזכר ביחזקאל (כ' ז' ח'), וגם דעת חז"ל שהתרגלו במזרים
במלות מילה ולא מלו עד ליל לאחס. ויש לתרגם: אויך ה' חבט דמו וזחם חייק (זכרע מצרים חייך
ט' חבטע ו' חבטע וועלצטו. (י) אח הפסח, אחרי אשר נמולו היו ראויים לעשות את הפסח.
(יא) ויאכלו מעבור הארץ, לרד"ק יהי' ענין מעבור מדגן שנה שעברה ולקחו מן החגרים אשר
הביאו להם תבואה וממחרת הפסח פירשו ביום ט"ו בניסן וזהו דעת ר"ת בקדושין (דף ל"ז ע"ב
ד"ה ממחרת הפסח), אולם רש"י ורל"ג פירשו ממחרת הפסח על י"ו יום הופת העומר, וזהו
בשיטת הר"י (שם), וב"ז למ"ד חדש היה נאשר להם אכל למ"ד בני חדש נוהג אך אחר ירושה וישיבה
יהי' כל הפסוק הזה אך למותר והיה די אם יאמר וישנות המן ממחרת הפסח וגו' ויאכלו מחבואת
הארץ וגו' ולכן נראה לי מלת עבור הונח על הדגן שלא נמשל עדיין כל לרכו כמו מלת עובר
בדח"ז שנאמר על הולד שלא ילא לאור העולם, ומלינו הפעל ממנו שורו עבר (איוב כ"א י')
ונגזר השם הזה מן עבר כאשר ילא הדבר מכח אל הפועל (ומזה נחלבו גם מלות עברה ובעבור
אכן אין פה המקום לבאר זה), ונאשר העובר נקרא ילד נכחתו מרחם, כן יקרא הדגן תבואה מן
בזה אם יקלר או עומד לקבור; ויהי' שיעור הנחוב, ממחרת הפסח נאשר השנית להם המן היו
לרינים לאכול מן התבואה אשר לא נגמרה בשולה, וזה ויאכלו מעבור הארץ, כי אם גם כבר החל
חרמש נקמה כמו שאמר למעלה (ג' ט"ו) והי' דן שלא על כל גדותיו כל ימי קניו, נכל זאת לא
מלאו

חרגום אשכנזי

מן מעהר האטמען, זאָנעהר-
טען זיא זיך נאָכהער פֿאַן דער
דיעסיעהריגען פֿרוכט דעם
לאַנדעס כנען. (יג) וועהרענד
יהושע פֿאַר יריחו וואָר, האָב
ער איינסט זיינע אויגען אויף,
בליקטע אום זיך, אונד זיעהע
דאָ! איין מאָן שטאַנד פֿאַר
איהם מיט געציקטעם שווער-
טע. אין דער האַנד; דאָ גינג
יהושע אויף איהן צו אונד
פֿראַגטע איהן: געהערסט דוא
אונד אָדער אונזערן פֿינדערן
אַן? (יד) אונד יענער אַנטוואָר-
טעטע: ניין! זאָנדערן איך בין
איין העערפֿיהרער דעם עווי-
גען, יעצט עכען אַנגעקאַמ-
טען. דאָ פֿיעל יהושע אויף זיין
אַנגעזיכט צור ערדע, וואָרף
זיך נייערער אונד שפראַך צו
איהם: וואָס האַט מיינגעכיע-
טהער זיינעם קנעכטע צו בע-
פֿעהלען? (טו) אונד דער

יהושע ה

מן ויאכלו מתבואת ארץ כנען
בשנה ההיא: (יג) ויהי בהיות
יהושע ביריחו וישא עיניו וירא
והנה אש עמד לנגדו וחרבו
שלופה בידו וילך יהושע אליו
ויאמר לו הלאנו אתה אם לצרינו:
(יד) ויאמר לא כפי אנכי שר-צבא
יהוה עתה באתי ויפל יהושע
אל-פניו ארצה וישתחו ויאמר
לו מה אדני מדבר אל-עבדו:
(טו) ויאמר שר-צבא יהוה אל-
יהושע של-נעלה מעל רגליך כי
המקום אשר אתה עמד עליו
קדש הוא ויעש יהושע כן:

ויריחו
העערפֿיהרער דעם עוויגען זאָנטע צו יהושע: ציעהע דיינען שוה פֿאַן דיינעם פֿוס, דען דער אָרט וואָ דוא שטעהסט איזט הייליג, אונד יהושע טהאַט אַלואָ.

אינ

ר ש י

ולא היה עוד וגו': (יג) בהיות יהושע ביריחו. מכאן לעיבור' של עיר שהיא סן העיר שא"ל לומר בתוך יריחו: הלנו אתה, הלמס עדנא אתיחא: (יד) עתה באתי. לעזרתך שאין אדם יכול להלחם עליה ולתופסה להפיל החומה אבל בימי משה רבך באתי ולא ספך כי שאש' אס אין סניך הולכים וגו' (שמות ל"ג): (טו) ער לנא ה'. ישראל שהיא לנא לה' ומיכאל היה זנא' ומיכאל שרנס (דניאל י')

ב א ו ר

מלאו די ספוקס בתבואה אשר נגמרה מלאכתה והולכרו לאכול מלות מן הקמה אשר היתה עודנה עבור, ולזה סיים הכתוב ויאכלו מתבואת ארץ כנען בשנה ההיא כי אך זמן קצר הוכרחו לאכול מן העבור וכאשר נאספה התבואה אז אכלו ממנה, וראוי לתרגם: איז חסען פֿאַן דען אונרייפֿען פֿריכטען חץ פֿאַל-גענדען חקרגען דעם פֿסח-קפֿערט. (יג) ביריחו, סמוך ליריחו כי כן דרך שמוס הבי' ת כאשר בארנו זה פעמים. (יד) ויאמר לא, לא לכס ולא לכריכס אני כ"א אנוכי ממונה מאת ד' על המלחמו' לתת עז ותעלמות לעם ולכן חרב שלופה בידי ועמה באתי לעזרך, ורד"ק פה פער פיהו לבלי חוק על דרשת חז"ל שאמרו אתמול בטלתם חמיד של בין הערבים והיום בטלתם ת"ת וכו' (עיין עליו). אל פניו, כמו על פניו ורבים ככה. (טו) של, כווי מן גל כמו גע ובא בפחם אף שאינו מאותיות הגרון ובגש פגע בו (ש"כ א' ע"ו). קדש הוא, לפי גדולת וקדושת המלאך נקדש המקום (רד"ק), ויותר נכון כי המקום נקדש בעבור כי פה יחאף ד' את זרוע קדשו לעשות גדולות ופלאות, לכן לא מלינו במראות המלאכים הכווי של ועלך אך כאן ואלל משה בהר אלהים.

ויריחו

ו ויריחו סגרת ומסגרת מפני
 בני ישראל אין יוצא ואין
 בא: (ב) ויאמר יהוה אל יהושע
 ראה נתתי בידך את יריחו ואת
 מלכה גבורי החיל: (ג) וסבתם
 את העיר כל אנשי המלחמה
 הקיף את העיר פעם אחת כה
 תעשה ששת ימים: (ד) ושבעה
 כהנים ישאו שבעה שופרות
 היובלים לפני הארון וביום
 השביעי תסב את העיר שבע
 פעמים והכהנים יתקעו

ו (א) אינדעססען וואר יריחו
 זארגפעלטיג פערשלאססען
 פאר דען קינדערן ישראל'ס,
 ניעמאנד קאנטע הערויס אונד
 ניעמאנד היניין. (ב) אבער
 גאטט שפראך צו יהושע: זיהע
 איך האבע יריחו אין דינע
 האנד גענעכען, זיינען קעניג זא
 וויא זיינע טאפפערסטען קרע-
 גער, (ג) לאס דיא שטאדט
 אומקרייזען, דיא גאנצע קריגס-
 מאנשאפט אומציהע איינמאל
 דיא שטאדט; דיעועס פער-
 אנשטאלטע דורך ז. כס טאגע.
 (ד) אונד זיעכען פריסטער
 זאללען זיעכען יובל = פאזינען
 פאר דער לאדע הערטרא-
 גען, אונד אום זיעכענטען טאג
 גע זאללט איהר זיעכענמאל
 דיא פאזינען שטאסען.
 אונד

דיא שטאדט אומקרייזען, וואכייא דיא פריסטער אין

ר ש י

ו (א) סוגרת ומסוגרת במרגימו אחידא כדשיך דפרולא ומתקפא בענרין דנחש: (ד) היובליס ח' לים: במשך

ב א ו ר

ו (א) ויריחו, גם פה עירוב פשויות יש כמנהג הספר הזה, כי הנכון כי מקום הפסוק הזה
 הוא בפרשה הקודמת (פ' י"ג) ויהי כהיות יהושע ביריחו, ושיעור הכתוב כי כהיות סמוך ליריחו
 וראה כי העיר הזאת סגרת ומסגרת ובלורה עד מאוד והתנוון בדעתו איך לבא אליה וללכדה,
 אז נרא' אליו מלאך ד' והודיעהו כי ד' ילחם לו. סגרת ומסגרת, הנכון כי כינוי הפועל סגרת מוסב על
 יר יחו כי סגרו שעריה, וגם היתה מסגרת מפני בני ישראל אשר חנו סביב' ולכן א' יולא ואין בא, ומרגימו:
 יריחו וחר געטוואסען חונד חוואטוואסען פאן דען קינדערן ישראל. (ב) ויאמר ה', הוא המלאך
 הדובר עמו בפרשה הקודמת וכן מלינו במלאך שנראה לגדעון (שופטים ו' י"ד) ומה לדקו דברי
 חז"ל באמרם כי שמי בקרבנו מלמד שהקב"ה משתף שמו על כל מלאך ומלאך והמשכיל יבין. ואח מלכה,
 ואת מושך עלמו ואתרת עמו ושיעורו ואת מלכה ואת גבורי החיל, ויפה אמר החכם ר"מ אבערניק: ואלף
 ע"פ שאמר יריחו לא נשמע עדיין אנשי חיל שבה כי אפשר יתנו העיר בידם בתנאי לשלח אנשי המלחמ'
 חפשי. (ג) הקיף, יתיר יו"ד (מסורה) וכתב הרד"ק ו"ל: אין לשאול טעם לכנות הנורא למה היתה
 ההקפה הזאת וטעם שנעה כהנים ושנעה השופרות ושנעה הקפות ושנעה ימים, וטעם ההקפה
 בתרועה להנהייל טעם בתוך העיר ונפול החומה חתיה למען ידעו כל עמי הארץ כי ה' נלחם להם
 לישראל לא בחרב וחנית, ומספר השנעה ידוע סודו אלל מביני מדע, וכן שנעה מזכרות ושנעה פרים
 ושנעה אליס, והשניעי הוא הנבחר בימים נבדשים ובשנים עב"ל, ובאמת כי גם אלל חכמי העמים היה
 המספר השנעה קדש ובפרט אכל הונרי שמים כי הם ספרו להם שנעה כוכבי לכת (פאזינעטען) ויחדו
 לכל אחד מהם נחות מיוחד' לפעול בארץ חתיה כנודע (וגם חז"ל לא נשמרו מזה הדע' כמבואר בשבת)
 ולכן היה מספ' השנעה כולל אללם כל הנחות וסבות כל הפעולות ולזה קדשוהו ואולי גם מלת שנעה
 ונשע נגזר מזה והבן. (ד) היובליים, אליס שכן קורין בערבי לדונא יונלא (מדברי הגמרא) וי"מ
 שופרות

(ה) אונד ווען נון אנהאלטענר אין דאן יובעלהארן געשטאן סען ווירד, אונד איהר דען פאזוינענשאלל הערעט, דאן זאלל דאן גאנצע פאלק איין גראסעס פֿעלדגעשרוייא ער- העבען אונד דיא פֿעסטונגדער שטאדט ווירד אונטער זיך צו זאממענשטירצען אונד דאן פֿאלק ווירד איינדרינגען איין יעדער פֿארווערטס. (ו) יהושע דער זאָהן נון'ס בעריעף דיא פריעסטער אונד רעדעטע זיא אן: נעהמעט אויף, דיא לאַדע דעם בונדעם אונד זיבען פרייס- טער טראַגען זיעבען יובעלפאָ- זויגען פֿאָר דער לאַדע דעם עוויגען. (ז) צום פֿאלקע אַבער שפראַך ער: ציהעט הין אונד אומקרייזעט דיא שטאָדט, דיא פֿאָרהוט ציהע פֿאָר דער לאַדע דעם עוויגען הער. (ח) אַלס די- זער אויפֿרוף יהושע'ס אָן דאן פֿאלק ערגאָנגען וואַר, דא טרונגען דיא זיעבען פריעסטער זיעבען יובעלפאָזויגען פֿאָר דעם עוויג ען

בְּשׁוֹפְרוֹת: (ה) וְהָיָה בְּמִשְׁךְ וּבְקֶרֶן הַיּוֹבֵל בְּשִׁמְעֵכֶם אֶת-קוֹל הַשּׁוֹפָר יִרְעוּ כָּל-הָעַם תְּרוּעָה גְדוֹלָה וְנִפְלָאָה חוֹמַת הָעִיר תַּחֲתֶיהָ וְעָלוּ הָעַם אִישׁ נֶגְדוֹ: (ו) וַיִּקְרָא יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נוּן אֶל-הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שְׂאוּ אֶת-אֲרוֹן הַבְּרִית וּשְׁבַעֵה כְּהֵנִים יִשְׂאוּ שִׁבְעָה שׁוֹפְרוֹת יוֹבְלִים לִפְנֵי אֲרוֹן יְהוָה: (ז) וַיֹּאמְרוּ אֶל-הָעַם עֲבְרוּ וּסְבוּ אֶת-הָעִיר וְהַחֲלוּץ יַעֲבֹר לִפְנֵי אֲרוֹן יְהוָה: (ח) וַיְהִי כַאֲמַר יְהוֹשֻׁעַ אֶל-הָעַם וּשְׁבַעֵה הַכֹּהֲנִים נְשֵׂאִים שִׁבְעָה שׁוֹפְרוֹת הַיּוֹבְלִים

כשמעכם קרי... ויאמר קרי לשני

ר ש י

(ח) במשך. במקיע' אחרונה בהאריך התוקע את הקול: תחתיה. במקומה: והחלוץ

ב א ו ר

שופרות מקילגים (געוואונדענע הערנער) מענין יבלי מים שהוא כמו פלני מים. (ה) במשך בקרן היובל, דהיינו בתקיעה האחרונה בפעם השניעי ניום השניעי וממילא נשמע כי מקודם לא ירעו, (נמנול לקמן י' ט"ז). בשמעכם, כתיב ב' וקרי בכ' והענין אחד והוא מ"א הנמסרה במסורה ונפלה חומה העיר, הרד"ק הקשה אם כל החומה נפלה סביב א"כ איך נשאר בית רחב, הלא בחומה היא יושבת? ולכן אמר וז"ל חבל הנראה בעיני כי לא נפלו כל חומות העיר אלא מה שהיה על פני העיר נגד מחנה ישראל נסל, ועלו העם איש נגדו, ובית רחב היה בחומה מלד אחר שלא נפל עב"ל. אולם לא ידעתי לניין דבריו, הלא בני ישראל הקיפו את העיר מסביב, וא"כ כל החומה היתה נגד מחנה ישראל? אכן אין לורך לכל זה כי הנה לא נאמר כל החומה רק החומה, ונוכל לומר כי עוד נשאר מחנה חלקים עומדים על תלם. תחזיה, במקום שהיתה עומדת כמו שנו איש תחתיו (שמות ט"ז נ"ט), וי"ת ויתבלע תחותה, ורד"ק הוסיף ואשר שנלע במקומה תחת הארץ יראה ממנה מעט על פני הארץ לזכרון הנס ע"כ, ולא כל המינה ננסים משונם. ועלו העם, העם אשר היו נגד הפרנות עלו עתה מבלי ענוב לנגדם אל חוק העיר. (ו) ויאמרו, הקרי ויאמר ביחיד ומוסב על יהושע, כי הוא אמר, והכתיב ויאמרו דבריו על הכהנים שאמרו כפי דת יהושע. והחלוץ

לפני יהוה עברו ותקעו בשופרות
 וארון ברית יהוה הלך אחריהם:
 (ט) והחלוץ הלך לפני הכהנים
 תקעו השופרות והמאסף הלך
 אחרי הארון הלוח ותקוע
 בשופרות: (י) ואת העם צוה
 יהושע לאמר לא תריעו ולא
 תשמיעו את קולכם ולא יצא
 מפיכם דבר עד יום אמרי אליכם
 הריעו והריעתם: (יא) ויסב ארון
 יהוה את העיר הקף פעם אחת
 ויבאו המחנה וילינו במחנה:
 (יב) וישכם יהושע בבקר וישאו
 הכהנים את ארון יהוה:
 (יג) ושבעה הכהנים נשאים
 שבעה שופרות היבלים לפני

עוויגען איינהער אונד שטימען
 אין דיא פאזוינען אונד דיא בונ-
 דעס לאדע דעם עוויגען פאלג-
 טע איהנען נאך. (ט) דיא פאר-
 הוט אבער גינג דען פריסטערן
 וועלכע אין דיא פאזוינע שטי-
 מען פארן, אונד דיא נאכהוט
 פאלגטע דער לאדע נאך,
 פארטשרייטענד אונטער פא-
 זוינען: שאלל. (י) דעם פאלקע
 אבער בעפאהל יהושע אונד
 שפראך: ערהעבעט קיין פעלר-
 געשרייא אונד לאססעט איי-
 ערע שטימע עהער ניכט הע-
 רען, יא ניכט איין ווארט אייע-
 רעם מונדע ענטפאהרען, ביז
 אויף דען טאג ווא איד אייך צו-
 רופע: ערהעבעט איין פעלר-
 געשרייא! דאן עהרהעכט איין
 פעלדגעשרייא. (יא) נון אום-
 קרייזטע דיא לאדע דעם עווי-
 גען דיא שטארט רינגסאום
 איינמאל אונד זאדאן קעהרטען
 זיא צוריק אינס לאנער אונד
 איבערנאכטעטען אים לאנער.
 (יב) יהושע באכטע זיך דעם
 מארגענס פריה אויף אונד דיא
 פריסטער טרוגען דיא לאדע דעם עוויגען. (יג) אונד זיעבען פריסטער טרוגען זיעבען יובעלפא-
 זוי

הקעי קרי ארון

ר ש י

(ט) והחלוץ. בני ראובן ובני גד. היו עוברים לפניו לפי שהיו בני גד גבורים ומכין
 בצרוע חזקה כמו שנאמר וטרף זרוע אף קדקד (דברים ל"ג):
 והמאסף

ב א ו ר

(ט) והחלוץ, המה בני ראובן וגד אשר עברו מלוכים לפני העם. תקעו, בן כתיב בוי"ו ופירושו אשר
 תקעו והקרי הוא מקעי שם בסמיכות, והענין אחד. הלוח ותקוע, פי' נסיעת המחנה היה
 בתקיעת השופרות מן הכהנים ומ"י ובהניא אזלין ומוקעין. (י) לא הריעו, הלוי הזאת נכללת
 במאמר ה' כאשר בארנו לעיל (פ' ה') והנה הדממה היתה מיראת כבוד הארון ההולך בקרבם
 אך ביום השביעי הריעו תרועת הנלוח. וכל"ג אמר, כי לזה בן כדי שלא ירגישו בני העיר
 וישליכו אנשים מעל החומה, וזה רחוק מאד, כי אם היתה המחנה קרובה כ"כ שישגיגוס מלים ולבני
 הקלע מה יועיל להם אם לא ישמיעו קולם, הלא יראו אותם הלופים והעם העומדים על
 החומה, כי בעלם היום הקיפו. (יב) בבקר, זה בקר שני ובהם חז"ל קבלו כי הקפות העיר
 המלו ביום א' בשבע ויום השביעי היה יום שבת, ואין זה רחוק כי בקר א' את יום הוכחד הזה
 לעשות

זוינען זיא צאָגען פֿאַר דער לאַ
 דע דעם עוויגען הער, איממער
 פֿאַרטשרייטענר, וועהרענר זיא
 אין דיא פֿאַזוינען שטיעסען,
 דיא פֿאַרהוט שריטט איהנען
 פֿאַראַר אונד דיא נאַכהוט
 פֿאַלנטע דער לאַרע דעם עוויגן
 נאָך, איממער פֿאַרווערטס אונ-
 טער פֿאַזוינענשאַלל. (יד) זאָ
 אומקר זוטען זיא דיא שטאַרט
 אויך דעם אַנדערן טאַגס אייג-
 מאַל אינד קעהרטן דאָן צוריק
 אינו לאַגער, אַלואַ טהאַטען זיא
 זעכס טאַגע; (כו) אַלס אַבער
 דער זיעבענטע טאַג ערשיען,
 דאָ נאַכטען זיא זך פֿריה מיט
 דעם אויפֿגאַנגע דער מאַרגענ-
 רעטהע אויף אינד אומקרייז-
 טען נאָך יענער פֿעראַרדנונג
 זיבען מאל דיא שטאַרט; בלאַס
 אַן דיעזעם טאַגע אומצאָגען
 זיא דיא שטאַרט זיעבען מאל.
 (טז) אַלס אַבער צום זיעבענטען
 מאלע דיא פֿריסטער אין דיא

אַרזון יהוה הלכים הלוך ותקעו
 בשופרות והחלוץ הלך לפנים
 והמאסף הלך אחרי ארון יהוה
 הולך ותקוע בשופרות: (יד) ויסבו
 את העיר ביום השני פעם אחת
 וישבו המחנה כה עשו ששת
 ימים: (טו) ויהי ביום השביעי
 וישכמו בעלות השחר ויסבו את
 העיר כמשפט הזה שבע פעמים
 רק ביום ההוא סבבו את העיר
 שבע פעמים: (טז) ויהי בפעם
 השביעית תקעו הכהנים
 בשופרות ויאמר יהושע אל
 העם הריעו כי נתן יהוה לכם
 את העיר: (יז) והיתה העיר תרם

הלוך קרי. כעלוח קרי
 פֿאַזוינען שטיעסען, ריעף יהושע דעם פֿאַלקע צו: ערהעכט איין פֿעלרנגעשרייא, דע
 דער עוויגע האַט אייך דיא שטאַרט געגעבן. (יז) דאָך זאָלל זאָוואַהל דיא שטאַרט
 אַלס

ר ש י

(יג) והמאסף. שנט דן הנוסע אחרון והוא מאסף את כל המתעכבים האחרונים: (טז) ביום השביעי
 שנת היה: (יז) והיתה העיר תרם. הקדש כי היום שנת קדש וראוי להיות קדש שלל הנשלל בו

ב א ו ר

לעשות בו גדולות ונפלאות להגדיל קדושתו בעיני העם, ומטעם הזה נעלמו יעדו חז"ל את
 הפסח הנכבד במועדי ה' לזמן אשר בו נעשה כמעט כל מעשה נסים לאבותינו כנודע:
 (יג) הולך וחקוע, הכתיב הולך והוא צינוני ופירושו הארון הילך כאשר תקעו הכהנים והקרי
 הלוך כדלעיל (פ' ט') והוא מקור והענין אחד. (טז) בעלוח, כתיב בני"ת וקרי כב"ף ופל
 אחד. (יז) והיתה העיר תרם, לדעת חז"ל ה' לא לזה זאת אך יהושע מדעתו חשב כי נכון להיות
 ראשית קנינס בארץ קדש לד', או רצה יהושע להראות לעמו בחללת המלחמה כי המלחמה
 הזאת לד' היא להכרית האלילים מהארץ הקדושה ולא לשלול שלל ולכוז בו, ורל"ג אמר וידמה
 כי פע לוח יושבי יריחו ואמונתם היה יותר מגוונות מפעולות אשר יושבי הארץ ואמונתם ע"כ
 ואולי נעבור זה היה נקרא שם העיר יריחו על כי עבדו שם לירח כמו בית שמש ועיר
 המרם, ולדעת אחרים הוא מענין הריח כי בסביבותיה נמלא לרי (בחוֹזֶק), גם יעדומיה מלא
 עני תמרים הנותן ריח טוב, וכן נקראה עיר התמרים (שופטים ג' י"ג ובר"ה ב' כ"ח ט"ו)
 החבאחה

היא וכל אשר בה ליהוה רק
 רחב הזונה תחיה היא וכל אשר
 אתה בבית כי החבאתה את
 המלאכים אשר שלחנו: (יח) ורק
 אתם שמרו מן התרם פן
 תחרימו ולקחתם מן התרם
 ושמתם את מחנה ישראל
 לתרם ועברתם אותו: (יט) וכל
 כסף וזהב וכלי נחשת וברזל
 קדש הוא ליהוה אוצר יהוה
 יבוא: (כ) וירע העם ויתקעו
 בשופרות ויהי כשמע העם את
 קול השופר ויריעו העם תרועה
 גדולה ותפל החומה תחתייה
 ויעל העם העירה איש נגדו
 וילכדו את העיר: (כא) ויחרימו
 את כל אשר בעיר מאיש ועד
 אשה מנער ועד זקן ועד שור
 ושה וחרבו לפי חרב:

ולשנים

אלס אללעס ויאס דארין איזט,
 דעם עוויגען פערבאנט זיין.
 נור דיא גאסטווירטהין רחב
 זאלל אס לעבען בלייבען, זיא,
 אונד אללע דיא בייא איהר
 אים היווע זינד, דען זיא
 פערבארג דיא באטען וועל-
 כע וויר אויסזאנדטען. (יח) אל-
 לייז אבער איהר מיססעט פאן
 דעם פערבאנטען אייך ענט-
 האלטען, דאמיט איהר אייך
 ניכט זעלבסט דעם באננע
 אייסועטצט, ווען איהר אייך
 עטוואס פאן דעם פערבאנטען
 צואייגנעט; איהר ווירדעט דא-
 דורך דאז לאגער ישראל'ס דעם
 באננע פרייז געבען אונד עס
 בעטריבען. (יט) אללעס זילבער
 אונד גאלד, אללע קופפערנען
 אונד אייזערנען גערעטהע זייען
 דעם עוויגען געהייליגט, אונד
 קאממע אין שאטץ דעם עווי-
 גען. (כ) דאז פאלק זייצטע לויט
 אויף, אונד יענע (דיא פריע-
 סטער) שטיסען אין דיא פא-
 ווינען — אונד אלס דאז פאלק
 דען פאזויגענשאלל הערטע,
 ערהאב עס איין שטארקעס
 פעלרגעשרייא, דא שטירצטע
 דיא פעסטונג אונטער זיך צו-
 זאמען, אונד דאז פאלק

דראנג אין דיא שטאדט איין יעדער פארווערטס, אונד זא עראבערטען זיא דיא שטאדט;
 (כא) אונד זיא פערטילגטען אללעס וואס אין דער שטאדט וואר, זא וואהל מאן אלס ווייב,
 יונג אונד אלט, זאגאר רינדער שאאפע אונד עועל, מיט דער שערפע דעם שווערטעס.
 דען

ר ש"י
 (יח) וענתס. לשון מים עכורים:

ויבאו

ב א ו ר

החבאחה, ע"מ ישועתה עזרתה ונכפל סימן הנקבה לחזק הענין כלומר שהמבזה אותם יפה (יד"ק),
 או נאמר כי נא הפעל ע"ד נמי ל"ה כי כן מלאנו ומבזה לא יוכל (ירמיה מ"ט, י') והאל"ף
 נוסף. (יח) פן חחריבו, הנפון פן חניאו מרס על עצמכם אס מקחו מן המרס, ולא לנד
 הליקחים

הרגום אשכנזי

(כז) רען כיידען מענגערן אבער וועלכע דאז לאנד אויסגעקונד- שאפטעט האטמען, בעפאהל יהושע: געהעט אין דאז היין דער פרויא, יענער גאסטוויר- טהין אונד פיהרעט אויס דעם זעלבען הערויס, זאנאָהל דיא פרויא אלס אללעס וואס איהר אנגעהערט וויא איהר עם איהר צוגעשווארען. (כג) דא גינגען דיא קונדשאפטער דיא ריסטיגען היניין, אונד פיהר- טען הערויס, רחב, איהרען פא- טער, איהרע מיטטער, איה- רע געשוויסטער אונד אללעס וואס איהר אנגעהערטע, אויך איהרע גאנצע פערוואנדט- שאפט פיהרטען זיא העראויס אונד בראכטען זיא אויסער- האלב דער שטאדט אינס לאגער ישראל'ס אין זיכער- הייט. (כד) דיא שטאדט אבער אינד אללעס וואס דארין וואר שמעקטען זיא אין בראנד, אויסגענאממען דאז זילכער אונד גאלד, דיא קיפפערנען

יהושע ו

(כג) ולשנים האנשים המרגלים את-הארץ אמר יהושע באו בית-האשה הזונה והוציאו משם את-האשה ואת-כל-אשר-לה כאשר נשבעתם לה: (כד) ויבאו הנערים המרגלים ויוציאו את-רחב ואת-אביה ואת-אמה ואת- אחיה ואת-כל-אשר-לה ואת כל-משפחותיה הוציאו ויניחום מחוץ למחנה ישראל: (כה) והעיר שרפו באש וכל-אשר-בה רקו הכסף והזהב וכלי הנחשת והברזל נתנו אוצר בית-יהוה: (כז) ואת-רחב הזונה ואת-בית אביה ואת-כל-אשר-לה החיה יהושע והשב בקרב ישראל עד

היום

אונד אייזערנען גערעטהע ליעפערטען זיא אכ אין דען שאטץ צום הויזע דעם עוויגען. (כז) דיא ווירטהין רחב אבער, איהר פאטערליכעס הוין, אונד אללעס וואס איהר אנגע- הערטע, ליעס יהושע לעבען, אונד זא בליעב זיא וואָהנען אונטער ישראל צום אנדענקען דייע

ר ש י

(כג) ויבאו הנערים המרגלים. כאן היו לריכים זיכו ונעשו נערים זריזים וכליל הראשון היו כמלאכים שזמרו עלמן מן העבירה עם רחב הזונה לכך נקראו שם מלאכים ולכך קראו אנשים מלאכים נערים: בבכורו

ב א ר

הלוקחים יהיו נחרס כי גם כל מחנה ישראל ישימו לחרס. (כג) הנערים המרגלים, נתב הרד"ק כל משרת יקרא נער ואם לו הוא זקן כמו יהושע בן נון נער, ואלו המרגלים היו נעריהושיע או נערי אסד מגדולי ישראל ע"כ. והנה אם גם אמת כי כל משרת יקרא נער, הנה כאן אין כורך לזה, כי ידוע כי בעברית יאמר נער וילד גם על איש בנר חלפו ועברו לו ימי הילדות כמו לאט לי לנער אבשלום (ש"ב י"ח ה') והילד איננו (בראשית ל"ז ל') ומדוע לא נאמר כי המרגלים היו נערי הימים? (עיין רש"י). ויניחום מחוץ למחנה ישראל, אולי שלא יראו ברע אשר ימלא את העיר או מטעם אחר (כה) החיה יהושע, כמשאעו, או כדעת רד"ק שהספיק לה מזון, וק"ל אמרו (סגילה י"ד ע"ב)

כי

הַיּוֹם הַזֶּה כִּי הֶחֱבִיֵּאתָ אֶת־
 הַמְּלָאכִים אֲשֶׁר־שָׁלַח יְהוֹשֻׁעַ
 לְרַגֵּל אֶת־יְרִיחוֹ: (כו) וַיִּשְׁבַּע
 יְהוֹשֻׁעַ בְּעַת הַהֵיחָא לֵאמֹר אֲרוּר
 הָאִישׁ לְפָנַי יְהוֹה אֲשֶׁר יִקּוּם וּבְנָה
 אֶת־הָעִיר הַזֹּאת אֶת־יְרִיחוֹ
 בְּבַכְרוֹ וַיִּסְדְּנָה וּבְצַעֲרוֹ יִצְיֵב
 דְּלַתֶיהָ: (כז) וַיְהִי יְהוֹה אֶת־יְהוֹשֻׁעַ
 וַיְהִי שָׁמְעוּ בְּכָל־הָאָרֶץ:

ז (א) וַיִּמְעְלוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵעַל
 בְּחָרֶם וַיִּקַּח עִכְנֹן בֶּן־כְּרֵמִי
 בֶּן־זַבְדִּי בֶן־זֶרַח לְמִטָּה יְהוּדָה
 מִן־הַחָרֶם וַיִּחַר־אַף יְהוֹה בְּבְנֵי
 יִשְׂרָאֵל: (ב) וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ אַנְשִׁים

דיעועם טאנעס, וויילזיא דיא
 באטהען פֿערבאָרגען וועלכֿע
 יהושע אויסגעזאָנדט האַטטע
 יריחו אויסצוקינדשאַטען.
 (כו) צו דייעער צייט בעשוואַר
 יהושע (ראָו פֿאַלק) שמרע.
 כענד: פֿערפֿלובט זיין דער
 מאָן פֿאַר דעם עוויגען, דער
 זיך אונטערשטעהט, אונד דויע
 שמאַרט דויעס יריחו וויעדער
 אויפֿבויעט, אויף דער לייכע
 זיינעם ערשטגעבאָרגען לעגע
 ער דען גרונד ראָצו, אונד אויף
 דער לייכע זיינעם יינגסטען
 זאָהנעם שטעללע ער דיא
 טהאַרע וויעדער הער. (כז) אונד
 גאַטט וואַר מיט יהושע אונד
 זיין רוף ערשאַלל אים גאַנצען
 לאַנדע.

ז (א) אָבער דיא קינדער
 ישראל'ס בעניגען איינע
 טרייאַלאָזע טהאַט אַן דעם
 פֿערבאָנגטען, אינדעם עכּן זאָהן כְּרֵמִי'ס, זאָהן זכּדִי'ס, זאָהן זרח'ס פֿאַם שטאַממע
 יהודה, זיך עטוואַס פֿאַן דעם פֿערבאָנגטען צוואיינגעטע. דאָ ערבראַנגטע דער צאָרן
 דעם עוויגען געגען דיא קינדער ישראל'ס. (ב) נון זאַנדטע יהושע לייטע פֿאַן
 יריחו

מיריחו

ר ש י

(כו) נכּוּרוּ ייסדנא ובלעירו. בתחלת יסוד שיבנה נה יאות ננו הככור ויקכרו וילך עד
 שיאות הלעיר נגמר המלאכה היא הלכת הדלמות:

עס

ב א ו ר

בי לקחה לו לאשה. ואם נאמר כי הלאו לא תתחתן שייך גם בנירותן לריבין אנו לומר כי רחב
 ובית אביה היו מעם נכרי ולא מז' העמים (עיין תוס' שם ד"ה דאייגיינה). ואין זה רחוק כנראה
 ממעשה, ואולי גם מטעם זה נאז המרגלים אל ביתה. (כו) וישבע, בא בהפעיל והנכון כי נחמר
 הפעול את העם. אשר יקום ובנה, הנכון כי האלה היתה אך לאיש אשר יבנה חומות העיר
 ויחזקה ולא על העיר עצמה, כי עיקר הכוונה היתה כמו שכתב הרמב"ם ז"ל כדי שיהיה המופת
 קיים שנסלו חומות עיר יריחו תחתיה (עיין הרד"ק), ולזה מלאנו ויירשו את עיר התמרים (שופטים
 ג' י"ג) אשר לדעת ונתן רש"י ורד"ק היא יריחו ע"ש, וכן שבו בירישו (ש"כט' י') אף כי קללת
 יהושע לא נחקיימה עד ימי אחאב מלך ישראל באמור (מלכים א' י"ו ל"ד).

(ב) עם

יריחו געגען עי, וועלכעס בייא
בית און ליענט, אַסמליך פֿאַן
בית אל, אונד שפראך צו איה.
נען: געהעט פֿאַרווערטס אונד
קונדשאַפֿטעט דיעזעס לאַנד
אויס, אונד דיא לייטע גינגען
פֿאַרווערטס אונד קונדשאַפֿט
טעטען דיא שטאָרט עי אויס.
(ג) אונד אַלס זיא וויעדער צו
יהושע קאַמען שפראַכען זיא צו
איהם: עס מיסע ניכט דאַן
גאַנצע פֿאַלק הינויפֿציעהן, ווען
עסוואַ צווייא ביו דרייאטויענד
טאַן הינאוויפֿציעהען, זאָ שלאַ
גען זיא עי. בעמיהע אַלואַ ניכט
דאַן גאַנצע פֿאַלק דאַהין; דען
איהרער זינד נור וועניג. (ד) אַל־
זאָ צאָגען פֿאַן דעם פֿאַלקע עט.
וואַ דרייאטויענד טאַן הינאוויף
אַכער זיא פֿלאָהען פֿאַר דען
איינוואַהנערן פֿאַן עי. (ה) דיא
איינוואַהנער פֿאַן עי מאַכטען
איהרער נידער געגען זעכס

מִירִיחוּ הָעִי אֲשֶׁר עִם־בַּיִת אֹן
מִקְדָּם לְבַיַת־אֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם
דַּאֲמַר עֲלוּ וְרַגְלוּ אֶת־הָאָרֶץ
וַיַּעֲלוּ הָאֲנָשִׁים וַיִּרְגְּלוּ אֶת־הָעִי:
(ג) וַיָּשׁוּבוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו
אֶל־יַעֲל כָּל־הָעָם כְּאֶלְפִים אִישׁ
אוֹ כְּשְׁלֹשֶׁת אֶלְפִים אִישׁ יַעֲלוּ וַיִּכּוּ
אֶת־הָעִי אֶל־תֵּינֶע שָׁמָּה אֶת־
כָּל־הָעָם כִּי מָעַט הָמָּה: (ד) וַיַּעֲלוּ
מִן־הָעָם שָׁמָּה כְּשְׁלֹשֶׁת אֶלְפִים
אִישׁ וַיִּנְסוּ לְפָנָי אַנְשֵׁי הָעִי: (ה) וַיִּכּוּ
מֵהֶם אַנְשֵׁי הָעִי כְּשְׁלֹשִׁים וּשְׁשָׁה
אִישׁ וַיִּרְדְּפוּם לְפָנָי הַשָּׁעַר עַד־
הַשְּׂבָרִים וַיִּכּוּם בַּמּוֹרָד וַיָּמָס

לכב
אונד דרייסיג טאַן, פֿערפֿאַלגטען דיא אַנדערן פֿאַר דעם טהאַרע כיו שברים, אונד שלוגען זיא
ביים

ר ש י

ז (ב) עם בית און. אלל בית און: מקדם לבית אל. ממזרח לבית אל: (ח) עד השברים. עד דתברונון:
ולו

ב א ו ר

ז (ב) עם בית און, כמו אלל בית און, והנה לדעת הרד"ק הזכיר הנחוב הערים הסמוכות
לעי, יען הית' עוד עיר שמה עי, ולכן יבוא תמיד העי בה' הידיעה. ולי נראה כי גם
אנשי בית און ובית אל היו ידם עם אנשי העי וזאת היתה נעלמת מעיני המרגלים לכן חשבו
אנשי עי למתי מספר, וכן נאמר לקמן (ח' י"ז) ולא נשאר איש בעי ובית אל (ועיין עוד לקמן
בבאורנו ב"ה), ולכן הזכיר הנחוב פה בית אל ובית און. (ה) בשלשים ושש, הכ' הדמיון כאן
זר בעיני עד מאוד, כי לפי הנראה לא יבוא כ' האומד והשיעור כ"א אך על מספר מסוים
הכולל תחתיו אחדים יהיו מאיזה מדרגה שיהיו, כי נוכל לומר כאלף על פי אומד אם יהיה
ע' מאות או י"א מאות או כעשרים אם יהיה י"ח י"ט או כ"א כ"ב וכדומה כי לא נשגית על
האחדים אך אם יפרעו גם האחדים אז בוודאי המספר מדויק כי מה אומד שייך בשלשים וששה
האם היה ל"ה וחלי או ל"ו וחלי? והיה לו לומר בשלשים או כארבעים — ולפי דעתי הרגישו בזה
חז"ל לכן דרשו מה שדרשו (עיין סנפדרין מ"ד א'). וירדפום, הנכון בשעור הנחוב הוא,
כי נאשר קרבו בני ישראל אל הקומה הכו מהם אנשי העי בשלשים וששה איש ואז הסך ישראל
עורף וינסו וירדפו אנשי העי אחריהם מלפני השער עד השברים ושם נמורד הכר הכוס שוב.
לפני השער, כמו מלפני השברים, י"ת עד דתברונון, ולדעת הרד"ק הוא שם מקום, ואולי
השברים

לִבְּהֵעֵם וַיְהִי לָמִים: (ו) וַיִּקְרַע
 יְהוֹשֻׁעַ שְׂמֹרֶתוֹ וַיִּפֹּל עַל-פְּנָיו
 אֶרְצָה לִפְנֵי אֲרוֹן יְהוָה עַד-הָעֶרֶב
 הוּא וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עִפְרָעֵל-
 רֹאשָׁם: (ז) וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֱהִי
 אֲדֹנָי יְהוָה לָמָּה הֵעֲבַרְתָּ הָעֵבֶיר
 אֶת-הָעַם הַזֶּה אֶת-הַיַּרְדֵּן לְתַת
 אַתְּנוּ בְּיַד הָאֲמָרִי לְהֵאבִידֵנוּ וְלוֹ
 הוֹאֲלֵנוּ וַנִּשְׁבַּב בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן: (ח) כִּי
 אֲדֹנָי מָה אָמַר אַחֲרַי אֲשֶׁר
 הִפְךָ יִשְׂרָאֵל עֲרָף לִפְנֵי אֵיבָיו:
 (ט) וַיִּשְׁמְעוּ רֵיכְנֵעֲנִי וְכָל יִשְׁבֵי
 הָאָרֶץ וַנִּסְבּוּ עֲלֵינוּ וְהִכְרִיתוּ אֶת-
 שְׂמֵנוּ מִן-הָאָרֶץ וּמַה-תַּעֲשֶׂה
 לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל: (י) וַיֹּאמֶר יְהוָה
 אֶל-יְהוֹשֻׁעַ קַם לְךָ לָמָּה זֶה אֱהִי

ביים כערגאכהאנג, דא שוואנד
 דער מיטה דעם פאלקעס דאזין
 וויא וואססער. (ו) יהושע אבער
 צעררים ווינע קליידער אונד
 פיעל אויף זיין אנגעוויכט צור
 ערדע פאר דער לאדע דעם
 עוויגען, כיואויף דען אבענד,
 ער, אונד דיא עלטעסטען
 ישראל'ס אונד ווארפען שטויב
 אויף איהר הויפט. (ז) אונד
 יהושע ריעף, אך! הערר!
 עוויגער! ווארום האסט דוא
 דיעזעם פאלק איבער דען ירדן
 געפיהרט, אום אונז אין דיא
 האנד דעם אמרי צו געבען,
 דאמיט ער אונז פערניכטע?
 א! העטטע עס אונז דאך גע-
 פאללען יענווייטס דעם ירדן'ס
 צו בלייבען. (ח) א דוא מיין
 הערר! וואס זאלל איך נון זא-
 גען נאכדעם ישראל זיינן פיינ-
 דען דען נאקקען צוגעווענדעט.
 (ט) ווען דאז דער כנעני אונד
 אללע איינוואוהנער דעם לאנד-
 דעם הארען, זא ווערדען זיא
 אונז אומרינגען אונד אונזערן

נאמען פערטילגען פאן דער ערדע, אונד וואס ווירסט דוא פיר דיינען גראסען
 נאמען טהון? (י) דארויף שפראך דער עוויגע צו יהושע: שטעהע אויף! וואצו
 פעללסט

ר ש י

(ו) ולו הואלנו. הלואי נמלכנו לשבת צעבר הירדן מזרחה בארץ סיחון ועוג שנכנסה כנר:
 (ט) ומה תעשה לשמך. המשותף בשמנו זהו מדרשו. ופשוטו ומה תעשה לשם גבורתך שלא
 כנר ועתה יאמרו תשא כמו: (י) קס לך. קס לך כתיב עמד לך מה שהתפללת לפני והזכרת.
 ד"א עמדת לך במחנה ולא ילאת עמהם ואני אמרתי אשר יוליאם ואשר יניאם (במדבר כ"ד)
 כי אתה תניא את בני ישראל וגו' ואנכי אתיה עמך (דברים ל"א) כי הוא יעבור לפני העם
 הזה

ב א ו ר

השברים הוא מקום מחלב אבנים (שטיין-בריכע) ובמודד ההר הזה הנוס. (ז) העברת, ה"א כלירי
 שלא כמנהג וכן כמכה העלה (מנזיק א' ט"ו). ולו הואלנו, פירוש לו ה' באשר הואלנו ונשב וגו' ומזה
 גראה כי בני ישראל לא עברו את הירדן בנפש חפזה. (ט) ומה תעשה לשמך הגדול, או כמו שמי'
 רש"י כי שמך הגדול יהי' מחולל בגוים באמרם קצרה יד ה' או אם שמנו יכרת מן הארץ הלא עוד אדם
 אין בארץ אשר יקרא בשמך. (י) קום לך, לזיכוו. למה זה, הנה עת לעשות לה' היא ולא להתחנן
 ולהתפלל

נִפְלַעַל-פְּנִיָּה: (יא) חֲטָא יִשְׂרָאֵל
 וְגַם עֲבְרוּ אֶת-בְּרִיתִי אֲשֶׁר צִוִּיתִי
 אוֹתָם וְגַם לָקְחוּ מִן-הַחֶרֶם וְגַם
 גָּבְבוּ וְגַם כָּחֲשׂוּ וְגַם שָׂמוּ בְכַלֵּיהֶם:
 (יב) וְלֹא יָכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקוֹם
 לְפָנַי אֵיבֵיהֶם עֶרְפָּה יָפְנוּ לְפָנַי
 אֵיבֵיהֶם כִּי הָיוּ לַחֶרֶם לֹא אוֹסִיף
 לְהִיּוֹת עִמָּכֶם אִם-לֹא תִשְׁמְדוּ
 הַחֶרֶם מִקִּרְבְּכֶם: (יג) קָם קַדְשׁ
 אֶת-הָעַם וְאָמְרָת הַרְקִדְשׁוּ
 לְמַחֵר כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
 יִשְׂרָאֵל חֶרֶם בְּקִרְבְּךָ יִשְׂרָאֵל לֹא
 תֹכַל לְקוֹם לְפָנַי אֵיבֵיךָ עַד-
 הִסְיֹרְכֶם הַחֶרֶם מִקִּרְבְּכֶם:
 (יד) וְנִקְרַבְתֶּם בְּבִקְרָה לְשִׁבְטֵיכֶם
 וְהָיָה הַשִּׁבְטֵי אֲשֶׁר-יִלְכְּדוּ יְהוָה

פעללסט דוא דען אויף דיון
 אנגעוויכט? (יא) ישראל
 האט געווינדיגט, יא זיא הא-
 בעז מיינען בונד איכרטערטען
 וועלכען איך איהנען בעדינגט
 האטטע; יא זיא האבען זא-
 גאר פאן דעם פערבאננטען גע-
 נאכמען, דאצו אויך געשמא-
 לען, זאדאן פערלוינגעס אונד
 אין גערעטהע פערשטעקט.
 (יב) דארום קעננען דיא קינדער
 ישראל'ס ניכט בעשטעהן פאר
 איהרען פיינדען, דען נאקקען
 מיססען זיא איהנען צו-ווענדן,
 דען זיא זינד ועלכסט דעם באנ-
 נע היימגעפאללען. איך ווער-
 דע ניכט מעהר מיט אייך זיין,
 ווען איהר ניכט פערטילגט דאז
 פערבאננטע אויס אייערער
 מיטטע. (יג) אויף! בערייטע
 דאז פאלק פאר; זאגע איהנען:
 בערייטעט אייך אויף מארגען,
 דען זא שפריכט דער עוויגע,
 דער גאטט ישראל'ס: עם איוט
 פעבאננטעס אונטער דיר
 ישראל, דארום קאננסט דוא

ניכט בעשטעהען פאר דיינען פיינדען, כיו איהר דאז פערבאננטע ווענגעשאפט האכט
 אויס אייערער מיטטע. (יד) איהר מיססעט אלזא מארגען נאך אייערען שטעטמען
 צוזאמען טרעטען; אונד יענער שטאם דען דער עוויגע בעפאנגען מאכען ווירד,
 טר ע=

ר ש י

הזה והוא ינחיל אוחם (שסג') אם חלך אחת לפניהם ילחמו ואם לאו לא ילחמו. ד"א
 קום לך בשבילך זאת להם לא אמרתי לך להקדים שלל העיר:
 (יד) לנחיתם

ב א ר

ולהתפלל וכן אמר ה' אל משה מה חלעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו (שמות י"ד ט"ו). (יא) חטא
 ישראל וגם עבדו וגו', זהו כלל כי חטאו ועבדו ברית ואז יפרט כמה עבדו נילקחו מן המרס וגו'.
 וגם כחשו, אולי הרגיש אדם נדבר וכחש עכן (רד"ק), ואין לוודך לזה כי כחש לא הונח רק על הכפירה
 והכזב לבד, כ"א גם על העלם דבר אמת, ולכן נאמר על כל המליכה כחש מעשה זימ(חנניק'ג' י"ז)
 שלא עשה פרי, וכן ומירוש יכחש כה(הושע ט' ב'). הכוונה, כי אף שראו כי נגף ישראל לפני אויביהם,
 לא שמו זאת על לב ולא הודו את חטאתם. (יג) קדש, עיין לעיל ג' פסוק ה'. (יד) ילכדנו, י"ח
 יתאחד והוא לשון אחיזה, והנה לא נחפרש על איזה אופן נלכד, וסו"ל אמרו שהארון היה קולט
 אולם

יהושע ז

יִקְרַב לְמִשְׁפַּחַת יְהוָה וְהַמִּשְׁפָּחָה
אֲשֶׁר יִלְכְּדוּהָ יְהוָה תִּקְרַב
לְבָתִּים וְהַבַּיִת אֲשֶׁר יִלְכְּדוּ יְהוָה
יִקְרַב לַגִּבּוֹרִים: (טו) וְהָיָה הַנִּלְכָד
בְּחֶרֶם יִשְׂרָאֵל בְּאֵשׁ אֲתוֹ וְאֶת-כָּל-
אֲשֶׁר-לוֹ כִּי עִבַר אֶת-בְּרִית יְהוָה
וְכִי-עָשָׂה נִבְלָה בְּיִשְׂרָאֵל:
(טז) וַיֵּשְׁבּוּ יְהוֹשֻׁעַ בְּבִקְרַת וַיִּקְרַב
אֶת-יִשְׂרָאֵל לְשִׁבְטוֹ וַיִּלְכַּד שִׁבְט

יהודה

תרגום אשכנזי יט

טרעטע דאן פאמיליענווייזע,
יענע פאמיליע דיא דער עוויגע
בעפאנגען מאכען ווירד, נאך
הייזערן, אונד יענעס הויז וועל-
עס דער עוויגע בעפאנגען
מאכען ווירד, טרעטע פערוא-
נענווייזע פאר. (טו) ווער נון
אלס דעס באנגעס שולדיג בע-
פאנגען ווירד, דער זאלל פער-
בראנגט ווערדען, ער, אונד
אלל ויין אייגענטהום, ווייל ער
דען בונד דעס עוויגען איבער-
טרעטען אונד ווייל ער איינע
שאנדטהאט אין ישראל אויסגע-
איכט האט. (טז) יהושע מאכט
טע זיך דעס מארגענס פריה

אויף אונד לעס ישראל נאך ווינען שטעממען פארטרעטען, אונד עס ווארד דער שטאם

יהודה

ר ש י

(יד) לבתים. יש במשפחה אחת הרבה בתי אבות: לגברים. לראשי גולגולת כל אנשי הבית יבאו לגורל:
(טז) ישרף באש. האהל והמטלטלין: אותו ואת כל אשר לו. כדי המפורש למטה אותו והבטחה
בסקילה והוקף שהוא על באש מוכיח שהוא נפרד מאותו ענן מלינו מקראו' שהטעם מחלקן כמו אחרי
דרך מנוח השמש (דברים י"א) שאחרי מופלג מדרך על ידי הטעם וכן פתרונו הנלכ' בחרם
ישרף באש הראוי לישרף כמו שמפרש למטה: אותו ואת כל אשר לו. כדין האמור למטה וזה
מקרא קצר ודומה לו כל מכה יבוסקי ויגע כלנור (ש"ב ה') לא פי' מה יהיה לו ובדברי הימים (א' י"א)
פי' יהיה לראש אף כאן לא פירש מה יהיה באותו וכל אשר לו ולמטה פירש: (טו) ויקרב
את ישראל. לפני השן מקום שהנטיס בתובים ומסר לו הקב"ה סימן שהשנט שחטף אבנו
כהה

ב א ו ר

אולם גם גבישאלו כתיב וילכד שאלו (ש"א י' כ"א) והמאנן לא היה במצפה, ומה שאמר הרד"ק שם
ואפשר שהביאו שם הארון נראה רחוק, כי מדוע לא יזכיר זאת הפסוק? והנכון נדעת הרל"ג שהיה
ע"פ גורל ויחסהו אל ה', כי בחק יוטל את הגורל ומה' כל משפטו (משלי י"ו ל"ג), וגם חז"ל הסכימו
כי לגברים הפילו גורל וכן משמע בשואל א' י"ד מ"א מ"ב. (א"ה: מלבד ענין כבישה ומסיפה
יש עוד שני עניני לכד, האחד על פי הגורל כמו בשאלו ויונתן, והשני על פי ד' בלי אמלעי,
ולשון ולכדו ד' האמור כאן יורה שלא הפיל יהושע גורלות כ"א השם בכבודו ובעלמו הראה האיש
אשר בידו המעל, וטעם ולכדו ד' ע"י בושא בלימה תבשה פניו ורעד יאחזנו ונראה קלונו לעיני העם
וכן היה בעבן הכרת פניו ענתה בו שהוא עשה הנבלה. ומאת ד' היתה זאת ע"ד פלא, בתחילה
נגלה השנט ואח"כ המשפחה ואחריה הבית ולסוף נגלה עון עבן, וכמו שתרגמתי). לבתים, בתי
אבות. (טו) אותו, הנכון כי נאמר הפעל תשרוף ושיעורו והיה הנלכד וגו' ישרף כי תשרוף
אותו וכו' ולכן בא ז"ק במלת באש, והכוונה אשר הסקלו אותו כאשר נבאר לקמן (פ' כ"ה),
וכתב הרד"ק לפי שעבר בחרם יחרם הכל רבושו וכניו ובנותיו הקטנים שהם בכלל מאונו אלל
העונש ענ"ל. ואם גם ירע משפט הזה בעיני איש נלכד, הנה מלינו כי נעשה כזאת בישראל
במעשה גבעונים וכני שאלו (ש"ב כ"א) ושם נאמר (י"ד) ויעתר ד' לאזן אשר כן, עיין הרד"ק
שם כמה שרלה להלדק את המשפט הזה. ואין לנו להסרסר את מרות של הקב"ה.
לגברים

יהודה בעפאנגען, (יז) ער ליעם
 נון דיא געשלעכטער יהודה
 פארטרעטען, אינד דא ווארד
 דאז געשלעכט זרחי בעפאנגען
 גען, ער ליעם דאז געשלעכט
 זרחי נאך דען היזערן פאר.
 טרעטען אונד דא ווארד (דאז
 היז) זכדי בעפאנגען. (יח) אונד
 אלס ער דעססען היז פערזאג
 גען ווייזע פארטרעטען ליעם,
 ווארד עכן זאָהן כרמי'ס זאָהן
 זכדי'ס זאָהן זרח'ס פאָם
 שטאָממע יהודה בעפאנגען.
 (יט) דא שפראך יהושע צו עכן:
 מיין זאָהן, גיב נאָטט דעם עוויג
 גען ישרא'ס דיא עהרע, אונד
 לעגע איהם דיין בעקענגטנים
 אב, אונד ענטדעקע מיר, וואָס
 דוא געטהאָן האָסט, פֿערהעלע
 מיר ניכטס. (כ) דאָרויף אָנט
 וואָרטעטע עכן דעם יהושע אונד
 שפראך: וואָהל איזט עס וואָהר

יהודה: (יז) ויקרב את משפחת
 יהודה וילכד את משפחת הזרחי
 ויקרב את משפחת הזרחי
 לגברים וילכד זבדי: (יח) ויקרב
 את ביתו לגברים וילכד עכן בן
 כרמי בן זבדי בן זרח למטה
 יהודה: (יט) ויאמר יהושע אל
 עכן בני שים נא כבוד ליהוה
 אלהי ישראלותן לו תודה והגד
 נא לי מה עשית אל תכתד ממני:
 (כ) ויען עכן את יהושע ויאמר
 אמונה אנכי הטאתי ליהוה אלהי
 ישראל וכזאת וכזאת עשיתי:

וארא

איך האָבע געזינדיגעט ווידער דען עוויגען דען גאָטט ישרא'ס, זאָ אונד זאָ האָבע איך געטהאָן:

איך

ר ש י

כהה ובהתם אכנו של יהודה: (יז) ויקרב את משפחת יהודה. לגורל אחד קרב ראשי המשפחות
 אדם אחד מכל המשפחה והטילו גורל על מי יפול ואח"כ על כל בתי חנות של אותה משפחה
 ובא אדם אחד מכל בית אב לגורל ואח"כ באו כל אנשי אותו הבית: (יט) שים נא כבוד. התחיל
 להוציא לעז על הגורל אמר לו גורל אתה בא עלי אתה ואלעזר הכהן גדולי הדור אתה הטל
 הגורל על שניכם ויפול על האח' אמר לו שים נא כבוד בנקשה ממך אל תוציא לעז על הגורלות
 שבו עמידה הארץ ליחלק: (כ) ויען עכן. ראש בני יהודה נאספים למלחמה אמר מוטב
 שאמות אני לכדי ואל יהרגו כמה אלפים מישראל: וכזאת וכזאת עשיתי. גם בחרמים אחרי
 בימי משה שנאמר והחרמתי את עריהם (במדבר כ"א):

וארא

ב א ו ר

(יז) לגברים, לאנשים ראשי בית המשפחה (כ"ד), והוא כמו לנתיים דלעיל (י"ד) והמעתיקים שלחו
 ידם בספוק הזה, ואנו אין לנו לזוז מן המקובל חללנו. (יט) ויאמר יהושע, לפי הפסוק, בקש
 יהושע לדעת ממנו מה לקח מן החרם כדי להסמיד החרם כי זאת לא נודע עדיין. וחז"ל אמרו
 אמר עכן ליהושע גורל אתה בא אלי, אתה ואלעזר הכהן שני גדולי הדור אתה אני מפיל הגורל
 עליכם על אחד מכם הוא נוסף (ובאמת חסונה נלחם היא זאת), אמר לו יהושע בנקשה ממך
 אל תוציא לעז על הגורלות שבו עמידה ח"י ליחלק. (כ) אמנה, כמו אמנם ושניהם מגזרת אמן.
 בשלל

יהושע ז

(כא) וַיֵּרָא אֶת־בְּשָׁלַל אֲדָרֶת שְׁנַעַר
אֶת־תּוֹכָהּ וּמֵאֲתָיִם שְׁקָלִים כֶּסֶף
וּלְשׁוֹן זָהָב אֶת־חֲמִשִּׁים שְׁקָלִים
מִשְׁקָלוֹ וְאֶחָמֶדֶם וְאֶקְתָּם וְהַנֶּחֱם
טְמֵנִים בְּאֶרֶץ בְּתוֹךְ הַיַּאֲהֶלִי
וְהַכֶּסֶף תַּחֲתֶיהָ: (כב) וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ
מַלְאָכִים וַיִּרְצוּ הָאֱהָלָה וְהַנֶּחֱה
טְמוֹנָה בְּאֶהְלוֹ וְהַכֶּסֶף תַּחֲתֶיהָ:
(כג) וַיִּקְחוּם מִתּוֹךְ הָאֶהֱל וַיִּבְאוּם
אֶל־יְהוֹשֻׁעַ וְאֵל כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיִּצְקוּם לִפְנֵי יְהוָה: (כד) וַיִּקַּח יְהוֹשֻׁעַ
אֶת־עֵבֶן בֶּן־זֶרַח וְאֶת־הַכֶּסֶף

וארא קרי ואח

חרנום אשכנזי כ

(כא) איך ואה אונטער דער ביי-
טע איינען עכטען שנערשען
פראכטמאנטעל אונד צווייא
הונדערט שקל זילבער, אונד
איינע גאלדענע שטאנגע פֿינף-
ציג שקל אן געווייכט, איך גע-
ליסטעטע דארנאך, אונד פֿער-
גריף מיך דאראן. ויעהע! עם
איזט פֿערשאררט אין דער ער-
דע טטען אין מיינעם צעלטע,
אונד דאז זילבער טוף אונטען.
(כב) דא זאנדטע יהושע באטען
וועלכע צום צעלטע הינליעפֿען,
זיהע, דא לאג עם פֿערשאררט
אין זיינעם צעלטע, אונד דאז
זילבער טיעף אונטען. (כג) ויא
נאָהמען עם אויס דעם צעלטע,
בראכטען עם יהושע אונד אל-
לען קינדערן ישראל'ס, אונד
ענטפֿאלטעטען עם פֿאַר דעם
עוויגען. (כד) דא נאָהם יהושע דען עכּן דען נאָכקאָממען ורח'ים וויא אויך דאז זילבער, דען
מאָנ-

ר ש י

(כא) וארא בשלל. התנונתי כמה שנתב בתורה (דברים כ') ואכלת שלל אויבך: אדרת שנער.
חרנומו אינטלח דמילחא בבלי שכל מלך שלא קנה לו פלטרין בארץ ישראל לא נמקרה דעמו
במלכותו שאמר ואחן לך ארץ חמדה נחלת נבי נבאות גוים (ירמי' ג') והיה למלך נבל פלטרין
ביריחו וכשהיה בא לכאן לובש אותם: (כב) וירכו האהלה. שלא יקדימו שנת יהודה ויטלום
משם להכניס את הגורל: (כג) ויליקום. ואתיבונן. ורבותינו אמרו בא וסנטן לפני המקום
אמר לפני רבש"ע על אלו יפלו רובן של סנהדרין:
(כד) ואת

ב א ו ר

(כא) בשלל (א"ה): מקורשם שלל אינו נוסף על ענין גזל וזוה, כ"א הנחתו ראשונה על דברים
הנקבלים יחד, וכן ענינו בלשון תלמוד (ב"ק ס"א א') מאי שלולית? אמר רב יהודה אמר
שמאל מקום שמי גשמים שוללין שם, ופירש רש"י שוללין, מתקבלין כמו שלל של בניס (בינה
ז' א') דבר אחר לשון (עברי הוא) שלל ומלקוח, דבר המקובץ, ע"כ. ובמדבר ל"א י"ב פירש
רש"י שלל הן מטלטלין של מלבושים ותכשיטין ע"ש, וא"כ שם שלל נרדף עם אומר שענינו ג"כ אסיפה
וקבוץ, ואח"כ הונח על ביזת מטלטלין, ולכן לא נכלל בו המקנה). אדרת שנער, אדרת הבא
מארץ שנער. טובה, כמו יפה וכן מרגס יונתן שפיר. לשון והב, זהב דומה ללשון (בן מלך).
האהלי, בשתי ידיעות כמו הערכך, והחלי דומיהם. (רד"ק). וחכסף החחיה, הכסף היה כרוב
באדרת ולכן בא הכנוי לנקנה. (כב) טמונה, עאונה האדרת והכסף בתוכה ולא הזכיר את לשון
הזהב כי סמך על פסוק הקודם, י"ח טמירין כאילו נתיב טמונים. (כג) לפני ד', לפני הארון.
ויצקם, (א"ה): כמו וילגום ומברו ויליקו את ארון האלהים (ש"ב ט"ו כ"ד) אולם שם מ"י ואקישו,
ובאן מרגס ואתיבונין לשון החכה ושפינס בענין יליקה נכלל, ומשאל לדבר המתפשט וכמו שתרנמת'.

(כד) ויעלו

מאנטעל, דיא גאלרשטאנגע,
 זיינע זעהנע אונד טעכטער, זיי
 גע רינדער, עזעל אונד העער-
 דען זיי צעלט אונד וואס איהם
 אנגעהערטע, גאנץ ישראל
 פאלגטע מיט, אונד מאן שלעפ-
 טע יענע הין צום טהאלע עכור.
 (כה) יהושע שפראך: וואס
 פראמטט עם דיר, דאס דוא
 אונד בעטריכט—דער עוויגע
 בעטריכע נון דיק אן דיעזעם
 טאגע! דארויף ווארף גאנץ
 ישראל שטיינע אויף איהן אונד
 פערבראנגטע זיין האבע אים
 פייער, נאכדעם טאן אללע-
 זאמט מיט שטיינען בעוואר-
 פען. (כו) אונד ויא ערריכטע-
 טען איבער איהם איינען גרא-
 סען שטיינהויפען, איין שפרע-
 כענדעס דענקמאל דיעזעם טא-
 געס, אונד נון ליעס דער עוויגע

ואת האדרת ואת לשון הזהב
 ואת בניו ואת בנותיו ואת שורו
 ואת חמרו ואת צאנו ואת אהלו
 ואת כל אשר לו וכל ישראל
 עמו וערו אתם עמק עכור:
 (כה) ויאמר יהושע מה עכרתנו
 יעכרה יהוה ביום הזה וירגמו
 אתו כל ישראל אבן וישרפו
 אתם באשויסקלו אתם באבנים:
 (כו) ויקימו עליו גל אבנים גדול
 עד היום הזה וישב יהוה מחרון
 אפו על כן קרא שם המקום
 ההוא עמק עכור עד היום הזה:

ויאמר
 מאן נענטט דארום דיעזען ארט עמק עכור (טהאל
 דעם טריבואלס) אלס דענקמאל יענעס טאגעס:

דא

ר ש י

(כד) ואת בניו וכל ישראל. לראות ברדיו ויוסרו מלעשות כמוהו: ואת שורו ואת חמורו.
 לאבדם כמה שנאמר והיה כל הכלבד ישרף אותו וכל אשר לו: (כה) וירגמו אותו אבן.
 שחלל את השבת: וישרפו אותם. האהל והמטלעלין: ויסקלו אותם. השור והבנהמה:
 חזו

ב א ו ר

(כד) ויעלו אתם עמק עכור, כחז הרד"ק ולא ויורידו אפשר היה הר בין המזנה ובין העמק,
 ע"כ. ואין לזכר כי שרש עלה נאמר על כל הליכה בנה, וכן כתב הוא עלמי כשרשים וז"ל: הנה מים
 עולים (ירמיה מ"ז ב') אהגברים, ותעלה המלחמה (מלכים א' כ"ב ל"ה) הולכת ומתגברת, ונענין
 הזה חמרו מ"ל מקלר ועולה פירוש הולך וגומר בכל בחו מפלחו עכ"ל, וכן תהי' הכוונה כאן שהוליכום
 בחוקה, ויתורגם: ויה טועפטען זיה מיט געוואלט. (כה) מה עכרתנו, (א"ה): כמו מה לך כי
 עכרתנו. וירגמו, הכיבן למ"ד בשיעור הכתובים האלה כי בתחלה רגמו כל ישראל את עכן
 אבן כי יען מלאו עליו חמה לא המתינו רגע וידו אבן בו, ואח"כ סקלו הסוקלים אשר מנו
 יהושע, את בניו ובנותיו, ואח"כ שרפו אותם באש, ולנסוף הקימו עליהם גל אבנים לאות עולם,
 והו"ו של ויסקלו הוא כמו אמר אשר סקלו וכן ת"י ואוקידו יתהון בנוח במד דרגימו יתהון
 באבנים. ויקימו עליו, הכוונה עליהם אך יען עבן הוא העיקר בא בימיהו.

עלה

יהושע ח

ח (א) נִיאָמַר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ אֶל־
הִירָא וְאֶל־תַּחַת קַח עִמָּךְ
אֶת כָּל־עַם הַמְּלָחָמָה וְקוּם עִלֶּיהָ
הָעִי רֵאֶה וְנָתַתִּי בְיָדְךָ אֶת־מֶלֶךְ
הָעִי וְאֶת־עַמּוֹ וְאֶת־עִירוֹ וְאֶת־
אֶרְצוֹ: (ב) וְעָשִׂיתָ לְעִי וּלְמַלְכָּהּ
כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְיִרְיָחוֹ וּלְמַלְכָּהּ
רַק־שִׁלְלָהּ וּבְהַמָּתָהּ תָּבִזּוּ לָכֶם
שָׁיִם־לָךְ אַרְבַּע לְעִיר מֵאַחֲרֶיהָ:
(ג) וַיִּקָּם יְהוֹשֻׁעַ וְכָל־עַם הַמְּלָחָמָה
לעלות

תרגום אשכנזי כא

ח (א) דארויף שפראך דער
עוויגע צו יהושע: פֿירכטע
דיך ניכט, פֿערצאגעניכט, נים
אללעם קריעגספֿאלק מיט דיר
אונד ברעכע אויף גענען עי.
זיעהע! שאַן האַבע איך דען
קעניג צועי, זיין פֿאלק, זינע רע־
זידענץ אונד זיין לאַנד אין דינע
האַנד געגעבען. (ב) דוא מוסט
מיט עי אונד מיט זיינעם קעניג
גע פֿערפֿאַהרען וויא דוא מיט
יריחו אונד דעססען קעניג
פֿערפֿאַהרען ביזט, אַבער איה־
רען רייכט הים אונד איהר פֿיעה
קעננט איהר פֿיר אויך ערכיי־
טען. לעגע דיר אַבער איינען
הינטערהאַלט דער שטאַרט

אים ריקקען. (ג) יהושע מאַכטע ויך נון אויף מיט דעם געזאַמטטען קריעגספֿאלקע צום
צוגע

ר ש י

ח (ב) תבזו לכם. ואל חקרימו השלל עוד:

התיקנו

ב א ו ר

ח (א) עלה העי, גם פה ראיתי להקדים אופן וסדר מערכת מלחמת העי, למען ירוץ הקורא
בפסוקים הנאים מבלי לננוך בסכני הספקות והשאלות אשר יפלו בזה הענין. ואומר: הנה
באותו היום אשר בו שרפו את ענן וכל אשר לו בא אל יהושע לוי ה' (פ' א' ו'), ומיד קם
יהושע והעם אשר נרגליו לעלות לעי אך לא קרבו עוד אל העיר וילינו בלילה בדרך, ומשם שלח האורב
ויזוהו (פ' ג' י'). והנה יראה לי כי מלגד הסנה אשר זכר הנחוב בשליחית האורב, והיא
ללכוד את העיר, עוד כוון בזה חכלית אחרת (ואם הנחוב העלים זאת, אין זה זר,
כי חכלית ספר הזה לא, היתה לפרש פרטי עניני המלחמה, כי לזאת יוחד ספר מיוחד ספר
מלחמות ד' אשר נאבד מאתנו), והיא כי כבר אמרנו לעיל (ז' א') כי אנשי בית און ובית אל
היו בעלי ברית העי, והנה לא ידע יהושע עתה אם כבר באו אנשי בית אל אל העיר לעזרתה
אם לא? לכן שם האורב בין העי ובין בית אל מים לעי על הדרך בו יבואו אנשי בית אל,
כי עי היתה מקדם לבית אל כנוצר לעיל, למען אם יבאו אנשי בית אל, יעמדו אלה
לנגדם—ובנקר שני עלו יהושע והזקנים לפני העם העי (פ' י"ב). וזה היה לחור ולרגל את
העיר לראות מבטריה ולספר מגדליה (רעקוּגְנָסְסִירֵעֵן) והעם נסעו אחריו ומנו נגד העיר, והנה
עתה נחברר ליהושע כי עוד לא באו אנשי בית אל העירה, אם נעבור שראה שלא יבאו אנשי
העיר להלחם עמו, או נחגלה לו זאת באופן מן האופנים—ולכן הוסיף עוד בלילה ההוא לשלוח
חמשת אלפים אל האורב הנזכר, להחזיק ידו בי ירא פן יבואו אנשי בית אל מאחר המחנה והכזהו
(פ' י"ב), ועוד השכיל והטה את קצה האחרון מן המחנה והוא הנקרא עקבו (פ' י"ג) ללד מערב
אל מקום המארב, למען עד מהרה חוכל המחנה להחמק עם האורב ולא יפידו (דחמיט דער
הינטערהאַלט ניכט פֿאַגעטניטטען ווערעט). ואחרי הדברים והאמת האלה נבאר הכסוקים ע"פ
דרכם. ואח ארצו, מזה נראה כי מלך עי היה מושל בכמה עינות וגם מהמונס כמד יהושע.
וישלחם

צונע געגען עי, אונד יהושע ש
 ערוועהלטע דרייסיג טויענער
 מאן, דער טאפפערסטען קרי-
 גער, אונד שיקטע זיא דעם
 נאכטס אכ. (ד) ער בעפאל
 איהנען, אונד שפראך: זייד
 פארויכטיג! איהר בילדעט
 דען הינטערהאלט בייא דער
 שטארט, אים ריקקען דערוועל-
 בען איהר דירפט אייך ניכט צו
 זעהר ענטפערנ דאמיט איהר
 אללע צוגלייך בערייט זייד.
 (ה) איך אבער אונד דאן גע-
 זאמטטע פאלק דאן בייא מיר
 איזט וויר ריקקען געגען דיא
 שטארט פאר, אונד זאללטען
 זיא אונז ענטגעגען ציעהען וויא
 דאן ערשטע מאל, דאן פליהען
 וויר פאר איהנען. (ו) דאמיט
 זיא אונז נאכועטצען, ביז וויר
 זיא פאן דער שטארט הינוועג-
 געלאקט האבען; דען זיא ווער-
 דען אויסרופען: זיא פליעהען
 פאר אונז וויא דאן ערשטע מאל!
 ברעכט איהר אויס דעם הינטערהאלטע אויף,

לעלות העי ויבחר יהושע שלשים
 אלף איש גבורי החיל וישלחם
 לילה: (ד) ויצו אתם לאמר ראו
 אתם ארבים לעיר מאחרי העיר
 אל-תרתיקו מן העיר מאד
 והייתם כלכם נכנים: (ה) ואני
 וכל העם אשר אתי נקרב אל-
 העיר והיה כייצאו לקראתנו
 כאשר בראשנה ונסנו לפניהם:
 (ו) ויצאו אחרינו עד התיקנו אותם
 מן העיר כי יאמרו נסים לפנינו
 כאשר בראשנה ונסנו לפניהם:
 (ז) ואתם תקמו מהאורב
 והורשתם את העיר ונתנה יהוה

אלהיכם

וויר אבער פליהען איממער פארט פאר איהנען. (ז) דאן
 אונד געהמעט דיא שטארט אין בעזיטץ, דיא
 דער

ר ש י

(ו) התיקנו אותם. לשון תיק שהוליאם מחיק העי' דיספורי'ר בלע"ז. ויש לסותרו לשון נתיקם
 כמו התיקם כללן לטובה (ירמיה י"ג): (ז) והורשתם. ומתרכזן:

מיס

ב א ר

(ג) וישלחם לילה, שלא ירגישו אנשי העי והערים סביבותיה. (ד) והייתם כלכם נכונים,
 לפי דרכנו פירושו, כי גם תהיו נכונים כלכם למלחמה אם יבואו העמים אשר סביבה לעזרה.
 (ו) עד התיקנו, שרצה נתק וענינה כריתה ועקירה. (ח"ה: רש"י פי' התיקנו לשון תיק שהוליאם
 מחון לעיר דיספורי'ר בלע"ז, והוא פעל נושא בלשון לרפית defouler (חז"ל דער טיידע
 זיהען); ויותר מסתבר פתרון השני, כמו שפי' ירמיה (י"ג ג') התיקם כללן לעבמה נתקם מן
 הקיים למות דיטאקאלוש, והוא detaché (תהגועיסצען, תבגעזחנדערט, געטרעננט) עס
 סכנוי elles (זיח) והניח שס לעד פסוק הנוכח עד התיקנו). ונסנו לשניהם, הסכון כי
 זה מחובר לפסוק שלאחריו ושעורו אם נסנו אז אתם תקמו, ויתורגם: ווען וויר חבער פליהען
 ווערדען, זן מחכט זיהר חייך חוילן חו. ג. וו. (ז) מהאורב, נתב הרד"ק וו"ל: שס כמו
 מסמארב וכמורה שס בזה המסקל מלרע ואת היותר המראנו, ויטעהו שרק, עד כאן לשונו,
 כי הוא בינוני אף שהוא בלירי, ואז והגניבה מלרע כי אם נמסקל פעל תבוא הגניבה
 מלע ל

אֶלְהֵיכֶם בְּיַדְכֶם: (ח) וְהָיָה
 כְּתַפְשִׁיכֶם אֶת־הָעִיר תִּצְיִיתוּ אֶת־
 הָעִיר בְּאֵשׁ כְּדַבַּר יְהוָה תַּעֲשׂוּ
 רְאוּ צוֹיֹתַי אֲתֶכֶם: (ט) וַיִּשְׁלַחֵם
 יְהוֹשֻׁעַ וַיֵּלְכוּ אֶל־הַמַּאֲרָב וַיֵּשְׁבוּ
 בֵּין בֵּית־אֵל וּבֵין הָעֵי מַיִם לָעֵי
 וַיִּלֶן יְהוֹשֻׁעַ בְּלִילָה הַהוּא בְּתוֹךְ
 הָעֵם: (י) וַיִּשְׁכַּם יְהוֹשֻׁעַ בְּבֹקֶר
 וַיִּפְקֹד אֶת־הָעָם וַיַּעַל הוּא וּזְקֵנֵי
 יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הָעָם הָעֵי: (יא) וְכָל־
 הָעָם הַמְּלַחֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ עָלוּ
 וַיִּגְשׂוּ וַיִּבְּאוּ נֶגֶד הָעִיר וַיַּחֲנוּ
 מִצַּפּוֹן לָעֵי וְהָגִי בֵּינוּ וּבֵין הָעֵי:
 (יב) וַיִּקַּח כַּחֲמֵשׁת אֲלָפִים אִישׁ

דער עויגע אייער נאָטט אין
 אייערע האַנד געבען ווירד.
 (ח) אונד האַבט איהר איך
 דער שטאַרט כעמע־טיגעט,
 דאַן שטעקט זיא אין בראַנד,
 נאָך דעם וואַרטע דעם עוויגען
 מיסט איהר האַנדעלן, זייד
 פֿאַרויכטיג איך געביעטע עם
 אייך! (ט) אַלואַ זאַנדטע זיא
 יהושע הין אונד זיא צאָגען אין
 דען הינטערהאַלט אונד היעל.
 טעו צווישען כית אל אונד צווי.
 שען עי וועסטליך פֿאַן עי.
 יהושע אַכער בראַכטע דייעע
 נאַכט אונטער דעם פֿאַלקע
 צו. (י) אַם אַנדערן מאַרגען
 מאַכטע זיך יהושע פֿריה אויף,
 מוסטערטע דאַן פֿאַלק אונד ער
 אונד דיא עלטעסטען ישראליס
 צאָגען אן דער שפיטצע דעם
 פֿאַלקעם געגען עי. (יא) דאַן
 געוואַמטע קריענס־פֿאַלק דאַן
 איהם פֿאַלגטע בראַך אויף,

בינו קרי. וישם

אונד ריקטע פֿאַרווערטס. אונד אַלס זיא געגען דיא שטאַרט קאַמען, לאַגערטען זיא
 זיך אויף דער גערדליכען זייטע פֿאַן עי, זא דאַם איין טהאַל צווישען איהנען אונד
 עי וואַר. (יב) ער נאַהם געגען פֿינפֿטויזענד מאַן אונד כשטימטע אויך זיא
 צום

ר ש י

(ט) מיס לעי. שהעי מקדם לבית אל ובית אל מיס לעי: וילן יהושע וגו' בתוך העם.
 להיות נכון בהשגמת הנקר: (י) ויעל הוא. כמו שאמר לו המקום אם הוא עובר לפנים עוברין
 ואם לאו אין עוברין: (יב) ויקח כחמשת אלפים איש. אורכ אורכ אורכ קרוב לעיר מסכרו:
 וישמו

ב א ו ר

מלעיל בידוע. (ח) ראו צויתי אחכם, כלומר אל תאמרו בלבבכם: איך נחריב כל עיר
 נושבת? ראו אנכי לויתי אתכם בדבר ה'. (ט) וילן יהושע, באמנע המחנה כדי לזרום כלס
 להשכים בנקר, (רד"ק). (י' י"א) כאשר בארנו הלך יהושע וזקני ישראל עד סמוך לעיר
 לראות מה יעשה בה, והעם עלו עד מונד לעיר רחוק ממנה ולא קרבו אליה. מצפון לעי,
 מלפון הוא הנספר וכן מלינו המלכים אשר מלפון (לקמן י"א ב'). (יב) כאשר הבין יהושע כי
 עוד לא באו אנשי בית אל וסניכה אל העיר לעזרתה, אז הוסיף עוד חמשת אלפים על האורב
 הנוכח. ולולא בדברינו בן יהי, שהעיקר בוונת האורב להלחם נגד אנשי המלחמה אשר יבואו מיס
 לעיר, לא ידעתי מה כל המרדה הזאת האם להלכד עיר פתוחה אשר אנשי חיל ילאו סמנה ריי
 לריבים

וַיֵּשֶׁם אוֹתָם אוֹרֵב בֵּין בֵּית־אֵל
 וּבֵין הָעֵי מַיִם דְּעִיר: (יג) וַיִּשְׁימוּ
 הָעַם אֶת־כָּל־הַמַּחֲנֶה אֲשֶׁר
 מִצִּפּוֹן לְעִיר וְאֶת־עַקְבוֹ מַיִם
 לְעִיר וַיִּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ בְּלִילָה הַהוּא
 בַּתּוֹךְ הָעֵמֶק: (יד) וַיְהִי כִּרְאוֹת
 מֶלֶךְ־הָעֵי וַיִּמְהָרוּ וַיִּשְׁכְּימוּ וַיִּצְאוּ
 אֲנָשֵׁי־הָעִיר לִקְרַאת־יִשְׂרָאֵל
 לְמַלְחָמָה הוּא וְכָל־עַמּוֹ לְמוֹעֵד
 קִפְנֵי הָעֵרְבָה וְהוּא לֹא יָדַע כִּי־

צום הינטערהאלט צווישען ביה
 אל אונד צווישען עי אויף דער
 וועסטליכן וויטע דער שטאדט.
 (יג) אונד דאז איברינע פאלק
 ריסטעטע אויסדאז גאנצע לאַ
 גער אויף דער גערדליכען וויטע
 דער שטאדט, אונד דעססען
 אויסערסטען פליגעל (דען הינ-
 טערהאלט) וועסטליך דער
 שטאדט, וועהרענר יהושע אין
 דיוער נאָכט אים טהאלע אומ-
 הערגינג. (יד) אַלס דער קעניג
 פֿאַן עירדועס וואָהרנאָהם, דאָ
 מאַכטען זיך איילענדס דיא
 שטאדטלייטע אין אַללער פֿריה
 אויף, אונד עס צאָגען ישראָל
 ענטגעגען צום קאַמפֿע ער
 אונד זיינע גאַנצע מאַנשאַפֿט

אורב

לעי קרי

אין דער בעשטימטען געגענר פֿאַר דער עכענע. ער וואוסטע אַכער ניכט, דאָס

איהם

ר ש י

(יג) וישימו העם. שימה זו ל' הזמנה סמוך לחומה להלחם כמו שנאמר בנבן הדד במלכים (א'
 כ') שימו וישימו על העיר: ואת עקבו. ואת ארכו כמו ויעקבני (כראשית כ"ז): וילך יושע
 בלילה הסוף בתוך העמק. אמרו רבותינו שלן בעזאק' של הלכה: (יד) למועד. לזמן היום שנועלו
 ימ

ב א ו ר

לכניס שלשים וחמשה אלף? וישם אותם אורב, לדעתי תחסר למ"ד השמוע, כמו ושני שרי
 גדודים היו בן שאל (ש"כ ד' ב') ושיעורו, שם לאורב אשר נכר היו בין בית אל ובין הצי.
 (יג) וישימו, הנכון כי הוא מנבין הכבד הנוסף, ושיעור הכתוב: שרי הכנף העריכו את העם
 את כל המחנה אשר מלפון לעיר ואת עקבו אשר מים לעיר, ונקרא קלה אחרון מן אגף השמנה: עקב
 (דיו לעטטע טפילטע חיינעס פליגעלס). (אמר המתרגם: שימה זו ענין הכנה וחגיגת כלי זין
 הוא, וכמו שתרגם יונתן שימו (מלכים א' כ' י"ב) אודרו, ובפסיק הקודם (שס) אל ימהלל חוגר,
 לא יתנח דמזדרו, ופי' הרד"ק שם חוגר המרכ, העם בתוקף לכנס בניו כלי מלחמה ותגרו את
 המחנה ואת הצירב, וטעם העם זקנים ונשים ואשר אנשים אשר לא התפקדו בתוך עם המלחמה,
 וכן תרגמתי, או שהם ענין זרוז שלא ירך לכנס ולהתייב באמין נח נגד האויב, וכן ת"י התייב
 והכן לך (ירמיה מ"ו י"ד) אודרו ואתקין לך, ויהי' תרגומו: דטו פֿאַלק ערוואַטהיגטע, דטו גמלע
 (תגער). עקבו, על לד השאלה, כמו ויזנב בך כל הנחשלים (דברים כ"ה י"ח), עיין לקמן (י'
 י"ט), וכבר בארנו כי היתה הנונה בזה למכר המחנה עם השארב להיות אחד. וילך יהושע,
 הנכון כי פירושו בלילה ההוא נסע יהושע וכל מחנהו אל העמק והוא הגי הנזכר לעיל פסוק
 י"א. (יד) למועד, לדעתי נועלו יחדיו אנשי העי ואנשי בית אל והנלוים אליהם, כי אם ישנו בני
 ישראל בעמק, אז ילאו אלה מפנים ואלה מאחור וילחמו בס, וזהו מה שאמר למועד, ונת"י
 לזמנא דמתקן ל'. (אזר המתרגם: לדעת המפרשים טעם למועד לזמן שקבעו ללחמה, הלל
 כבר ידענו שהשימו בנוקר ויכאז לקראתם, לכן מסביר יותר טעם למועד למקום המועד
 שהם נכון ומזומן להשתרע שם מערכת השלחמה והעד לפני העונה, וכן תרגמתי).

וינבעו

יהושע ח

תרגום אשכנזי כג

אזרב לו מאחרי העיר: (טו) וינגעו
יהושע וכל ישראל לפנייהם
וינסו דרך המדבר: (טז) ויועקו
כל העם אשר בעיר לדרך
אחרייהם וירדפו אחרי יהושע
וינתקו מן העיר: (יז) ולא נשאר
איש בעי ובית אל אשר לא יצאו
אחרי ישראל ויעזבו את העיר
פתוחה וירדפו אחרי ישראל:

איהם איין הינטערהאלט אים
ריקקען דער שטארט אויפֿ-
לוייערע. (טו) יהושע אונד
גאנץ ישראל שטעללטען זיך
פֿאַר איהנען אלס וואַרען זיא
פלעצליך איבערפֿאללען אונד
פֿלאַהען דען וועג צור וויסטע
צו. (טז) נון וואירדע דיא
גאנצע בעעעלקערונג דער
שטארט אויפֿנערופֿען זיא
צו פֿערפֿאלגען, אונד זיא
פֿערפֿאלגטען יהושע, אונד
וואורדען זא פֿאָן דער שטארט
אבגעשניטטען. (יז) עס בליעב
קיין מאַן צוריק אין עי אונד בית
אל, וועלכער ניכט אויסנעצאָ-

ויאמר

בעי קרי

גען וואַרע ישראל צו פֿערפֿאלגען, זיא ליעסען דיא שטארט אַפֿען אונד זעצטען יש-אל נאָך.

דא

ר ש י

יקד מאתמול באיתה שעה נלא שהיו מנחשי ומעונני: (טו) וינגעו. ל' נגע ואתנרו הראו
עלמן כאלו הסו נגפים לפניהם:

נטה

ב א ו ר

(טו) וינגעו, הנכון מענין נגיעה ממש, והכנוי של לפניהם מוסב על ישראל, והוי"ו של וינגעו
וינסי, המה מחוכרים בזמן, ופירושו: כאשר היו ישראל נגעים בפני הממנה (חלום זיא חן דער
פֿרֿאָנטע חֿנגעגריפֿען וואורדען) אז נסו, וזכה יבוא הנפעל על מנונו. ומה שהזכיר יהושע, להגיד
כי גם יהושע הי' לפני הממנה מול האויב, וגם הוא הפך עורף, ועי"ז חשבו אנשי העי, כי כבר
נגפים המה לפניהם, אס גם ער הזבא הפך. (אמר המתרגם: פעל נגע אין לו ריע בבנין נפעל
וענין הכתוב הראו עלמם כאילו נפל עליהם האויב בכחע מחאוס כנגע שיקרב פחאוס בלי הזמנה,
ואולי טעם ואתנרו שחרגם יונתן שהראו כאילו נפל חתח האויב עליהם, שחרגם ואל חתח (כריש
הפרשה) ולא תחבר, ויהיה תרגומו: זיא טטעללטען זיך פֿאָן פֿורכט איבערפֿאללען). דרך המדבר,
לדעת הרד"ק נקרא כל מקום מרעה, מדבר, בין סמוך לעיר בין רחוק ממנה, ויהי' מדבר מענין
מנהיג במרגום וינהג ודבר, וכן ורעו כבשים בדברים (ישעי' ה' י"ז), ולזה נקראו ג"כ הקורות שבהן
שטים על פני המים דונרות (מלכים א' ה' כ"ג), ולדעת הרמב"ן מדבר הוא אך מקום שממה אין יושב
ונגזר מן דבר, אכן נמלא גם שם זה לפעמים על מקומות נאות דשא (חזקען). (טז) ויועקו, ת"י
ואתננישו, נאספו, והוא מענין זעקה ממש, כמ"ש הרד"ק בשרשים, כי לא יאסף העם סבלתי
הכרוו שיעבור ויועק להם שאספו. (יז) וביח אל, הרי מפורש כי גם אנשי בית אל בלו לעזרת העי,
ולא נזכר בית און כי היתה עיר קטנה, ואנשים בה מעט, ולכן גם לקמן (פרשה י"ב) כאשר פרט
המלכים אשר כנש הזכיר מלך בית אל ולא מלך בית און, כמו שנחב הרד"ק שם וז"ל: כל אלה
לא מלכים שזכר, לא הי' מלך על עיר אחת לנדה, אלא היתה ראש ממלכתו, וקי' מושל על
עיריים וכפרים אחרים ע"כ, וא"כ יחכן כי גם בית און היתה אס תחת ממשלת העי או בית אל -
והנה לדעתי נעת ההיא לכדוגם את בית אל, ואולי אנשי המארב חלקו את ממניהם ונאו אלה
לעי ואלה לבית אל, ואס לא נזכר זה, כבר אמרנו כי הספר הזה לא יפרש פרטי המאירעות.

נטה

(יח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-יְהוֹשֻׁעַ נְטֵה
בְּכִידוֹן אֲשֶׁר-בִּידֶךָ אֶל-הָעִי כִּי
בִּידֶךָ אֶתְנַנֶּה וַיֵּט יְהוֹשֻׁעַ בְּכִידוֹן
אֲשֶׁר-בִּידוֹ אֶל-הָעִיר: (יט) וְהָאוֹרֵב
קָם מִהֲרָה מִמְּקוֹמוֹ וַיֵּרֹצוּ
כַּנְטוֹת יָדוֹ וַיָּבֹאוּ הָעִיר וַיִּלְכְּדוּהָ
וַיִּמָּהְרוּ וַיִּצְיִתוּ אֶת-הָעִיר בְּאֵשׁ:
(כ) וַיִּפְּנוּ אַנְשֵׁי הָעִיר אַחֲרֵיהֶם וַיִּרְאוּ
וַהֲנִיה עָלֶיהָ עֵשֶׂן הָעִיר הַשְּׂמִימָה
וְלֹא-הָיָה בָּהֶם יָדַיִם לָנוֹס הִנֵּה
וְהִנֵּה וְהָעַם הַנֶּסֶם הַמְדַבֵּר נֶהְפֵּךְ
אֶל-הַרוֹדֵף: (כא) וַיֵּרֹד יְהוֹשֻׁעַ וְכָל-
יִשְׂרָאֵל רָאוּ כִּי-לָכַד הָאֹרֵב אֶת-
הָעִיר וְכִי עָלָה עֵשֶׂן הָעִיר וַיָּשִׁבוּ
וַיָּבֹאוּ אֶת-אַנְשֵׁי הָעִיר: (כב) וְאֵלֶּה

(יח) דא שפראך דער עוינגע ס
צו יהושע: נייגע מיט דער לאג
צע וועלכע דוא אין דיינער
האנד האסט געגען עי, דען
איך געבע עם אין דיינע האנד,
אונד יהושע נייגע מיט דער
לאגצע וועלכע ער אין זיינער
האנד האטטע, געגען דא
שטארט. (יט) דא ערהאב
זיך דער הינטערהאלט פאן
זיינער שטעללע, זיא ליעפען
נאך דער ריכטונג זיינער האנד
אונד קאמען צור שטארט, ער-
אבערטען זיא אונד איילטען
דיא שטארט אין בראנד צו
שטעקען. (כ) אלס דיא בע-
וואהנער פאן עי הינטער זיך
בליקטען, דא זאהען זיא פלעצ-
ליך דען רויך דער שטארט
היממעלאן שטייגען, נון האט-
טען זיא קיינן אויסוועג צו ענט-
פליהען וועדער דא נאך דארט,
דען דאז נאך דער וויסטע פלי-
הענדע פאלק קעהרטע זיך גע-

גען דען פערפאלגער. (כא) אלס נון יהושע אונד גאנץ ישראל מערקטען דאס דער הינ-
טערהאלט דיא שטארט עראבערט, אונד דאס שאן דער רויך דער שטארט אויפ-
שטיען, קעהרטען זיא אום אונד שלונגען דיא מאנשאפט אויס עי. (כב) אויך
יענע

ר ש י

(יח) נטה בכידון. הוא היה סימן לאורב לנחל מן המארב בראותו הכידון נטוי על העיר:
כידון שפיד"ו בלע"ו: (כ) ידים. נח: והעם הנס המדבר. ישראל שנסו אל המדבר כמו
שאמר למעלה נהפך להלחם אל הודף: (כב) ואלה ילאו מן העיר. האורב שהלית את העיר:
אז

ב א ו ר

(יח) נטה בכידון, זה הי' סימן לאורב שילא מהמארב עת יראה הכידון נטוי, וכידון ת"י רומחא,
אולם על כידון נחשת בין כחפיו (שמואל ט"ז) תרגום ומחלפא דנחשא, ועל קשת וכידון יחזיקו
(ירמי' ו' כ"ג) קשתין ותריסין. (א"ה: כידון לועז רש"י שפי"דו בלעז, וזו בלאי"ט Spido
(שפיס, יתגדטפיס), ואינו כמו שחשב אשד מהמעתיקי' שהוא Espadon כלומר חרב גדולה, כי כידון
אינו חרב כ"א חנית, והעד כידון נחשת (ש"א י"ז) שפי' רש"י במין חנית נחשת, וכבר העירותי
במרפא לשון שרש"י הביא כמה מלות בלעז שהן איטליא). (יט) כנטות ידו, (א"ה: פירושו שהוא
נטה ידו אל העי ולכן באו אל העיר). (כ) ולא הי' בהם ידים, הנכון כי ידים כמו מקום, וכן
וישימו לה ידים (מלכים ב' י"א ט"ז) ונדעת הרד"ק, ואלת בהם כמו לבם. והעם, הו"ו במקום
כי והוא כלל וכסוקו שלאמרו יבוא השרט. (כב) ואלה, האורב אשר לכד את העיר (רש"י).
בשדה

יהושע ח

חרגום אשכנזי כד

ויצאו מן-העיר לקראתם ויהיו
 לישראל בתוך אלה מזה ואלה
 מזה ויכו אותם עד-בלתי
 השאיר-להם שריד ופליט:
 (כג) ואת-מלך העי תפשו חי
 ויקרבו אתו אל-יהושע: (כד) ויהי
 ככלות ישראל להרג את-כל-
 ישרי העי בשדה במדבר אשר
 רדפום בו ויפקו כלם לפי-הרב
 עד-תמם וישבו כל-ישראל העי
 ויכו אתה לפי-הרב: (כה) ויהי
 כל-הנפלים ביום ההוא מאיש
 ועד-אשה שנים עשר אלף כל
 אנשי העי: (כו) ויהושע לא-השיב
 ידו אשר נטה בכידון עד אשר
 החרים את-כל-ישרי העי: (כז) רק
 הבהמה ושלל העיר ההיא בזו
 להם ישראל כדבר יהוה אשר
 צוה את-יהושע: (כח) וישרף
 יהושע את-העי וישימה תל-

יענע קאמען אויס דער שטאדט
 איהנען ענטגענען, זא גערי-
 טהען זיא אין דער מיטטע פאן
 ישראל פאן דיעוער אונד פאן
 יענער זייטע, וועלכע זיא זא
 שלוגען, דאס קיינער איבריג
 בליעב דער זיך האלטען אדער
 פליהען קאנטע. (כג) אונד
 דען קעניג פאן עי ערגריפען
 זיא לעבענדיג אונד בראכטען
 איהן פאר יהושע. (כד) אלס
 נון ישראל ריא ניערעראנע
 דער זעממליכען איינוואה-
 נערשאפט פאן עי, אויף אפע-
 נעם פעלדע וויא אין דער וויס-
 טע וואהין זיא פריהער פער-
 פאלגט וואורדן געענדעט הא-
 טע, אינדעם זיא אללעוואממט
 דורכס שווערט געפאללען ווא-
 רען, דא קעהרטע גאנץ ישרא-
 נאך עי צוריק אונד מאכטען
 אויך דא אללעס מיט דעם
 שווערדטע נידער. (כה) דיא
 צאהל דער געכליעכענען אן
 דיעזעם טאגע, זאוואהל פאם
 מענגליכען אלס ווייבליכען גע-
 שלעכט וואר צוועלף טויזענד,
 דיא געוואממטע איינוואהנער-
 שאפט פאן עי. (כו) יהושע צאג
 זיינע האנד וואמיט ער דיא
 לאנצע נייגטע ניכט עהער צו-
 ריק, כיוער דיא גאנצע איינ-

ספרים פורים יין נון כח ל' וכן הנה במ"ה

וואהנער שאפט עי'ס פערטילגט האטטע. (כז) דאז פיעה אכער אינד דען רייכטהום דיעוער
 שטאדט ערכייטעטע ישראל פיר זיך, נאך דעם אויפטרעגע דעם עוויגען, דער דעם יהושע אן-
 בעפאהלען וואר. (כח) יהושע ליעם אלוז עי אכברענגען אונד בעשטיממטע עם אלס איין
 עוויגעם

ב א ו ר

(כד) בשדה במדבר, לדעת הרד"ק שדה כולל גם מקום זרע ומקום מרעה, ומדבר הוא אך מקום מרעה
 לבד כאשר ביאר לעיל, וזה פירושו: השדה, שדה מדבר, ולדעת חכמים הכוונה השדה אשר ע"פ המדבר,
 והנכון נחמסר וי"ו העיטוף ושיעורו: בשדה ובמדבר. (כח) שנים עשר אלף, לפי דעמי המספר
 הוא אך אשר הרגו בעי ענמה, אולם עוד חללים רבים הפילו מאנשי העי ומנעלי כריתם אשר רדפום.
 צוה

עוויגעס רענקמאל דער צער= שטערונג, איין צייגע דיעזעס טאגעס. (נט) אונד דען קעניג פאן עי ליעס ער אן איינען ביים הענגען ביז צור אבענד= צייט; אלס אבער דיא זאננע אינטערנינג, בעפאהל יהושע דאס מאן זיינען לייבנאם פאם בויע העראבנעהמע, אונד איהן ביים איינגאנגע דעם שטאדטטהארעם הינווערפע, זיא עריכטעטען דאועלכסט איבער איהן איינען גראסען שטיינהויפען, איין צייגע דיע= זעס טאגעס. (ל) דאמאלס בויעטע יהושע איינען אלטאר

עולם שממה עד היום הזה: (כט) ואת מלך העי תלה על העץ עד עת הערב וכבוא השמש צוה יהושע ויורידו את נבלתו מן העץ וישליכו אותה אל פתח שער העיר ויקימו עליו גל אבנים גדול עד היום הזה: (ל) אן יבנה יהושע מזבח ליהוה אלהי ישראל בהר עיבל: (לא) כאשר

צוה

דעם עוויגען דעם גאטט ישראל'ס צו עהרען, אויף דעם בערגע עיבל. (לא) וויא

משה

ר ש י

(ל) אז יבנה וגו'. פראש זו כמנה מוקדם ומאחר שמוס שעברו את הירדן עשה כן: ויכתב

ב א ר

(כט) צוה יהושע ויורידו, לזה להוריד ויורידו, והכוון היה שלא לעבור על לא תלין ונלחו. (ל) או יבנה, הפעל אחר מלח אז וטרם יבוא לרוב בעתיד, כמו אז ישיר משה (שמות ט"ז א'), אז יבדיל משה (דברים ד' מ"א), וכל שית הסדה טרם ילמח (בראשית ז' ה'), ורבים נכה. והנה רוב המפרשים הלכו בעקבות חכמי תלמוד בריש אלו נאמרין ופירשו, אז יבנה, וכבר ננה; אולם בסנהדרין (מ"ד א') איתא: דרש רב שילא, יהושע עבר על מה שנאמר והיה ביום אשר מעברו את הירדן והקאת לך אבנים וגו' (דברים כ"ז ב'), ובאמת כי לפי פשוט אין הכרח כלל שהכוון היחה להקים האבנים מיד בעברם את הירדן אך היא אס יגיעו להר עיבל, ומה שנאמר והיה ביום, כבר ביאר הרד"ק בשרש יוס כי יש ביום שענינו בעת, ומה שאמר (שם ג') למען אשר תבוא אל הארץ, ביאה זו לאו דווקא, כי יהיה אך שיהיה (אם הר עיבל זה היה סמוך או רחוק מן הירדן), כבר באו אל הארץ כאשר הקימו האבנים, אך הכוונה למען תבוא אל כל הארץ לרשת אותה, וא"כ הדברים נכמס, כי בעת ההיא אשר לכו הכי בנה המזבח. ועל פי דרכנו זה יותר הספק הגדול אשר יכלא בעיני כל קורא משביל, והוא כי לא מלינו בכל מלחמת ל"א מלכית כי העמיק יהושע עלות ותחבולות לעשות מלחמה כמו בעי, כי תמיד ה' ילחם להם לבני ישראל ולא נכה זרועם ונחחבולות שכלם גברו; לכן נאמר, כי אף אם השמידו בני ישראל את המרס מתוכם ומתה ה' שכנה ולא היתה יד ה' עם להומס, בכל זאת עוד לא זכו כי יעשה ה' עמהם נסים ונפלאות למעלה מן הטבע, והי' זה אם נעבור כי המרשל יהושע לעשות המזבח, כדעת ר' שילא הנזכר, או כי עוד לא היה לבד כל העם שלם עם אלהיו, וכבר אמרו חז"ל: כי במעשה עכן כל שנט יהודה היה כמתאוננים; אכן עתה נאשר ננה יהושע את המזבח, וכל ישראל קבלו עליהם את החורה, אז רלה ה' את מעשיהם, חסף להם זרוע קדשו ויפלו אויביהם, וינסו משנאיהם, ולא עשו עוד בתחבולה מלחמה. בהר עיבל, יש מחלוקת בדברי חכמינו ז"ל, לדעת ר"י המה הר עיבל והר גריזים הסמוכים לשם, ולדעת ר"א היו אלה הרים אחרים הסמוכים לירדן הנקראים ג"כ כן, ובידושלמי איתא לדברי ר"א מהו הר עיבל והר

תרגום אשכנזי כה

משה דער קנעכט דעם עוויגען דען קינדערן ישראל'ס אנגע-
אָרדנעט האַט, זאָ וויא עס אים געוועט צוכע משה'ס פֿאַרגע-
שריעבען איזט, איינען אל-
טאָר פֿאַן אונבעהויענען שטיי-
נען וואָראַן מאַן קיין אי זען גע-
לעגט האַט אונד זיא בראַכטען
דאָרויף גאַנץ - אָפּפֿער דעם
עוויגען צו עהרען אונד שלאַכ-
טעטען פֿריידענאַפֿער. (לג) נון
שריעב ער דאָועלכסט אויף
יענע שטיינע דאָ וויכטיגסטע
דער לעהרע משה'ס, וועלכעס
ער פֿיר דאָ קינדער ישראל'ס
פֿערצייכנעט האַטע. (לג) גאַנץ
ישראל, רעסען עלטעסטען, דיא
פֿאַרשטעהער אינד ריכטער
שטאַנדן צו ביידען זייטען דער
לאַדע, דען פֿריעסטערן אונד
לעוויטען געגענאָיבער, וועלכע דיא
בונדעסלאַדע גאַטטעס טריגען, וויא
אויך דער פֿרעמ-
דע זאָ וויא דער איינהיימישע, איינע
העלפֿטע געגען דען בערג גריום
אונד דיא

צוֹרֵה מֹשֶׁה עֲבַד-יְהוָה אֶת-בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כְּכָתוּב בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה
מֹשֶׁה מִזְבַּח אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת אֲשֶׁר
לֹא-הֵנִיף עֲלֵיהֶן בְּרוֹז וַיַּעֲלוּ עָלָיו
עֹלוֹת לַיהוָה וַיִּזְבְּחוּ שְׁלָמִים:
(לג) וַיִּכְתֹּב שֵׁם עַל-הָאֲבָנִים אֶת
מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה מֹשֶׁה אֲשֶׁר כָּתַב
לְפָנָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (לג) וְכָל-יִשְׂרָאֵל
וּזְקֵנָיו וְשֹׁטְרִים וְשַׁפְטֵי עִמָּדִים
מִזֶּה וּמִזֶּה וְלֶאֱרוֹן נֶגֶד הַכְּהֹנִים
הַלְוִיִּם נִשְׂאִי אֶרְוֹן בְּרִית-יְהוָה
בְּגֵר כְּאֶזְרַח הָצִיּוֹ אֶל-מוֹל הַר-

גריום

אני

ר ש י

(לג) ויכתב שם על האבנים. הן הנה האבנים האמורים למעלה לאחר מעשה זה קיפלו הסיד מעליהם והניאום הגלגל:

(לג) לנכד

ב א ו ר

והר גריום? שני גבשושיות עשו לאחד קראו הר גריום, ולשני הר עיבל, ואחר שאין לאל ידיו
לכר זה אין להאריך. (לג) משנה חורח, כתי פשתן, ונבר הסכימו המפרשים הראש"ע ורד"ק
ור"ס הנאון כי לא כתב כל התורה עד תומה, רק תוכן הענינים מן המלות והאזהרות, ודעת
הרלב"ג כי כתב על האבנים הנרבות והקללות אשר נאמרו בזה המקום. (אמר המתרגם:
משנה, עיקר התורה השופ לכל נפש, ולדעת הרב האברבנאל הנתיבה הימה עשרת הדברים
שכתב משה בפרשת ואחמין, ולכן תרגמתי: דאָ וויכטיגסטע, כמו אחיהם המשנים (ד"ה א'
ט"ו י"ח) שהם לר"ק היקרים והמובחרים, וכן המשנים (שמאל א' ט"ו ט') שתי תורא שמניא,
כמו שנקראו הגדולים והמשונים משמנים (תהלים ע"ח ל"א) כן נקראו משנים, ושם משנה תואר
לדבר הנבחר מתוך שאר דברים יקרים (דיח קוויטעטעענץ), ואומר אני שכל משנה היורה יקר
וגדולת איש עוינו כן, כמו משנה למלך שהוא העיקר לשלך, כ"י לאל ידו למלא מקומו, וכן
כל מקום שאתה מולך גדולה יקרא השני לראשון משנה, והעד בשמואל כאשר שם את בניו שופטים
לישראל (ש"ח ח' ב'), וכן בשלש בני ישי הגדולים (ס"ו י"ג) שתי רברביא, לפי שהיו באחוזת
הנבירים אשר הלכו אחרי המלך יקרא השני משנה, והשלישי הוא השלישי למלך, וגם השני לבני
מלך שמו משנה (ש"ג ג' ג') כי לו יאתה הגדולה אחר הנכור). (לג) אל מול, כתב הרד"ק: שלא

אנדערע העלפטע געגען דען
 בערג עיבל, וויא משה דער
 קנעכט דעם עוויגען בעפאהלן
 זא דאס איבער דאז פאלק
 ישראל דער זענען צוערשט גע-
 שפראכען וואורדע. (לד) היע-
 רויף לאזער אללע פערדייטונג-
 גע זרעם געזעצטעם פאר, דען
 זענען וויא דען פלוד גאנץ זא
 וויא עס איז כוכע דעם געזעט-
 צעם פערצייכעטעט איזט. (לה) עס
 וואר קיין ווארט פאן אללעם
 וואס משה געכאטען האטטע
 וועלכעס יהושע ניכט פאר גע-
 לעזען העטטע אין געגענווארט
 דער גאנצען פערואממלונג
 ישראל'ס, אויך דער ווייבער אינד
 קינדער, זא וויא דעם פארעמד-
 לינגס דער אונטער איהנען
 וואנדעלטע.

ט (א) אלס אללע קעניגע וועל-
 כע יענווייטס דעם ירדן'ס,
 אויף דען געכירגען, אין דען
 גרינדען, אן דער גאנצען קיס-
 טע דעם גראסען מעערעם,
 דעם לכנון געגענאבער וואהני

גרויס ויהחציו אל מול הר עיבל
 כאשר צוה משה עבד יהוה
 לברך את העם ישראל
 בראשנה: (לד) ואחרי כן קרא
 את כל דברי התורה הברכה
 והקללה בכל הכתוב בספר
 התורה: (לה) לא היה דבר מכל
 אשר צוה משה אשר לא קרא
 יהושע נגד כל קהל ישראל
 והנשים וריטף והגר הקהל
 בקרבם:

ט (א) ויהי כשמע כל המלכים
 אשר בעבר הירדן בהר
 ובשפלה ובכל חוף הים הגדול
 אל מול הלבנון החתי והאמורי
 הכנעני הפרזי החוי והיבוסי:

ויתקבצו
 טען, נעמליך: דער חתי, אמרי, כנעני, פרזי, חוי אונד יבוסי דיעזעם ערפוהרען
 דא

ר ש י

(לב) לברך את העם ישראל בראשנה. להקדים נרכות לקללות ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה:

ב א ו ר

עמדו על ההר, רק בשיפוע ההר. והחציו, בשמי ידיעות כמו בתוך האהלי דלעיל (ז' כ"א), (הרד"ק)
 כאשר צוה וגו', אין זה מוסב על הר עיבל, אך הוא מאמר בפני עצמו, כי עשה יהושע כמכות משה
 ולפיכך באה האתגרות במלח עיבל. לברך אח וגו' בראשונה, להקדים נרכה לקללה, ברוך האיש
 אשר לא יעשה פסל ומסכה (מדברי רש"י), ועיין (דברים כ"ט ז'), וראש"ע אמר שם, כי על דרך הפסוק
 הנרכה היא ברוך חתה נעיר וגו', והקללה היפך זה, והעד בספר יהושע עכ"ל. כוונתו על הפסוק
 שאחר זה הנרכה והקללה נכל הכתוב בספר החוה, והנה הנרכות אשר יבואו היפך הקללות
 (שם כ"ז ט"ו וגי') לא נכתבו כלל בחזרת משה, כי לא נאמר ברוך האיש וגו'.
 ט (א) כל המלכים, לדעתי ציטדו יחדיו כל מלכי כנען להלחם עם ישראל כמ"ש הרלב"ג למען
 לא יוכלו אחד אחד כמו שהגיע הניכוח ליריחו ולעי מפני היותם יחידים, אך כאשר שמעו כי
 יושבי גבעון השלימו, אז אדני נדק מלך ירושלים והמלכים אשר אמו (לקמן י"א' ג') עזרו עלה
 להנקם תמלה מגבעון, וזוה נתפרדה הקבילה, ואת"כ החאמדו שאר המלכים להלחם את יהושע
 לקמן

(ב) וַיִּתְקַבְּצוּ יַחְדָּו לְהִלָּחֵם עִם־
יְהוֹשֻׁעַ וְעַם־יִשְׂרָאֵל פֶּה אֶחָד׃
(ג) וַיֵּשְׁבִי גִבְעוֹן שָׁמְעוּ אֶת אֲשֶׁר
עָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ לִירִיחוֹ וְלַעִי׃ (ד) וַיַּעֲשׂוּ
גַם־הֵמָּה בְּעֶרְמָה וַלְכוּ וַיִּצְטִירוּ
וַיִּקְחוּ שָׁקִים בָּלִים לְחַמּוֹרֵיהֶם
וְנֹאדוֹת יַיִן בָּלִים וּמִבְּקָעִים
וּמִצְרָרִים׃ (ה) וַנַּעֲלוֹת בְּלוֹת
וּמִטְּלָאת בְּרַגְלֵיהֶם וּשְׂרָמוֹת
בְּלוֹת עֲלֵיהֶם וְכָל לֶחֶם צִידֵם יָבֵשׁ

הרגום אשכנזי כו
(ב) דא זאממעלטען זיא זיך צו
איינעם פֿעראיינע; דען קריג
מיט יהושע אונד ישראל צו
בענינען וואר איינע שטימ־
מע. (ג) דיא איינוואהנער פֿאן
גבעון אבער אלס זיא פֿערנאָה־
מען וואס איינענטליך יהושע
געגען יריחו אונד עי פֿאָרגע־
נאָמען, (ד) דא פֿערפֿוהרען
אויך זיא מיט ליסט, זיא גיט
גען אונד ענטשטעללטען זיך,
נאָהמען אָבענעניטצטע ועקקע
פֿיר איהרע עועל, אונד ווייני־
שלייכע עכען זאָ אלט, צער־
שפרונגען אונד געפֿליקט,
(ה) אונד האַטטען אָבערטראָ־
געגע אונד געפֿליקטע שוהע
אן איהרען פֿיסען, אונד אָבע־

היה

ניטצטע קליידער אויף איהרעם לייבע. אונד איהר נאָנצער ברֿאָרפֿאָרראַטה וואָר האַרט

אונד

ר ש י

ט (ד) זיעטו גס המה בערמה. כמו שעשו בני יעקב בערמה בחזור אבי שנס שהיה חוי ויושבי
גבעון מן החוי היו כמו שאמר בענין: וילטירו. עשו עלמס כהולכים בשליחות לשון וכיר נגוים
שולח (עובדיה א') וכל תיבה שתחילת יסודה לד" כשהיא מתפעלת בל' מתפעל או נתפעל
בזה ט"ת בתיבה ופולקת את אותיות ש"י התיבה כמו מה נלמדק מגורת לדק שאומר נלמדק
ובן גישמים ילכעב מגורת נבב: שקם בליס. שיהיו נכאים כנאים מאיך רחוקה: ומאורכים.
לשון

ב א ו ר

(לקיץ י"א א'). (ב) ויחקבצו יחדיו, אין זה קבוצת מחנה, כ"א המלכים נועדו יחד לנוא להלחם.
פה אחד, בהסכמה וענה אחת. וי"ת סיעא חדא, כמו חגודה אחת (ש"כ"ה). להלחם, (אמר)
המתרגם: בסודם גמרו פה אחד שלא ימתנו עד אשר יתחילו המה להלחם בהם, כ"א המה יעלו
בתחלה למלחמה לקראת ישראל, וכן תרגמתי. (ד) גס המה, לדעת אחד מהמבארים שגס
המה על מה שאמר שעשו המלכים נשמעם שהוכנו עלמס למלחמה לומר שגס המה לא ישנו
שקט, ועשו דבר לנסותם, אבל מה שעשו היה בערמה, וגס הרלב"ג הסכים לזה ע"ש. (א"ה):
גס המה שג על אשר עשה יהושע ליריחו ולעי, ע"י המרגלים שחפרו ערו מבכר כאשר
הערימו סוד עם רחב, ולעי, בתחבולת האורב; לכן עשו גס המה בערמה. ויצטירו, לדעת
הרד"ק והומשכים אחריו הוא פעל נגזר מן ליר נגוים (עובדי א'), ופירושו עשו עלמס בלירי, ו
ובא בהתפעל כדרך פעולה מדומה, כמו יש מתעשר ואין כל (משלי י"ג), וי"ת ואודודו בחילוף
כ'נד', והאמת אתו כאשר יגיד עליו דעו (לקמן פסוק י"ב). (אמר המתרגם: וילטירו, הנה לדעת
המפרשים שעשו עלמס בלירי נאמנים לשולחיהם, הלח המה היו באמת מלאכים בשלחיהם מיושבי
גבעון, וא"ל לומר שכל אנשי גבעון וכפירה ובארות וקרית יערים הלכו לקראת ישראל, כ"א חזיה
אנשים כאשר ספרו ליהושע, והיה לאל ידם לברוח ברית נכח הרשאה של כל הערים וכאשר עשו,
וא"כ מה נשתנו הם מלירי אחרים? לכן מסתבר לי שהוא נגזר מלשון חורשי לורים (ישעי' מ"ה
ט"ו) שהוא מענין לורה, וכמו נהפכו לירי עלי, כפי' המדקדק הגדול בספרו אולר השושים שנשתנה

לורה

אינד שימליכט. (ו) זא קאמען זיא צו יהושע אינו לאגער נאך גלגל, אונד זאגטען איהם וויא יעדעם אין ישראל: ווי קאמי מען אויס פערנעם לאנדע, לאסט אינו נון איין בינדנים שלייעסען. (ז) דארויף ענטגעג: נעטע יעמאנד דעס חיי: פיל לייכט וואהנסט דוא אין מיינעם אייגענטהומע, וויא קאן איך איין בינדנים מיט דיר שלייעסען? (ח) זיא אכער שפראכען צו יהושע: ווי וינד דינע קנעכט טע. נון רעדעטע זיא יהושע אן: ווער וייד איהר? אונד וואה הער

היה נקדים: (ו) וילכו אל יהושע אל המהנה הגלגל ויאמרו אלו ואל איש ישראל מארץ רחוקה באנו ועתה ברתו לנו ברית: (ז) ויאמרו איש ישראל אל אחיו אולי בקרבי אתה יושב ואיך אכרות לך ברית: (ח) ויאמרו אל יהושע עבדיך אנחנו ויאמר אליהם יהושע מי אתם ומאין

ויאמר קרי. יחיר וי הבאו

ר ש י

לשון מנוקדים ל' ארמי ליריא דמיטו דמינו זיקי: (ה) נקדים. ארשי'ן בלע"ז ל' מוקד וכן מרגמו יונתן כסנין: (י) אולי בקרבי אתה יושב. שאז מיושבי הא"ץ אחס: הלטיידנו

ב א ו ר

לורחו וכן המה השתנה לורחם שלא יכירו רוח הם שמראיתם דומה למראה יושבי הארץ הזאת, וליירו פניהם כאילו באים מאקלים ארץ רחוקה, וכמו שחגיגתי. ומצדדים, לשון קשייה ובריכה כענין לרור כספו (בראשית מ"ב"ה). (ח) נקדים, לדעת רש"י ויונהן הוא מענין מוקד, ופירושו כאילו נחרה מחוס השמש, ולדעת הר"ק מענין יקוד וטלוא, כי יש בלחם המעוש נקודים נקודים אדום וירוק ושחור. (א"ה: רש"י לועז נקודים ארשי'ן בלע"ז וזהו arsis יבל"א (פערברחנט) ואינו מתיבש מחוס השמש כ"א נחרה מחוס האש, וכן לועז נחר מפיח מאש (ירמ' ו' כ"ט), וביחזקאל ותובו נחר (ט"ו ד'), וכמו שפי' ולועז שם (כ"ד י'), גם לשון יקוד ומיקד אינו נוסל על השמש כ"א על האש, ולכן הוסיף לפרש וכן מרגמו יונתן כסנין, ובמ"א (י"ד ג') פי' נקדים מין קליות מייבשין בתווך ועושין אותן קמח לעשות מאנו מאכל שקורין לו שתיחא בלשון החלמוד, וכן פי' (ברכות ל"א ד"ה שתיחא, מאכל עשוי מקמח קליות שנתיבשו בתנור בעיד שהנלים לחם, ועיין רש"י ערובין (כ"ט ב') ד"ה שתיחא, ונגטיין (ע"א) ד"ה בונא דשתיחא דטלפחי, פי' שתיחא שם מאכל העשוי מקמח עדשים וטלח ע"ס; וא"ל יש לחלק בין שתיחא דטלפחי ובין שתיחא סהס, וגם בשם כסנין נראה כאילו אינו מקיים פירושו שלועז בראשית (ט"ו ט"ז) בפסוק סליחורי כסנין אובלי"א (זבן חטטען, היפפענקלען), אולם יש הבדל בין פת כסנין ובין כסנין סהס וט"ס כסנין קליות עיין ברכות (מ"א ב') ד"ה פת הנאה כסנין, ובמרפא לשון שם (מ"ב א') ד"ה לחמניות, וכמו שקליות הוא מלשון אשר קלם מלך בבל (ירמ' כ"ט כ"ב) שהוא מענין שרפה, כן נקדים אינו מלשון נקיד כ"א מלשון מוקד, ומין לחם היא הניעשה כן בחלה לל"ה להילכים בדרך רחוקה וזהו פת כסנין, ולכן מלאנו בחלמוד כרייתות (כ"ב ב') ויקדים או קליות ע"ס נרש"י. (ו) ויאמרו כתיב, ויאמר קרי, הבתיב על הפרט, והקרו על הכלל, כמו שאמר איש ישראל רד"ק. וי"ת ע"ס הכתיב ון דרבו פעמים רבות. החוי, מנני חוי היו גבעון והערים הסמוכים לה, כמו שאמר לקטן (פסוקי') החוי יושבי גבעון (רד"ק). ואיך אכרות, כי עס שנעה אומות לא הוישה להם להסלים אס לא יקבלו עליהם ז' מלות, (ועיין מה שכתבתי לקטן י"א י"ט). (ח) עבדיך אנחנו, כיון שראו כי איש ישראל לא האמינו לדבריהם, הראו עלמם כאילו ירע זאת בעיניהם, כי נתנום לאנשי מומה, ולכן פנו אל יהושע ואמרו בדרך מיסר עבדיך אנחנו, כלומר לא באנו אך אליך, דבר אמה ועבדיך ישמעו, ולזה שאל להם יהושע מי אתם וכו'.

תבאו: (ט) ויאמרו אליו מארץ
רחוקה מאד באו עבדיך לשם
יהוה אלהיך כי שמענו שמעו
ואת כל אשר עשה במצרים:
(י) ואת כל אשר עשה לשני
מלכי האמרי אשר בעבר
הירדן לסיחון מלך השבון
ועוג מלך הבשן אשר
בעשתרות: (יא) ויאמרו אלינו
זקינינו וכלי ישיבי ארצנו לאמר
קחו בידכם צידה לדרך ולכו
לקראתם ואמרתם אליהם
עבדיכם אנהנו ועתה כרתו לנו
ברית: (יב) זהו לחמנו חם הצטידנו
אתו מבתינו ביום צאתנו לקרב
אליכם ועתה הנה יבש והיה
נקדים: (יג) ואלה נאדות היין
אשר מלאנו חדשים והנה
התבקעו ואלה של מותינו
ונעלינו בלו מרב הדרך מאד:

הער קאממט איהר? (ט) זיא
אנטווארטעטען איהם: אויס
זעהר פערנעם לאנדע קאממען
דיינע קנעכטע, צור פערעה-
רונג דעם עוויגען דיינעם גאט-
טעם; דען וויר האבען זיינען
רוף געהערט, אונד אללעס
וואס ער אן מצרים געטהאן.
(י) זא אויך אללעס וואס ער דען
בידען קעניגען אמור'ס יעני-
זייטס דעם ירדן געטהאן,
דעם סיהון קעניג פאן השבון
אונד עוג קעניג פאן בשן וועל-
כער צו עשתרות וואהנטע.
(יא) דארעדעטען אונזערע על-
טעסטען אונד אללע בעוואה-
נער אונזערעם לאנדעס אונד
אן, אונד שפראכען: פערזא-
געט אויך מיט פארראטה צור
רייזע, געהעט איהנען ענטגע-
גען אונד זאגעט איהנען: וויר
זינד אייערע קנעכטע. שליסעט
אלוא איינען בונד מיט אונד.
(יב) דיעס אונזער בראד וואר
ווארם, אלס וויר עס אויס אוי-
זערן הייזערן צור רייזעקאסט
נאחמען אן יענעם טאגע אלס
וויר אויסצאגען צו אייך צו
קאממען, נון איזט עס הארט
אונד שימליכט ווארדן. (יג) דיע-
זע וויינשלייכע וועלכע וויר
פיללטען אלס זיא נייא ווארען,
זינד נון געשפרונגען, אונד

דיעזע אונזערע קליידער אונד שוהע זינד אבגעטראגען, פאן דער זא זעהר לאנגען רייזע.

דיא

ר ש י

(יב) הסטידנו. לשון לדה כשהולאנוהו לדה לדרך: (יד) ויקחו האנשים מזידם. קנלו דכריהם
שלדום בפייהם לשון ואשר לא לדה (שמות כ):

ב א ו ר

(ט) זכרו מזדים סיחון ועוג ולא זכרו היכדן, כי היל מזכרים וסיחון ועוג מימים קדמונים,
וזכרו היכדן מזין קרוב, וזכרו כלו להראות ליהושע כי עוד לא ידעו זכרו היכדן, כי כל כך רחוקה
איראם

(יד) ויקחו האנשים מצידם ואת
 פי יהוה לא שאלו: (טו) ויעש להם
 יהושע שלום ויכרת להם ברית
 לחיותם וישבעו להם נשיאי
 העדה: (טז) ויהי מקצה שלשת
 ימים אחרי אשר כרתו להם
 ברית וישמעו כי קרבים הם
 אליו ובקרבו הם ישיבים:
 (יז) ויסעו בני ישראל ויבאו
 ארצה עריהם ביום השלישי
 ועריהם גבעון והכפירה ובארות
 וקרית יערים: (יח) ולא הכנס
 בני ישראל כי נשבעו להם
 נשיאי העדה ביהוה אלהי

(יד) דיא לייטע נאָהמען דען
 בעוויון פֿאַן איהרער ריווע-
 קאַסט אָן, נאָך דעם אוראָ-
 טהייל דעם עוויוגען אַבער פֿאַר-
 שטען זיא ניכט. (טו) יהושע
 געוועהרטע איהנען דען פֿרי-
 דען, אונד שלאָס מיט איה-
 נען איין בינדנים איהר לע-
 בען צו שאַנען. אַלואַ שווארען
 עם איהנען אויך דיא פֿירשטען
 דער געמיינדע צו. (טז) אַלס
 נאָך פֿערלויף דרייער טאָגע,
 נאָכדעם מיט איהנען דאַז בינד-
 נים געשלאָססען וואָר, זיא ער-
 פֿוהרען, דאַס זיא נאָכבאַרען
 פֿאַן איהנען וואָרען, דאַהער
 אויך אויף איהרעם אייגענטה-
 מע וואָהנטען: (יז) דאַ בראַ-
 כען דיא קינדער ישראל אויף
 אונד איבערפֿיעלען אַם דריט-
 טען טאָגע איהרע שטעד-
 טע. — איהרע שטעדטע וואָ-
 רען: גבעון, כפירה, בארות

אונד קרית יערים. (יח) דיא קינדער ישראל אַבער שלוגען זיא ניכט ניערער, ווייל
 איהנען דיא פֿירשטען דער געמיינדע בייא דעם עוויוגען דעם גאַטטע ישראל'ס

ב א ו ר

ארנא. (יד) ויקחו האנשים מצידם, הננון כדעת הכ"ק שלקחו מלידם ואכלו ממנו בברית נזי
 ניבמחו ובהם. (ח"ה: ויקחו, לקחו מופת הוא לדבריהם מלידם, וכן פי' הראב"ע בפסוק מה
 יקח לנך (איוב ט"ו י"ב), ו"ל: מה ראי' תקח, כמו ויקחו האנשים מלידם, וכן תרגמתי).
 (יז) ביום השלישי, כאשר נודע הדבר באו בני ישראל מיד אל עריהם, כי פתחו להם שערי
 העיר. והנה לא אובל להתאפק מלהגיד את אשר עלה ברעיוני בענין הזה, אולי ימלאו חן
 בעיני הקירא, וישמח לבו גם אני. וזה, כי הנה באמת יפלא מאוד איך יהושע שר הכבד ונגיד
 עם אשר מלא ה' אותו רוח חכמה ובינה הסביל לעשות כאיש נמהר ללב, לכרות ברית שלום
 עם אנשים ערס לשאול על ארנא ועל עמס, והספיק לו באמרם מארן רחוקה מאוד באנו,
 הנה סועל חכם? ובפרט, כי כבר התעורר איש ישראל הספק: אולי בקרבי אחת יושב? אמנם,
 ראיתי בספרי האספק כי בין הערביים המנהג מיוחד עולם עד עתה, שאם יתארח איש אללם,
 לא ישאלו על שמו ועל מעשהו עד יום השלישי. ואמרתי: אולי גם בישראל היתה זאת לתק,
 ולכן בתחלה שאל יהושע אותם אך מאין תבואו, לדעת אם לא משנעה העמים המה, וכיון
 שהשיבו מארן רחוקה מאד, שוב לא היה מדרך המוסר לחקור עוד. אך ביום השלישי חקר
 ודרש היטב, והגידו לו האמת, ומיד באו בני ישראל לעריהם. ומלאתי און לי כי שגם מנהג
 אבותינו היתה זאת, כי נאליעזר ענד אברהם הביאו אותו קביתה, ושמו לפניו לאכול, ולא
 ישאלו לשאו, עד אשר הוא פתח את פיהו ואמר: ענד אברהם אבני, וכן אברהם ולוט לא שאלו
 להמלאנים

ישראל וילנו כל-העדה על-
 הנשיאים: (יט) ויאמרו כל-
 הנשיאים אל-כל-העדה אנחנו
 נשבֵענו להם בירֵהוּ אלהי
 ישראל ועֵתָה לֹא נוֹכַל לַנְגֹעַ
 בָּהֶם: (כ) ואת־נעֲשֶׂה לָהֶם וְהָחִיָּה
 אֹתָם וְלֹא־יְהִיָּה עֲלֵינוּ קֶצֶף עַל־
 הַשְּׂבוּעָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְנוּ לָהֶם:
 (כא) ויאמרו אליהם הנשיאים
 יחיו ויהיו חֲטָבֵי עֲצִים וְשֹׁאֲבֵי־
 מַיִם לְכָל־הָעֵדָה כַּאֲשֶׁר דִּבְּרוּ
 לָהֶם הַנְּשִׂאִים: (כב) ויקרא להם
 יהושע וידבר אליהם לאמר קִמָּה

צוגעשווארען האַטטען, דאַר-
 אָב מוררטע אויך דיא גאַנצע
 געמיינדע איבער דיא פֿיר-
 שטען. (יט) דיא שפראַכען דיא
 פֿירשטען אַללע צור גאַנצען
 געמיינדע: וויר האַבען איה-
 גען ביא דעם עוויען דעם
 גאַטטע ישראל צוגעשוואַרען,
 דאַרום דירפֿען וויר זיא נון
 ניממער אַנגרייפֿען. (כ) אַבער
 נור דיעזעס געשטאַטטען וויר
 איהנען, דאַס זיא לעבען בליי-
 בען, דאַמיט קיין צאַרן איבער
 אינו קאַטמע, וועגען דעם
 אידעם דען וויר איהנען גע-
 שוואַרען. (כא) דיא פֿירשטען
 וויערעהאַלטען איהנען: נור
 לעבען בלייבען זיא זיא וואור-
 דען זאַרן האַלצהויער אונד
 וואַסערטרעגער פֿיר דיא
 גאַנצע געמיינדע, נאָך דעם
 זינגע וויא עם איהנען דיא פֿיר-
 רמיחם

שטען פֿערהייסען האַטטען. (כב) יהושע ליעם זיא פֿריהער רופֿען, אונד רעדעטע זיא אַלואַ

ב א ו ר

להמלאכים אשר חשבו לאנשים מה שמכס? ואם מנוח שאל: מה שמך? (שופטים י"ג י') הן
 לא נא האיש כלל קורטו, ולא לו משפט האורח (גחסטרעכט); וגם החנלל מנוח על זה
 באמרו: כי יבוא דבריך וכדנוך. (ב) ואח געשיה, שעור הכתוב: זאת (הבאה בפסוק שאחריו)
 געשיה להם למען לא יהיה קצף מה' אם נחיה אותם על השבועה אשר נשבענו. (א"ה: זא ז
 געשיה, כלומר רק זאת חייבים אנהו לעשות ע"פ השבועה לחיותם ולא יותר, ונפסוק שלאחריו
 הנפילו לחוק ענין ההנחה במלך אחת יחיו, ועי"ז הבינו כל העדה כי ישניכלחם למשל בהם
 ונכל קנינם, ולכן גזרו עליהם להיות חוטבי עלים ושואבי מים, וזה טעם כאשר דברו להם
 הנשיאים כלומר כאשר הנשיאו הנשיאים לגנבעונים שלא יהרגו, ומכלל זה היו שומעים שאם יחיו
 יהיו ממכרת עבד, ואין ספק שיהושע בחכמתו הביר הערמה והקיף עליהם מלודמו בכריתות
 בריותו רק לחיותם. (כא) יחיו ויהיו, זה מקרא קצר, כי הנשיאים אמרו: יחיו ויהיו חוטבי
 עלים וגו' וכן היה כאשר אמרו להם הנשיאים ולכן נא ויהיו בפתח להפך עמיד לעבר, (י' ארד"ק).
 ואם גם נשאל יד ונקרא ויהיו בשוא הוי"ו, נכל זאת לריכין חנו להוסיף עוד מלות ויהי כן כאשר
 דברו הנשיאים, וגם תבוא לפ"ו האתנחתא לא על מקומה הנכון. והתרגום הסירית מלא את
 המסרון הזה בהעתקתו בדעת הרד"ק. חטבי עצים ושואבי מים לכל העדה, ולהלן (פסוק כ"ג)
 אשר לבית אלהי, ובפסוק כ"ז לעדה ולמזבח ה' לכן יראה לי ע"פ הפשט כי הנשיאים היו נחומים
 לבני ישראל אך לעבוד עבודת העדה (ולא להיות עבדים לאנשים פרטים) להיות חטבי עלים
 ושואבי מים, וה"ה לשאר לרני הכבוד, כמו למקן לרנים ולהספיק מזון לאנשי הכנא ונדומה,
 וכן נאמר: ולא יכרת מכס עבד וקטני עלים וגו', וזה אם היו ישראל חנוים בשדה למלחמה;

אן: ווארום האבט איהר אונז
 בעטיישט אונד געשפראכען:
 וויר זינד זעהר ווייט ענטפערנט
 פאן אייך, וועהרענד איהר
 אויף אינזערעם אייגענטהום
 מע וואהנעט? (כג) זא זייר
 דען פערפלובט! נייע זאלל
 פאן אייך דיא קנעכטשאפט
 פערטילגט ווערדען! איהר
 מיסט האלצהייער אונד וואס
 סערטרעגער פיר דאז הויז מיי
 נעס גאטטעס זיין. (כד) זיא
 אנטווארטעטען דעם יהושע
 אונד שפראכען: אלס דיא קינד
 דע דיינען קנעכטען געווארדען
 איזט, וואס דער עוויגע דיין
 גאטט זיינעם קנעכטע משה
 בעפאלען האט, אייך דאז
 גאנצע לאנד איינצוגעבן, אונד
 אללע איינוואהנער דעם לאנד
 דעם פאר אייך צו פערטילגען,
 דא ווארדע אונז אום אונזער
 לעבען זעהר באנגע פאר אייך,
 אונד זא פעראנלאסטען וויר
 דיעזע טהאט. (כה) נוו אבער
 זינד וויר אין דיינער האנד, וויא
 עס אין דיינען אויגען גוט אונד
 רעכט איזט מיט אונז צו פער-
 פאהרען, זא האנדלע. (כו) ער
 האנדעלטע אבער גערעכטגע-
 גען זיא, ער רעטטעטע זיא

רמיתם אתנו לאמר רחוקים
 אנחנו מכם מאד ואתם בקרבנו
 יושבים: (כג) ועתה ארורים אתם
 ולא יכרת מכם עבד והטבי עצים
 ושאי מים לבית אלהי: (כד) ויענו
 את יהושע ויאמרו כי הגד הגד
 לעבדיך את אשר צוה יהוה
 אלהיך את משה עבדו לתת
 לכם את כל הארץ ולהשמיד
 את כל ישיבי הארץ מפניכם
 ונירא מאד לנפשתינו מפניכם
 ונעשה את הדבר הזה: (כה) ועתה
 הגנו בידך בטוב וכישר בעיניך
 לעשות לנו עשה: (כו) ויעש להם
 כן וצל אותם מיד בני ישראל
 ולא הרגום: (כז) ויהתנם יהושע
 ביום ההוא הטבי עצים ושאי
 מים לעדה ולמזבח יהוה עד היום
 הזה אל המקום אשר יבחר:

ויהי
 אויס דער האנד דער קינדער ישראלים, דאס דיעזע ויא ניכט אומבראכטען. (כז) יהושע
 בעשטימטע זיא אן דיעזעם טאגע צו האלצהויערן אונד וואססערטרעגערן פיר דיא
 געטיינדע זאווואהל, אלס פיר דען אלטאר דעם עוויגען, איין צייגע דיעזעם טאגעס, אן
 דעם ארטען דען ער וועהלען ווירד.

אלם

ב א ו ר

אילם באזר באו כל איש על מקומו בשלום, אז היו אך משמים את מזבח ה' כי גם זה הוא
 מלכני העדה, ולזה נוטה גם דעת הרד"ק. (ועיין עוד מה שכתבתי לקמן י"א י"ט). (כ"ז) כו,
 (א"ה: כא כן נותן כלפסד דונרות במדבר כ"ז ז')

ויהי

י (ח) ויהי כשמע אדני צדק מלך ירושלים כי לכד יהושע את העיוותימה אשר עשה ליריחו ולמלכה בן עשה לעי ולמלכה וכי השרימו ישבבי גבעון את ישראל ויהיו בקרבם: (ג) ויראו מאד כי עיר גדולה גבעון כאחת ערי הממלכה וכי היא גדולה מן העי וכר אנשיה גברים: (ג) וישרח אדני צדק מלך ירושלים אל הוהם מלך חברון ואל פראם מלך ירמות ואל יפיע מלך לכיש ואל דביר מלך עגלון כאמר: (ד) עלוי אלי ועזרני ונכה את גבעון כי השלימה את יהושע ואת בני ישראל: (ה) ויאספון עלוי המשתו מלכי האמרי מלך ירושלים מלך חברון מלך ירמות מלך לכיש

י (ח) אלם אדני צדק קעניג פאן ירושלים פערנאהם, דאס יהושע עי עראכערט אונד פערניכטעט האטטע; דאס זא וויא ער גענעו יריחו אינד דעססען קעניג פערפאהרען, ער אינד גענעו עי אונד דעססען קעניג פערפאהר; דאס פערנער דיא איינוואהנער פאן גבעון זיך אן ישראל פריעדליך ערגעבען אונד איהנען איינפערלייכט וואורדען; (ג) דא געריעטהען אללע אין גראסע פורכט, דען גבעון וואר איינע זא בע דיטענרע שטאדט, גליך אי נער דער רעזידענץ שטערטע, יא גרעסער נאך אלס עי, דאצו ווארען אללע איהרע בירגער געאיכטע קריעגער. (ג) אדני צדק קעניג פאן ירושלים זאנע טע דאהער צו הוהם חברון'ס קעניג, צו פראם ירמות'ס קעניג, צו יפיע לכיש'ס קעניג, אונד צו דביר דעם קעניגע פאן עגלון, מיט דעם אנטראגע: (ד) ציהעט הערויף צו מיר, אונד שטעהעט מיר ביא, דאס וויר גבעון שלאגען, ווייל זיא זיך דעם יהושע אונד דען קינדערן ישראל'ס פריעדליך ערגעבען. (ה) דא פערזאממעלטען זיך אונד צאגען העראן דיא פינף קעניגע אמורי'ס, דער קעניג פאן ירושלים, דער קעניג פאן חברון, דער קעניג פאן ירמות, דער קעניג פאן לכיש

ב א ו ר

י (א) ויהי כשמע, לכידת יריחו והעי כנר שמעו כנזכר למעלה (ט' א'), אולם יעו לכידה יריחו והעי הימה סנה כי השלימו אנשי גבעון כדלעיל (שס ג') לכן נשניה פה. אדני צדק, כל מלכי ירושלים (שהיה מקום צדק) נקראים מלכי צדק, (הרד"ק וימר מפרשים). ובאמת אין לנקש טעם על זה, כי כן נקראו כל מלכי גמ, אכימלך. (כ) כי עיר גדולה גבעון, ופמדו פן שארי העינים גם המה בעלת אנשי גבעון יבחרו וישלימו עם ישראל. (ה) מלכי האמורי, כל הכנענים ככלל נקראו אמורי, לפי שהוא הי' הגדול והעמוס בהם, וכן נאמר: כי לא שלם עון האמורי נראשית

לכיש אונד דער קעניג פֿאַן
עגלון, זיא מיט איהרען העער.
שאַרען, לאַגערטען זיך פֿאַר
גבעון אונד גריפֿען עס אָן.
(ו) דאָ שיקטען דיא אייני
וואָהנער פֿאַן גבעון צו יהושע
אינו לאַגער צו גלגל, אונד
ליעסען איהם זאָגען: ציעהע
דיינע האַנד ניכט אַב פֿאַן
דיינען קנעכטען, קאַטמע איי.
ליגסט צו אונד העראַן, רעטי.
טע אנו אונד שטעהע אונד
בייארען עס האַבען זיך ווירער
אונד פֿעראייניגט אללע קעניגע
אמוריים דיא בעוואָהנער דעם
געבירגעס. (ז) דאָ בראַך יהושע
פֿאַן גלגל אויף, ער אונד אַלי.
לעס קריענספֿאַלק מיט איהם
זאָ וויא אללע טאַפֿערן העער.
פֿיהרער. (ח) אונד דער עוויגע
שפראַך צו יהושע: פֿירכטע דיך
ניכט פֿאַר איהנען, דען איך
האַבע זיא אין דיינע האַנד
געגעבען, נייעמאַנד פֿאַן איהנען
זאָלל דיר וויעדער שטעהן קעני.
גען. (ט) יהושע איבערפֿיעל זיא
פלעצליך, דען וועהרענד דער
גאַנצען נאַכט ריקטע ער פֿאַן
גלגל העראַן. (י) דער עוויגע
בראַכטע זיא אין פֿערוויררונג
פֿאַר ישראל, וועלכע אונטער
איהנען איינע גראַסע נידער.
לאַגע בייא גבעון מאַכטען. זיא

לְכִישׁ מֶלֶךְ-עַגְלוֹן הֵם וְכָל-
מְחַנְיֵיהֶם וַיַּחֲנוּ עַל-גְּבֻעוֹן וַיִּלְחָמוּ
עִלֶּיהָ: (ו) וַיִּשְׁלַחוּ אַנְשֵׁי גְבֻעוֹן
אֶל-יְהוֹשֻׁעַ אֶל-הַמַּחֲנֶה הַגְּלִילִי
לֵאמֹר אֶל-הַרְרָף יָדִיד מֵעֲבָדֶיךָ
עָלֶיהָ אֵלֵינוּ מִהָרָה וְהוֹשִׁיעָה לָּנוּ
וְעֲזָרְנוּ כִּי נִקְבְּצוּ אֵלֵינוּ כִּי-
מֶלְכֵי הָאֲמֹרִי יֹשְׁבֵי הָהָר: (ז) וַיַּעַל
יְהוֹשֻׁעַ מִן-הַגְּלִיל הוּא וְכָל-עַם
הַמְּלָחָמָה עִמּוֹ וְכָל גְּבוּרֵי הַחֵיל:
(ח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-יְהוֹשֻׁעַ אֶל-
הַיָּרֵא מֵהֶם כִּי בְיָדֶךָ נִתְּתִים לֹא-
יַעֲמֹד אִישׁ מֵהֶם בְּפָנֶיךָ: (ט) וַיָּבֹא
אֵלֵיהֶם יְהוֹשֻׁעַ פֶּתְאִים כָּל-הַלַּיְלָה
עָלֶיהָ מִן-הַגְּלִיל: (י) וַיְהִי מִן-הַיּוֹם
לְפָנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּכְּסוּ מִכָּה-גְּדוּקָה
בְּגְבֻעוֹן וַיִּרְדְּפֵם דָּרָךְ מֵעַלֶּיהָ בֵּית-
חֹרֶן וַיִּכְּסוּ עֲזוּקָה וְעַד-מִקְדָּה:
(יא) וַיְהִי בְּנוֹסֵם וּמִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל
הֵם בְּמוֹרֵד בֵּית-חֹרֶן וַיִּרְוֶה

השליך

יחיד י

פֿערפֿאַלגטען זיא דען וועג צו בית חורן הינויף, אונד שלוגען זיא כיו עוקת אונד כיו מקדה.
(יא) אַלס זיא אויף איהרער פֿלוכט פֿאַר ישראל עכען אָן דער ניעדערונג פֿאַן בית חורן וואַרען,

דא

ב א ו ר

(בראשית י"טו י"ז), מדברי המפרשים. (ו) הגלגלה, בגלגל היה ראש המחנה (דח)
הויפטקווארטיר) נאשר נכאר עוד לקמן. (ח) ויאמר יי אל יהושע, לדעת סולל"ג וכנר אמר.
(יא) אבנים

הַשְׂרִיף עֲלֵיהֶם אֲבָנִים גְּדֹלוֹת מִן
הַשָּׁמַיִם עַד-עֲזָקָה וַיִּמְתּוּ רַבִּים
אֲשֶׁר-מָתוּ בְּאֲבָנֵי הַבָּרָד מֵאֲשֶׁר
הִרְגוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב: (יב) אִז

דא ליעם דער עוויגע גראָ
סע שטיינע פֿאַם היממעל אויף
זיא העראַכ פֿאַללען ביו עזקה
היז, וואָדורך זיא דען טאָד
פֿאַנדען; פֿיעל מעהר וואָרען
איהרער וועלכע דורך דיא
האַגעלשטיינע אומקאַמען,

אלם יענע וועלכע דיא קינדער ישראל מיט דעם שווערדטע ערשלוגען. (יב) דאמאלם

פריעו

ר ש י

י (יב) אז ידבר. אמר שירה תפת השמש לפי שאר לשמש דום. דום מלומר שירה וכל זמן שהוא

ב א ו ר

(יא) אבנים גדולות, הנחונות באר כסמוך, כי הנה אבני הנדב. (יב) הסכת ושמע
קירא נעים! אני באשר קרנתי אל המלאכה הזאת לבאר ספרי קדש, גורתי אומר בנפשי לבלתי
הכנים ראשי בין הרי הנסים אשר נעשו לאבותינו לבארם על פי חקי הטבע, אף לא להקטין
הנפלאות האלה; כי מה יוסיף ומה יתן זאת לאיש אשר תערוג נפשו אל הקירות האלה, הלא
לפניו פתוחים ספרים אין מספר, הן ממחקרים מבני עמנו (כרמב"ם רלב"ג רד"ק דומיהס), והן
מחנמי העמים, והלדיק אשר אך באמונתו יתיה גם הוא ברוך יהיה; וכמ"ש הרלב"ג וז"ל: ואם
רצה אחד על כל פנים שיהיו אלו המופתים בשנוי סדר הנביאה לא אקפיד עליו בזה ומי יתן
וכל הטובים לא יעזבו יותר מזה השעור, כי זה מגדיל לפי מחשבתו עולם השם ויכלתו, ע"כ.
ודבריו באמת נאמרים, ומייתן והיה כל לבב מבארי המקרא ומורים בעם נמוהו. ולכן גם הם
אם גם הפלא הזה הוא נפלא מכל האותות והמופתים אשר עשה משה אבני הנביאים לעיני כל
ישראל, שמתי יד לפה, לולא ראיתי כי הנס הזה היה לאבן נגף ולצור מכשול לקלת אנשים,
בששם להעיר בזה ספק על שנת בראשית, באמרם אם השמש עמדה כיום חמים, א"כ השנת
אשר אנחנו נשנות לא זה היום אשר בו נבר' ה' ושנת מכל מלאכתו ח"ו — ע"כ אמרתי עת לעשות
לה' ולהפך הנרית אשר ברתי לעטי, ואודה ולא אנוש כי לא עלה על דעתי כלל שהשם חלל בריתו
אח השמים והארץ, ולא הקים את דברו, עוד כל ימי הארץ וגו' יום ולילה לא ישבותו" (בראשית
ח' ב"ב), לא איש אל ויכוז. ויען אין נפשי לדעת המורה ורלב"ג (הלא המה נודעים לכל איש
משכיל), לכן אמרתי אחוה דעתי גם אני לבאר הענין הנפלא הזה על שני אופנים, והבומר יבאר,
ואם אולי גם שניהם כאחד לא ישרו בעיניו מה בזה? הלא דבר הוא, השומע ישמע והמדל יחלל.
האופן הראשון (והוא הנכון בעיני ויעל פיו בארתי הפסוקים הנאים באשר יראה הקורא) הוא זה:
הנה נאמר כי ה' השליך מן השמים אבני נדב, וא"כ אין ספק כי התקדרו השמים נעבים, והיה
ענן ואפלה וימש חושך, וזה מנעם מלרדוף אחרי אויביהם, כי לא לבד שלא ראו איש את אחיו,
אבל גם יראו מאבני הנדב, ולזה התפלל יהושע כי מרום השמש נעברה בגבעון, כי שם היה
מלכה, ולא מחנכי בעוני חשך; אכן באשר באו לעמק אילון, והגיע העת לעלות הירח, בקש
יהושע כי יהל ולא תשכון עליו עונה, למען ילכו לאורו, וזה באמת נס גדול, כי לכל בני ישראל
היה אור, ועלם השמים נעוהו, ואת אויביהם כסה חשך וערפל, והיה זה כעין הנס הנעשה
ביום סוף, אשר עמוד הענן החשיך למזרים ועמוד האש האיר לבני ישראל. האופן השני הוא,
כי גם אם נאמין הדברים ככתבם, בכל זאת אין מן ההנחה כי נשתנו חקות שמים וארץ וסדרי
בראשית, אך השמש והירח במסילתם הלכו באזן עתה, אולם ה' נעתר אל יהושע, ובכונן האל
נחשו באויר הרקיע שני כדורים, כדמות שני המאורות הגדולים, והמה האירו לו בכל המחוזות
ובכל המקומות אך במקום שהיו בני ישראל שם, כי היבצר מה' אשר נאמרו נוא שחקים וברוח
פיו כל נחאם לברוא לפי שעתו כאלה, הלא נודע כי לפעמים נראו גם לנו כדורים כאלה על פני
השמים (ועטענורע), אפס המה לרגעים יעמדו ויד ה' כל מקלר מלהעמידם יום או
יומים — ובכר הרחנתי יותר מדאי, אמנם ה' הוא היודע וגם ישראל הוא ידע, כי אך קנאת
ה' לנאות ותורתו הקדושה עשהה זאת. ועתה אנא הכתובים על פי דרך הראשון, כי הדין
השני יתבאר מעלמו. — אז ידבר, ה. כון לדעתי מלת ידבר באן כמשעו, כי דבר לה' בדבר
תפלה

יְדַבֵּר יְהוֹשֻׁעַ לַיהוָה בַּיּוֹם הַהוּא
 יְהוָה אֶת־הָאָמַרִי לְפָנָי בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר וְלִעֵינַי יִשְׂרָאֵל
 שָׁמַשׁ בְּגִבְעוֹן דָּוָם וַיִּרַח בְּעַמֶּק
 אֵילֹון: (יג) וַיִּדְם הַשָּׁמֶשׁ וַיִּרַח עִמָּד
 עַד־יָקָם גֹּי אֲבִיּוֹ הִלָּא הִיא
 כְּתוּבָה עַל־סֵפֶר הַיָּשָׁר וַיַּעֲמֵד
 הַשָּׁמֶשׁ בַּחֲצֵי הַשָּׁמַיִם וְלֹא־אֵץ

פריעו יהושע דען עוויגען ווע:
 גען דעם טאגעס, אן וועל:
 כעם דער עוויגע דען אמרי
 דען קינדערן ישראל'ס איבער:
 גאכ; דען ער שפראך אים
 אונגעוויכטע ישראל'ס: וויילע אָ
 זאָננע אין גבעון, אונד דוא
 מאָנד, אים טהאלע אילון!
 (יג) דאָ וויילטע דיא זאָננע,
 אונדרער מאָנד שטאָנד, ביז
 זיך דאָ פֿאַלק אָן זיינען פֿיינ־
 דען ראַכטע — שטעהט עם
 דאָך פֿערצייכנעט אים בוֹכע
 דער וואַהרהייט, דאָס דיא

זאָננע מיטטען אָם היממעל שטיללע שטאָנד, אונד ניכט צוויילטע דעם אונטערנאָננע
 ב"י

ר ש י

שהוא דומה עומד ואינו מהלך שכל עם הילוכו הוא אומר שירה. ופשוטו של מקרא דום ל'
 המתנה כמו אסכה יאמרו אלינו דומו (שמואל א' י"ד) וכן דום לה' (תהלים ל"ז): ויח
 בעמק אילון. איתו פעם היה הירח עומד כנגד עמק אילון והוא רחוק מגבעון שהרי גבעון
 בגבול בנימין ואילון בגבול דן: (יג) הלא היא כתובה. דבר זה נכתב בתורה שאמר לו יעקב
 ליוסף זרעו של אפרים יהיה מלח הגויים (בראשית מ"ח) איתמי בני ס שעמדה חמה ליהושע נתמלח'
 כל

ב א ו ר

חפלה ותחנכים כי ימלא ה' משאלתו, וכאשר הניש בנפשו כי שמע ה' תפלת, אמר לעיני ב'ו
 ישראל השמש בגבעון דום וגו'. כי אין נפשי לדעת האפשרים אשר אמרו כי וידבר מעינין שיר ב'ו
 וידבר דוד את דברי השירה הזאת (תהלים י"ח א'), ונמשך על וידום השמש וגו', וזאת היתה
 התפלת השירה; כי התחלה הזאת בוי"ו ההפוך איננו כלל מדרך השיר הנבחר, כאשר ירגיש כל
 איש לו חיד לטעום מחוק המליכה. שמש בגבעון דום, שלא תחכסה בתפלת עננים, כי דרך
 הלשון לאמר השמש באה בעננים, אם באמת אך העננים יעברו על פניה, ומלת דום נמשך גם
 על ירח, ושיעורו וירח דום בעמק אילון, והיה זה כאשר אמרנו, כי כאשר היתה השחנה חלל
 גבעון היה עוד יום, ואז אמר לשמש דום, וזרחה להם השמש בכל הדרך, וכאשר הגיעו לעמק אילון
 היה העת לעלות הירח ואמר גם לירח בן. (יג) עד יקום גוי אויביו, כמו מאויביו (רד"ק וכן
 ת"י). הלא היא כתובה, פירוש המלחמה הזאת עם פרטי הנס כתובה, ולכן בא כל"ג. בספר
 הישר, י"מ בי ישר הוא מן המלות המחפכים כמו נשנ ובנש ודומיהן, ושיעורו ספר השיר,
 ויש אומרים כי הוא כולל מעשי הישרים ואנשי השם, וכעין ספר מלחמות ה'. ואנכילא להכריע
 באתי, אך את זאת אגיד, כי לדעמי, אם גם הוא ספר השיר, בכל זאת באו בו גם הספורים,
 אשר עליהם נוסדו השירים, ודרוש חכמינו ז"ל כאן ונקינת דוד (שמואל ב' ב') ידוע, ועל פיהם
 תרגם יונתן. ויעמוד השמש, לדרכי יהו', ולא אץ לנוא" מאמר מוסגר, ושיעור הכתוב:
 ויעמוד השמש כנחלי השמים בניוס חמים, ובי"ת של בחי וכו' של כיום מושכת עלמה ואחרת
 עמה ופירושו שעמדה השמש כנחלי שמים (שאו היא בגבורתה) בניוס חמים, אם היום הוא חמים
 דהיינו טהור, כי תמימות היום הוא אם השמש בהיר בשקיים ולא אץ לבוא תחת מכסת ענן
 וערפל. ואמר ולא אץ שלא מהר לנוא אך התעכב במקומות אשר היו בני ישראל שם וכמעט נחפו
 רגליהם מן המקום ההוא מיד השמש אספה אורה ופחד כסה הארץ מאחריהם והיא האירה מול
 עבר פניהם, והזכיר השמש וה"ה לירח, ולא הזכירו כפרט, לפי שנגדה הירח אין להפליג כל כך.
 וישב

לְבוֹא כִּיּוֹם תָּמִים : (יד) וְלֹא הִיָּה
 כִּיּוֹם הַהוּא לְפָנָיו וְאַחֲרָיו לְשִׁמְעַ
 יְהוָה בְּקוֹל אִישׁ כִּי יְהוּזָה נִלְחַם
 לְיִשְׂרָאֵל : (טו) וַיֵּשֶׁב יְהוֹשֻׁעַ וְכָל־
 יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ אֶל־הַמַּחֲנֶה
 הַגָּדֹל־לָהּ : (טז) וַיָּנֶסוּ חַמְשַׁת
 הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה וַיַּחֲבֹאוּ בַּמְּעָרָה
 בַּמִּקְדָּה : (יז) וַיִּגְדַּל יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר
 נִמְצְאוּ חַמְשַׁת הַמְּלָכִים נְחֻבָּאִים
 בַּמְּעָרָה בַּמִּקְדָּה : (יח) וַיֹּאמֶר
 יְהוֹשֻׁעַ גִּלּוֹ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת אֶל־פִּי
 הַמְּעָרָה וְהִפְקִידוּ עָלֶיהָ אַנְשֵׁים
 לְשִׁמְרָם : (יט) וְאַתֶּם אֶרֶץ־תַּעֲמָדוּ
 רַדְפוּ אַחֲרֵי אֵיבֵיכֶם וּזְנַבְתֶּם
 אוֹתָם אֶל־תַּחֲנוּם לְבוֹא אֶל־
 עֲרִיהֶם כִּי נִתְּנָם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם

בייאנאהע איינען גאנצען טאג.
 (יד) דאס קיין טאג ריעזעם
 גלייך וואר, וועדער פאר נאך
 נאך, וואך דער עוויגע דעם
 אויסרוף איינעם מענשען גע-
 האר גאב. דען דער עוויגע
 שטריוט פיר יש-אל. —
 (טו) הירוף קעהרטע יהושע
 אונד מיט איהם גאנץ ישראל
 אינז לאגער צוריק נאך גלגל.
 (טז) יענע פינף קעניגע אבער
 ווארען ענטפלאהן, אונד היעל.
 טען זיך פערשטעקט אין דער
 האהלע בייא מקדה. (יז) דא
 וואורדע דעם יהושע געמעל-
 דעט: מאן האבע דיא פינף
 קעניגע געפונדען, פערשטעקט
 אין דער האהלע בייא מקדה;
 (יח) ווארויף יהושע שפראך:
 וועלצעט גראסע שטיינע פאר
 דיא מינדונג דער האהלע, אונד
 שטעללעט דא בייא מעננער אן,
 זיא צו בעוואלען. (יט) איהר
 אבער ראסטעט ניכט, זעטצט
 אייערן פיידרען נאך, רייבעט
 זיא גאנץ אויף, אונד לאסט
 זיא ניכט נאך איהרען שאערטען פליעהן, דען דער עוויגע אייער גאטט ניכט זיא אין איי-
 ערע

ר ש י

כל העולם שמעו של יהושע ויעמוד השמש בחלי השמים ולא אץ לנא כיום תמים: (יח) גלו.
 גלגלו אננים אל פי המערה:

ב א ו ד

(כו) וישב, הפסוק הזה וכפל מלה במלה נסוף הפרשה ואין ספק כי גם מקימו הראוי,
 ולדעת המפרשים יהיה זה כלל ואחריו מצבה, ולפי"ז היא כלל ופרט וכלל—קלת מהזמרים
 כי מן וידום השמש (או מן ויעמוד השמש) הן הן הדברים הנאמרים בספר הישר, משנו כי גם
 הפסוק הזה הי' כחוב שם ולכן הובא כאן, (עיין לקמן). (יז) נחבאים, הני"ת בשוא וראוי
 בקמץ וכן העם הנמלאים (אסתר א' ה'). (יח) לשמרם, מוסב על הזנבים אשר על פי
 המערה, שלא יגללם איש, וזוה נשמרו ממילא גם המלכים אשר נחבאה. (יט) וזנבתם, תכריתו
 זנכם, והוא סוף המסנה (הרד"ק), וזהו הנכון, ויגד עליו דעו ויזנבך כל הנחשלים (דכרס
 כ"ה

בִּידְכֶם: (כ) וַיְהִי כְּכֹלֹת יְהוֹשֻׁעַ
 וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַכְתֵּם מִכָּה גְדֹלָה
 מְאֹד עַד-תָּמָם וְהַשְׂרִידִים שָׂרְדוּ
 מֵהֶם וַיָּבֹאוּ אֶל-עָרֵי הַמְּבֻצָּרִים:
 (כא) וַיָּשְׁבוּ כָּל-הָעָם אֶל-הַמַּחֲנֶה
 אֶל-יְהוֹשֻׁעַ מִקְדָּה בְּשָׁלוֹם לֹא
 חָרַץ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל לְאִישׁ אֶת-
 לְשׁוֹנוֹ: (כב) וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ פְּתַחוּ
 אֶת-פִּי הַמַּעְרָה וְהוֹצִיאוּ אֵלַי אֶת-
 חַמִּשְׁתַּת הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה מִן-
 הַמַּעְרָה: (כג) וַיַּעֲשׂוּ כֵן וַיּוֹצִיאוּ
 אֵלָיו אֶת-חַמִּשְׁתַּת הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה
 מִן-הַמַּעְרָה אֶת וּמֶלֶךְ יְרוּשָׁלַם
 אֶת-מֶלֶךְ חֶבְרוֹן אֶת-מֶלֶךְ יִרְמֹת
 אֶת-מֶלֶךְ לְכִישׁ אֶת-מֶלֶךְ עַגְלוֹן:

ערע הענדע. (כ) אלם נון יהושע
 מיט דען קינדערן ישראלים
 איינע זא גראסע ניעדערלאגע
 ביז צו איהער גענצליכען
 פערניכטיג אונטער איהנען
 אויסגעפיהרט האטטע, זא
 דאס נור אייניגע פליכטלינגע
 פאן איהנען ענטקאמען, וועל
 כע אין דיא פעסטען שמערטע
 געלאנגטען: (כא) דא קעהר
 טע דאזאנאגע פאלק גליקליך
 צוריק אינו לאגער צו יהושע
 בייא מקרה ניעמאנד וואגטע
 געגען דיא קינדער ישראלים
 דיא צונגע צו רענען. (כב) נון
 שפראך יהושע: עפאנעט דיא
 מינדונג דער האהלע, אונד
 ברינגעט מיר יענע פינף קעני
 גע אויסדער האהלע הערפאך.
 (כג) אונד ויא טהאטען אלזא,
 ויא פיהרטען פאך איהן דיא
 פינף קעניגע אויס דער האה
 לע, געהמליך דען קעניג פאן
 ירושלים, דען קעניג פאן
 חברון, דען קעניג פאן ירמות,

דען קעניג פאן לכיש אינד דען קעניגפאן עגלון.
 אלם

ר ש י

כא) לא חרץ לבני ישראל. הכי זה מקרא קצר לא חרץ הסורץ לזים מכני ישראל את לשונו.
 חרץ לשון דבור הלשון וכן לא יחרץ כלל לשונו (שמות י"ח) וכן אז חרץ דוד (ש"כ ה') מקרא
 תנעק קול תשואות, סלח מה:

והא שדות

ב א ו ר

כ"ה י"ח, וי"ח ותדבקין. (כא) אל המחנה מקרה, מכאן ראיה שמה שאמר לעיל (ט"ו) וישנ
 י'הושע וגו' אל המחנה הגלגלה הוא מאומר כי אין לימר שנתחלה שב הגלגלה באמצע האלחמה,
 באשר הוכיח זה מהרמ"ח בטיב טעם ודעת. ולא חרץ לבני ישראל לאיש, לדעת המפרשים
 באשהי"א סרד"ק תהי' הלמ"ד לזים נוספת כמו השלישי לאנשלים (ד"ה א' ג' ב'), ושעורו ולא
 חרץ זים לבני ישראל ומלת לא חרץ תרגם יונתן ולא היה נזקא, וכן תרג' אנקלס, לא יחרץ כלל לשונו (שמו'
 י"ז ז') ולא יזק כלכא; ויראה לי שהם פזרו חרון מענין חרון שהוא לשון חמיק, כמו כי לא
 נחרין יודש קלז (ישע' כ"ח כ"ז), ומזה חרין בדברי חז"ל (עיין רד"ק שרש חרץ), ויהיה ענין
 כאן שלא עשו מכירה ולזה תרגמו לטי הכוונה נזקא, ולכן הוסיף אנקלס ב' ואשר בלישניה; אולם
 מה

(כז) וַיְהִי כַהֲצִיֵּאֵם אֶת־הַמְּלָכִים
הָאֱלֹהִים אֶל־יְהוֹשֻׁעַ וַיִּקְרָא יְהוֹשֻׁעַ
אֶל־כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֶל־
קַצִּינָי אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַהֲלֹכִים
אִתּוֹ קָרְבוּ שִׁימוּ אֶת־רַגְלֵיכֶם
עַל־צִוְּאֵי הַמְּלָכִים הָאֱלֹהִים
וַיִּקְרְבוּ וַיִּשְׁימוּ אֶת־רַגְלֵיהֶם עַל־
צִוְּאֵיהֶם: (כח) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם
יְהוֹשֻׁעַ אֶל־תִּירְאוּ וְאֶל־תַּחַתּוּ
חֲזִקוּ וְאַמְצוּ כִּי כָכָה יַעֲשֶׂה יְהוָה
לְכָל־אִיְבֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם גֹּלְחָמִים
אוֹתָם: (כט) וַיִּכֶם יְהוֹשֻׁעַ אַחֲרֵי־כֵן
וַיָּמִיתָם וַיִּתְּלֵם עַל הַמַּשָּׁה עֲצִים
וַיְהִיו תְּלוּיִם עַל־הָעֲצִים עַד־
הָעֶרֶב: (ל) וַיְהִי לַעֲתוֹב וּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ
צִוָּה יְהוֹשֻׁעַ וַיִּרִידוּם מֵעַל הָעֲצִים
וַיִּשְׁלִיכֶם אֶל־הַמַּעְרָה אֲשֶׁר
נִחְבְּאוּ־שָׁם וַיִּשְׁמוּ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת
עַל־פִּי הַמַּעְרָה עַד־עֵצָם הַיּוֹם
הַזֶּה: (לא) וְאֶת־מִקְדָּה לְכֹד יְהוֹשֻׁעַ

ה (כז) אַלֶּם זִיא נוֹן דִּיעוֹע קַענִי־
גַע פֶּאָר יְהוֹשֻׁעַ גַּע־פִּיהֶרֶט
הַאֲטַטְעוּ, דַּא רִיף יְהוֹשֻׁעַ
יַעֲדַעַן פֶּאָרְנַע־הַמַּעַן אוּס יִשְׂרָאֵל
הַעֲרַבִּיִּיא, אוֹנֵד רַעֲדַע־טַע־דִּיא
אַבַּע־רַס־טַעַן דַּעַר קִרְיֹג־סַמְאֵנָא
שַׁאֲפֵט דִּיא אִין זִינַעַר בַּע־
גְּלִיטֹנֵג וּוְאַרְעַן אַלּוֹא אִין:
טַרַע־טַעַט הַעֲרַבִּיִּיא! זַע־טַע־טַט
אִיַּעֲרַע פִּיסַע אוּף דִּיא הַעֲלֵי
זַע דִּיעוֹעַר קַענִי־גַע — זִיא
טַרַאֲטַעַן הַעֲרַבִּיִּיא אוֹנֵד זַע־טַע־
טַעַן אִיהַרַע פִּיסַע אוּף אִיהַע
רַע הַעֲלֹעַ. — (כח) יְהוֹשֻׁעַ
פֹּוהַר זִיא אַנְרַעֲדַעַנֵד פֶּאָר־ט:
פִּיר־טַע־טַט נִיכַט אוֹנֵד הַאֲבַע־טַט
קִינַע אַנְגַּס־ט! זִיִּיד פִּיל־מַעֲהַר
שַׁטַּאֲנֵד־הַאֲפֵט אוֹנֵד בַּע־הַאֲרַר־
לִיד! דַּעַן אַלּוֹא וּוִיִּירֵד דַּעַר
עוּוִיגַע מִיט אַלְלַעַן אִיַּעֲרֹן פִּינִי־
דַּעַן פֶּעַר־פֶּאָהַרַעַן לַאֲסַסַּעַן וּוִי־
דַּעַר דִּיא אִיהַר שַׁטַּרִּיִּיטַעַט.
(כט) דַּאֲרוּף לִיעַס זִיא יְהוֹשֻׁעַ
שַׁלַּאֲגַעַן אוֹנֵד אוֹמַבְרִינְגַעַן, דַּאֲן
לִיעַס עַר זִיא אוּי־פֶּהַעַנְגַעַן אִין
פִּינַף בִּיִּיטַעַן. זִיא בְּלִיבַעַן אִין
דַּעַן בִּיִּיטַעַן הַעַנְגַעַן בִּזְאֲבַע־נַעַד.
(ל) עַס וּוְאַר צוֹר צִיִּיט דַּעַס
זַאֲנַעַן־נַאֲוִטַע־רַגַּאֲנַעַס דַּא בַּע־
פֶּאָהַל יְהוֹשֻׁעַ דַּאֶס מַאֲן זִיא
פֶּאָן דַּעַן בִּיִּיטַעַן הַעֲרוֹנְטַע־רִי
נַע־הַמַּעַ, מַאֲן וּוְאַרֶף זִיא דַּאֲן אִין
דִּיא הַעֲהַלַּע וּוְאָ זִיא זִיך פֶּעַר־
בִּיִּים

שמעקט הילטען. זיא זעטצטען גראַסע שטיינע פֶּאָר דִּיא מינדונג דַּעַר הַעֲהַלַּע, אַלֶּס אִיין
וויכטיגעס דַּעַןקמאַהל דִּיעוֹעַס טאַגעס. (כח) אויך מקדה ער־אַבַּע־רטַע יְהוֹשֻׁעַ אִין דַּעַמ־
זַע־לַבַּעַן

ב א ו ר

מה שחרגס יונתן לאדחק גבר ית נפשי לא ידעתי לפרש. (כד) חלהכוא, הה"א בראש נמקיס
אשר והאל"ף בסוף נוסף, ויש דוגמא לשניהם באוולא אנוס שמוע (ישעי' כ"ט י"ג), שהקדש שמואל
הרוסם

ועלכען טאגע, אונד שלוג זיא ניעדער מיט דער שערפע דעם שווערדטעם, פערניש טעטע איהרען קעניג, אללע זאממט, זא וויא יעדעס לע בענדיגע וועזען וועלכעם זיך דאזעלכסט בעאנד, איהר בליעב קיין איבעררעסט; ער פערפוהר מיט דעם קעניגע פאן מקדה, וויא ער מיט דעם קעניגע פאן יריחו פערפאהרען. (כט) יהושע צאג נון אונד גאנץ ישראל אין זיינעם געפאל געפאן מקדה נאך לבנה, אונד מאן בעגאן דען קריעג מיט לבנה. (ל) דער עוויגע גאב איך דיעזע שטאדט מיט איהרעם קעניגע אין ישראל'ס האנד, ער שלוג זיא מיט דער שערפע דעם שווערדטעם, זא וויא יעדעס לעבענדיגע וועזען דאזעלכסט, עס בליעב איהר קיין רעסט, אונד ער פערפוהר מיט איהרעם קעניגע וויא ער מיט דעם קעניגע פאן יריחו פערפאהרען. (לא) זאראן צאג יהושע אים געפאלנע פאן גאנץ ישראל פאן לבנה נאך לכיש שלוג פאר איהר זיין לאגער, אויף אונד גריף זיא אן. (לג) דער עוויגע גאב אויך לכיש אין ישראל'ס

ביום ההוא ויכה לפי חרב ואת מלכה החרם אותם ואת כל הנפש אשר בה לא השאיר שריד ויעש למלך מקדה כאשר עשה למלך יריחו: (כט) ויעבר יהושע וכר ישראל עמו ממקדה לבנה וילחם עם לבנה: (ל) ויהן יהוה גם אותה ביד ישראל ואת מלכה ויכה לפי חרב ואת כל הנפש אשר בה לא השאיר שריד ויעש למלכה כאשר עשה למלך יריחו: (לא) ויעבר יהושע וכל ישראל עמו מלבנה לכישה ויהן עליה וילחם בה: (לב) ויהן יהוה את לכיש ביד ישראל

וילכדה

וילכדה
 פערפאהרען. (לא) זאראן צאג יהושע אים געפאלנע פאן גאנץ ישראל פאן לבנה נאך לכיש שלוג פאר איהר זיין לאגער, אויף אונד גריף זיא אן. (לג) דער עוויגע גאב אויך לכיש אין ישראל'ס

ב א ו ר

הרואה (ד"ה א' כ"ו כ"ח) (מדברי רד"ק). (כח) באשר עשו למלך יריחו, שלא תפסו מי כחמשת המלכים הנזכרים אלא הרגיהו בכלל הנהרגים (רד"ק). (א"ה) ואולי שם מלך כאן יבסאקים הנאים ענין מלכות הוא, וכן ענינו בלשון ארמית, שנופל שם מלך על המלכות ועל המושל, כמו שהניח געזעניזום בספר מלין שלו, ארבעה מלכין (דניאל ז' י"ז) פי' רש"י והמפרש' ד' מלכויות ויהי חרגומו: ער פערפוהר מיט דעם קעניגסטוהווע מקדה, וויא ער מיט דעם קעניגסטוהווע יריחו פער פוהרען, כלומר שהריגו את כל אשר בה, והעבד ואת מלכה ואת כל עריה האמור בחברון שהוא היה אחד מחמשת המלכים שגלו, ואין לריך לומר שידמה שהמליכו מיד מלך חדש בחברון כמו שפי' הרד"ק. וכן משפט שם סרן שענינו גליל וגם מושלן הגליל כמו שאבאר למטה י"ג ג' בחמשת סרני פלשתיים): (לב) זנה לא הזכיר בלכיש ועגלון שהיו את מלכס בהיותם מחמשת המלכים אשר כבר הזימו אלל מקדה, ואם גם מלך חברון היה עמם, ונכל זאת נאמר לקמן (ל"ז) ואת מלכה, יהיה זה או כדעת הרד"ק כי המליכו עליהם אנשי חברון מלך אחר, או נאמר שהיו לחברון שני המלכים יחד, ואין זה זר שישתמשו שני מלכים בכתר אחד, כנודע לקודם נס' סורי

וַיִּלְכְּדֶהָ בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וַיִּכֶּה לְפִי-
 חַרְבָּאֵת כָּל-הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר-בָּהָּ
 כְּכֹל אֲשֶׁר-עָשָׂה לְלִבְנָה: (לג) אַז
 עָלָה הָרֶם מֶלֶךְ גִּזְרֵן לַעְזֹר אֶת-
 לְכִישׁ וַיִּכְהוּ יְהוֹשֻׁעַ וְאֶת-עַמּוֹ עַד-
 בְּלַתֵּי הַשְּׂמִירָה לֹא שָׁרִיד: (לד)
 וַיַּעֲבֹר יְהוֹשֻׁעַ וְכָל-יִשְׂרָאֵל
 עַמּוֹ מִלְּכִישׁ עַגְלֹנָה וַיַּחֲנוּ עָלֶיהָ
 וַיִּכְחַמוּ עָלֶיהָ: (לה) וַיִּרְכְּדוּהָ בַּיּוֹם
 הַהוּא וַיִּכּוּהָ לְפִי-חַרְבֵּי וְאֶת כָּל-
 הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר-בָּהּ בַּיּוֹם הַהוּא
 הִחְרִים כְּכֹל אֲשֶׁר-עָשָׂה לְלְכִישׁ:
 (לו) וַיַּעַל יְהוֹשֻׁעַ וְכָל-יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ
 מֵעַגְלֹנָה חֲבֵרוֹנָה וַיִּלְחַמוּ עָלֶיהָ:
 (לז) וַיִּרְכְּדוּהָ וַיִּכּוּהָ לְפִי-חַרְבֵּי
 וְאֶת-מַלְכָּהּ וְאֶת-כָּל-עַרְיָהּ וְאֶת-
 כָּל-הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר-בָּהּ לֹא הִשְׁאִיר
 שָׁרִיד כְּכֹל אֲשֶׁר-עָשָׂה לְעַגְלֹן
 וַיַּחְרֶם אוֹתָהּ וְאֶת-כָּל-הַנֶּפֶשׁ
 אֲשֶׁר-בָּהּ: (לח) וַיָּשָׁב יְהוֹשֻׁעַ וְכָל-

ישראלים האנד, זיא ווארד
 אים צווייטען טאג עראבערט
 אונד געשלאגען מיט דער
 שערפע דעם שווערדטעם, זא
 וויא יעדעס לעבענדיגע וועזען
 דאועלבסט, גאנץ זא וויא עס
 לבנה ווידערפאהרען. (לג) דא
 צאג הורם קעניג פאן גור,
 לכיש צו הילפע, יהושע שלוג
 איהן אינד זיין קריגספאלק, זא
 דאס איהם קינער איבריג
 בליעב. (לד) פערנער צאג
 יהושע אונד גאנץ ישראל אין
 זיינעם געפאלגע, פאן לכיש
 נאך עגלון, זיא שלוגען איהר
 לאגער פאר איהר אויף אונד
 גריפען זיא אן. (לה) זיא ערא-
 בערטען זיא אן דעמועלבען
 טאגע, שלוגען זיא מיט דער
 שערפע דעם שווערטעם אונד
 אללע לעבענדיגען וועזען דא-
 ועלבסט, אללע ווארדען אן
 דיעזעם טאגע פערניכטעט,
 זא וויא עס לכיש ווידערפאה-
 רען. (לו) דארויף ריקטע יהושע
 אונד גאנץ ישראל מיט איהם
 פאן עגלון גען חברון הינאן
 אונד גריפען זיא אן. (לז) זיא
 עראבערטען זיא אונד שלוג-
 גען זיא מיט דער שערפע דעם
 שווערטעם, איהרע רעוידענץ
 זא וואהל אלס אללע איהרע
 שטערטע אונד אללע לעבענ-

דינען וועזען דאועלבסט, עס בליעב קינער איבריג, גאנץ זא וויא עס עגלון ווידערפאהר,
 זיא וויא אללע איהרע לעבענרען וועזען ווארדען פערניכטעט. (לח) יהושע וואנדטע

יד

ב א ו ר

בסווי קדמונים. (ל:) ואח כלעריה, העריט אשר היו מחת מטעמה, והיתה חברון ממלכת גדולה, ואולי לזה היו לה שני מלכים באשר אמרנו. (לח) וישב, לדעת רד"ק יהיה פירושו שב לחזור, ויינו מונח כי טוב נאמר גם על השנות וכפילות הדברים, כמו טוב מול (לעיל ה' כ')

זיד נון מיט גאנץ ישראל אין
 זיינעם געפאלגע געגען דביר
 אונד גריפען ויא אן. (לט) ער
 עראבערטע ויא, איהרע רעזי-
 דעניץ זאווהאל אלס אללע
 איהרע שטערטע, אונד זיא
 שלוגען ויא מיט דער שערפע
 דעם שוועררטעס, ויא פערניכ-
 טעטען אללעם לעבענדיגע
 דאועלבסט, עס בליעב קיין
 רעסט איבריג, ויא מאן מיט
 חכרון פערפוהר, פערפוהר
 מאן אויך מיט דביר אונד איה-
 רער רעזירעניץ, איין גלייכמע-
 סיגעס פערפאהרען ויא מיט
 לבנה אונד איהרער רעזירעניץ.
 (מ) זא אונטערווארף יהושע
 דען גאנצען לאנדשטריך, דאז
 געבירגע, דיא זידליכע געגענע,
 דיא גרינדע, דיא ניעדערונגען
 אונד אללע איהרע קעניגע, ער
 ליעס ניכטס ענטקאממען, דען
 ער פערניכטעטע אללעס, וואס
 אדעם האטטע; זא ויא דער

ישראל עמו דברה וילחם עליה:
 (לט) ויידכדה ואת מלכה ואת כל-
 עריה ויבוס לפי חרב ויחרימו
 את כל נפש אשר בה לא
 השאיר שריד כאשר עשה
 לחברון כן עשה לדברה
 ולמלכה וכאשר עשה לדבנה
 ולמלכה: (מ) ויבה יהושע את-
 כל הארץ ההר והנגב והשפלה
 והאשדות ואת כל מלכיהם לא
 השאיר שריד ואת כל הנשמה
 החרים כאשר צוה יהוה אלהי
 ישראל: (מא) ויבם יהושע מקדש
 ברנע ועד עזה ואת כל ארץ

גשן

עוויגע, דער גאטט ישראל'ס בעפאלגען. (מא) יהושע שלוג זיא פאן קדש ברנע ביז עזה,

דאז

ר ש י

(פ) והאשדות. מקום שמי הגזעות שופכים: (מא) מקדש ברנע ועד עזה, מזד דרומית של ארץ
 ישראל הוא מן המזרח למערב ולא הסטיק לננוש כל המיכר ונשאר מעזה עד הים הוא שאמר
 למטה (י"ג) זאת הארץ הנשאת וגו' העזתי והאשדודי וגומר:

נגב

ב א ו ר

(ועיין רד"ק שרש זה), וענינו כאן יש ב פנה לדביר. (מ) ויבה, שורש הבה נאמר גם על הכנוש וגם
 על סגלחון ופירושו כאן הארלות כנשו והמלכים נכחו, או נאמר כי כל הארץ הוא כמו יושבי
 הארץ וכל הארץ באו (בראשית מ"א נ"ז). והאשדות, מקום שמי הגזעות שופכים (רש"י ורד"ק)
 וכן תרגם יונתן ומשפך מרמחא, ודומה לו בלשון ארמית שופך דם האדם (שם ט' ו') שמתרגם
 דיסוד, וכן ואשד הנחלים (דברים ג' י"ז) בשש נקודות (שרשים). (מא) ועד עזה, עד ולא עד
 בכלל, כי עזה לא לקח כמו שאמר לקמן (י"א נ"ג) וזאת הארץ הנשאת וכל העזתי והאשדודי.
 ואח כל ארץ גשן, אין זה גשן של מלכים (רד"ק) כי אס גשן בחלק יהודה, ויש עוד ארלות
 וערים שוות בשמות כמו לוח בארץ כנען ולוח בארץ החמים. ועד גבעון, עד ועד בכלל כי אס
 גם לא הכו בני ישראל את יושבי גבעון, הנה כבר אמרנו כי מלח הנס מורה גם על הכנוש.

פעם

גִּשְׁן וְעַד-גִּבְעוֹן: (מז) וְאֵת כָּל-
הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה וְאֶת-אֲרָצָם לְכֹד
יְהוֹשֻׁעַ פַּעַם אַחַת כִּי יְהוֹה אֲרֻחֵי
יִשְׂרָאֵל נִלְחַם לְיִשְׂרָאֵל: (מג) וַיָּשָׁב
יְהוֹשֻׁעַ וְכָל-יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ אֶל-

הַמַּחְנֶה הַגִּלְגָּלָה:

יָא (ח) וַיְהִי כִשְׁמַע יְבִין מֶלֶךְ-
חֲצוֹר וַיִּשְׁלַח אֶל-יֹזָבֵב
מֶלֶךְ מָדוֹן וְאֶר-מֶלֶךְ שִׁמְרוֹן
וְאֶל-מֶלֶךְ אַכְשָׁף: (ט) וְאֶר-
הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מִצְפּוֹן בְּהָר
וּבְעַרְבָּה נֶגֶב כְּנָרוֹת וּבְשִׁפְרָה
וּבְנַפְוֹת דּוֹר מַיִם: (ג) הַכְּנַעֲנִי
מִמְזָרָח וּמַיִם וְהָאֲמֹרִי וְהַיְחֻתִּי
וְהַפְּרִזִּי וְהַיְבוּסִי בְּהָר וְהַיְחֻתִּי

חחח

ר ש י

דָּאוּ נֶאֱנָצַע לְאֹנֵד גִּשְׁן בְּיוֹגְבְעוֹן.
(מז) אֶלְלַע יַעֲנַע קַעֲנִיגַע אֹנֵד
אִיהֵר גַּעבִיטָה כַּעֲזוֹאֲנֵג יְהוֹשֻׁעַ
אוּיָף אִינִמְאָהֵל, דַּעַן דַּעַר עוּוִי-
גַע גַּאֲטַט יִשְׂרָאֵלִים שְׁטְרִיטַט
פִּיר יִשְׂרָאֵל. (מג) אֶלְסַדְאָן
קַעֲהֵרְטַע יְהוֹשֻׁעַ אֹנֵד גַּאֲנָץ
יִשְׂרָאֵל מִיט אִיהֵם אִינֵו לְאֲגַעַר
נֶאָךְ גַּלְגַּל צוֹרִיק.

יָא (ח) אֶלֶם יְבִין קַעֲנִיגַע פֶּאָן
חֲצוֹר דִּיעוֹעַס פֶּעֲרַנְאָהֵם,
דָּא שִׁיקְטַע עַר צו יוֹכֵב דַּעַם
קַעֲנִיגַע פֶּאָן מָדוֹן, צוֹם קַעֲנִיגַע
פֶּאָן שִׁמְרוֹן אֹנֵד צוֹם קַעֲנִיגַע
פֶּאָן אַכְשָׁף, (ט) אֹנֵד צו יַעֲנַעַן
קַעֲנִיגַעַן, וְעַלְכַּע גַּעגַעַן מִיט-
טַעֲרַנְאָכְט אוּיָף דַּעַם גַּעבִירַגַע
אוּיָף דַּעַר עַבְעַנַע זִירְלִיךְ פֶּאָן
כְּנָרוֹת אִין דַּעַן גְּרִינְדַעַן אֹנֵד
אִין דַּעַן פֶּרַאָפִּינְצַעַן דּוֹר'ס
וְעַסְטִלִּיךְ וּוְאָהֲנִטַעַן. (ג) צוֹם
כְּנַעֲנִי גַעגַעַן אָסְטַעַן אֹנֵד
וְעַסְטַעַן, צוֹם אֲמֹרִי, חַחִי,
פֶּרִיזִי אֹנֵד יְבוּסִי אוּיָף דַּעַם
גַּעבִירַגַע, אוּיָךְ צוֹם חוּי אֹנֵד

טער

יָא (ב) נֶגֶב כְּנָרוֹת. דרום גנוסר: ונפשות דור. פלכי דור קונטרד"ס נלע"ז: מים. מערנה:
מזרפות

ב א ו ר

(מב) פעם אחת, לכדו כל העיירות זאת אשר זאת בלי הפסק (מדכרי רד"ק). (מג) הגלגלה:
כי שם היה המשכן (רלנ"ג) ועיין לעיל (פסקו ט"ו).
יָא (א) מֶלֶךְ שִׁמְרוֹן, הוא שמרון מראון הנזכר לקמן (י"ב כ'). (ב) מִצְפּוֹן, בא בפלס הסמוך,
ואם גם הוא בנפרד, (ולדעת רד"ק ובן מלך יהיה זה נסמך, ואם גם בא הסומך בנית
השמו, כמו השכנזי באהלים (שופטים ח' י"א) אולם הנגינה כל חסנים לדעתם) ושיעורו לכל
המלכים אשר מלפון לארץ הנבבשת, וכן דעת הרד"ק בשרשים, (ועיין לעיל ח' י"ג). כנרות,
בא הקבוצ מן "כנרת, וכן בנפשות דור ברבים, ולקמן (י"ג כ"ג) לנפשות דור ניחיד ובנפשות
דור, ח"י פלכי דור, והוא מענין נוף (ענף גדול), וכן תרגם הרמב"מ יפה נוף (תהלים
מ"ח ג') ונדרלווייגע, וקרא הענף נוף, לפי שהוא מתרומם ויגביה למעלה מגורת והניף הכסן
וגו' תנופה (ויקרא כ"ג כ'), ולא ידעתי מה זה היה לכן עזרם באמרו (תהלים מ"ח ג') ולהיותו
סעיף או מתנופה אין לו טעם. (ח"ה: ובנפשות דור, כת"י ובפלכי דור וכן פי' רש"י ולועז קונטרד"ס
(ל"ל קונטרד"ס) (געגענדען) ובנ"ב כ"א ח' פי' הרבה מדינות בסלך אחד, ואולי טעם נפשות כמו
נפשות ע"ד ככב וככב, ותאר לארץ אשר רוב יושביה בני סרבות שונות הם, זה בא מפנה זו זה
מפנה אחרת ונקבנו לשנת שם, ואשר לפי שהיו מנופלים תקראנה מושבותיהם נפשות בסלף האותיות

טער הרמון אין דער לאַנד-
 שאַפֿט מצפה. (ד) דיעזע
 צאָגען אויס מיט איהרעם
 גאַנצען העערע, איינע פֿאַלקס-
 מעננע, זאָ צאָהלרייך וויא
 זאָנר אַם אופֿער דעם מעע-
 רעם, נעכסט זעהר פֿיעלען
 ראָססען אונד שטרייטוואַגען.
 (ה) אללע דיעזע קעניגע קאָמען
 באַלד איבעראַיין, וויא ריקטען
 פֿאַר אונד לאַנערטען זיך צו-
 זאַמען אָן דעם נעוועססער
 טרום, אום ישראל צו בעקריע-
 גען. (ו) דאָ שפראַך דער עוויגע
 צו יהושע: פֿירכטע דיך ניכט
 פֿאַר איהנען, דען מאַרגען
 אום דיעזע צייט שטרעקקע
 איך ויאַ אללע ערשלאַגען פֿאַר
 ישראל הין, איהרע ראָססע
 מוסט דואַ לאַהמען אונד איה-
 רע שטרייטוואַגען אים פֿייער
 פֿערברענגען. (ז) נון ריקטע
 יהושע מיט זיינער גאַנצען
 שטרייטקראַפֿט פֿלעטצל דאָ
 געוועססער מרום גענען ויא

תַּחַת חֶרְמוֹן בְּאַרְצֵי הַמִּצְפֶּה:
 (ד) וַיֵּצְאוּ הֵם וְכָל־מַחְנֵיהֶם עִמָּם
 עֲסָרָב כַּחֲזֹל אֲשֶׁר עַל־שִׁפְתֵי־
 הַיָּם לָרֶב וְסוֹם וְרֶכֶב רַב־מְאֹד:
 (ה) וַיִּוָּעְדוּ כָּל־הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה
 וַיָּבֹאוּ וַיִּיחַדּוּ יַחַדּוּ אֶל־מִי מְרוֹם
 לְהִלָּחֵם עִם־יִשְׂרָאֵל: (ו) וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֱלֹהֵי־יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הַיְרֵאָה
 מִפְּנֵיהֶם כִּי מָהָר כָּעֵת הַזֹּאת
 אֲנִי נֹתֵן אֶת־כָּל־לַיִל לְפָנָי
 יִשְׂרָאֵל אֶת־סוּסֵיהֶם תִּעַקְרוּ וְאֶת־
 מַרְכָּבֵיהֶם תִּשְׂרֹף בְּאֵשׁ:
 (ז) וַיָּבֹא יְהוֹשֻׁעַ וְכָרְעוּ עִם־הַמְּלָחָמָה
 עִמּוֹ עֲלֵיהֶם עַל־מִי מְרוֹם פְּתָאָם
 וַיִּפְּלוּ בָּהֶם: (ח) וַיִּהְיֶה יְהוָה בְּיַד־

ישראל

פֿאַר, אונד פֿיעלען איבער ויא הער. (ח) אונד דער עוויגע גאַב ויא אין דיא האַנד
ישראל'ס

ב א ו ר

ושלש הנפת (להלן י"ז י"ח) איין נזרות בי אס עם יושביהן כמו שכתוב יושבי דאר יושבי תענך
 ויושבי מגדו, ושם זכר ארבע ושש ג' לפי שדור ועין דור נפת אחת היא והעד במספר מלכים,
 ששש למענך ולמגדו שני מלכים (לקמן י"ז כ"ח) ולנפת דור רק מלך אחד (שם כ"ג). (ה) ויועדרו,
 ת"י ואזדמנו, כי כל המלכים האלה ילאו איש ממקומו עם מחנהו ואז התאחדו יחדיו על מי מרום:
 (ו) אח סוסיהם תעקר, טעם המכוה הזאת לדעתי כן הוא, הנה בהנחיל עליון גוים והליב
 גבולות עמים ללמספר בני ישראל, היתה כוונת ה' יתעלה כי עם סגולתו לבדד ישכון, ובגוים לא
 יתערבו, ישנו בטח ושאנן איש חמת גפנו ותאנתו, יהיו אנרים כורמים ויוגבים, ולא יעשו
 מלחמות גדולות ועזומות, להוריד עמים ולכבוש ארצות אשר לא הוריש ה' אותם, אף לא יעשו
 מסחר רב, לבוא בים באניות סוחר, כי גם בזאת יתערבו בגוים וילמדו ממעשיהם, ולכן למען
 למנוע עם בחירו להלחם עם העמים הרחוקים מגבולם לזה להם שלא להרבות סוסים שנאמר רק
 לא ירבה לו סוסים (דברים י"ז ט"ו) (מלכד הטעם הנזכר בתורה), וכן כאן אמר את סוסיהם
 תעקר ואת מרכבותיהם תשרוף באש, כי אס יסיה להם רכב ופרשים, איש מהר יתפשטו מגוי
 אל גוי ומאמלכה אל עם אחר. ולעמוד על נפשם שלא יבוא כר ואויב בגבולם היה די ברגלי
 (פומפֿהֿן), כי ארץ ישראל באשר הוגבלה מאת ה' מהירדן עד הנבר הגדול מהים האחרון,
 היתה מוקפת מימים והרים סביב לה, ולשמור המלרים לא היו לריעים לרכב רב ופרשים.

(ח) צידון

וַיִּכְנֹס וַיִּרְדְּפוּם עַד-צִידוֹן
 רַבָּה וְעַד מִשְׁרָפוֹת מַיִם וְעַד-
 בְּקַעַת מִצְפֵּה מִזְרְחָהּ וַיִּכֶם עַד-
 בְּרֵיתֵי הַשְּׂאִיר לָהֶם שְׁרִיד:
 (ט) וַיַּעַשׂ לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר
 אָמַר-לוֹ יְהוָה אֶת-סוּסֵיהֶם עֵקֶר
 וְאֶת-מִרְכַּבְתֵּיהֶם שָׂרַף בְּאֵשׁ:
 (י) וַיֵּשֶׁב יְהוֹשֻׁעַ בְּעֵת הַהִיא וַיִּלְכֹּד
 אֶת-חֲצוֹר וְאֶת-מֶלֶכָה הַכְּהֵ
 בַחֲרָב כִּי-חֲצוֹר לְפָנִים הִיא רֹאשׁ
 כָּל-הַמְּלָכוֹת הָאֵלֶּה: (יא) וַיִּכּוּ
 אֶת-כָּל-הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר-בָּהּ לְפִי-
 חֶרֶב הַחֶרֶם לֹא נוֹתַר כָּל-נִשְׁמָה
 וְאֶת-חֲצוֹר שָׂרַף בְּאֵשׁ: (יב) וְאֶת-
 כָּל-עָרֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה וְאֶת-
 כָּל-מְלָכֵיהֶם קָבַד יְהוֹשֻׁעַ וַיִּכֶם
 לְפִי-חֶרֶב הַחֲרָיִם אוֹתָם כַּאֲשֶׁר

ישראלים, ויא שלוגען זיא אונד
 פערפאלגטען זיא ביו גראס
 צידון, ביו אן דיא הייסען
 קוועללען אונד ביו אן דאז
 טהאל מצפה געגען אסטען,
 אונד שלוגען זיא זא דאס נייע
 מאנד פאן איהנען איבריג
 בליעב. (ט) אונד יהושע פער-
 פיגטע געגען זיא, וויא דער
 עוויגע איהם אויפגעטראגען,
 ער לעהמטע איהרע ראסכע
 אונד פערבראנטע איהרע
 שטרייטוואגען. (י) יהושע
 קעהרטע צור ועלכן צייט אום,
 עראבערטע חצור, אונד שלוג
 איהרן קעניג מיטרעם שווער-
 טע, דען חצור וואר פארמאלס
 דאז הויפט אללער דיעוער
 רייכע. (יא) אונד זיא שלוגען
 אללע לעבענדיגען וועזען דאז
 זעלבסט מיט דער שערפע רעם
 שווערטעם, זיא פערניכטענד
 א דאס קיינע זעלע פערשאנט
 בליעב, אונד חצור זעלבסט
 שטעקטע מאן אין בראנד.
 (יב) אללע דיעוע רעוידענצען
 זא וויא אללע איהרע קעניגע

אונטערווארף יהושע, שלוג זיא מיט דער שערפע רעם שווערטעם אונד פערניכטעטע זיא

וויא

ר ש י

(ח) מזרפות מים. קרילי ימא תרגם יונתן חרילין שעושיין ומי היס יולאין לתוכן ונשרפין ממוס השמש

ב א ו ר

(ח) צידון רבה, רנת העם, ידמה שהיתה לידון אחרת קטנה ממנה (רד"ק). מזרפות
 המים, רנו המפרשים בזה השם, יש אומרים שהוא שם מקום, ולדעת אחרים המה אפיקי
 מים קמים (הייסע קוועללען), ויונתן רש"י ורד"ק פירשו כי הוא המקום שמזקקים בו
 מי היס המלומים להולית מהם מלח (פת"ינען), גם נובל לומר כי נקרא כן המקום אשר
 שם יתפוללו וידנו משכרי ימים נהררי עד העושים על שפתו (כלשון אשכנזי בראשונה),
 וכענין הזה שמו גם בלשונות אחרות (עיין בראשונה), ונקרא כן לדעת מחקרי הלשון לשי
 שבאשון לילה יאיר ויזהיר קלף הגלים האלה כלפירי אש. והנזכר יבחר. (י) כי חצור,
 לפיכך פנה תחלה לכנוס את חצור כי היסם ראש הממלכות האלה. (יא) החרם, ת"י גמירא.
 על (יג)

וויא משה דער קנעכט דעם
 עוויגען בעפֿאָהלען האַטטע.
 (יג) דאָך אַללע יענע בייא איה.
 רען פֿעסטונגען אויפֿגעפֿיהר-
 טען שטערטע פֿערבראַננטען
 ישראָל נידט, כלאַס חצור אַללין
 שטעקטע יהושע אַי. (יד) אַללע
 שעטצע דיעזער שטערטע זאָ
 וויא דאָ פֿיעה ערבייטעטען
 דיא קינדער ישראָל'ס פֿיר זיך,
 בלאָס דיא מענשען אַללע.
 זאַמטט שלוגען זיא מיט דער
 שערפֿע דעם שוועררטעס בוז
 זיא פֿערטילגט וואַרען, זיא
 ליעסען קיינע זעלע איבריג.
 (טו) זאָ וויא דער עוויגע ווינעם
 קנעכטע משה בעפֿאָהלען, זאָ
 האַטטע עם אויך משה דעם
 יהושע אויפֿגעטראַגען, אונד
 אַלזאָ פֿאַללצאָג עם יהושע, ער
 ליעם קיינען אומשטאַנד פֿעה.
 לען פֿאַן אַללעם דעם, וואָס
 דער עוויגע משה בעפֿאָהלען
 האַטטע. (טז) יהושע נאַהם
 אַלזאָ דיעזעס גאַנצע לאַנד
 איין, דאַזגעכירנע, דאַז גאַנצע

צוה משה עבד יהוה: (יג) רק כל-
 הערים העמדות על-תלם לא
 שרפם ישראל זוקתי את-חצור
 בדה שרף יהושע: (יד) וכל שלל
 הערים האלה והבהמה בזויה להם
 בני ישראל רק את-כר האדם
 הזכו לפי-הרב עד-השמים
 אותם לא שאירו כל-נשמה:
 (טו) כאשר צוה יהוה את-משה
 עבדו כן-צוה משה את-יהושע
 וכן עשה יהושע לא-הסיר דבר
 מכל אשר-צוה יהוה את-משה:
 (טז) ויבא יהושע את-כל הארץ
 הזאת ההר ואת-כל הנגב ואת
 כל-ארץ הגשן ואת-השפלה
 ואת-הערבה ואת-הר ישראל

וּשְׁלַחַהּ
 זיך לאַנד, דאַז גאַנצע לאַנד גשן, דיא גרינדע, דיא עבענע, אונד דאַזגעכירנסלאַנד ישראל
 מיט

ר ש י

השמש ונעשים מנח: (יג) העומדות על תלם. שלא נהרסה חומתם כמו יריקו שנפלה חומתם
 וכן העי שנאמר בה וישמה תלן עולם שממה (יהושע ח'): זולתי את חלור לנדה. במסורת
 שרפה

ב א ו ר

(יג) על תלם, יונתן רש"י ורד"ק פירשו אשר נשארו בחוקסיהן עומדות בחומתן ולא
 נהרסו בכניסה, והמעתיקים אמרו שזוא כמו על תלים, אומן שעמדו על הר גבוה
 ומלול. והרנס המתרגם תרגם בעיקר הכוונה כדעת יונתן, "והוסיף עוד לנאר כי תל הוא
 המבצר, ועל כמו אלל. חצור לבדו, מן הערים העומדות על תלם לא שרף רק חלור
 לפי שהיתה ראש הממלכות למען יפחדו הנשארים (מרד"ק). (יד) השמדם, לדעתי הוא
 עבר (ודלא כדעת בן מלך שהוא מקור), והמ"ם כנוי הפעול והוכפל, כמו ומראסו את הילד
 (שמות ב' ו') ומה שנא הפעל במיד, כי על עם ידנר, וי"ד הנגין וכלה כדרכה לפעמים.
 (טז) הר ישראל, וכן לקמן (נ"א) הר יהודה והר ישראל. לדעת המעתיקים הר ישראל הוא הר
 אשלים

יהושע יא

וּשְׁפַלְתָּהּ: (יז) מִן־הַהַר הַיְיָחֶלֶק
הַיְעֲלֶה שְׁעִיר וְעַד־בַּעַר גֹּד
בְּבִקְעַת הַלְּבָנוֹת תַּחַת הַר־חֶרְמוֹן
וְאֵת כָּל־מַלְכֵיהֶם לְכַד וַיִּבְּסוּ
וַיִּמְיָתוּם: (יח) יָמִים רַבִּים עָשָׂה
יְהוֹשֻׁעַ אֶת־כָּל־הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה
מִלְחָמָה: (יט) לֹא־הִיָּתְהָ עִיר אֲשֶׁר
הַשְּׂרִימָה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּלִתִּי

ושפלתו קרי

החוי

ר ש י

חרגום אשכנזי לו

מיט ויינעי גרינדען . (יז) פֶּאָן
דעם קאהלען בערגע אָן ,
אויפֿווערטס שעיר כיו בעל
גד אים טהאלע דעם לכנון
אונטער דעם בערגע חרמון .
אויך אללע איהרע קעניגע אי
בערוואנד ער , שלוג אונד
טערטעטע אללעם . (יח) איינע
לאנגע צייט אבער פֿיהרטע
יהושע מיט אללען דיעזען קע .
ניגען קריעג . (יט) עס וואָר
קיינע שטאָרט ריא זיך פֿרידליך
ערגאָב דען קינדערן ישראל ,
דיא

שרפה משה לוח לו ומסר כן כנראשית רבה . צוישלמ יעקב : (יז) בעל גד . משור גד : ההר
החלק . טורח שיע מעליק עד בעל גד במינר המזרחי ולא הספיק לכבוש בחייו את כל
המילר עד הלפון תוספתא : (יח) ימים רבים עשה יהושע . בננותו ספר הכתוב שהיה מתכוון
לראות את כבוש הארץ כדי להאריך ימיו לפי שא' ואתה תחילנה אותם (דברי ל"א) במדרש תנחומא :

ב א ו ר

אפרים כי אחר שנחלקה השלכות נקראו ישראל אפרים וכן להפך , וא"כ אם כדברי חז"ל כן הוא
כי יהושע נתב ספרו לריבין אנו לומר כי רוח נבואה נוססה בו , וקרא את שמו על שם סופו,
והרד"ק אמר הר יעקב אבינו ששכן שם ונקרא ההר על שמו , וזה רחוק כי לא מלינו ששכן יעקב
בא"י על הר . ושפלתה , ה"א במקום וי"ו כה"א אהלה (רד"ק) . (יז) ההר החלק , יונתן חרגום
טורח פליגא כלומר שהיה נחלק חליו הנה ומליו הנה , וי"מ כמו ואנכי איש חלק (בראשית כ"ז י"א)
שלא היו בו אילנות (רד"ק) , ובאמת אין לך משחית זמנו יומר ממחקר אחר טעמי שמות פריטים ,
כי פעמים רבים סנה קטנה כל נודעה לנו הסבה שמותן . בעל גד , י"ת מישר דגד והוא מענין
בית הבעל כדברי חז"ל שהוא שדה העמק (עיין מועד קטן דף ע"א) ; ואולי בעל גד הוא שם
ע"ז מענין העורבים לגד שלחן (ישעי' ס"ה י"א) וכן בא גד (בראשית ל' י"א) לשון מזל , ופירושו
אל הנלחם , נפרט לדעת ר"מ הנהן שהביא הרד"ק בשרשים כי גד הוא כובכ לזק (ויפוטער) אשר
לפי דעתם היה זה אליל העליון ואדוני האדונים , וע"כ יאות לו שם בעל , ונקראת העיר על
שמו , כמו בעל לפון קרית בעל . טוב מלאתי כי גם געועניוס אמר כי בעל גד הוא (פֿאָרטוואַ) .
(יח) ימים רבים , ז' שנים כנשוו' שנים חלקו את הארץ , והנה עשו מלחמה ימים רבים כמבואר
בתורת משה איש האלהים , ונשל ה' אלהיך את הגוים האלה מלפניך מעט מעט לא תוכל
כלותם מהר פן תרבה עליך חית השדה (דברים ז' כ"ג) והדרש תדרוש . את כל המלכים האלה ,
המה שארי מלכי כנען אשר לא נזכרו מלפניו , כי אותם שזכר לכד פעם אחת (רד"ק) (ועיין לעיל
י"מ"ז) . (יט) אשר השלימה , כי כל יתר הערים לכדו במלחמה , אסגם אחר שכבוה הניחו
את יושביה , ולכן בא פה יחס שאל , כי אנשי גבעון פתחו בשלום תחלה לבני ישראל . והנה הרד"ק
הוביח לעיל (פסוק ע') מפסוק הזה בדעת חז"ל , כי גם האומות אס היו משלימים היו מקבלים
אותם , ובלבד שיכרתו ע"ז מארגס ויקבלו עליהם ז' מצות ב"כ כנודע , ואין חילוק בין ז' העממין
לשאר האומות אך אס יעשו מלחמה , כי בשאר האומות הרגורק כל זכר ונשבעה העממין לא
החיו כל נשמה , ולפ"ז לא ידעתי למה התערמו יושבי גבעון להתחפש ולהכחיש ארץ מושבם ?
ואס נאמר כי המה לא ידעו בזה (וכן נוטה דעת הרד"ק שם פסוק ד' על , גם המה בערמה"
חז"ל : ויש לפרשגס המה על ערמת ישראל לפי משנה החוי , כי המה חשבו כי בערמה הכו בני
ישראל את יריחו ועי ששלחו להם להשלים כדי שלא ישמרו מהם ואס"כ הכוס , ע"כ) נכל זאת

יקשם

הַחַיִּי יִשְׁבִּי גִבְעוֹן אֶת־הַכֵּל לְקָחוּ
 בַּמִּלְחָמָה: (כ) כִּי־מֵאֵת יְהוָה ו
 הִיְתָה לְחֹזֶק אֶת־לִבָּם לְקִרְאֵת
 הַמִּלְחָמָה אֶת־יִשְׂרָאֵל לְמַעַן
 הַחֲרִימָם לְבִלְתִּי הִיֹּזֵת לָהֶם
 תַּחֲנֶה כִּי לְמַעַן הַשְׁמִידֵם כַּאֲשֶׁר

דיא חויטער אויסגענאָממען
 יענע איינוואָהנער פֿאַן גבעון,
 צללעס געוואָנגען זיא דורך
 דען קריג. (כ) דען עס געשאַה
 פֿאַן דעם עוויגען דאַס איהר
 הערץ פֿערשטאַקט וואורדע,
 ישראל מיט קריג צו בעגענע
 נען, דאַמיט זיא פֿערניכטעט
 ווערדען, אָהנע איינען אַנע
 שפרוך אויף גנאָדע צו האַ

בען; דאָ עס דאָך אום איהרע פֿערטילונג צו טהון וואָר, וויא דער עוויגע דעם

צוח

משה

ב א ו ר

יקצה על דברת בני ישראל אולי בקרני אתה ישב ואיך לברות לך ברית (שסז) ומה בזה הלל
 אס ישלימו אין חילוק בין ז' העמים לשאר האומות, ומה פרי אף הזה על הנשיאים? — הרלב"ג
 אמר (לעיל שס) כי כבר שלח יהושע בכללות להערים הקרובים ישלימו עמו במאמר חז"ל שלש
 פרסקאות שלח יהושע בכואו לארץ, הרובה להשלים יאלים, הרובה לנרות יברת, הרובה לעשות
 מלחמה יעשה, ולא השלימו אנשי גבעון, ושוב לא יקבלו אותם. וגם זה אינו נכון לדעתי, כי
 התורה אמרה (דברים כ' י"ב) ואס לא תשלים עמך ועשתה עמך מלחמה ולרת עליה, הרי שכל
 זמן שלח עשו עמם מלחמה היו משלימין. וכן הדת עוד עתה לכל העיר הנאה בשאר כי יקראו לה
 הנרים פעמים ושלא לשלים, ובפרט כי אנשי גבעון הביאו את עלמם בסכנה גדולה כאשר השלימו
 עם בני ישראל, ולולא מהר יהושע כל הלילה לעזרתם ולכדה העיר (במבואר פרשה י'), וא"כ
 בודאי אין להם משפט מות אס לא השלימו מיד כאשר שלמו להם. ולכן יקצה לי על דרך
 הפשט, כי מה שאמרו חז"ל אס עשו שלום אין חילוק בין ז' עממין לשאר אומות, כי לא נשלים
 עממם אס לא יעבירו ע"ז מארלם ויקבלו עליהם ז' מלות ב"ג, זה אף בנוי אשר נלחמנו אמו
 ונרנה לרשת את ארנו במשמעות הפסוק (דברים שס י') כי תקרב אל עיר להלחם עליה, אבל
 אס יבוא גוי מרחוק אשר לא עלה על לבנו לכבוש אותו לברות איתנו ברית אס להצלות לנו
 מן או ביעזרו איש את אחיו במלחמה (ח'יחגס), או בגנין קנין ומסחר (הטנדלונגסטראקטט),
 אז הרשות נתונה לכוא עמו ברית מבלי התנאים האלה, והלא חירם מלך כור היה בעל ברית
 דוד ושלמה בנו, ואין ספק כי לא הכרית הגלולים מן ארנו ולא קבלו עמו ז' מלות. ובה יתבאר
 ערמות יושבי גבעון, כי האס לא רלו לשנות את דתם ולכן התנכרו ואשרו מארץ רחוקה באנו,
 ויהושע השלים עממם בזה האופן לפיותם באמונתם, וע"ז נשבעו להם נשיאי העדה, ואס היחה
 השבועה בטעות וגם לנטל את המלות בכל זאת מפני חילול השם לא יוכלו שוב לשקר
 באמונתם נמבואר בתלמוד, ולזה לא היה ביד יהושע להכריחם להתגייר, אף התחנכם לתת אותם
 חוטבי עלים ושאבי מים ללורך העדה, (ועיין מה שכתבנו לעיל פרשה ט' בענין הזה), כי אס
 יהיו חמיד בחוך המחנה ויראו את מעשה ה' כי נורא הוא אס נלחם את מלחמתנו, ובנית ה'
 יחזו את קדושתו, הלא יפקחו את עיניהם ויראו בי ה' הוא אלהים ויעזבו מעלמם את עלביהם.
 וכן היה כי בפי הנראה מבמה מקראות ומקומות נש"ס היו הנתינים גרי אמת. (כ) חחנה,
 חנינה ורחמים (ח"י ורד"ק), כי גס הפעל חן אס יבוא בפיעל יש לו שתי הוראות, אס הוא על
 דרך הכסולים הכוונה על המרחם כמו ומחון עבדים אשריו (משלי י"ד כ"א), ואת עפרה יסונו
 (תהלים ק"ב ט"ו), ואס בא על דרך השלמים הוראתו על המבקש רחמים כמו כי יחן קולו
 (משלי כ"ו כ"ח), וכן הדין בשם תחנה, כי פה וכן בעזרא (ט' ח') היחה תחנה מאת ה', הענין חנינת
 החון, אולם כל חפלה וכל תחנה (מלבים א' ח' ל"ח), שמע ה' תחנתי (תהלים ו' י'), הוא
 התפלה מאת המבקש חנינה. ודברי הרד"ק בשרשים לא זכיתי להבין, כי הוא הביא חנני ה'
 כי אומלל אני (שס ב') כי הוא מענין הכנד, ואמר שהיה ראוי להדגש, וכן כי עת לחנוה (שס
 ק"כ י"ד) ולדעתי שתיים מקל, וכן הביא הוא עלמו כי חנני אלהים (בראשית ל"ג י"א) ותורתך

חנני

צוה יהוה את משה: (כא) ויבא
 יהושע בעת ההיא ויכרת את
 הענקים מן ההר מן חברון מן
 דבר מן ענב ומכל הר יהודה
 ומכל הר ישראל עם עריהם
 החרימם יהושע: (כב) לא נותר
 ענקים בארץ בני ישראל רק
 בעזה בגת ובאשדוד נשארו:
 (כג) ויקח יהושע את כל הארץ
 ככל אשר דבר יהוה אל משה
 ויתנה יהושע לנחלה לישראל
 כמחלקתם לשבטיהם והארץ
 שקטה ממלחמה:

משה בעפלהלען האטמע .
 (כא) אויך קאם יהושע צור
 ועלבען צייט אונד ראטטעמע
 דיא העהלענבעוואהנער פאן
 דען געבירגען חברון יס רב ר'ס
 אונד ענבים אויס, זא אויך
 פאן דעם גאנצען געכירגע
 יהודה אונד פאן דעם גאנצען
 געבירגע ישראל, מיט איהרען
 העהלען פערניכטעמע זיא
 יהושע. (כב) עס בליעבען קיינע
 העהלען בעוואהנער מעהר
 איבריג אים לאנדע דער קינע
 דער ישראל'ים בלאס צו עזה
 צו גת אונד צו אשדוד בליעב
 איין איבעררעסט פאן איהנען.
 (כג) אלוז נאָהם יהושע דיוען
 גאנצען לאנדשטריך איין גאנץ
 זא וויא דער עוויגע דעם משה
 פערהייסען האטמע אונד גאב
 איהן דען קינדערן ישראל'ים
 צום אייגענטהומע נאך דער
 איינטהיילונג איהרער שטעמע
 מע. דאז לאנד ווארדע נון
 פרייא פאָם קריגע.

יב (א) ואתה ומלכי הארץ אשר
 חכו בני ישראל וירשו
 את ארצם בעבר הירדן מזרחה
 השמש מנחל ארנון עד הַר
 חרמון וכל הערבה מזרחה:

יב (א) דיעס זינד דיא קעניגע
 דעם לאנדעס, וועלכע דיא
 קינדער ישראל'ים געשלאגען
 אונד דערען לענדער זיא אין
 בעוויטץ גענאָממען, יענווייטס דעם ירדן'ס געגען
 זאָנענאוויפגאָנג, פאָם פלוססע
 ארנון ביז פאן דען בערג חרמון, אונד דיא
 גאנצע עבענע געגען מאָרגען.
 סיחון

סיחון
 בעוויטץ גענאָממען, יענווייטס דעם ירדן'ס געגען
 זאָנענאוויפגאָנג, פאָם פלוססע
 ארנון ביז פאן דען בערג חרמון, אונד דיא
 גאנצע עבענע געגען מאָרגען.

ר ש י

יב (א) אשר חכו בני ישראל. נימי משה:

ב א ו ר

חנני (תהלים קי"ט כ"ט) מננין הקל, והקאנקארדאָנגן הניא חנני ה' נקל ועת לחננה בפיעל?
 (בא) מהסתירות הנראו בענין ירושת הארץ בין ספר יהושע לספר שופטים, וספקות הנופלת
 בענין הזה, יתבארו בספר שופטים אם יהיה אלהים עמדי. מן חברון מן דביר, לכדו כלב
 ואחיו עתניאל כמבואר לקמן (ט"ו י"ד), אך במלות יהושע (עיין שופטי' א' י'). (כג) והארץ שקטה,
 ענינו שלא נלחמו עוד כל ישראל וגם מלכי כנען לא נאספו שוב יחדיו להלחם עמהם, אך שנט
 אחד או שני שנטים גם אנשים פרטים עשו מלחמה עם עיר ועיר אשר עלתה בגורלם, כי עוד
 נאשר הרכה מן הארץ לכבוש כמבואר להלן ובספר שופטים.

(ג) סיחון דער קעניג אכוריים
 דעססען זיטץ צו חשבון וואר,
 העררשענד פֿאָן ערער, דאָז
 אַם אויפֿער. דעם פֿלוססעם
 אַרנון ליגט, נעכסט דער אינזל
 דעם פֿלוססעם אונד אָבער.
 האַלב גלעד, ביז אַן דען פֿלוס
 יבוק, דיא גרענצע דער קינ-
 דער עמון. (ג) אונד איבער
 דיא עכענע ביז אַן דען זעע
 כנרות געגען מאַרגען, אונד
 ביז צום מעערע דער עכענע
 אָדער דעם זאַלצמעערע געגען
 אַסטען אויף דעם וועגע נאָך
 בית הישמות אונד געגען זירען
 אַן דער שטעללע דער וואַם.
 סערפֿעללע דעם פֿס גה.
 (ד) אונד דאָז געכיטה דעם עוג
 קעניגס צו בשן, איינעס איבער.
 רעסטעם אויס דעם ריעוענגע-
 שלעכטע, דער זיינען זיטץ צו
 עיטתרות אונד אדרעי האַטטע.
 (ה) דיעוער העררשטע איבער
 דען בערג חרמון, איבער סלכה
 אונד איבער גאַנץ בשן ביז אַן

(ג) סיחון מלך האמרי הישב
 בחשבון משל מערער אשר
 על שפת נחל ארנון ותוך הנחל
 וחצי הגלעד ועד יבק הנחל גבול
 בני עמון: (ג) והערבה עד ים
 כנרות מזרחה ועד ים הערבה
 ים המלח מזרחה דרך בית
 הישמות ומתימן תחת אשדות
 הפסגה: (ד) וגבול עוג מלך הבשן
 מיתר הרפאים היושב בעשתרות
 ובאדרעי: (ה) ומשל בהר חרמון
 ובסלכה ובכל הבשן עד גבול
 הגשורי והמעכתי וחצי הגלעד
 גבול סיחון מלך חשבון: (ו) משה
 עבד יי הוה ובני ישראל הכום

ויחנה

דיא גרענצע גשור אונד מעכה אונד האַלב גלעד, דיא גרענצען סיחון'ס דעם קעניגס פֿאָן
 חשבון. (ו) דיעוער האַטטע שאָן משה דער קנעכט דעם עוויגען פֿעראיינט מיט דען קינדערן
 ישראל'ס

ר ש י

(ב) ועד יבוק הנחל. שסס גבול ארץ בני עמון סוף מילר ארץ בני עמון וסאסס והלאה היו בני עמון
 מואלים: (ה) ומלי הגלעד גבול סיחון. שסס היה מינר מאשלת סיחון כשאמרנו למעלה שכלי
 הגלעד היה שלו וזה מלי השני של עוג:

לנסת

ב א ו ר

יב (ב) ותוך הנחל, פי' והעיר אשר בתוך, וכן נאמר להלן (י"ג ט') ע"ש, וכן בתורה (דברים
 ג' י"ו). (ג) אשדות הפסגה, ת"י משפך מרמחא, וכן חרגום אנקלוס (דברים ג' י"ז), וכן
 ראש הפסגה (שס כ"ז) ריש רמתא, וא"כ פסגה איננה שס פרטי, רק הוא שס לגנבע והר, מענין
 פסגו ארמנותיה (תהלים מ"ח י"ד) (ועיין לעיל י' ו'). ומן התימה על המתרגם הואמן רמב"ם
 אשר עזב פה את דרכו ללכת בעקבות אנקלוס, ולא תרגם פסגה כאלו הוא שס עלס פרטי נגד
 אנקלוס ויונתן ורד"ק. (ד) וגבול, ענינו לקחו גם את גבול עוג. (ה) ומשל בהר חרמון
 ובסלכה, לפ"י יהיה מה שנאמר (דברים ג' ח' י') עד חרמון עד סלכה, עד ועד כבלל, כי
 בני ישראל לקחו את כל ממלכת עוג, כנאמר, ומן התימה על הרמב"ם כי הוא העתיק עד
 חרמון

וַיְהִינָה מִשֵּׁה עֶבֶד יְהוָה יְרֵשָׁה
 לְרֵאוּבֵנִי וּלְגָדִי וְלַחֲצִי שֵׁבֶט
 הַמְּנַשֶּׁה: (ז) וַאֲלֹהֵ מַרְכֵי
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה יְהוֹשֻׁעַ וּבְנֵי
 יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן יָמָּה מִבְּעַל
 גָּד בְּבִקְעַת הַלְּבָנוֹן וְעַד-הַחֵר
 הַחֶלֶק הָעֶלְיָה שְׁעִירָה וַיְהִינָה
 יְהוֹשֻׁעַ לְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל יְרֵשָׁה
 כְּמַחְלָקָתָם: (ח) בְּהַר וּבְשִׁפְלָה
 וּבְעֶרְבָה וּבְאַשְׁדּוֹת וּבְמִדְבָּר
 וּבְנֶגֶב הַחֵתִי הָאֲמָרִי וְהַכְּנַעֲנִי
 הַפְּרָזִי הַחֲזִי וְהַיְבוּסִי:

ישראלים געשלאגען; משה
 דער קנעכט דעם עוויגען אים
 בערגאב איהרען בעזיטץ דען
 שטעממעןראוכן אונד גר אונד
 דעם האלבען שטאממע מנשה
 אלס אייגענטהום. (ז) פֿאַל
 גענדע אבער זינד דיא זקע-
 ניגע דעם לאנדעם וועלכע
 יהושע פֿעראיינט מיט דען
 קינדערן ישראלים געשלאגען,
 דיסזייטס דעם ירדןס וועסט-
 ליד, פֿאַן בעל גר אן, אים
 טהאלע דעם לבנון, ביו אן
 דעוקאהלען בערג אויפֿווערטס
 שעיריהושע איבערגאב איה.
 רען בעזיטץ דען שטעממען
 ישראלים נאך איהרען אב.
 טהיילונגען אלס אייגענטהום.
 (ח) וואס אויף דען געבירגען
 אין דען גרינדען אויף דען עבע-
 נען, בייא דען וואססערפֿעל-
 לען, אין דער וויסטע אונד גע-
 גען זידען וואר, אינד דען חתי,
 אמרי, כנעני, פריזי, חוי אונד
 יבוסֿי צוגעהערטע.

(ט) מֶלֶךְ יְרִיחוֹ
 מֶלֶךְ הָעִי אֲשֶׁר-
 מִצֵּד בֵּית-אֵל
 (י) מֶלֶךְ יְרוּשָׁלַם
 מֶלֶךְ חֶבְרוֹן
 (יא) מֶלֶךְ יִרְמוֹת
 מֶלֶךְ לְכִישׁ

(ט) דער קעניג פֿאַן יריחו
 איינער,
 דער קעניג פֿאַן עי אן
 דער זייטע פֿאַן בית אל
 איינער.
 דער קעניג צו חברון
 דער קעניג פֿאַן לכיש
 איינער.
 איינער.
 דער

(י) דער קעניג פֿאַן רושלים
 איינער,
 (יא) דער קעניג צו ירמות
 איינער,

ב א ו ר

חרמון: „כיון שן דחזו געכירגע חרמון" ויהי זה עד ולא עד בכלל. (י) מלך חברון, החמס
 המפואר בן זאב נ"ע במנוח לספר זה התפלל איך נזכרו מלך חברון ומלך דביר בין ל"א מלכים,
 כי לדעתו נלכדו הערים האלה אך אחרי מות יהושע, וכן כתב רש"י (לקמן ע"ו י"ד), כי בימי
 יהושע עדיין לא נלכד חברון; ומאד אחפלא איך נעלמו מעיני שניהם שני כתובים הנאים
 כאחד, כי לעיל (י"ל ו"ל"ח) נאמר בפירוש ויעל יהושע וכל ישראל עמו חרונה וילכדוה, וכן וישב
 יהושע דבירה, ובפרשה י"א כ"א כתוב ויבא יהושע נעת בהיא ויכרת הענקים מן חברון ומן דבר,
 ונספר

אֶחָד	מֶלֶךְ עֵגְלוֹן (יב)	דער קעניג פֿאַן עגלון איינער,
אֶחָד:	מֶלֶךְ גִּזְר	דער קעניג צו גזר איינער.
אֶחָד	מֶלֶךְ דְּבִיר (יג)	דער קעניג פֿאַן דביר איינער,
אֶחָד	מֶלֶךְ גִּדְר	דער קעניג פֿאַן גדר איינער.
אֶחָד	מֶלֶךְ חֶרְמָה (יד)	דער קעניג פֿאַן חרמה איינער,
אֶחָד:	מֶלֶךְ עֶרֶד	דער קעניג צו ערד איינער.
אֶחָד	מֶלֶךְ לַבְנָה (טו)	דער קעניג פֿאַן לבנה איינער.
אֶחָד:	מֶלֶךְ עַדְלָם	דער קעניג פֿאַן עדולם איינער,
אֶחָד	מֶלֶךְ מִקְדָּה (טז)	דער קעניג פֿאַן מקדה איינער.
אֶחָד:	מֶלֶךְ בֵּית-אֵל	דער קעניג פֿאַן בית אל איינער.
אֶחָד	מֶלֶךְ חֶפְזָה (יז)	דער קעניג פֿאַן חפזח איינער.
אֶחָד:	מֶלֶךְ חֶפְר	דער קעניג פֿאַן חפר איינער.
אֶחָד	מֶלֶךְ אֶפְק (יח)	דער קעניג פֿאַן אפק איינער.
אֶחָד:	מֶלֶךְ לְשָׂרוֹן	דער קעניג פֿאַן לשרון איינער.
מלך איינער.	דער קעניג פֿאַן לשרון	דער קעניג פֿאַן אפק איינער,

ב א ו ר

ובספר שופטים אי"ה נבאר הכתובים הנראין מבחיטין זה את זה. (יד) מלך ערד, הנה מלאנו מלך ערד שנא להלחם עם ישראל והחרימו בני ישראל את ערד ויקראו שם המקום חרמה (כמדבר כ"א א'—ד') וכתב הראב"ע שם וז"ל: "ורבים אצרו כי פרעה הזאת יהושע כתבה והראיה מלך ערד אחד ולא אמרו כלום וכו'—והאמת כי שתי מקומות היו ומלך ערד (הנוצר בתורה) על פשוטו הוא מעבר לירדן מזרחת' ע"כ"ל, ע"ש, אך לזה למאד יקשה, מדוע לא חלק משה את ארצו לבני ישראל? וכבר הרגיש בזה הרב המבאר לספר במדבר, ואמר ובעבור שהחרימו בני ישראל אתהם ואת עריהם ע"כ לא נתן משה מארלם לאחד משנתי ישראל, וזה אינו נכון לדעת, כי מצינו ערים רבים אשר החרימו בני ישראל ושדפו באש, ונכל זאת נחלקו לשנתיים (וגם דברי הרמב"ן שם לא ישרו בעיניו, וגם בעיני המבאר נראה כי לא מלאו קן); אולם בזה דקדקו דברי הראב"ע כי חרמה הנוצר בשופטים (א' י"ז) אינה חרמה הנוצר בתורה, כי ערים רבים נקראו כן, והעד הנאמן כאן מלך חרמה מלך ערד, גם מדבר יהודה אשר בנגב ערד (שם ט"ז) אינו הכנעני מלך ערד היושב בנגב. (יח) מלך לשרון, יפה אמר החכם לעווייתאן "ע בשפרו מקרי ארץ, כי שרון הוא שם כללי על כל מישור, והוא נגזר מן ישר, כי נע"ו ונפ"י מתחלפים, ולכן נאמר (ד"ה א' ט"ו) ונכל מגדשי שרון, גם על חלקי ארץ בעבר הירדן מזרחה, אולם השרון בה"א הוא מישור בא"י המתפשט מלפון הר הכרמל נגבה עד העיר יפו וכו'. אולם מה שאמר החכם הנ"ל ובשרון הזה נמאה ג"כ עיר אשר נקראה על שמו מלך לשרון, אינו נראה לי, כי הלמ"ד מורה כי היה מושל בכל גלילות השרון כדלקאן מלך דור לנפת דור (עיין מה שכתבתי לעיל י"א ב') וכן מלך יקועס

(יט) דער קעניג פֿאָן מדון
איינער,

דער קעניג פֿאָן חצור
איינער.

(כ) דער קעניג פֿאָן שמרון
מראון, איינער,

דער קעניג פֿאָן אכשאַ איינר.

(כא) דער קעניג פֿאָן חענד
איינער,

דער קעניג פֿאָן מגדו
איינער.

(כב) דער קעניג פֿאָן קרש
איינער,

דער קעניג פֿאָן יקנעם
צו כרמל, איינער,

(כג) דער קעניג פֿאָן דור צו
נפת דור, איינער,

דער קעניג פֿאָן גוים
צו גלגל, איינער,

(כד) אונד דער קעניג פֿאָן
חרצה, איינער.

צוזאַם מען איין אונד
דרייסיג קעניגע.

יג (ה) דאָ נון יהושע אַלט
אונד בעטאַנט וואורדע,

שפראַך דער עוויגע צו איהם:
דואַ ביזט נון אַלט אונד אין

יאהרן פֿאַרגעריקט, אונד נאָך
איווט זעהר פֿיעל לאַנד צו ער־

אַבערן איבריג. (ג) די עוועס אונד
פֿאַם

מֶלֶךְ מְדוֹן (יט) אֶחָד

מֶלֶךְ חֲצוֹר אֶחָד:

מֶלֶךְ שְׁמֵרוֹן מְרָאוֹן אֶחָד

מֶלֶךְ אַכְשָׁף אֶחָד:

מֶלֶךְ חֶעֶנֶד אֶחָד

מֶלֶךְ מִגְדוֹ אֶחָד:

מֶלֶךְ קֶרֶשׁ אֶחָד:

מֶלֶךְ דוֹר קִנְפַת־דוֹר אֶחָד

מֶלֶךְ גוֹיִם לְגִלְגַל אֶחָד:

מֶלֶךְ הַרְצָה אֶחָד

כָּרְ-מֶלְכִים שְׁלֹשִׁים וְאַחַד:

יג (ט) וַיְהוֹשֻׁעַ זָקֵן בָּא בַּיָּמִים

וַיֹּאמֶר יְרֵוּהָ אֱלֹהֵי אֲתָהּ

זָקֵנְתָהּ בָּאת בַּיָּמִים וְהָאָרֶץ

נִשְׁאַרְהָ הַרְבֵּה־מְאֹד לְרִשְׁתָּהּ:

(ג) זֹאת הָאָרֶץ הַנִּשְׁאַרְתָּ כָּל־

גְּלִילוֹת הַפְּלִשְׁתִּים וְכָל־הַגִּישׁוֹרִי:

מן

א' נחה

ר ש " י

(כג) לנפת דור. לפלני דור:

יג (א) והארץ נשאה הרבה מאד. ממה שאמרתי לאברהם נשאה לרשתה שלא נכנסה:

(ב) גלילות. מרקא"ש בלע"ז:

מן

ב א ו ר

יקנעם לכרמל, כי משל על יקנעם ועל כל הכרמל, וא לי בשרון לא היתה עיר גדולה הראויה להזכירה. (כג) מלך גוים לגלגל, עיין בראשית י"ב א' בראש"ע ורמכ"מ סס.

יג (ב) גלילות השלשחים, גליל הוא מה שיקרא בפי בעלי הגעאוגרפיה: חיון קרייז, ושאר גלל, כי כל דבר העגול נוח הזנועה. (א"ה): גלילות, לועז' רש"י מרקא"ש, מלה ידוע ועינו גבולים

(ג) פֶּאֶם שִׁיחֹר אֵן, וועלכער פֶּאָר מצרים פֶּלִיט, בִּיז אֵן דיא נערדליכע גרענצע פֶּאָן עקרון, דאָ צו כ נעני גערעכנעט ווירד; פֶּינף געביטהע דער פֶּלשתיים, געהמליך עוה, אשדוד, אשקלון, גת אונד עקרון, זאָ וויא דאָ געביטה דער עוים. (ד) פֶּאָן ווירליכער זייטע: דאָ גאַנצע לאַנד דעם כנעני אונד דיא העהלע דער צידונים

(ג) מִן־הַשִּׁיחֹר אֲשֶׁר וְעַל־פְּנֵי מִצְרַיִם וְעַד גְּבוּל עֶקְרוֹן צְפוֹנָה לְכַנְעַנֵי הַחֹשֶׁב הַמִּשָּׁת וּסְרֵנֵי פְּלִשְׁתִּים הָעֹזְרֵי וְהָאֲשֻׁדֹדִי הָאֲשֻׁקְלוֹנִי הַגָּתִי וְהָעֶקְרוֹנִי וְהָעֵוִים: (ד) מִתִּימָן כָּל־אֶרֶץ הַכַּנְעַנִי וּמְעָרָה אֲשֶׁר לְצִדוֹנִים

עד

ר ש י

(ג) מן השיחור. הוא נילוס הוא נחל מצרים הוא סמוך לתחום מקצוע דרומית מערבית של ח"י כמו שאמר באל'מסעי ולמדנו כאן שלא כיבש יהושע בחייו כל מיצר הדרומי אלא ממדבר בין הוא ההר החלק העולה מעירה עד הנילוס הוא תחום עזה האמור למעלה מקדש ברנע עד עזה: ועד גבול עקרון לפונה. העקרוני יושב על הים ומתפשט לכל הלפון יותר מן האזרים: לכנעני החשב. מארץ הכנעני שנחתי לאברהם הוא: חמשת סרני פלשתיים וגו'. הוא סיף גאר המיזר עד הים הגדול שנמערב: העזתי והאשדודי האשקלוני. ששה סרנים היו מונה ומתלה קראן חמשת אמר רני יוחנן אידונניקי שלהם ה' החשובים חמשה היו שהעוים אינו מונה מן הסרנים החשובים. ועוד יש לפרש חמשה סרני פלשתיים העזתי והאשדודי והאשקלוני והגתי והעקרוני הם חמשה ועוד נאשר לכבוש ארץ העוים שאינו מן הפלשתיים: (ד) מתימן כל ארץ הכנעני. פסוק ראשון מנה מזל הדרומי מן המזרח למערב וזה

ב א ו ר

גבולים וכן לועז חוף (בראשית מ"ט י"ג). (ג) מן השיחור אשר על פני מצרים, הוא הנהר הידוע בשם נילוס, ונקרא כן יען מימיו עכירים מרגבי עפר אשר ישטוף עמו מדי עברו על שדות מצרים, והמה ישחירו פניו, ואזר אשר על פני מצרים להנדילו מן שיחור לבנת (לקמן י"ט כ"ו), ועיין מה שנחננו סם. סרני פלשתיים, הוא מן שר נשי"ן שמאלית והעד הנאמן בשמואל א' ל', עיין סם ונו"ן ויו"ד נוספים ליחס להגדיל, והנספר יחיד סרני ע"מ אדאנוי, והקבוץ סרנים בנפילת יו"ד היחס כמנהג, וזוה נבדל מן סרני נחשת (מלכים א' ז'), כי שם הנו"ן שרשית והרד"ק והקו"ק קודרדאנן הניאו שניהם נשר סרן. (ז"ה: ס"ני פלשתיים, כמו גלילות פלשתיים האמור בקידם, והנספר סרן וטעמו גליל, שכלשין סורסי קורין ליד (תקסע) הקבוע בגלגל הסובב סר נא, כמו שהניא הסנס געועניום נספר מלין שלו, וכן כלשין התלמוד קורין לגלגל סרנא, כמו שפי' רש"י חולין י"ו א' ד"ה סרנא דפחרא, ועיין מה שהעירותי נרש"י סוטה י"א ע"ב ד"ה סימן גדול, ונרשם בגליון הש"ס שם היולא ממכנש דפוס. ומזה הענין סרני נחשת (מ"א ז' ל'), וכמו שקורין למחן גליל, כנה קורין לו סרן ואת"כ הושאל שם זה למושל הגליל). והעוים, בדמז"ל אמר חמשה סרני ומונה ששה, אר"י אידונניקי, (פי' החשובים היו חמשה, והעוים אינו מן השרים החשובים) וזה מסנים למה שאמרתי לעיל בענין סרני. ורש"י ורד"ק פי' כי העוים אינו מן המנין, אך אמר גם העוים נשאר, ויתכן כי העוים כלל שאחר הפרט, ושיעורו חמשת סרני פלשתיים וגו' ארץ העוים והמה אשר נזכרו בתורה (דברים ב' כ"ג) והעוים היושבים בחלרות עד עזה כפתורים היולאים מכפתור וגו', וכפתורים המה הפלשתיים כמו שאמר ירמיה (מ"ז ד') את פלשתיים שארית אי כפתור, וכן עמוס (ט' ז') ופלשתיים מכפתור (יעיין רמב"מ בראשית י' י"ד), וא"כ נקרא פה ארץ פלשתיים על שם העם אשר ישבו בה מלפנים, גם מלינו עוד עוא בין השקומות אשר מאס הניא מלך אשור אנשים לבנת בערי שומרון (מלכים ב' י"ז כ"ד), וזכרון כי הוא בעלמו עוה אשר החפאר סתורב לאמר: איה אלהי ספרוים הנה ועוה (שם י"ח ל"ד), ועוד היתה עיר שמה"ע עוים בנחלת מטה בנימין (לקמן י"ח ב"ג). (ד) מתימן, מדרום לנפין נשאר כל הארצות אשר היו לכנעני בחבל ההוא. ומערה, הוא מנכר חזק מאוד אשר הי' לנידונים בנקיקי הסלעים, (מדברי הסנס זעווזאן).

עַד-אַפְקָה עַד גְּבוּל הָאָמְרִי:
 (ה) וְהָאָרֶץ הַגְּבֻלִי וְכָל-הַלְּבָנוֹן
 מִזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ מִבְּעַל גַּד תַּחַת
 הַיַּר-חֶרְמוֹן עַד לְבוֹא הַמַּת:
 (ו) כָּל-יֹשְׁבֵי הַהָר מִן-הַלְּבָנוֹן
 עַד-מִשְׁרַפַּת מַיִם כָּל-צִידָנִים
 אֲנֹכִי אֹרִישׁם מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 רַק הַפְּלָה לְיִשְׂרָאֵל בְּנַחְלָה
 כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ: (ז) וְעָתָה חֲלַק
 אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת בְּנַחְלָה
 לְתַשְׁעַת הַשְּׁבֵטִים וְחָצִי הַשְּׁבֵט
 הַמְּנַשֶּׁה: (ח) עִמּוֹ הָרְאוּבֵנִי וְהַגָּדִי

צידונים ביו אפקה, ביו אן
 דיא גרענצע דעם אמרי.
 (ה) דאן דער לאנדשטריך גבל
 אונד דער גאנצע לבנון, גענען
 זאננענאוויפנאנג, פאן בעל גר
 אן, אים פוסע דעם בערנעם
 חרמון, ביו צור שטראססע
 נאך חמה. (ו) אללע געבירגס-
 בעוואהנער, פאם לבנון אן, ביו
 צידען הייסען קוועללען, אל-
 לעם וואס אן צידון גרענצע
 וויל איך פערטרייבען פאר
 דען קינדערן ישראל'ס; אינ-
 צווישען טהיילע עס אונטער
 ישראל צום בעזיטצע איין, וויא
 איך דיר בעפאהלען. (ז) דא-
 רום, וואהלאן! פערטהיילע
 דיעזעס לאנד צום אייגענטהום-
 מע, אן דיא ניין שטעממע,
 אונד דען האלבען שטאם
 מנשה. (ח) מיט דעססען צווייטער העלפטע האבען שאן ראובן אונד גד איהרען
 אן-

ר ש י

וזה מונה את רוחב אוחו המקלוע הנותר ליכנש כמה הוא מן הדרום לכסוף מתימן כל ארץ
 הננעני מתימן זו מעזה ללודונים עד אפק' עד האמורי: (ה) והארץ הנבלי וכל הלבנון מזרח
 השמש. ונמיכר מזרחי נאשר לכבוש במקלוע הכסוף כל הלבנון מבעל גד עד סוף המיכר ונרוחב
 מן המזרח למערב עד לכוא חמת זהו כל מלך הלפוני שלבא חמת במקלוע לפונית מערבית
 באלה מסעי: (ו) אנכי אורישם. אחרי מותך: הפלה לישראל בנחלה. ויכבוש לאחר זמן כל
 שבת ושבת מה שנפל בגורלו: (ח) עמו הראובני והגדי. עם חזי הראשון של מנשה והראובני
 והגדי

ב א ו ר

(ה) עד לביא חמה, אלל חמת מלינו לרוב לכוא חמת או מלכוא חמת, ולא כן בשאר מקומות,
 ולכן נראה לי כי חמת היתה נכנית על חוף הים, ולא הי' דרך לכוא אליה כ"א לענור הנמל
 (החפ"ע). והנמל הזה הי' נקרא לכוא חמת. — ולדעת הירמיוס, כי חמת היא העיר Epiphania
 על הנהר Orontes גם זה יולדק. — (ו) כל צידונים, רניס אמרו כי הכוונה על הערים
 שהיו בארץ כנען תחת משאלת לידון (קחזוהניען) כן דעת הרד"ק (שופטים י"ח) כי לידון לא לארץ
 כנען חמש, כנאמר (בראשית י' י"ט) ויהי גבול הכנעני מלידון וגו', ולדעתי הית' העיר נקראת
 לידון על שם לידון בכור כנען (שם ט"ו), ולא כמו שחשבו קלת על שם הדיגים אשר חנו שם, ונקרא
 לידון מענין ליד, ולזה נקרא כל איש עושה קנין ומסחר בשם כנעני כל"ע כידוע, כי מלכות
 הכורים (פהעניליער) היתה רוכלת העמים כנודע, ויושביה היו כנענים, וטרם נבנתה נור היתה
 לידון ראש השמלנה הזאת. אולם יפה אמר המבאר כאן כי אם גם לא נבנתה לידון מאת בני
 ישראל, אין מזה ראי', כי לא אשר ה' להורישם, ובמקום אשר אי"ה נדבר עוד מזה ודע שמלאנו
 עוד שתי עיירות מערי המבכר בנחלת נפתלי, שמן הכדים ולר (לקמן י"ט ל"ה), אולי נקראו
 בשם אמן (הוטטערטטערט) לידון ולור, כאשר אמרו. (ח) עמו הראובני, מלות וחכי שבת
 המנשה

אנטהייל גענאממען, וואס
איהנען משה יענזייטס דעם
ירדן'ס געגען אסטען איינ-
געגעבען, זא צוואר וויא עם
איהנען משה דער קנעכט דעם
עוויגען איינגעטהיילט האט.
(ט) פאן ערוער אן וועלכעם
אם אופער דעם פלוסעס ארנון
אונד דיא שטאדט וועלכע אויף
דער אינועל דעם פלוסעס
ליגט, אונד דיא גאנצע פלעכע
מידכא ביו דיבון. (י) אויך אל-
לע שטערטע דעם סיחון קע-
ניגס פאן אמרי דער צו השכון
רעגירטע, ביו צורגרענצע דער
קינדע- עמונים. (יא) פערנער
גלעד, אונד דאז געביטה גשור
אונד מעכה, דען גאנצען בערג
הרמון, גאנץ בשן ביו סלכה,
(יב) דאז גאנצע רייך עוגים צו
בשן, דער צו עשחרות אונד
אדרעי רעגירטע, יענער דער
פאם רעסטע דער ריעוען גע-
בליבען, וועלכע משה געשלאג-
גען אונד פערטריבען האטטע.
(יג) דען גשור אונד מעכה
אבער האטטען דיא קינדער
ישראל ניכט פערטריבן זאנדערן
גשור אונד מעכה וואהנטע
אונטער ישראל ביו אויף דיעוען

טאג

לקחו נחלתם אשר נתן להם
משה בעבר הירדן מזרחה כאשר
נתן להם משה עבד יהוה:
(ט) מערוער אשר על שפת נחל
ארנון והעיר אשר בתוך הנחל
וכל המישר מידבה עד דיבון:
(י) וכל ערי סיחון מלך האמרי
אשר מלך בחשבון עד גבול
בני עמון: (יא) והגלעד וגבול
הגשורי והמעכתי וכל הר הרמון
וכל הבשן עד סלכה: (יב) כל-
ממלכות עוג בבשן אשר מלך
בעשחרות ובאדרעי הוא נשאר
מיתר הרפאים ויכם משה
וירשם: (יג) ולא הזרישו בני
ישראל את הגשורי ואת-
המעכתי וישב גשור ומעכת
בקרב ישראל עד היום הזה:

דק

ר ש י

והגדי לקחו נחלתם: (ט) מערוער אשר על שפת וגומר. מונה וכולך כל ארץ עבר הירדן
ואת"כ מפרש גבול כל שנט ושנט וימן משה למטה פלונו ופלוגיו: (יב) מיתר הרפאים. שהרג
בדרלעומר והמלכים אשר אמו כמה שנאמר ויבו את רפאים בעשחרות קרנים (נראשית י"ד):
נהר

ב א ו ר

המנשה עולים לכאן ולכאן, ופירושו לתשע השבטים ומל' שנט המנשה, וחל' שנט המנשה עמו
וגו', ולכן כל מלת השבטים נאמנה. (ט) מערוער, שתי ערוער היו האחת על שפת ארנון, והיא
היתה לנחלה לבני ראובן, והשניה ערוער אשר על פניו רבה (לקמן כ"ה) והיא נפלה לשנט גד
והיא הנחלת בתורה (כמדבר ל"ו ל"ג). והעיר אשר כחוך הנחל, וכן מלינו וימנו בערוער
ימן העיר אשר בתוך הנחל (ש"ב כ"ד ה'), קלת חשבו כי ערוער עלמה הי' קלתה על שפת
הנזל

(יד) רַק לְשִׁבְטֵהֶלְוִי לֹאֲנָתָן נָחֲלָה
 אֲשֵׁי יְהוָה אֲרֵהִי יִשְׂרָאֵל הוּא
 נִחְלָתוֹ כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר־קוֹ: (טו) וַיִּתֵּן
 מִשֵּׁה לְמִטָּה בְּנֵי־רֵאוּבֵן
 לְמִשְׁפַּחֹתָם: (טז) וַיְהִי לָהֶם הַגְּבוּר
 מֵעֲרוֹזֵר אֲשֶׁר עַל־שַׁפַּת־נַחַל
 אֲרִנוֹן וְהָעִיר אֲשֶׁר בְּתוֹךְ־הַנַּחַל
 וְכָל־הַמִּישָׁר עַל־מִדְבָּא:
 (יז) חֶשְׁבֹן וְכַרְעֵרִיהָ אֲשֶׁר
 בְּמִישֹׁר דִּיבֹן וּבְמֹזֹת בַּעַל וּבֵית
 בַּעַל מְעֹז: (יח) וַיְהִצֵּה וּקְדָמָת
 וּמַפְעָת: (יט) וְקָרְיָתִים וְשִׁבְמָה
 וְצָרַת הַשָּׁחַר בְּהַר הַיַּעֲמֹק:
 (כ) וּבֵית פְּעוֹר וְאַשְׁדּוֹת הַפְּסָגָה
 וּבֵית הַיִּשְׁמֹזֹת: (כא) וְכָל עָרֵי
 הַמִּישָׁר וְכָל־מְמַלְכוֹת סִיחֹן
 וְזָוִיָּא אֲלֵלַע שְׁטַעֲרַטַע דְּעַם פְּלֶאֲצֵעַן לְאַנְדָּעִם, דָּאֵן מֶלֶךְ
 גְּאַנְצֵעַ רֵיִךְ סִיחֹן דְּעַם קַעֲנִיגָם
 פְּאָן

טאג. (יד) אכער דעם שטאממע
 לוי גאב מאן קיינען אנטהייל,
 דיא פייער אפפער דעם עויגען
 דעם גאטטעם ישראל'ס זינד
 זיין אנטהייל, וויא עס איהם
 פֿערהייסען ווארדע. (טו) אונד
 משה בעטהיילטע דיא קינדער
 דעם שטאממעם ראובן נאך
 איהרען פֿאמיליען. (טז) איהנען
 ווארד דעמנאך דאן געביעטה
 פֿאן ערוער וועלס אס אופער
 דעם פֿלוסעס ארנון אונד דיא
 שטאדט וועלכע אויף דער
 אינועל דעם פֿלוססעס ליגט,
 נעכסט דער גאנצען פֿלעכע
 ביא מידבא. (יז) חשבון זאממט
 אללען איהרען שטעדטען אויף
 פֿלאצעם לאנדע, דיבון, כמות
 בעל אונד בית בעל מעון.
 (יח) יהצה, קדמות אונד מפעת.
 (יט) קריתים, שכמה אונד צרת
 השחר אס בערגע דער עבנע.
 (כ) פֿערנער בית פעור אונד
 דיא וואססערפֿעללע דעם
 פסגה אונד בית הישימות;
 גאנצע רייך סיחון דעם קעניגס
 פֿאן

ר ש י

(יט) כהר העמק . בטורא דמישרא :

וקלי

ב א ו ר

הנחל, וק'תה על אי בחוק הנחל, (אולי הי' נקרא חלק העיר אשר שם הי' מושב המלך והשנים
 (דיח רעזי דעכין), בשם עיר (דיח טטרט) ביחוד. (יז) דיבון, לולא האמנה נמלת נמיסור הייתי
 חומר, כי המיסור הי' שמו מיסור דיבון, והערים נמיסור היו לראובן, אך דיבון עלמה נפלה
 לבני גד כנזכר בתורה (כמדבר ל"ב ל"ד) בחוק הערים אשר בנו בני גד, אולם לפי דעת בעל
 הטעמים כריבין אנו לומר, אס כי שתי דיבון היו, ולזה בא במסע בני ישראל (שם ל"ג מ"ה) ויחנו
 בדיבון גד להכדילה מן דיבון שהי' לראובן, אס כי אין מזה ראי' גמורה, כי אולי דיבון גד כמו
 בעל גד, (עיין מה שכתבנו לעיל מזה), או נאמר אס גם בני גד בנו את דיבון, ככל זאת לא
 להם הי' לנחלה לאיזה סנה. — עוד מלאנו עיר דיבון בחוק הערים אשר ישבו שם בני
 יהודה בשם מנבל אל ארנס (נחמי' י"א כ"ה). (יט) כהר העמק, כמ"י בטורא דמישרא.

(כא) נסיכי

פֶּאֶן אמרי דער צו חשבון רעגירטע, יענען דען משה שלוג זאממט דען פֶּירשטען מדין'ס, אַלם: אוי, רקם, צור, חור אונד רבע, דיא גראַסען סיחון'ס, גרונדבעזיט. צער דעם לאַנדעס. (כג) אויך בלעם זָאָהן בעור'ס, דען צוי. בערער ערשלוגען דיא קינדער ישראל'ס מיט דעם שוועררטע בייא יענען לייכען. (כג) דיא גרענצע דער קינדער ראובן'ס וואַר דער ירדן אונד דעססען אופֿער, דיעועס וואַר דיא בע. זיטצונג דער קינדער ראובן'ס נאָך איהרען פֶּאַמיליען, דיא בענאַנטען שטערטע נעבסט איהרען אַפֿענען פלעטצען. (כד) נון בעטהיילטע משה דען שטאַם גד, דיא קינ. דער גד'ס עבען נאָך איהר. דען פֶּאַמיליען. (כה) איהר

מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר מֶלֶךְ בְּחַשְׁבּוֹן
 אֲשֶׁר הִכָּה מֹשֶׁה אֹתוֹ וְאֶת־
 נְשֵׂיָאֵי מִדִּין אֶת־אֹיֵי וְאֶת־רֶקֶם
 וְאֶת־צֹר וְאֶת־חֹר וְאֶת־רֶבֶע
 נְסִיכֵי סִיחֹן יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: (כג) וְאֶת־
 בְּלַעַם בֶּן־בְּעֹזֵר הַקּוֹסֵם הַיְרֵגוֹ
 בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּחָרֵב אֶל־חֲלֵייהֶם:
 (כג) וַיְהִי גִבּוֹל בְּנֵי רְאוּבֵן הַיְרֵדָן
 וּגְבוּל זֹאת נְחֻלַּת בְּנֵי־רְאוּבֵן
 לְמִשְׁפַּחֹתֵם הָעֵרִים וְחֲצֵרֵיהֶן:
 (כד) וַיִּתֵּן מֹשֶׁה לְמִטָּה גֹד לְבְנֵי גֹד
 לְמִשְׁפַּחֹתֵם: (כה) וַיְהִי לָהֶם הַגְּבוּל
 יַעֲזָר וְכָל־עַרְי הַגְּלָעָד וְחֲצֵי אֶרֶץ

בני
 געביעטה וואַר: יעזר אונד אַללע שטערטע גלעד'ס, דיא העלפטע דעם לאַנדעס דער

ב א ו ר

(כא) נְסִיכֵי סִיחֹן, מן ואני נסכתי מלכי (תהלים ב' ו'), והם היו מלכים קטנים (חזקטערקעניגע), תחת ממלכת סיחון. יושבי הארץ, יראה לי, כי עם מדין ה' נחלק לשתי כתות, האחת היתה שכינת בערים נושבות, ואותם הכה משה, כמו שנאמר (במדבר ל"א י') ואח כל עריהם ואת כל טירותם שרפו באש, ונחלק ארבע לבני ראובן וגד וחמי שנט מנשה בחיך ארץ סיחון ועוב, והנת השני' היו אנשי' נוסעים (נחשטרען) והם אשר הליקו לישראל בימי גדעון, כי המה באו לארץ לשלול שלל ולכבוזו, ולהשחית את הארץ, אכן לא לרשת אותה, והי' להם מקנה רב כמנהג שיכני אהלים, כנראה (שופטים ו'), ולזה מכאנו יתרו נהן מדין שהי' משכנו סמוך להר סיני, ולכן נאמר פה יושבי הארץ. (כב) אל חלליהם, (א"ה: כמו על חלליהם ככתוב בתורת משה (במדבר ל"א ח') ועעמו אכל הנסיכים הנזכרים הרגו גם את בלעם). (כג) הירדן וגבול הערים אשר על שפתו (רש"י ורד"ק), ואולי הוא על שם עכס כי מכינו (לעיל ה') והארץ הגבול וכל הלכנון מזרח השמש, וכן במלכים א' (ה' ל"ב) נזכרו הגבולים בתוך בוני שלמה ובוני חירום, ודע עוד כי בלשון ערבי נקרא כל הסר בשם גבול, ובספר במדבר (ל"ד ו') כתב רש"י וגבול פירשו חז"ל אלונסים שנים (חינוען). וחצריהן, ערי הפדרות. (א"ה: וגבול, ת"י ותחומיה עם הכנזי כמו וגבולו, וכן ת"א והירדן וגבול (דברים ג' י"ז) וירדנא ותחומיה, ושם פי' הראב"ע וגבול שלו, ובפסיק הקודם שם תוך הנחל וגבול לריך להגיה בת"א תחומיה במקם תחומא כמו שפי' רש"י שם, ובסמוך פסוק כ"ז וכן הים הגדול וגבול (במדבר ל"ד ו') ותחומי' ולא תחומא, וכן כתוב בספרים מדויקים כמו שהניח המנס לולאט"י בספרו אובד גר רמז 315, והעד שאינקלוס חרגס ככ"ט הנפרד תחום ולא תחומא שהוא בדיעה. ולשון וגבול בתחנת או"ס פ' אינו

בְּנֵי עַמּוֹן עַד-עַרְוֵעַר אֲשֶׁר עַל-
פְּנֵי רְבֵּה: * (כו) וּמַחֲשָׁבוֹן עַד-רֶמֶת
הַמְצִפָּה וּבְטַנִּים וּמַחְנִים עַד-
גְּבוּל לְדָבָר: (כז) וּבְעַמֶּק בֵּית
הָרֶם וּבֵית נַמְרָה וּסְכוֹת וּצְפוֹן
יֵתֵר מִמְּלָכוֹת סִיחֹן מֶלֶךְ הַשְּׁבוֹן
הַיַּרְדֵּן וּגְבֹל עַד-קֶצֶה יַם-כְּנָרֶת
עַבְרַת הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה: (כח) וְאֵת
נַחֲלַת בְּנֵי-גַד לְמִשְׁפַּחַתָּם הָעַרְיִים
וְחִצְרֵיהֶם: (כט) וַיִּתֵּן מֹשֶׁה לְחִצֵּי
שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה וַיְהִי לְחִצֵּי מִטֵּה
בְּנֵי-מְנַשֶּׁה לְמִשְׁפַּחַתָּם: (ל) וַיְהִי
גְבוּלָם מִמַּחְנִים כָּל-הַבָּשָׂן כָּל-
מִמְּלָכוֹת עוֹג מֶלֶךְ-הַבָּשָׂן וְכָל-
חַזְתֵּי יֵאִיר אֲשֶׁר בְּבָשָׂן שְׁשִׁים עִיר:
(לא) וְחִצֵּי הַגִּלְעָד וְעִשְׁתָּרוֹת
וְאֲדָרְעֵי עָרֵי מִמְּלָכוֹת עוֹג בְּבָשָׂן

דער קינדער עמון'ס ביו
ערוער געגענאיבער פֿאַן רבה.
(כו) אַן חשבון ביזרמת מצפה
אינד בטנים, אונד פֿאַן מחנים
ביו אן דיא גרענצע פֿאַן רביר.
(כז) אים טהאלע אבער: בית
הרם, בית נמרה, סכות אונד
צפון אלס רעסט דעס רייכעס
סיחון. קעניג'ס פֿאַן חשבון, דער
ירדן אונד דעססען אופער, ביו
אן'ס ענדע דעס זעעס כנרת,
יענוייטס דעס ירדן געגען אַכ-
טען. (כח) דיעזעס וואָר דיא בע-
זיטונג דער קינדער גר'ס נאָך
איהרען פֿאַמיליען, דיא בע-
נאָנטען שטערטע געכסט
איהרען אַפֿענען פֿלעטצען.
(כט) זאָראָן בעטהי לטע משה
דען האַלבען שטאַם מנשה;
אויך בייא דעס האַלכן שטאַמי
מע דער קינדער מנשה וואָר
דיא איינטהיילונג נאָך פֿאַמי-
ליען. (ל) איהר געביעטהער
שטרעקטע זיך פֿאַן מחנים אי-
בער גאַנץ בשן, דאָו גאַנצע
רייך עוג'ס קעניג'ס צו בשן,
אונד אַללע דערפֿער יאיר'ס
אין דער געגענד בשן'ס, זע-
צוג שטערטע. (לא) דאָן האַלב גלעד, עשתרות אונד אדרעי דיא רעזידענצשטערטע עוג'ס פֿאַן
בשן

חצי הספר לבני

ר ש י

(כה) ומלי ארץ בני עמון. חלי מה שנבאו מארץ בני עמון ומסיון: (כו) הירדן וגבול.
ירדן ותחומיה הערים שעל שפתו: (כח) הערים ומלריהם. הערים המוקפות חומה:
ומלריהם. ערי הפזוי בלא חומה:

אשר

ב א ו ר

נהוג כ"א בימים ונהרות, וענינו עם ענר שפתו וכמו שחרגמתי. (כו) לדבר, אין זה דבר הנוצר
לעיל אשר נקרא קרית ספר (לקמן ט"ו), כי העיר הנוצרת באן הית' בעבר הירדן מזרחה,
והזבס לעוויזקתן בספרו השמיט העיר הזאת, ולא זכר אך דכיר ועבר הירדן וערבה. (ל) חוח
יאיר, בת"י בסרני יאיר, (ועיין במדבר ל"ב מ"א בנאור סס). (לא) ערי ממלכות, (א"ה: שני
הערים האלה נקראו בשמות ערי ממלכות כי פגס הי' יושב המלך בעשתרות, ופיגס גלדרעי).

לחצי 6*

הרגום אשכנזי

כשן ווארדען דען זעהנען
מכיר'ס זאָהנעס מנשה, נעהמי.
ליך דער העלפֿטע דער נאָכ.
קאָממען מכיר'ס נאָך איהרען
פֿאַמיליען צו טהייל. (לג) דיע.
זעס איזט אַלזאָ וואָס משה
זעלבסט פֿערערבט האַטטע,
אין דען עכנען מואב'ס יעני.
זייטס דעס ירדן'ס, יריחוגע-
גענאיבער, געגען אָסטען.
(לג) דעס שטאַממע לוי אַבער
בעשטימטע משה קיין בעזיטצ-
טהום, דער עוויגע דער גאָטט
ישראל'ס איזט איהר בעזיטצ-
טהוב, נאָך דער וויזע וויא ער
איהנען פֿערהייסען.

יד (ה) פֿאַלגענדעס אַבער
נאָהמען דיא קינדער ישראל
אים לאַנדע כנען אין בעזיטץ,
וויא עס איהנען אלעזר דער
בריעסטער, יהושע זאָהן נו'ס
אינד דיא פֿאַמיליענהייפטער
דער שטעממע דער קינדער
ישראל'ס פֿערטהיילטען; (כ) מיט
טעלסטלאָז וואָר איהרע פֿער-
טהיילונג, זאָ וויא דער עוויגע
דורך משה, פֿירדיא ניין שטעמ-
מע אונד דען האַלבען שטאַם
פֿעראַרדנעט האַט. (ג) דען

יהושע יג יד

לבני מכיר בן מנשה לחצי בני-
מכיר למשפחותם: (לג) אלה
אשר נחל משה בערבבות מואב
מעבר לירדן יריחו מזרחיה:
(לג) ולשבט הכני לאנתן משה
נחלה יהוה אלהי ישראל הוא
נחלתם כאשר דבר להם:

יד (ה) ואלה אשר נחלו בני-
ישראל בארץ כנען אשר
נחלו אותם אלעזר הכהן ויהושע
בן-נון וראשי אבות המטות
לבני ישראל: (ג) בגורל נחלתם
כאשר צוה יהוה ביד משה
לתשעת המטות וחצי המטה:
(א) כינתן משה נחלת שני
המטות וחצי המטה מעבר לירדן
וללויים לאנתן נחלה בתוכם:
(ד) כיהיו בני יוסף שני מטות

מנשה

דיא בעזיצונג יענער צווייא שטעממע אונד דעס האַלבען שטאַממעס, האַטטע משה
יענוייטס דעס ירדן'ס זעלבסט פֿערטהיילט, יעדאָך דען לויים בעשטימטע ער קיינען
בעזיטץ אונטער איהנען. (ד) דען דיא זאָהנע יוסף'ס מאַכטען צווייא שטעממע

אויס

ר ש י

יד (א) אשר נחלו אותם. אשר הנחילי אותם: (ד) בני היו בני יוסף שני מטות. תחת שבת לוי:
גאשר

ב א ו ר

לחצי בני מכיר, כי חצי האזר וחס בני גלעד, לקחו נחלתם בארץ כנען (דק). (לג) הכתיב הזה
נכר נאמר בפרכה זאת פסוק י"ד ואך דרך כוהב הספר הזה להנפיל פסוקים (עיין לעיל י"ג פ"ו).

למקניהם

מְנַשָּׁה וְאֶפְרַיִם וְלֹא־נָתַנוּ חֶלֶק
 לְלוֹיִם בְּאֶרֶץ כִּי אִם־עָרִים לְשֶׁבֶת
 וּמְגַרְשֵׁיהֶם לְמִקְנֵיהֶם וּלְקִנְיָנָם:
 (ה) כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה
 בֶּן עֶשְׂרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲלֶקוּ אֶת־
 הָאָרֶץ: (ו) וַיֵּגְשׁוּ בְנֵי־יְהוּדָה אֶל־
 יְהוֹשֻׁעַ בְּגִלְגָּל וַיֹּאמֶר אֵלָיו כָּלֵב
 בֶּן־יִפְתָּה הִקְנִינִי אִתָּה יָדַעְתָּ אֶת־
 הַדָּבָר אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־
 מֹשֶׁה וְאִישׁ הָאֱלֹהִים עַל אֲדוֹתַי
 וְעַל־אֲדוֹתֶיךָ בְּקֹדֶשׁ בְּרִנָּע: (ז) בֶּן־
 אַרְבָּעִים שָׁנָה אָנֹכִי בְּשִׁלַּח מֹשֶׁה
 עֲבַד־יְהוָה אֶתִּי מִקֹּדֶשׁ בְּרִנָּע
 לְרַגְלֵךָ אֶת־הָאָרֶץ וְאֲשַׁב אֶתֹּךָ דָּבָר
 כַּאֲשֶׁר עָם־לִבִּי: (ח) וְאָחִי אֲשֶׁר

אויס, נעהמליך מנשה אינד
 אפרים, דארום ווארד דען
 לויס קיין אנטהייל אן דעם
 לאנדע בעשטימט, כללם
 אייניגע וואהנשטעדטע נעכסט
 איהרען פרייען פלעטצען פֿיר
 איהרע העערדען אינד האם
 בע. (ה) וויא דער עוויגע
 דעם משה בעפֿאהלען האטם
 טע, זא טהאטען דיא קינ־
 דער ישראל, אונד טהייל־
 טען דעמנאך דאז לאנד אינ־
 טער זיך. (ו) דיא זעהנע
 יהודה'ס טראטען הין פֿאר
 יהושע צו גלגל, אונד כלב
 זאהןיפינה'ס דער קנוי שפראך
 צו איהם: דוא קעננסט דיא
 פֿעהרטיסונג, דיא דער עוויגע
 געגען משה דען געטטליכען
 סאן, זאן וואוואהל טיך אלס דיך
 בעטרעפֿענדר, צו קדש ברנע
 אויסגעשפראכען האטם. (ז) פֿיר־
 ציג יאהרע וואר איך אלט,
 אלס משה דער קנעכט דעם
 עוויגען, טיך אויסזאנדטע פֿאן
 עלו

קדש ברנע, דאז לאנד אויסצוקונדשאפטען, איך בראכטע איהם איינע אויסקונפֿט
 מיט, זנאך מיינער איבערצייגונג. (ח) מיינע כרידער אבער דיא מיט

מיר
 ר ש י
 (ו) כאשר עם לבני. ולא כאשר עם פי שהמרגלים היו בעלה אחת וירא כלב לומר להם שלא
 יאמר כמותם וכשבא הנמישם והו' שנאמר אם עקב היתה רוח אחת עמי (במדבר י"ד) שהיה אומ' להם
 אחד

ב א ו ר

יך (ד) למקניהם ולקנינם, כתב הרד"ק: נחרגומו לבעיריהון ולגיתיהון, ר"ל בהמות גדולות
 ובהמות דקות, ע"כ. ולפ"ו חבוא גם פה הנ"ן להקטין כמו במלת איוון, (עיין מפלגי
 השמות לרע"ו סיקר ר' מייזק מטהוער זייטע 10), אולם סונקלוס תרגם מקניהם וקנינם וכל
 בהמזם (בראשית ל"ד כ"ג) גיתיהון וקניהון וכל בעירן, הכי שתרגם מקנה בשם גיתיהון. ובשרשים
 אצר הרד"ק: ונאמרו מקנה וקנין, האחד על הבהמות, והאחד על שאר נכסים, וזה נכון לדעתי.
 (ו) ויגשו בני יהודה, זה הי' קודם כינוש הארץ, והוא הספור העלמו אשר נבר נא לעיל (י'
 ל"ו ל"ז וי"א כ"ח) ובספר שוכטים (ח' י'), ונאו בני יהודה עם כלב לפני יהושע, כי הם היו
 בעזרת כלב ללכוד את חברון, כמו שנאר בשופטים. (ז) כאשר עם לבבי, לח למען החוף
 למשה דברתי טוב, אך כאשר עם לבני דברתי, וכן תרגם הרב המתרגם, ולמפרשים דעת אחת
 בזה

מיר אויסגעצאגען, ענטמו. טהיגטען דאז הערץ רעם פאל-קעם, וועהרענד איך פאלל-קאממען דעם וויללען דעם עווי-גען מיינעם גאטטעם ערגעכען בליעב. (ט) אן יענעם טאגע שוואור משה אונד שפראך: וואהרהאפטיג! דאז לאנד דאז דיין פוס בעטרעטען האט, זאלל דיין אונד דייער קינדער עוויגעס אייגענטהום זיין, דען דוא בליעכסט פאללקאממען דעם וויללען דעם עוויגן מיינעם גאטטעם ערגעכען. (י) אונד נון זעהע! דער עוויגע האט מיך ערהאלטען, וויא ער פער-הייסען: עס זינד שאן פינף אונד פירציג יאהרע זייטדעם דער עוויגע דיעזע פעהרהייסונג געגען משה אויסגעשפראכען, וועהרענד ישראל אין דער וויסטע הערום וואנדערן מיסטע, דען עכען הייטע בין איך פינף אונד אכטציג יאהרע אלט געווארדען, (יא) דענאך בין איך הייטע עכען

עלו עמי המסיו את לב העם ואנכי מלאתי אחרי יהוה אלהי: (ט) וישבע משה ביום ההוא לאמר אם לא הארץ אשר דרכה רגלך ביה לך תהיה לנחלה ולבניך עד-עולם כי מלאתי אחרי יהוה אלהי: (י) ועתה הנה החיה יהוה אותי כאשר דבר זה ארבעים וחמש שנה מאז דבר יהוה את הדבר הזה אל משה אשר הלך ישראל במדבר ועתה הנה ואנכי היום בן חמש ושמוננים שנה: (יא) עודני

היום

וועהרענד ישראל אין דער וויסטע הערום וואנדערן מיסטע, דען עכען הייטע בין איך פינף אונד אכטציג יאהרע אלט געווארדען, (יא) דענאך בין איך הייטע עכען

ר ש י

אחד נפה ואחד בלני: (י) זה ארבעים וחמש שנה. למדנו ששמו בנינוש הארץ שבע שנים שהרי בשנה השנית שלח משה המרגלים ושארם שלשים ובמונה שהלכו במדבר ושבע ששלו הרב ארבעים וחמש

ב א ו ר

בזה • (ח) המסיו, לדעת ר' יהודה הוא הפעיל מנל"ה, וראוי המסיו כמו הגלוי או המסיו על דרך מסיו (אס גם זה מהקל) ונא על משפט לשון ארמית, ולר' משה קמחי דעת אחרת, (עיין רד"ק). והרב ר' אלי' נחור בהנהגותיו למכלול שרש משה אמר: וברוב הספרים כל אלו הווי"ן שרוקים בטעות, ע"ש. (ט) וישבע משה, אין ספק כי בן הי, אס גם לא נזכר מזה בתורה • דרכה רגלך, חנרון, כמ"ש ויבוא עד חנרון (במדבר י"ג כ"ב). (י) בן חמש ושמננים שנה, חנמיו ז"ל והמפרשים נקצו חשבוניות רבות למלחות המסרון בענין הזה, כי משה הי' בן שמונים שנה בעמדו לפני פרעה בפעם הראשון (שמות ז' י'), ובשנה השנית ללאת בני ישראל ממכרים בשלחו המרגלים, ובן מאה ועשרים הי' משה במותו (דברים ל"א ב' ול"ד ז'), וא"כ לא עמדו ישראל במדבר אחר שילוח המרגלים כ"א ל"ט שנים, וכן דעת הרלב"ג, ולדעת חז"ל כי משך זמן המכות ממכרים הי' כמו שנה, נשארו אך ל"ח שנים, ולפי הנחה הזאת הוכיחו מויו אמר בלכ בן שמונים וחמש שנה (אשר לדעתם נאמר זה אחר כינוש הארץ) כי שבע שנים נבשו, א"כ יהיו ארבעים שנה של דור המדבר, ארבעים חסר אחת או שמים. ולו הושה לי לחלק על הקדמונים הייתי אומר, כי ארבעים שנה במדבר היו שלמות, כי דבר הי' יקום לעולם, עליו אין להוסיף, וממנו אין לגרוע, והכתוב אומר במספר הימים אשר חרתם את הארץ ארבעים יום, יוס לשנה יוס לשנה תשאו את עונותיכם ארבעים שנה (במדבר י"ח ל"ד), ואיך יהי' זה על דרך בלתי מדויק?

וגם

הַיּוֹם הַזֶּה חָזַק בְּאִשְׁרֵי בְּיָוִם שְׁלַח אֹתִי
 מִשָּׁה כָּלְחִי אֲזוּ וּכְלַחִי עֲתָה
 לְמַלְחָמָה וּלְצֵאת וּלְבוֹא:
 (יג) וְעַתָּה תִּגְהַלֵּ לִי אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
 אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה בְּיָוִם הַהוּא כִּי־
 אָתָּה שָׁמַעְתָּ בְּיָוִם הַהוּא כִּי־
 עָנְקִים שָׁם וְעָרִים גְּדוֹלוֹת בְּצִרּוֹת
 אֵלַי יְהוָה אֹתִי וְהוֹרֵשְׁתִּים
 כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: (יד) וַיְבָרְכֵהוּ
 יְהוֹשֻׁעַ וַיִּתֵּן אֶת־חֲבֵרוֹן לְכָל־בֶּן־
 בֶּן־יִפְנֶה לְנַחֲלָה: (טו) עַל־כֵּן
 הִיתְּהוּ חֲבֵרוֹן לְכָל־בֶּן־יִפְנֶה
 הַקְּנִזִּי לְנַחֲלָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה יַעַן
 אֲשֶׁר מָלָא אֶתְרֵי יְהוָה אֱלֹהֵי
 יִשְׂרָאֵל: (טז) וְשֵׁם חֲבֵרוֹן לְפָנִים
 קָרִית אַרְבַּע הָאָדָם הַגְּדוֹל

עבען זאָ ריסטיג, וויא אָן יענעם
 טאָגע דאָ מיך משה אויסזאָגט.
 טע: וויא מיינע קראַפֿט דאָ
 מאַהלס וואָר, זאָ איזט מיינע
 קראַפֿט הייטע, זאָוואָהל צום
 קאָמפֿע אַלס אויך אַנצופֿיה.
 רען אונד איינצולייטען. (יג) נון
 וואָהלאַן! גיב מיר דיעזעס גע.
 בירגע. פֿאַדערעדער עוויגע דאָ.
 מאלס געשפראַכען האָט, וויא
 דואַ עס אָן יענע טאָגע זעלבסט
 געהערט; דען עס זינד דיא
 ענקים דאָוועלבסט, אונד שטער.
 טע גראַס אונד פֿעסט, פֿיעל.
 לייכט שטעהעט מיר דער עוויג.
 גע בייא, דאָס אויך זיא פֿער.
 טרייבע, וויא דער עוויגע גע.
 שפראַכען. (יד) יהושע ווינשטע
 איהם גליק, אונד גאָב דעם
 כלב זאָהן יפֿנה'ס חברון צום
 איינענטהומע. (טו) דאָהער
 בליעב חברון דעם כלב זאָהן
 יפֿנה'ס דעם קנזיטען צור בע.
 זיטצונג איין דענקמאָהל דיועס
 טאָגעס, ווייל ער פֿאַלקאָמט.
 מען דעם עוויגען, דעם גאָט.
 טע ישראל'ס ערגעכען וואָר. (טז) דער נאָמע חברון'ס וואָר פֿאַר צייטען קרית ארבע
 (ארבע'ס שטאָדט) נאָך יענעם מענשען דער דער גרעסטע אונטער דען ענקים
 וואָר

בענקים

ר ש י

ומש: (טז) האדם הגדול בענקים הוא. אביהם של אחימן אשי ומלמי ארכע היה שמו. ד"א על

ב א ו ר

וגם שמנים של משה יראה לי מספר מזומנס, הלא הכתוב דק באהרן ואמר בן שלש ואמנים שנה
 אך מה שנאמר במיתת משה בן מאה ועשרים שנה, אולי אחז הכתוב מספר מסוים נדרבו. —
 ובוה יסורו כל הספקות הנופלים בזה הענין, וגם מעשה דכלב הנזכר פה, היה קודם שנכנס כל
 הארץ לפניהם, כאשר בארנו לעיל, וא"כ אין אמתנו יודע עד כמה ארצו ימי הכנוס, כי הכתוב
 סתמו באמרו (לעיל י"א י"ח) ימים רבים עשה וגו', גם על שבע שחלקו בכר אמר הרלב"ג ולא
 ידעתי לזה סמך שלם, ע"כ, ויפה דבר, כי הראוי שהביא הרד"ק מן יחזקאל (מ' א') היא מלושה
 עד מאוד, ואין להאריך. (יא) ככחי אז וככחי עתה, כמו כמון כפרעה ודומיהם. למלחמה,
 (א"ס: או למלחמה להיות כאחד אנשי הלוחמים איש בנגד איש, או לכאח ולכוא להיות שר הכנף
 המנין במערכת מלחמה ביום קרב). (יב) אחי, כמו אחי בדגש, ורכיב כן ובפרט בספר ירמיה.
 (יג) ויחן אח חברון לכלב, סי' שדה העיר ומלחה, כי העיר עממה היתה ללויים, כנזכר (לקמן
 ב"א

וואר . אונד דאז לאנד ערי
האלטע זיך פאם קריעגע .

טו (א) דאז לאזא פיר דען
שטאם דער זעהנע
יהודה'ס נאך איהרען פאמי-
ליען וואר : אן דער גרענצע
ארום'ס , דיא וויסטע צין , זיר-
ליך , אן דער אייסערסטען זיי-
טע פאן תימן . (ב) עס בעגאן
דעמנאך איהרע זירל בע גרענ-
צע אים אייסערסטען ענדע דעם
זאלצמעערעס , געהמליך פאן
דער מערעסצונגע אן , דיא
זיך נאך זירען לענקט , (ג) אונד

בענקים הוא והארץ שקטה
ממלחמה :

טו (א) ויהי הגדול למטה בני
יהודה למשפתם אר-

גבול אדום מדבר צון נגבה
מקצה תימן : (ב) ויהי להם גבול

נגב מקצה ים המלח מן הלשון
הפנה נגבה : (ג) ויצא אל מנגב

למעלה עקרבנים ועבר צנה ועלה

מנגב
צאג זיך זירליך פארט אבערהאלב עקרבנים , איבער צין , אונד שטיג נאך זירען ביז קדש
ברנע

ר ש י

על שם האב וג' הבנים שכן קוראין אותם ילידי הענק : והארץ שקטה ממלחמה . מוסב לענין
הראשון לאחר שבע שכבשו סניבותיהם וכבשו האמוריים ולא נאספו עוד למלחמה עליהם לנך
התחילו לעסוק לחילוק הארץ . ומדרש אגדה האדם הגדול בענקים הוא אברהם אבינו הוא
שגרם להם שהארץ שקטה ממלחמה ארבעים שנה שנתעכבו במדבר בשנר שכבדו את הזקן
נקרית ארבע שאמרו לו נשיא אלהים אתה בחובנו (בראשית כ"ג) :

טו (א) אל גבול אדום . סמוך למיזר אדום : נגבה . במחוס מזר דרומי של ארץ ישראל : מקצה
תימן . בסוף כל המזר : (ב) ויהי להם גבול . מזר דרומי של יהודה : מקצה ים המלח . הוא
מקובע דרומית מזרחית של א"י באלה מסעי : מן הלשון . של ים : (ג) ויבא אל מנגב למעלה
עקרבנים . סינונו אומר וילא ונסב ותאר אלף במקום שחוט של גבול בולט אל החוף או כונס
לכד פנים איוו הולך מכיון ובאן הוא בולט אל החוף ובא מנגב למעלה עקרבנים גדרום של
מעלה עקרבנים נמלא שמעלה עקרבנים לפנים מן החוט ועבר ובא לו אל המערב : לנה . ללין
ובל חיבה שרבינה למ"ד בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה : ועלה . כל מה שהוא עולה מן
המזרח לכד ירושלים הוא עולם ומירושלים והלאה הוא יורד כאן למדנו שירושלים גבוה מכל
ארץ ישראל וירושלים אינה נזכרת במילר זה שנמילר כסוגית של יהודה היתה כמו שאמר בנין :
ועלה

ב א ו ר

כ"א י"ג (רד"ק) . (טו) והארץ שקטה ממלחמה , באותו הלשון עלמו סיים הסופר פרשה
י"א אשר שם נאמר בריחות הענקים , וגם זה לעד כי שתי הפרשות מעשה אחד יספרו .

טו (א) מקצה תימן , כל המפרשים פירשו מקצה תימן כמו מקצה נגב , כלומר לא כל דרום
הים הגבול , אך מקצה דרומית , ואינו מוכרח , כי מלינו עיר שאה תימן בארץ אדום (יחזקאל
כ"ה י"ג) , וכן נזכר ארץ התימן (בראשית ל"ו ל"ד) . (ב) גבול נגב , עתה יבאר את כל הגבול
נגב כמרט . מן הלשון , הוא לשון ים (ועערלונגע) , וי"ת מן כיפא , והוא סלע , וכן מרגם כל
לשון ים הנא בספר הזה כי ימא , אולם והמרים ה' את לשון ים מלרים (ישעי' י"א ע"ו) מרגם
לישן ימא , ואולי יוכתן ראש או ידע כי אין לים המלח (אשר עליו מוסב כל לשון הים האמור
ביחוד) שום לשון , וכאשר באמת עוד עתה לא נמלא לו עד היום הזה , ולכן פירש שהוא סלע .
ואמר

מִנְגִּב לְקֹדֶשׁ בְּרִנֵּעַ וְעֵבֶר הַחֲצֹרֹן
 וְעֵלְיָה אֲדָרָה וְנֶסֶב הַקְּרָקָעָה:
 (ו) וְעֵבֶר עֲצֵמוֹנָה וַיֵּצֵא נְחֹל
 מִצְרַיִם וְהָיָה תְּצַאֲוֹת הַגְּבוּל יִמָּה
 זֶה יִהְיֶה לָכֶם גְּבוּל נֶגְבִּי: (ו) וְגְבוּל
 קְדֻמָּה יִם הַמֶּלֶח עַד-קִצְיָה תִירָדֹן
 וְגְבוּל לְפָאֵת צְפוֹנָה מִלְשׁוֹן הַיָּם
 מִקִּצְיָה הִירָדֹן: (ו) וְעֵלְיָה הַגְּבוּל
 בֵּית הַגְּרָה וְעֵבֶר מִצְפּוֹן לְבֵית
 הָעֶרְבָה וְעֵלְיָה הַגְּבוּל אֲבֵן בְּהֵן
 בֶּן-רְאוּבֵן: (ז) וְעֵלְיָה הַגְּבוּל אֲדָרָה
 מֵעֵמֶק עֵכוֹר וְצְפוֹנָה פְּנֵה אֶל-

תרגום אשכנזי מה
 ברנע, חצרון פֶּאֶרְבִּיָּא, נאך
 אדר הינויף, אונד ווענדערטע
 זיך נאך קרקע; (ד) זאָראַן צאָג
 זיא זיך עצמון פֶּאֶרְבִּיָּא אונד
 גינג הינוים ביו אן דען באך
 מצרים'ס, זאָ דאָס דער שלום
 דער גרענצע אַם מעערע וואַר.
 «דיעזעס וייא איך דיא מט»
 טעגליכע גרענצע». (ה) דיא
 עסטליכע גרענצע וואַר דאָן
 זאלצמער בן אן דען אויס-
 פֶּלוֹס דעם ירדן'ס; דיא גרענ-
 צע דער נערדליכען זיטע פֶּינג
 פֶּאָן דער מעערעס צונגע אן,
 פֶּאָם אויספֶּלוֹס דעם ירדן'ס,
 (ו) אונד דיא גרענצע שטענ
 אַ אויַווערטס געגען בית הגלה,
 אונד צאָג זיך נאָרדווערטס
 אויף בית ערבה, דאָן ערהאָב
 זיא זיך געגען אבן בהן (ז) גע-
 נאַנט) נאך דעם זאָהנע
 ראובן'ס. (ז) דיא גרענצע ערשטרעקטע זיך פֶּערנער געגן רביר פֶּאָן עמק עכוֹר אויס זיך נאָרד-
 ווערטס

הגלגל

והיו קרי

ר ש י

ועלה מנגב לקדש ברנע. החוט הולך לדומה של קדש ברנע נמצא קדש לפניו מן החוט:
 ועבר חצרון. ללד המערב הוא מונה והולך עד והיו תולדותיו הימה: (ד) תולדות. סופו
 של מיצר אל הים הגדול שהוא מיצר מערבי לכל ארץ ישראל נמצא גבול יהודה מחזיק כל
 ארבה של ארץ ישראל מן המזרח למערב ועומד בדומה של ארץ ישראל. (ה) וגבול קדמה.
 חוט המתוח למיצר מזרחי של יהודה: ים המלח. שהוא מקצוע דרומית מזרחית לארץ באלה
 מסעי: עד קפה הירדן. רחבו של גבול יהודה אינו אלא כנגד ים המלח עד מקום שהירדן
 נופל בים המלח שהירדן חף הוא במיצר מזרח של ארץ כנען כמו שנאמר באלה מסעי (נמדבר
 ל"ד) במיצר מזרחי וירד הגבול הירדנה והיו תולדותיו ים המלח שהוא במקצוע וגבול לפאת
 לפונה חוט מיצר המתוח למיצר לפון מן המזרח למערב מלשון ים המלח ממקום שהירדן נופל
 בו שאמרנו שם בלה רוצה גבול המיצר המזרחי ועלה ללד המערב בית הגלה ועבר החוט
 מלפון לבית הערבה בדומה של א"י בית הערבה נמצא בית הערבה בחוף גבול יהודה לפניו
 מן החוט: (ו) ועלה הגבול וגו' אבן בהן. כל מה שהולך עד ירושלים הוא עולה: (ז) ועלה
 הגבול דבירה מעמק עכוֹר. שהיה עמק עכוֹר בין אבן בהן לדביר: ולפונה פונה אל הגלגל.
 וכש יגיע

ב א ו ר

ואמר הרד"ק בשרשים סלע כדמות לשון. (ד) זה יהיה לכם, כבר הרגיש הרד"ק שהיה לו לומר
 להם, כי הפרשה היא אך ספור דברים, ולדעמי נהן יהושע לכל ראשי שנט ושנט מגלות, בהן
 היו נרשאים גבולי וערי גלחמי, ושם דבר נבוכד, ומן המגלות האלה העתיק המאסף ספור יהושע
 את כל הדברים האלה, וז"ל אין מן החימה את העתיק פעם אחת הדברים ככתבם ובלשונם.
 (ו) אבן בהן בן ראובן, יחבן כי נמקום הזה הוקם לסנה מה אבן, לזכר איש בהן בן ראובן שמו.
 (ז) עין

הַגְּבֹלָה לְאִשְׁרֵי-נֹכַח לְמַעַלְהָ
 אֲדָמִים אֲשֶׁר מִנְּגֵב לַנַּחַל וְעַבְרֵי
 הַגְּבֹל אֶרֶץ-מִי עֵין-שֶׁמֶשׁ וְהָיוּ
 חֲצֵאתָיו אֶל-עֵין רֹגֵל: (ח) וְעַתָּה
 הַגְּבֹל גַּי בֶּן-הַנֶּחֱם אֶל-כְּרֶתֶף
 הַיְבוּסִי מִנְּגֵב הַיָּא יְרוּשָׁלַם וְעַלְהָ
 הַגְּבֹל אֶרֶץ-רֹאשׁ הַהָר אֲשֶׁר עַל-
 פְּנֵי גַי-הַנֶּחֱם יָמָה אֲשֶׁר בְּקֶצֶר
 עַמְק־רַפָּאִים צְפוֹנָה: (ט) וְחָאֵר
 הַגְּבֹל מִרֹאשׁ הַהָר אֶל-מַעֵין מִי
 גְּפָתוֹחַ וַיֵּצֵא אֶל-עָרֵי הַר-עַפְרוֹן

ווערטס געגען גלגל לענקענד,
 גענענאיבער דעם האַכווענע
 אדומים זירליך פֿאַם טהאַלע,
 זאָראַן צאָג זיך דיא גרענצע ביו
 אַן דאַווּיאַססער עין שמש, אונד
 ערר יכטע איהר ציעל בייא עין
 רגל. (ח) פֿערנער צאָג זיך
 דיא גרענצע צום טהאַלע בן
 הניס הין, אויף דער מיטטעג-
 ליכען זייטע פֿאַן יבוס, דאַן
 איזט ירושלים, זיך ערשטרע-
 קענד ביו צום גיפֿעל דעם
 בערגעס פֿאַר דעם טהאַלע
 הנום וועסטליך, אַם אייסער-
 סטען ענדע דעם טהאַלעס
 רפאים גערדליך. (ט) היר
 וואַנד זיך דיא גרענצע פֿאַם ניי-
 פֿעל דעם בערגעס צור קוועל-

לע דעם וואַססערס גפּתוּחַ אונד דראַנג ביו צו דען שטעדטען דעם געכירגעס עפרון.
 זיך

ר ש י

וכשמגיע בגבול הגלגל מרחיב הגבול ויולא חוט המיזר ללד הכפון אל הגלגל אשר הוא נוכח מעלה
 אדומים אשר המעלה בדרום הנחל נמלא הנחל חזן מן החוט שלא בגבול יהודה: מנגב לנחל.
 עמק ומדרון היה בלא מים: אל עין רוגל. מעיין הבוכסים תרגם יונתן עין קלדא וקורא
 את הכובס רוגל על שם שזעט את בגדי הלמר כרגליו פולין בלע"ז: (ח) ועלה גי בין הנוס.
 עודנו עולה מעט עד עין עיטס ומשם והלאה הוא יורד וזהו שאמרו רבותינו ז"ל בשמיטת קדשים
 סבו' למננייה בעין עיטס שהוא גבוהה מירושלים מעט: אל כתר היבוסי מנגב. נמלאת ירושלים
 חזן מן החוט ואינו בגבול יהודה אלא בגבול בנימן שהוא בלפניו של יהודה: (ט) וחאר. לשון
 וכסב בעוגל כמו ובמחוגה יתארהו (ישעי' מ"ד י"ג) וי"ת את כלם ויסמר: וילא אל ערי הר
 עפרון

ב א ר

(ז) עין רגל, הוא סמוך לירושלים (שמואל א' י"ז כ"ז, ומלכים א' א' ט'). וי"ת לעין קלדא, והוא
 מעין כובס, ונקרא הכובס רגל, לפי שמשפּשֿף ברגליו בעת שאכנס, (רש"י ורד"ק). ויש אומר כי
 רוגל הוא מענין לרגל את הארץ (קוגר טפטרקוועלע), וקלת סמך לזה במקום הנזכר בשמואל
 ע"ש, ואין להאריך בשמות אשר אין לבוא אל תבונתם (א"ה: רוגל, לועז רש"י פולון וזה foulon
 ווּטְקֶער). (ח) גי בין הנוס, הני הזה נקרא בן הנוס, בני הנוס גם הנוס סתם, ושם ה' התפת
 מקום במה לשליל מולך להעביר את בניהם באז (ירמ' ז' ל"א), ולדעת המפרשים נקרא בעבור זה מקום
 משפט הרשעים גיהנם. עמק רפאים, י"ת מישר גבריאל, פירוש ענקים, כמו ארץ רפאים, וידוע כי
 גם המתים יורדי בור יקראו רפאים, רפאים יקומו (תהלים פ"ח י"א) ובדומה, ויראה לי הטעם כי
 הרפאים היו מזרע הנפילים (ג'יג'ינטען) ואולי הוא משמות המתהפכים, והענין פראים מן פרא
 אדם, והמה הושלבו משמים לארץ תחתיות (טפטרקוועלע) בעת הלחמם עם אל עליון, כנודע
 לכל קורא בספר הנלי הקדמונים (ויטהקווקיגע) ולזה נקראו כל שובני בור בשם רפאים. —
 (ט) וחאר, י"ת וישאר שהוא ענין סבוב, כמו ובמחוגה יתארהו (ישעי' מ"ד י"ג).

וּתְאֵר הַגְּבוּל בַּעֲלֵהּ הִיא קְרִית
 יְעָרִים: (י) וְנִסַּב הַגְּבוּל מִבַּעֲלֵהּ
 יָמָה אֶל-הַר שִׁעִיר וְעֵבֶר אֶל-
 כְּתַף הַר-יְעָרִים מִצְפוֹנָה הִיא
 כְּסֻלּוֹן וַיֵּרֶד בֵּית-שֶׁמֶשׁ וְעֵבֶר
 תְּמִנָּה: (יא) וַיֵּצֵא הַגְּבוּל אֶל-כְּתַף
 עֶקְרוֹן צְפוֹנָה וְתְאֵר הַגְּבוּל
 שְׂכֵרוֹנָה וְעֵבֶר הַר-הַבַּעֲלָה וַיֵּצֵא
 יַבְנָאֵר וְהָיוּ תְּצִאוֹת הַגְּבוּל יָמָה:
 (יב) וְגְבוּל יָם הַיָּמָה הַגָּדוֹל וְגְבוּל
 זֶה גְבוּל בְּנֵי-יְהוּדָה סָבִיב
 לְמִשְׁפַּחָתָם: (יג) וְלְכָרֵב בֶּן-יִפְנָה
 נָתַן חֵלֶק בְּתוֹךְ בְּנֵי-יְהוּדָה אֶל-
 פִּי-יְהוּדָה לִיהוֹשֻׁעַ אֶת-קְרִית
 אַרְבַּע אָבִי הַעֲנֹק הִיא חֶבְרוֹן:
 (יד) וַיֵּרֶשׁ מִשָּׁם כָּלֵב אֶת-שְׁלוֹשָׁה

ויד נאך בעל ווינדענד, דאז
 איזט קרית יערים. (י) פאן בעל
 אויס לענקטע זיך דיא גרענצע
 וועסטווערטס צום געבירגע
 שעיר הין, אונד נינג נערדליכער
 זייטע נאך דעם בערגע יערים,
 דאז איזט כסלון, זיך וענקענד
 נאך בית שמש, חמנה פאר-
 ביא. (יא) דאן צאג זיך דיא
 גרענצע אויסווערטס נאך דער
 נערדליכען זייטע עקרו'ס, זיך
 ווינדענד געגן שכרון דען בערג
 בעלה פארבייא אונד יבנאל
 עררייכענד; דער שלום דער
 גרענצע וואר אום מעערע.
 (יב) דיא זועסטליכע גרענצע
 וואר דאן גראסע מעער אונד
 דעססען אופער. דעם איזט
 דיא גרענצע דער זעהנע
 יהודה'ס רינגסאום, נאך איה-
 רען פאמיליען. (יג) אונד דעם
 כלב זאהן יפונה'ס גאב ער זיי-
 נען אנטהייל אונטער דען זעה-
 נען יהודה'ס, נאך דעם אויס-
 שפרוכע דעם עוויגען אן יהושע
 נעהמליך דיא שטאדט ארבע'ס
 בני
 דעם שטאטמפאטערס ענק'ס דיעועם איזט חברון. (יד) כלב פערטריעב פאן דא דיא דרייא
 זעה-

ר ש י

עפרון. החוט יולא ללד הלפון והגבול הרחיב עד ערי הר עפרון: ותאר הגבול בעלה. אין
 זה ללד המערב אלא הנליטה ללד לסוף: (י) ונסב הגבול מנעלה ימה. עכשיו חוזר למניינו
 הראשון מן המזרח למערב: אל כתף הר יערים מלפונה. שהיה חוט כלפונה של הר יערים
 נמלא הר יערים בתוך גבול יהודה לפנים מן החוט: (יא) והיו תולדות הגבול. סוף המיזר:
 ימה. אל ים הגדול שהוא מיזר מערבי: (יג) אל פי ה' ליהושע. כמה שאמר הקב"ה ליהושע:
 (יד) וירש משם כלב. לאחר מיתת יהושע כי עדיין בימי יהושע לא נלכדה חברון כמה שנאמר
 נספר

ב א ו ר

(י) הר שעיר, אין זה הר שעיר הידוע בשם אדום, אך הר אחר בארץ ננען. (יב) וגבול, עיין מה
 שכתבנו למעלה (י"ב כ"ג) ויהי' גם פה שם עיר. (יג) ולכלב בן יפונה, כבר נאמר ונשנה סיפור זה
 פעמים, ואין לתמוה על זה, הלא כבר הודענו כל חלוקת הארץ העתיק סופר אחד מאומי
 מנחמים ומגלות אשר היה ביד נשיאי העם, ולכן סיפר כל מה שמלא שם, אם גם בא בספר
 זה

בְּנֵי הָעֵנֶק אֶת־שְׂשֵׁי וְאֶת־אֲחֵימֹן
 וְאֶת־תְּלָמִי יְלִידֵי הָעֵנֶק: (טו) וַיַּעַל
 מִשָּׁם אֶרֶץ־יִשְׁבִי דְבַר וְשֵׁם־דְבַר־
 לְפָנִים קָרִית־סֶפֶר: (טז) וַיֹּאמֶר
 כָּלֵב אֲשֶׁר־יָכַח אֶת־קָרִית־סֶפֶר
 וּלְכַדָּה וּנְתַתִּי לָו אֶת־עַכְסָה בְּתִי
 לְאִשָּׁה: (יז) וּלְכַדָּה עַחְנִיאל בֶּן־
 קִנֹּז אֲחִי כָלֵב וַיִּהְיוּ לָו אֶת־עַכְסָה
 בָּתוּ לְאִשָּׁה: (יח) וַיְהִי וּבְבוֹאָהּ
 וַתְּסִיתָהוּ לְשֹׂאֵר מֵאֶת־אָבִיהָ

ועהנע ענק'ס, דען שש' אחימן
 אונד תלמי ריא ערצייגטען
 דעם ענק. (טו) פֿאַרדאָצאָג ער
 הינויף גענען ריא איינוואָהנער
 דביר'ס— דער נאָמע דביר'ס
 וואָר פֿאַר צייטען קרית ספר.
 (טז) דאָ שפראַך כלב: ווער
 קרית ספר אָנגרייפֿט אונד ער־
 אָבערט, דעם ווילל איך מיינע
 טאָכטער עכסה צום ווייבע
 געבען! (יז) אונד עס עראָבער־
 טע זיא עחניאל זאָהן דעם קנז
 דעם ברודערס פֿאַן כלב, אונד
 ערנאָב איהם זיינע טאָכטער
 עכסה צום ווייבע. (יח) זיא
 וואָר קוים אָנגעקאָממען זאָ
 פֿערליעס זיא איהן, אום איהר'ען

ען פֿאַטער נאָך אויף פֿרייעם פֿעלדע אָנצוֹ
 שפּרעֿ

ר ש י

בספר שופטים ולא נכתבה כאן אלא מפני החלוקה: (טו) קרית ספר. רבותינו אמרו אלו
 הלכות שנשכתמו בימי אבנו של משה שהקזיר עחניאל בן קנז מפלפולו: (יז) אחי כלב. מאמו:
 (יח) ותלנת

ב א ו ר

הזה כבר. (טו) דבר, הוא דבר הוא דברה הנזכר לעיל (י' ל' ח' ו' ל' ט, וי"א כ"א, וי"ב ז"ג)
 ועוד נאו הפסוקים האלה עד פסוק כ' בשופטים (א' י"א ט"ז) בשנוי לשון קנת. קרית
 ספר, אמרו חז"ל כי בלשון פרסי קוראין לספר דביר. (יז) אחי כלב, ובשופטים אמר ביתר
 ביאור אחי כלב הקטון ממנו ולדעת חז"ל היה עתניאל אח מאס, כי כלב הי' בן יסוגה. ויותר
 נראה דעת רד"ק כי קנז הי' ראש משפחה ולכן נקראו הבאים אחריו על שמו, ולזה מזינו גם
 כלב הקניזי. (יח) בבואה, כאשר באה אל בית אישה וכלב לוח אוחה, או נאמר כאשר יאסה
 מנית אניה לבוא לבית בעלה. וחסיחורו, י"ת ואמלכתי, נתיעלה עמו לשאול, וכן פי' רש"י
 בשופטים, אולם אין זה מענין השגשג יח, ורד"ק אמר כי הוא לא רצה לשאול, ורלב"ג
 בשופטים פי' כי הוא שאל אך שדה מאניה ונתן לו, ואו הוסיפה היא לשאול עוד גלת מים
 ולדברי שניהם יתברר איזה מלות, ובאמת אין זה רשוק, כי כאשר אמרנו זה פעמים, הנותב
 הזה העתיק אך ממגלות הנמלאות ביד ראשי העם, וזה הי' נרשם נחלת כל איש ואיש ובאיה
 חופן הניע אליה, ואם כן הוא, נאמר: כי במגלה אשר ממנה העתיק את הדברים האלה
 היו נמזקים איזהו מינות מרוב ימים, והשופר הנשאן סוּך לא רצה למלאות השסרון מדעתו,
 והניח הדברים כאשר מלאס. שדה, ובשופטים השדה, ואין ספק כי שם הוא הוכון* יען הוא
 שאל השדה הידוע שם גלת המים, אשר אליה שם מגשתו, ולא כדעת הרלב"ג שהנאמ'י,
 ואולי לא היה השדה הזה ארץ זרועה, והוא לא ביקש המקום הזה אך בעבור גלת המים
 להשקות

* כל חמנע מלהעריך קורה נעים! על כלל גדול אשר חקרתי וכן כוח, וזו: כי כל הפסוקים הם מדרך
 הספור, הם מדרך המליצה, אשר יוכסלו בשני ספרים שונים בתנ"ך, וזהו חמנע למזוזר בזמן קדימה במעלה.
 ובמקום הזה כל חובל נהחריף. ולהביא רחוק נכונים למנין, אך לדוגמה שם נח לנגד עיניך שירת דוד
 בשמותל וכתהלים חת זה לעומת זה, ורחה למי יתר שחת ויתר עז? הלת מרחה כי לשירה הנאמרי בתהלים
 המזוזר בזמן) כפולס לה כבוד המליצה.

שָׁדָה וְחֲצִנְחָה מֵעַל הַיַּחְמֹזֶר
וַיֹּאמְרוּ לָהּ בְּלִבְּךָ מַה־לָּךְ:
(יט) וַתֹּאמֶר חֲנָה לִי בְרָכָה כִּי
אֶרְצֶה הַנְּגִבְתָּהּ וְנִתְּתָהּ לִי גִלְתָּ
מִיָּס וַיִּתֵּן לָהּ אֶת גִּלְתָּהּ וְחֵוֹתָאָתָּה

שפרע'ען; זיא שפראנג פאם
עזעל הערונטער, אונד כלב
פראנטע זיא: וואס איזט דיר?
(יט) דא שפראך זיא: גיב
מיר נאךהרונג, דען דוא האסט
מיר דיעוען טראקען לאנד-
שמריך געגעבען, זא גיב מיר
אויך וואס מערקוועללען —
אונד ערגאב איהר דיא אבערן

גלח

אונד

ר ש י

(יח) ותלנח. ואיתרבי'נת היטתה עלמה ליפול לרגליו: (יט) חנה ליברכה. פרנסה: ארץ הנגב.
חרבה כמו חרבו פני האדמה (בראשית ח' י"ג) ומחרגם נניבו שייקא בלע"ז בית מנוגב מכל
טוב אדם שאין בו אלא תורה: נתתי. נתח לי כמו דברו לשלום (שם ל"ז ד') דבר אליו.
בני ילאוני (ירמיה י' כ') ילאו ממני: בשלם (מ"א י"ט כ"א) בשל להם: גלת. מעיונות:
ויביו

ב א ו ר

להסקות בה שאר שדות. (א"ה: מה שכתב המכנס המבאר וגם מה שפ' הרב האברבנאל כי הית'
ההסחה שיתן לה רשות לשאיל היא מאניה, אינו מתקרב דעתי, ואם גם דרך הכתוב לקרר אין
דרכו להשמיט כל כך, ואם לא אנה הסיפר למלאות החסרון בדעת המכנס המבאר, למה לא
מלאהו בספר שיפטים כאשר שלח ידו להטיב הלשון? ולבני ראיה להעלות אור חדש על זה
הכתוב למרגמו ולכתרו על דרך אחר; הנה ספר הכתוב ויהי כבואה ולא אמר כבואה, להעיר
שעוד לא ירדה מעל החמור ובדרך ראיה הארץ אשר נתן לה שהיא חרבה מאין מים, ומסיתהו
ענינו אז הזניחה בעלה אשר ילא לקראתה, כי לשון הסחה הוא ג"כ לשון הסרה כמו שפ'
הראש"ג עוף הסיף מפי זר (איוב ל"ו ט"ו) כמו הסיף, כמו ויסיתם אלהים ממנו (ד"ה ב'
י"ח ל"א) ובחרגום הכשדי שם פלאיך, וכן פי הרד"ק בשרשיו ויסיחם נענין ויסירם, והנראה
אלי' צוה כי טעם הסיף וגם ויסיתם הוא כמו השיף, ויסיחם, במלוק סמ"ך בש"ן ימנית שהוא
מענין השמטה ועזיבה, כמו וסית ממני (איוב י' כ') שפירשו המפרשים הרף ממני, וכן
ומסיתהו כמו ומסיתהו, כלומר: שהשמיטתו לשאול מאת אביה (וראו למרגם: זיא לים חיהן
שטעהען), ואין לפרש שאילה שלה כ"א שנאה בשאלתה בעוד היותם נשדה בחסרון השמש.
כמו הנמלא בית ה' (ש"ב י"ב י"א), וכן השדה בשופטים כי אות ה' בא לפעמים במקום
אות השמש, כמו לקמן (ט"ז א') המדבר ת"ל למדברא, וצוה הפירוש הותרו כל הקושיות. ואם
דעתי לא חמלא תן בעיני הקורא, יכול למרגם: (חז"ל זיא חנקתך בעוונתך זיא חיהן פתן חיה.
דען פחטער חיהן פערד לו בעגעהרען) ואנכי חרגמתי כאשר חקרת). וחצנח, י"ת כאן ואיתרבי'נת,
והוא חרגום של ותפול, ובשופטים (ד' כ"א) ותלנח בארץ, אמר ונעלת ובענין אחר במ"ש
הרד"ק שם, כי היתד עברה רקתו ונחמקה בארץ. (יט) חנה לי, ובשופטים הנה לי, גם פה
תקן הם פר האחרון, כי הנה יותר מדוך המוסר, במ"ש הרד"ק בשרש יהב, וז"ל: ונסמך המלה
הזאת לנקה ולרבים, אע"פ שהוא לשון זכר, לפי שאינה לזוי ממש על נתינת הדבר, עב"ל
ע"ש. ברכה, י"ת אחשבתא והוא נחלה, והנכון כי ברכה ענינו מתנה, או בדעת הרד"ק
שהיא כמו ברכה בלירי כלומר ברכת מים, והמתרגם חרגום כפי' רש"י שענינו ענין פדושה.
ארץ הוגב, ארץ למאה ומלחה, חרגום חרבו נגובו ומה נקרא לד דרום נגב, כי המדבר
הגדול הי' מרום דרום לז"י, וי"ת לרום דרומא. (א"ה הנגב פי' רש"י חרבה כמו חרבו
(בראשית ח' י"ג) ומחרגם אונקלוס נגובו (וכ"ל נגיבו) שייק"א בלע"ז. וזהו See או Seeche
(טרדקקען, דירוע), ומה שהניח בית מנוגב וכו' זהו דרשת חז"ל בתמורה ע"ז א' ע"ש.)
בהחגי, כמו נתח לי ורכים כן. גלוח עלי' ח, ובשופטים עלי'ת ותחמית ביחיד, וגם זה נכון,
כי עיקר הכוונה שנתן לה חלקת השדה שבה היו מעיונות למעלה ולמטה, וגלת הוא כעין כמו גל ועול

גַּלְתִּי תַּחְתֵּיּוֹת: (כ) וְזֹאת נִחַלְתִּי מִטָּה
 בְּנֵי־יְהוּדָה לְמִשְׁפַּחְתָּם: (כא) וַיְהִיו
 הָעָרִים מְקֻצָּה לְמִטָּה בְּנֵי־יְהוּדָה
 אֶל־גְּבוּל אֲדוּם בְּנִגְבָּה קִבְצָאֵל
 וְעֵדֶר וַיְגֹר: (כב) וְקִינָה וְדִימוֹנָה
 וְעַדְעָדָה: (כג) וְקִדְשׁוֹחַצוֹר וַיִּתְּנוּ:
 זִיף וְטַלְמִם וּבְעֵלּוֹת: (כד) וְחַצְרוֹ
 חֲדַתָּה וְקַרְיֹת חַצְרוֹן הִיא חַצְרוֹ:
 אָמֶם וְשִׁמְעוֹ מוֹלְדָה: (כה) וְחַצְרֵי
 גִּדָּה וְחַשְׁמוֹן וּבֵית פִּלְטָה: (כו) וְחַצְרֵי
 שׁוּעַל וּבְאֵר שֶׁבַע וּבְזֵיזוֹתִיהָ:
 בְּעֵלָה וְעֵיִם וְעֵצִים: (כז)
 וְאַלְתוֹלַד וְכַסִּיל וְחַרְמָה:
 וְצִקְלָג וּמַדְמֵנָה וּסְנַסְנָה:
 וְרַבְאֹת וְשִׁלְחִים וְעֵין וְרַמּוֹן
 כָּל־עָרֵים עֶשְׂרִים וְחַצְרֵיהֶן:

אונד דיא אונטערן וואססער.
 קוועללען. (כ) דיעס איזט דיא
 בעויטצינג דעם שטאממעם
 דערזעהנע יהודה'ס נאך איה'
 רען פאמיליען. (כא) אונד דיא
 שטערטע פאם אייסערסטען
 ענדע דעם שטאממעם יהודה
 זירליך דער גרענצע פאן אדום,
 ווארען: קבצאל, עדר אונד
 יגור, (כב) קינה, דימונה אונד
 עדעדה. (כג) קדש, חצור
 אונד יתנו. (כד) זיף, טלם אונד
 בעלות. (כה) חצור, חדחה,
 קריות אונד חצרון זאנסט
 חצור. (כו) אמם, שמע אונד
 מולדה. (כז) חצר גדה, חשמון
 אונד בית פלט. (כח) חציר
 שועל, באר שבע אונד בזיזותיה.
 (כט) בעלה, עיים אונד עצם.
 (ל) אלחולר, כסיל אונד חרמה.
 (לא) ציקלג, מדמנה אונד
 סנסנה. (לב) לבאות, שלחים,
 עין אונד רימון. צוואממען
 ניין אונד צוואנציג שטערטע,
 מיט איהרן אפפנען פלעטצען.

אין

ר ש י

(כא) ויהיו הערים מקלה למטה בני יהודה. נזכר מטה יהודה הוא שאמרו נבותינו לא מנה
 יהושע אלא עירי העומדות על הגבולים: (לב) כל ערים עשרים ותשע. ובפרטן אתה
 מולא ל"ח אלא אלה היתרו' נטלו בני שמעון מחבל בני יהודה וזכרות הם נחלת שמעון באר
 שבע ומולד' חר שועל ועלם ואלתולד וחרמה ולקלג ועין ורמון הרי תשע היתרו' המנויות כאן:
 ערים

ב א ו ר

(שיר השירים ד' י"ב), ולדעתי הוא מענין גלי הים. (כא) מקצה, היכון לדעתי שיעור
 הכתוב ויהיו הערים למטה בני יהודה אל גבול מקלה אדום וגו' ולמפרשים דרך אחרת בזה,
 (עין רש"י ורד"ק). (לב) כל ערים עשרים ותשע, ובפרטן אתה מולא ל"ח, אלא אלה
 הנותרות נטלו בני שמעון מחבל יהודה, נזכר (לקמן י"ח), ורש"י מנה הערים האלה בשמותן
 (ועיי' רד"ק), ודבריו נכונים עד מאוד, וגם זה לי לעד נאמן כי כותב חלוקת הארץ העתיק
 מסגלות שונות, והנה בגורל הראשון אשר ה' אך ליהודה ובני יוסף, נתן יהושע כל הערים
 הנכתבים כאן לבני יהודה, ובגורל השני ליתר השבטים (לקמן י"ח), כאשר ראה כי קר
 הארץ מהשתרע ליתר השבטים, לקח מקלת מנחלת יהודה ונתן לשמעון, ולזה אין ספק אצלי
 כי במגלה ראשונה נתן יהושע לבני יהודה היה כתוב ל"ח ערים, אולם כאשר הונחלו תשע
 ערים לשמעון ה' סופר אחר כותב בלדה או הגיה עשרים ותשע והמעתיק חסס לשון אחיו.
 ערים

(לג) בַּשְּׂפֵלָה אֲשֶׁת־אֹוֹל וְצַרְעָה
 וְאַשְׁנָה: (לד) וְזִנּוּחַ וְעֵין גְּנִים תַּפּוּחַ
 וְהָעֵינָם: (לה) יִרְמוֹת וְעַדְלָם שׁוֹכָה
 וְעִזְקָה: (לו) וְשַׁעֲרִים וְעַדִּיתִים
 וְהַגְּדֵרָה וְגִדְרֹתִים עָרִים אַרְבַּע
 עֶשְׂרֵה וְחִצְרֵיהֶן: (לז) צָנָן וְחִדְשָׁה
 וּמַגְדֵּל-גָּד: (לח) וְדִלְעָן וְהַמְצִפָּה
 וַיִּקְתְּ אֶל: (לט) לְכִישׁ וּבְצַקָּת
 וְעִגְלוֹן: (מ) וּכְבוֹן וְלַחְמָם וְכַתְלִישׁ:
 (מא) וְגִדְרוֹת בֵּית-דָּגוֹן וְנַעֲמָה
 וּמִקְדָּה עָרִים יֶשְׁעֵי-עֶשְׂרֵה
 וְחִצְרֵיהֶן: (מב) לְבִנְיָה וְעֵתֶר וְעֵשֶׁן:
 (מג) וַיִּפְתַּח וְאַשְׁנָה וְנָצִיב:
 (מד) וַיִּקְעִילָהּ וְאַכּוּיב וּמִרְאשָׁה
 עָרִים תִּשַׁע וְחִצְרֵיהֶן: (מה) עֶקְרוֹן
 וּבְנַתִּיָּה וְחִצְרֵיהָ: (מו) מַעְקָרוֹן
 וַיָּמָה כָּל אֲשֶׁר-עַל-יַד אֲשֶׁדּוֹד
 וְחִצְרֵיהֶן: (מז) אֲשֶׁדּוֹד בְּנוֹתֶיהָ
 וְחִצְרֵיהָ עֲזָה בְּנוֹתֶיהָ וְחִצְרֵיהָ עַד-
 גַּחַל מִצְרַיִם וְהַיָּם הַגָּבּוֹל וְגַבּוֹל:

הגדול קרי ובהר

(לג) אין דען גרינדען לאג
 אשתאול, צרעה אונד אשנה.
 (לד) זנוח, עין גנים, תפוח
 אונד עינים. (לה) ירמות,
 עדלם, שוכה אונד עזקה.
 (לו) שערים, עדיחים, גדרה
 אונד גדרותים, צוואטמן פיער.
 צעהן שטערטע מיט איהרען
 דערפערן. (לז) זאראן צנן,
 חדשה אונד מגדל גד. (לח) דלען,
 מצפה אונד יקחאל. (לט) לכיש,
 בצקת אונד עגלון. (מ) כבין,
 לחמס אונד כחליש. (מא) גדרות
 בית דגון. נעמה אונד מקדה.
 צוואטמן ועכצעהן שטערטע,
 מיט דען אפפענען פלעטצען.
 (מב) דאן לבנה, עתר אונד
 עשן. (מג) יפתח, אשנה אונד
 נציב. (מד) קעילה, אכויב
 אונד מראשה. ניין שטערטע
 אונד דיא אפפענען פלעטצע דא.
 צו. (מה) דאן עקרון מיט איה.
 רען לאנד שטערטן אונד דער-
 פערן. (מו) פאן עקרון וועסט-
 ווערטס, אללע שטערטע אום
 אשדוד מיט איהרען דערפערן.
 (מז) אשדוד זעלכסט מיט רען
 לאנד שטערטען אונד דערפערן,
 עזה מיט זיינען לאנד שטערטען
 אונד דערפערן, כיו צום באך
 מצרים'ס הין, ווא דאן דאן
 גראסע מעער דיא גרענצע
 מאכט

ר ש י

(לו) ערים ארבע עשרה. ובפרטן חמש עשרה אומר אני תפוח והעינים היו אחד וזה פירוש
 תפוח והעין שלו הוא עין תפוח האמור בנחלת מנשה אל יושבי עין תפוח: (מו) והים הגדול
 וגבול. נסין שנים שקדין אלשי"ש בלע"ז:

ב א ו ר

(לו) ערים ארבע עשרה, והמה חמש עשרה? לדעת רד"ק גדרה וגדרותים עיר אחת היא.
 ורש"י אמר תפוח ועינים היו אחד, וזה פירוש: תפוח והעין שלו, והוא עין תפוח האמור בנחלת
 מנשה (לקמן י"ז) יושבי עין תפוח, עכ"ל. ואולי עין גנים ותפוח אחד הוא, ושיעורו עין
 גנים ז, ונקרא גם עין תפוח. (מו) והים הגבול, כתיב, וקרי הגדול. (א"ה): והים הגדול
 וגבול

מאֲבֹט. (מח) אויף דעם געביר-
 גע שמיר, יתיר אונד שוכו.
 (מט) דנה, קרית סנה יעצט
 דכיר. (נ) ענב, אשחמה אונד
 ענים. (כא) גשן, חלון אונד
 גלה. אי לף שטערטע מיט
 אַפֿענען פלעטצען. (כב) דאָן
 ארבי, דומה אונד אשען.
 (כג) ינום, בית הפוח, אונד
 אפקה. (כד) חמטה, קרית
 ארבע יעצט חכרון אונד ציער,
 ניין שטערטע מיט איהרען
 אַפֿענען פלעטצען. (כה) זאָדאָן
 מעון. כרמל, זוף אונד יוטה.
 (כו) יזרעאל, יקרעם, זנוח,
 (כז) הקין, גבעה אונד חמנה,
 צעהן שטערטע מיט איהרען
 דערפערן. (כח) הלחול, בית
 צור אונד גדור. (כט) מערת,
 בית ענית אונד אלחקו. זעכס
 שטערטע מיט אַפֿענען פלעט-
 צען דאָצו. (ס) קרית בעל יעצט
 קרית יערים אונד רבה. צווייא
 שטערטע אינד ריא דערפער
 דאָצו. (סא) אין דער וויסטע
 בית ערבה, מדין אונד סככה.
 (סב) נבשן, ריא זאלץ-שטאָרט
 אונד עין גדי. זעכס שטערטע
 מיט איהרען אַפֿענען פלעטצען.
 (סג) דען יבוסי, ריא איינוואָה-

גער

(מח) ובהר שמיר ויתיר ושוכה:
 (מט) ודנה וקרית סנה היא דבר:
 (נ) וענב ואשחמה וענים: (כא) וגשן
 וחלון וגלה ערים אחת עשרה
 וחצריהן: (כב) ארב ודומה ואשען:
 (כג) וינום ובית הפוח ואפקה:
 (כד) וחמטה וקרית ארבע
 היא חכרון וציער ערים תשע
 וחצריהן: (כה) מעון וכרמל וזוף
 ויוטה: (כו) ויזרעאל ויקרעם
 וזנוח: (כז) הקין גבעה ותמנה
 ערים עשר וחצריהן: (כח) חלחול
 בית צור וגדור: (כט) ומערת
 ובית ענות ואלחקו ערים שש
 וחצריהן: (ס) קרית בעל היא
 קרית יערים והרבה ערים שתים
 וחצריהן: (סא) במדבר בית
 הערבה מדין וסככה: (סב) והנגשן
 ועיר המלח ועין גדי ערים שש
 וחצריהן: (סג) ואת היבוסי יושבי

ירושלם וינום קרי

ב א ו ר

וגבול, פי' רש"י בסין שנים שקודין אלשי"ש בלע"ז, וכן לועז במדבר (ל"ד ו') והם איים שקודין
 איזל"ש, וזהו Isles בלשון כרסת הישנה, ובלשון המורגלח היום Illes (חינועון), ופירושו נובע
 מפירוש חז"ל גיטין מ' א' ע"ט. (מט) וקרית סנה היא דבר, לדעת קלח היא קרית ספר,
 כי בערבי סנה הוא מדרג ולמוד, והוא כמו בעברית שן, וזה נכון לדעתי, כי מדוע לא יאמר
 הכתוב קרית ספר בחוף הערים, אולם י"ח קרית ספר קרית ארנה (מרכ"י), וקרית סנה לא
 חרגם כלל. (נט) עריש שש, דע בני בהעתקת השבעים נאלאו פה שני פסיקים אשר יחסרו בכל
 הספרים שלנו, ובהם נמו אחד עשרה ערים וחלחול, והמה נקבו בשמותן, ובתוכן חקיע עיר
 מפוארה, ואסרת היא בית לחם יהודה.

לכני

נער פֿאַן ירושלים פֿערמאַט-
טען דיא זעהנע יהודה'ס ניכט
צו פֿערטרייבען, יבוסים בליב
דעמנאך בייא דען זע הנען
יהודה'ס אין ירושלים ביז אויף
דיעזען טאַג.

טז (א) נון פֿיעל דאָו לאָו דען
קנדערן יוסף'ס, פֿאַט
ירדן בייא יריחו ביז צום גע-
וועסער יריחו'ס געגען מאָר-
גען, אָן דער וויסטע וועלכע
זיך ערהעכעט פֿאַן יריחו נאָך
דעם געבירגע בית אל. (ב) פֿאַן
בית אל פֿיהרטע עס נאָך לוז
דער גרענצע פֿאַן ארכי עטרות
פֿאַרבייא, (ג) אונד צאָג זיך הינאַב דעם מעערע צו, נאָך דער גרענצע פֿאַן
יפּלמי

ירושלם לא-יִוָּכְלוּ בְּנֵי-יְהוּדָה
לְהוֹרִישָׁם וַיֵּשֶׁב הַיְבוּסִי אֶת-בְּנֵי
יְהוּדָה בִּירוּשָׁלַם עַד הַיּוֹם הַזֶּה:
טז (א) וַיֵּצֵא הַגּוֹרֵל לְבְנֵי יוֹסֵף
מִירְדֵן יְרִיחוֹ לְמֵי יְרִיחוֹ
מִזְרַחָהּ הַמְדָבָר עֲלֶיהָ מִירִיחוֹ
בְּהַר בֵּית-אֵל: (ב) וַיֵּצֵא מִבֵּית-אֵל
לְזוּרָה וְעַבְרָא אֶל-גְּבוּל הָאָרְכִי
עַטְרוֹת: (ג) וַיֵּרֶד יָמָּה אֶל-גְּבוּל

היפּלמי

יחירי

ר ש י

(סג) לא ינלו בני יהודה להורישם. שנינו בספרי ר' יהושע בן קרחה או' ינולין היו אלא
אלא היו ראשין מחמת השנועה שנשבע אברהם לאנימלך ויבוסים זה לא על שם האומה היה
אלא מגדל דוד שהיה בניושלים ושמו יבוס ובני אותו מחוז מפלשמים היו ובשכנשו בני יהודה
את ירושלים לא הירשו את בני אותו מחוז:

טז (א) וילא הגורל לבני יוסף. במיזר כפוני של גמר כיבושו של יהושע נפל להם הגורל כמ"ג
למעה (י"ח) ובית יוסף יעמדו על גבולם מלפון וברב' מן הארץ היה בין בני יהוד' ובין בני יוסף:
מירדן יריחו למי יריחו. שנטלו שאר השנטיים אחריהם כמו שמלינו בשנט בנימין ויהי הגבול גורל' בין
בני יהודה ובין בני יוסף מירדן יריחו למי יריחו התחיל הגבול למזרח: המדבר עולה מירחו.
אל

ב א ו ר

טז (א) לבני יוסף, פקח נא עיניך וראה קורא האהוב, איך נשתנה רשומת נחלת בני יוסף
מנשה ואפרים מרשומת שאר השנטיים, כי הכותב יליב אך גבולות ארצם בכלל, ולא מונה
וסופר את עריהם כדרכו בשאר השנטיים, אין זה כי אם כנאשר אמרתי, כי היו לנשיאי השנטיים
ולראשי משפחה ומשפחה מגלות או לוחות נחלתם (גרונדביכער), ומזה העתיק הסופר
הזה אשר היה זמן רב אחר יהושע את דבריו. והנה היו שתי סבות גורמות כי לא מלא
לבני יוסף המגלות על סדר נכון וראוי, האמת, כי בשאר שנטיים הנה מגלות כל
המשפחות והוליא יקר מזילל, אכן במושה לא נחלו בארץ אך ששה משפחות (לקמן י"ז ב') ובנות
ללפחד, ואולי הנשים האלה לא היו נזהרין בלוחותם בראוי, ולא היה לסמוך עליהן; שנית, היו
עריהם מובדלות ונכלעות בתוך נחלת אחיהם, כי לבני אפרים היו ערים בנחלת מנשה (לקמן ט')
ולמנשה ביששכר ובנאש (לקמן י"ז י"ח), ולזה אין ספק כי נפלה עירוב ובלבול במגלת נחלתם.
מירדן יריחו, יפה אמר החכם מהרמ"ח כי אין זה כחבריו בחורה על ירדן יריחו (במדבר
ל"ב א') והדומים, כי שם הוא נוכח יריחו במזרח להירדן, כאן הכוונה אל יריחו למערב הירדן.
חמדבר, לדעתי הוא האדבר הנזכר לעיל במלחמות העי (ח' ט"ו). (ב) מבית אל לזוה, הנכון
במי שכתב החכם לעוויתקהן, כי לזוה היא בית אל אשר מלפנים נקראת לוז (בראשית כ"ח י"ט)
ועיין לקמן (י"ח י"ג), והזכיר הכותב העיר בשני שמות, ואם הנגינה מלעיל, אין מזה רא' כי
הה"א במקום לש"ד, כי בן מלינו גם לעיל (י"ל"ט) לדברה מלעיל, יען היתה נקראת דבר גם
דברה, לכו הה"א ל:וסמת חמש, וכן הדין כאן. (א"ה): לדעתי בית אל ולוז כמו ירושלים ויבוסים

יפלטו ביו צור גרענצע פאן
 אונטער בית חרון ביו נזר,
 אונד עררייכטע דאן ענדע
 אים מעערע. (ד) אלוא איבער.
 נאהמען דיא זעהנע יוסף'ס
 מנשה אונד אפרים איהרע
 בעזיטצונג. (ה) דאן געביעטה
 דער קינדער אפרים'ס וואר
 עכענפאללס נאך פאמיליען;
 אינד דיא גרענצע איהרער
 בעזיטצונג געגען אסטען וואר
 עטרות אדר ביו אבער בית
 חרון. (ו) פאן דא צאג זיך
 דיא גרענצע וועסטווערטס נאך
 סכמתח נערדליך, אינד לענק
 טע זיך געגען אסטען הענט
 שילה צו, אונד ליך עסטליך
 ינוח פארבייא. (ז) פאן ינוח
 פיהרטע זיא אבווערטס נאך
 עטרות אונד נערת, בעריהר.
 טע יריחו אינד עררייכטע
 דען ירדן. (ח) פאן תפוח
 געהעט דיא גרענצע וועסט
 ווערטס נאך דעם פלוסע קנה
 אונד שליעסעט אים מעערע.
 דיעועס איזט דיא בעזיטצונג

היפלטו עד גבול בית חרון
 תחתיו ועד גזר והיו תצאתו ימה:
 (ד) וינתלו בני יוסף מנשה
 ואפרים: (ה) ויהי גבול בני אפרים
 למשפחתם ויהי גבול נחלתם
 מזרחה עטרות אדר עד בית
 חרון עליון: (ו) ויצא הגבול הימה
 המכמתת מצפון ונסב הגבול
 מזרחה תאנת שלה ועבר אותו
 ממזרח ינוחה: (ז) וירד מינוחה
 עטרות ונערתה ופגע ביריחו
 ויצא הירדן: (ח) מתפוח ילך
 הגבול ימה נחלקנה והיו תצאתו
 הימה זאת נחלת מטה בני
 אפרים למשפחתם: (ט) והערים
 המבדלות לבני אפרים בתוך

הצאתו קרי נחלק
 דעם שטאטמעס דער זעהנע אפרים'ס נאך איהרען פאמיליען. (ט) דיא אויוגע-
 צייכעטען שטערטע דער זעהנע אפרים'ס לאגען מיטטען אין דער בעזיטצונג דער
 זעה:

ר ש י

אל המדבר עולה הגבול מיריחו ובא לו ללד מערב לבית אל: (ה) מזרחה עטרות אדר.
 למזרח מתחיל מעטרות אדר ומשם רוחב חמומו עד בית חרון הרי רחבו: (ו) וילא הגבול. משם ארכו
 היטה ללד המערב אל המכמתת מלפון אל המכמתת הולך הקוט: ונסב הגבול. מתפוח ילך מתפוח
 ללד לפון והקוט יולא נבליטמו במזרחה של תאנת שילה: ועבר אותו. ועבר הגבול את תאנת
 שילה ועבר הקוט ממזרח של ינוחה כל זה נליט' הרוחב עד וילא הירדן ושם עיר ושמה תפוח
 ושם יסוב הקוט למדת אורך הגבול ימה לנחל קנה: (ט) והערים המבדלות. וגם זה עוד
 מנחלת אפרים ערים היו להם מבדלות מתחמומו ומובלעות בתוך נחלת בני מנשה:
 למכיר

ב א ו ר

עיון רש"י למעלה סוף פרשה ט"ו, ובשופטים נבאורנו (א' ט"ז) בית אל הי' בהר המוריה כמו שפי' רש"י
 (בהשית כ"ח י"ט) ולו זעמק, ולפנים גם שם ההר הי' לו וילא הגבול מהר לעמק, או ענינו
 כמו שפי' רש"י למטה (י"ח י"ג) ע"ס. (ט) והערים המבדלות, כחירק. מ"ס והוא מוסר, או המירק
 נמקום

נחלת בני-מנשה כל-הערים
והצריהן: (י) ולא הזרישו את-
הבנעני היושב בגזר וישב
הבנעני בקרב אפרים עד-היום
הזה ויהי למס-עבד:

ועהנע מנשה'ם, אללעדיעוע
שטעדטע זאווואהל אלם איה-
רע אַעענען פלעצע. (י) זיא
פערטריעכען אבער דען כנעני
ניכט דער צו גור וואהנטע;
זא בליעב אלוז דער כנעני
אונטער אפרים וואהנען כיו
אויף דען טאג, אונד וואר צום
פראהנדיענסטע בעשטימט.

יז (א) ויהי הגזרל למטה מנשה
כי-הוא בכור יוסף למכיר
בכור מנשה אבי הגלעד כי הוא

יז (א) דאז לאז פיר דען
שטאם מנשה, דער איי-
גענטליך דער ערשטגעבארנע
יוסף'ם וואר, טראף ערשט

היה

דען מכיר מנשה'ם ערשטגעבארנען, דען פאטער דעם גלעד; דא ער איין קריע-
גע-

ר ש"י

יז (א) למניר בכור מנשה. לפיכך נטל חמלה בימי משה בעבר הירדן ויהי לו הגלעד והנפן;
ויסלו

ב א ו ר

במקום השורק והוא פעול מצנין הפעיל, ופירושו: כי עוד הי' להם ערים נחלת בני מנשה כנזכר
להלן, (רד"ק). (ולדעת החכם המתרגם טעם מנדלות, שהן מונדלות מלד מעלחן). כל הערים
והצריהן, לכל הפירושים לא ידעתי לכוון זה היטיב, מהם אמרו: כי הענין כל הערים הנזכרות
היו עם מצריהן, ויהי' זה מחיבר לפסוק שלמעלה, ובאמת כל הערים אשר זכר היו אך להגביל
האזר כאשר הערנו, ואיך יאמר עליו וצריהן? ולדעת אחרים מוסב על המנדלות, והכוונה כי הערים
אשר היו להם בבני מנשה היו מנדלות עם מצריהן, וגם זה רחוק.

יז (א) ויהי הגזרל, אני טרם אזל לבאר הפרשה הזאת, אקדים לך סדר הגזרל ע"פ התורה
שנכתב ושנע"ם, וזה יהי' לך לאור נפי' הפסוקים הנאים, ואומר: הנה כל הנחלה אשר נפלה
לישראל בארץ כנען ובעבר הירדן מזרחה, הית' נחלקת לשנים עשר חלקים בשוה, ואין חילוק בזה
בין שנת הארונה באוכלסין מצנין המעט, ומה שהפילו גזרל לשנתיים הי' אך לנכר חלק הטוב למי,
וחלק הרע למי, ואם תאמר איך יולדק זה שיהי' חלק שמעון שהיו פקידיו שנים ועשרים חלק שוה
לחלק יהודה שהיו ששה ושבעים? הנני אשיב כי הלא משפט הגזרל לה' הוא, ומאת ה' היתה זאת כי
נפל תמיד חלק היפה ארץ מכורכת ואמנה לשנת רבת עם, וחלק רע הרים ויערים לשנת אנשו
מעטים, ושכן נחלק נחלת השנע למשפחותם לבית אבותם, וזה הי' למספר אישי האשפחה, ונכתב
אוכלים תרבה הנחלה, ועל זה נאמר: לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעט נחלתו (במדבר כ"ו ב"ד),
ואחשוב אני כי בחלוקה הזאת לא עמדו ומדדו הארץ לטרבה ולרחבה לבד, אך חלקו אותה
לפי אומד המבואה אשר תעשה, ובכל זאת הפילו גם על החלוק' הזאת גזרל, כי רובה אדם במעט
מארץ טובה מהרבה בארץ רוח, והנה משה רבינו נתן ארץ סיחין ועוג לראובן וגד ולמני שנת מנשה
ע"ס ה', וא"כ אין ספק כי הי' נערך ומשוער במלכות לחלק שאר השנתיים. ועוד דע, כי לפי דעת
רוב מחכמינו ז"ל נתחלקה הארץ ליוצאי מצרים, כי לולא מרו באל בחורב, המה באו לארץ, ולזה
השם זכו בכר בארץ, ובניהם אשר קמו אחריהם אך חלקם ירשו — ובה נבוא לבאר הפסוקים.
כי הוא בכור, לדעת הרד"ק לפי שמושה הי' בכור יוסף ומניר בכור מנשה הי' גנור חיל,
לפיכך זכה שבה לו הנחלה מעבר לירדן, כי אך בני ראובן וגד שאלו נסי חלקם שם ולא בני מנשה;
אולם לדעת הרמב"ן על התורה, הוא כאשר ראה משה שהיא ארץ גדולה יותר מהראוי לשני
שנתיים, בן א' שירבה עוד לא וזכה ונתרבו אושים משנת מנשה וא"כ יבואו הדברים פה ללל

בערישער מאן וואר, ערהילט
 ער גלעד אונד בשן. (ג) דאן
 פיעל עם דען איבריגן זעהנען
 מנשה'ס נאך איהרען פאמי
 ליען: דען זעהנען אביעזר'ס,
 חלק'ס, אשריאל'ס, שכם'ס,
 חפר'ס אונד שמידע'ס. דיע
 זעם ווארען דיא מענגליכען
 קינדער מנשה'ס דעם זאנהעם
 יוסף'ס נאך איהרן פאמיליען.
 (ג) צלפחד אכער, דער זאָהן
 חפר'ס, זאָהן גלעד'ס, זאָהן
 מכיר'ס, דער זאָהן דעם מנשה,
 ראַטטע קיינע זעהנע זאָנדערן
 טעכטער; דיא נאָמען דיעזער
 טעכטער וואָרען: מחלה, נועה
 חגלה, מלכה אונד חרצה;
 (ד) דיעזע טראַטען פאָר אלעזר
 דען פריסטער, פאָר יהושע
 דען זאָהן נון'ס, אונד פאָר
 דיא פירשטען, אַלואַ שפרע.
 צענר: דער עוויגע האַט דעם
 משה בעפאָהלען, אונד איינע
 בעזיטצונג צו געבן אונט אונ-
 זערן פֿערוואַנדטען. הירויף
 גאָב מאָן איהנען נאָך דעם
 אויזשפרוּכע דעם עוויגען, איי-
 נע

היה איש מלחמה ויהי לו הגלעד
 והבשן: (ג) ויהי לבני מנשה
 הגותרים למשפחתם לבני
 אביעזר ולבני חלק ולבני
 אשריאל ולבני שכם ולבני
 חפר ולבני שמידע אלה בני
 מנשה בן יוסף הזכרים
 למשפחתם: (ג) ולצלפחד בן
 חפר בן גלעד בן מכיר בן
 מנשה לאהיו לו בנים כי אם
 בנות ואלה שמות בנותיו מחלה
 ונעה חגלה מלכה וחרצה:
 (ד) והתקרבה לפני אלעזר הכהן
 ולפני ויהושע בן נון ולפני
 הנשיאים לאמר יהוה צוה את
 משה לתת לנו נחלה בתוך
 אחינו ניתן להם אלפי יהוה
 נחלה

ב א ו ר

ענין וע"ס דרכנו חסור גם המכילה הזאת כאשר יבין כל משכיל. כי הוא היה איש מלחמה,
 ונקרא ארץ הגלעד על שמו ולא על שם אביו מכיר. (ב) הגותרים למשפחותם, שם המשפחות
 הנזכרות כאן היו בני גלעד, וכולם היו מיוצאי מצרים, לכן להם נחלק הארץ והם ירשו בארץ
 בנען, ונשאר בעבר הירדן אך משפחת מכיר וגלעד לנחלה, וכן נאמר (שם כ"ט) למכיר משפחת
 המכירי לגלעד משפחת הגלעדי, והיו למכיר וגלעד עוד בנים אשר נולדו להם במדבר והם לא
 נזכרו שם ראשי אבות, כי המקודים המיטו אך ליוצאי מצרים אשר להם נחלקה הארץ, וכן נזכרו
 בד"ה י"א (ו') עיד בני למכיר, והנה אמר לחמי שבע מנשה, אף כי אך שתי משפחות נטלו
 בעבר הירדן יש משפחות ובנות כלפחד נטלו בארץ, הוא כמ"ש הרמב"ן במקום הנזכר, כי החלי לאו
 דוקא והוא רק כמו חלק, ואם גם הראי אשר הביא מן חמי העם הי' אחרי מבני בן ניהת וחמי אחרי עמרי
 (מלכים א' י"ו, ג"א ב"ב) איננה מוכרחת כל כך באשר יראה המעיין מ"מ נראין דבריו; גם ויכל לומר כי
 משפחת מכיר לקחו כלם בעבר הירדן, אך משם משפחות הנזכרות, קלת אנשיהן לקחו בעבר
 הירדן וקלת בארץ, וזה הוא שאמר הכתיב הנתתי הנתתי למשפחתם. אביעזר, יבמדבר (כו' ל')
 נאמר אביעזר. אשריאל, ובד"ה (א' ז' י"ד) מנשה הוליד את אשריאל, ועיין בד"ק שם.
 (ד) אחיני, (אמר המתרגם: כמו ונאמר יעקב לאחיו (בראשית ל"א מ"ו) עיין בספרון המלוח ספ.)
 ויפלו

נחלה בתוך אחי אביהן: (ה) ויפלו
 חבלי-מנשה עשרה לבד מארץ
 הגלעד והבשן אשר מעבר
 לירדן: (ו) כי בנות מנשה נחלו
 נחלה בתוך בניו וארץ הגלעד
 היתה לבני-מנשה הנותתים:
 (ז) ויהי גבול-מנשה מאשר
 המכמתת אשר על-פני שכם
 והלך הגבול אל-הימין אל-ישבי
 עין תפוח: (ח) למנשה היתה
 ארץ תפוח ותפוח אל-גבול
 מנשה לבני אפרים: (ט) וירד
 הגבול נחל קנה נגבה לנחל
 ערים האלה לאפרים בתוך ערי
 מנשה וגבול מנשה מצפון לנחל

נע בעוית צונג אונטער דען כרי-
 דערן איהרעס פאטערס. (ה) עס
 פיעלען דעמאך אויף מנשה
 צעהן אנטהיילע אהנע גלעד
 אונד בשן ענויטס דעס ירדן'ס.
 (ו) דען דיא ענקעלינגען דעס
 מנשה ערהילטן בעוית צונג אונ-
 טער דעססען זעהנען, דאז
 לאנד גלעד אבער געהערטע
 דען איבריגען זעהנען מנשה'ס.
 (ז) מנשה'ס גרענצע וואר פאן
 אשר נאך מכמתת, וועלכעס
 פאר שכם ליגט, אונד דיעזע
 גרענצע צאגן זך דעפאטס (יר-
 ליד) ביז צו דען איינוואהנערן
 עין תפוח'ס. (ח) דעם מנשה
 געהערטע דער לאנדשטריך
 תפוח, אבער דיא שטאדט
 תפוח אן דער גרענצע מנשה'ס
 פיעל דען קינדערן אפרים'ס צו.
 (ט) ווארן זענקטע זיך דיא
 גרענצע נאך דעם פלוסס קנה,
 זידליך פאם פלוססע. דיא
 דאזעלכסט ליענענדען שטער-
 טע בעזאם אפרים, אונטער

ויהי

דען שטערטען מנשה'ס; מנשה'ס גרענצע וואר נערדליך פאם פלוססע, אונד איהרע
אויס

ר ש י

(ה) ויפלו חבלי מנשה עשרה. ששה לששה בתי אבות המנויים למעלה וארבע לבנות כלפסד לא שחא
 כל אחת בית אחד לעצמה אלא שנטלו ארבעה חלקים חלק של אביה' שהי' מיולאי מזרי' ולפי מנין היולאי'
 ממזרים נתחלקה הארץ וחלקו עם אחיו בנכסי ספר אביו שהיה גם הוא מיולאי מזרי' ושהיה
 בנור ונטל שני חלקים. ועוד הי' להם חלק אמי אביהם שמת במדבר בלא בניס ונטלו נחלה
 בלוקו כך אמרו רבותינו בב"ב ולא הוזקק הכתוב להשמיענו מנין חלקי הננות אלא ללמד שנטלו
 חלק בכורה ולהודיע שא"י חלק ירושה להם מוחזקת מאבותיהם שאילו כן אין הבכור נוטל
 בראוי בכמותו. וארץ הגלעד שבעבר הירדן הית' לבני מנשה הנותרים: (ח) ארץ תפוח. הכפרים
 וספרים ותפוח עלשה הציג היתם לבני אפרים: אל גבול מנשה. על מינר מנשה לסוף
גבולו

ב א ו ר

(ה) ויפלו חבלי מנשה, לדעת חז"ל עשרה גורלות עליו לשבע מנשה בארץ כנען לששה בתי אבות הנזכרים
 וננות כלפסד לקיזו ארבעה חלקים, כדאי' ביש נחלין (ק"ח ע"ב), ולפי פשוטו ספר הכתוב, אך
 כי עשרה חבלי ארץ (אנדטדיכע), כמו חבל ארגוני, כי נקרא ככרת ארץ חבל, בעבור שגמד בחבל
 המדה, והם נפלו לבני מנשה הנותרים בארץ כנען. (ו) נחלו נחלה, פיל נחלו בתוך בניו בארץ כנען.
 (ח) ותפוח, (ח' ה': עיר תפוח הית' אחת מהגרים המבדלות לבני אפרים הנזכרות למעלה ע"ו ט').

אויסגענגע עררייכטען דאָן מעער. (י) דער זידליכע טהייל געהערטע אפרים, דער נערד-ליכע מנשה, דאָן מעער ביל-דעטע דעססען גרענצע, דיא אָן אשר גענען נאָרדען אונד אָן יששכר גענען מאָרגען שטייעס. (יא) דעם מנשה גע-הערטע אין יששכר אינד אשר, בית שאן מיט איהרען לאַנד-שטערטען, יבלעם מיט איה-רען לאַנדשטערטען, דיא אָנ-זדלער דאר'ס מיט איהרען לאַנדשטערטען, דיא אָנויד-לער עין דור'ס מיט איהרען לאַנדשטערטען, דיא אָנויד-לער הענך'ס מיט איהרען לאַנדשטערטען, דיא אָנוידלער מגידו'ס מיט איהרען לאַנד-שטערטען, צוזאָממען דרייא קאָלאָניען. (יג) דיא זעהנע מנשה'ס פֿערטאָטען אָבער ניכט דיא אוראיינוואָהנערדי-זער שטערטע צו פֿערטרייבען, אינד דער כנעני בעהויפטטעטע אין דיעזעם לאַנדע צו בלייבען. (יג) אָלו יעדאָך דיא קינדער

וַיְהִי תִצְאָתוֹ הַיָּמָה: (י) נִגְבָּה לְאֶפְרַיִם וְצִפּוֹנָה לְמִנְשֶׁה וַיְהִי הַיָּם גְּבוּלוֹ וּבְאֲשֶׁר יִפְגְּעוּן מִצִּפּוֹן וּבִישָׁשְׁכָר מִמּוֹרָח: (יא) וַיְהִי לְמִנְשֶׁה בִישָׁשְׁכָר וּבְאֲשֶׁר בֵּית־שָׁאן וּבְנֹוֹתֶיהָ וּיְבֻלְעָם וּבְנֹוֹתֶיהָ וְאֶת־יֹשְׁבֵי דָאָר וּבְנֹוֹתֶיהָ וְיֹשְׁבֵי עֵין־דֹּר וּבְנֹוֹתֶיהָ וְיֹשְׁבֵי תַעֲנָךְ וּבְנֹוֹתֶיהָ וְיֹשְׁבֵי מִגְדוֹ וּבְנֹוֹתֶיהָ שְׁלֹשַׁת הַנֶּפֶת: (יג) וְלֹא־יִכָּלוּ בְנֵי מִנְשֶׁה לְהוֹרִישׁ אֶת־הָעָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר הַכְּנַעֲנִי לְשֶׁבֶת בְּאֶרֶץ הַזֹּאת: (יג) וַיְהִי כִי חָזְקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּנוּ אֶת־הַכְּנַעֲנִי לְמַם וְהוֹרִישׁ לֹא הוֹרִישׁוּ: (יד) וַיְדַבְּרוּ בְנֵי יוֹסֵף אֶת־יְהוֹשֻׁעַ

לאמר ישראל מעכטיג ווארדען, מאכטען זיא דען כנעני צינוכאר, פֿערטרייבען אָבער קאָננע טען זיא איהן ניכט. (יד) אונד דיא נאָכקאָממען יוסף'ס רעדטען דען יהושע אָלואַ אָן: וואַ

ר ש י

גבולו הערים האלה מתפוח עד נחל קנה לאפרים היו בתוך ערי מנשה: (י) נגבה לאפרים. אפרים נעל חלקו מדרו' לנד הארץ שבין בני יהודה לבני יוסף: ולפונה למנשה. מנשה נעל לנד לפון: (יא) שלשת הנפת. חלחא פלנין ושלשת הנפת הזכרים כאן של דאר ושל עין דור היו כמו שאמור למעלה בספר זה סלך דור לנפות דור ונפסוק אחר אומר לנפת דאר מיס ובאן כך הוא אומר ואת יושבי דור ובנותי שלשת הנפת שהיו לה: (יב) ויואל. ויאנה: (יד) וידברו בני יוסף. שנת מנשה: עד אשר עד נה ברנניה'. אשר ראית שנתכ' מנייני ממנין

ב א ו ר

(יא) הנפת, (אמר המתרגם: עיין למעלה י"א ב' מה שהעירומי בנאור). (יד) וידברו בני יוסף, ככר אמרו כי הארץ נחלקת לי"ב חלקים שוים ומפי עליון ילא ע"פ הגורל לשנת רנת העם נחלת שמונה מקום שדות ונרמים, לא תחסר כל נה, ולזה התלוננו בני יוסף מנשה ואפרים לאמר: נחתה

לֵאמֹר מִדּוּעַ נִתְּתָה לִי נַחְלָה
 גּוֹרֵל אֶחָד וְחֶבֶל אֶחָד וְאֲנִי עֹסֵר
 עַד אֲשֶׁר-עַד-כֹּה בִּרְכַנֵי יְהוָה:
 (טו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהוֹשֻׁעַ אִם-עַם-
 רַב אֶתָּה עֲלֶיךָ לֶךָ הִיעָרָה וּבִרְאֵת
 לֶךָ שָׁם בְּאֶרֶץ הַפְּרָזִי וְהַרְפְּאִים
 כִּי-יֵאָזֵן לֶךָ הַר-אֶפְרָיִם:

ווארום האסט דוא מיר צור
 בעויטצונג נור איין לאז. נור
 אינען אנטהייל צוגעווענדעט,
 איך דער איד דאָרזאָ פֿאַלקרייך
 בין, איין בעווייז דאָס מיך ביו-
 הער דער עוויגע געוועגענט
 האָט? (טו) הירויה ענטגעג-
 נעטע איהנען יהושע: ווען
 דוא זאָ פֿאַלקרייך ביוט, זאָ
 ציהע הינויף אין רען וואָלד,
 אונד מאַכע דיר איהן אורבאר
 ביו היץ אין דאָ לאַנד דעס

ויאמרו

פרויו אונד דער רפאים (ריוען), דאָ דיר דאָ געבירגע אפרים צו ענגע איוט.

דיא

ר ש י

ממין ראשון למנין שני עשרים אלף ומאז מאות כמנין כ"ה כמטרי'. כמנין ראשון אתה מולא
 כמנא' בספר וידבר שנים. ושלשים אלף ומאתים (כמדבר ב' כ"א) וכפנתם שנים ומאתים אלף
 וצבע מאות (שם ב' ל"ד). ד"א עד אשר עד כה ברנב שואמר' לאברהם כה יהיה זרעך
 (בראשית ט') נתקיימה בו. ולפי פשוטו עד אשר עד כה עד אשר כך כאשר אתה רואה:
 (טו) אם עם רב אתה. יש כך כח לנרו' יערות ולפנות' בעין שקורין אישרטי' בלעז ושם תבנה
 ערים: ובראית. לשון כריתה כמו וברא אתהן כרבותם (יחזקאל כ"ג מ"ו) אישרטא"ג בלעז':
 אץ. דחוק:

לא

ב א ו ר

נתתה לי גורל אחד וחלק אחד, כלומר אך חלק אחד לא מיוחד ביופי (איון געוועהנליכעס נחז),
 כמו כמעט שכב אחד העם (בראשית ב' י'), אחד, גם הנבזה מהעם, מן אחד מהנערים (שמואל
 ב' ב' כ"א) אחד יהי' מי שיהי', וכן הכוונה כאן נתתה לי חלק כאזד מהשבעים שזה גם בכמות
 גם באיכות, ואני עם רבוהי' לי לכרר חלק יפה. וע"ז השיב יהושע, הלא חבלים נפלו לך בנעימים,
 אם עם רב אתה וגו'. עד אשר, (א"ה): כנר הונחתי לשעלה שאלת עד לפעמים כמו עד, וזה
 היתה טענתם נגד יהושע אחר שהביא ה' עלינו ברנב שדים ורחם כרנב יעקב, וברכבות
 אפרים ובאלפי מנשה כרנב משה, והעד אשר עד כה ברנב ה' בעם רב, ואתה מדוע לא אלת
 לנו ברנב הארץ הנכללת ג' כ' כרנבותיה? (טו) ובראח לך, יפה חרנב יונתן ותתקין, כי הוא פעל
 נגזר מן בריא, כמו בריא אולם (תהלים ע"ג ד') וכדומה, הנאמר על כל דבר אשר הוא בשלימותו
 בחקפו ובגבורתו, וקרוב להנחתו הראשונה מענין ילידה, וכבר מלינו הכבד הנוסף מזה להבריאה
 (ש"א ז' כ"ט), והנה כמו שנאמר על השחת ארץ טובה וכל חלקה טובה חבלינו באבנים (מ"ב
 ג' י"ט), כן נאמר על תקון ארץ לא זרועה לעשית פרי, ברא, על דמיון וירפא את מזנת ה'
 ההרוס (ש"א י"ט ל'). (א"ה): ובראית, לועזרש"י אישרטי' essarter (אורבאר מתען דורך
 חושרייטוכג דעס הקלנעס חונד דער געטטרייכע), וכן סי' ולועז ויד ברא (יחזקאל כ"א כ"ד ע"ג).
 כי אץ לך, לדעתי טעמו ככל מקום לשון מהירות, והוא על דרך הפלגה באילו ההר מהר לנוא
 לקראתך, כלומר הלא הוא לונדך עומד. (אמר המתרגם: תרגמתי כתי' ארי עק כלומר לר).
 חד אפרים, היא העיר הזכר', ואף בו עדיין לא כבשו בני אפרים, נקרא בן על שם סופו ורניס בן;
 או שלא ה' נקרא על שם שנט אפרים, אך לשנה אחרת נעלמת מאתנו כמו אבן בופן בן ראובן דלעיל.
 (א"ה): אולי ה' שם ההר לפניו הר פראים ויהושע קרא לו הר אפרים בחלוק אותיות על שם
 סופו להחזיק לבנס לאמר: שם זה יהיה לבס לאית שחלכו זה ההר, כי בשמו נבלע שם אפרים,
 וראוי לתרגם: (דח דיר דחז געבירגע אפרים זך כחה זעגט; דיוז ועהכע יוסף'ס חבער ער.
 וידערטען: דיעזעס געבירגע חזט חונז כיכט לויכט לו ערזבערן, דען עם זינד ח. ג. י.)

לא

(טו) דיא זעהנע יוסף'ס ער-
 ווידערטען: וואהל רייכט דאן
 געברגע ניכט הין פיר אונז,
 אבער אייזערנע שטרײטוואג-
 גען זינד בייא אללען כנעני-
 טערן, וועלכע אים טהאל-
 לאנדע וואהנען, זאן וואהל בייא
 יענען פאן בית שאן אונד איה-
 רען לאנדשטערטען. אלו בייא
 דענען פאם טהאלע יורעאל-
 (יז) דא שפראך יהושע צום הוי-
 זע יוסף'ס צו אפרים אונד
 מנשה אלוז: דוא ביזט איין
 צאהלרייכעס פאלק, דוא כע-
 זיעסט דאהער איינע גראסע
 שטרייטקראפט, דיר דארף
 איין לאז ניכט געניגען,
 (יח) זאנדערן דאן גאנצע גע-
 בירגע ואלל דיין זיין, וועלכעס
 וואלדיג איזט. מאצע עם אור-

(טז) ויאמרו בני יוסף לא ימצא
 לנו הנהר ורכב ברזל בכל-
 הכנעני הישב בארץ העמק
 לאשר בבית שאן ובנותיה
 ולאשר בעמק יזרעאל:
 (יז) ויאמר יהושע אל בית יוסף
 לאפרים ולמנשה לאמר עס רב
 אתה וכח גדול לך לא יהיה לך
 גורל אחד: (יח) כי הנה יהיה
 לך כי יער הוא ובראתו יהיה לך
 הצאתיו כי תוריש את הכנעני
 כי רכב ברזל לו כי חזק הוא:

ויקחלו

באר, דא דורך געווינגסט דוא אייזערנע, ויען דוא רען כנעני פערטרייכען ווירסט, מאג
 ער אייזערנע שטרייטוואגען האבען, מאג ער נאך זא מעכטיג זיין.

דיא

ר ש י

(טז) לא ימצא לנו הנהר. כי אין הוא לנו כאשר אמרת: לא ימצא. לא יוספק: ורכב ברזל. ומה
 שאתה אומר לעלו' היערה ולכבוש בדרך הפרזי והרפאי' עם חזק הוא אותו כנעני ורכב ברזל לו.
 ואל תחמ' אם קראו לפרזי ורפאי' כנעני כי כולם בני כנען היו: (יח) כי הנה יהיה לך. אותו
 שאמרת לך עלה לך היערה: כי יער הוא ובראתו. כי יער הוא ואינו ראוי אלל לעם רב ויבראוהו
 ויפנוהו: ובראתו. אתה שאתם עם רב: והיה לך מולאותיו כי תוריש את הכנעני. על ידי שאתה
 עם רב: כי רכב ברזל לו. ואין אחד משאר השבטים כדי להלחם בו: כי חזק הוא. ואתה יש נך היכולת
 ותוכונו. ורבותינו פירשו עלה לך היערה הכניאו עלמיכס זיערות שלא תשלוט בנס עין הרב:
 וישכינו

ב א ו ר

(טז) לא ימצא, לא יהי' נמצא לנו הנהר, כלומר לא נוכל להשיגהו. ורכב, הוי' תשמש
 במקום כי, כי רכב ברזל וגו'. (יז) עם רב אחה, אם עם רב אתה, א"כ לא ינצר ממך אנשים
 עושי מלחמה ביער לבראת אותי, ועתה הוסיף לומר וכת גדול לך, כלומר אנשיך גבורי לכבוש וכול
 להוריש את הכנעני השוכן סביב הנהר. לא יהיה לך גורל אחד, באמת לא הי' גורלך באחד הגירלות
 כאשר אמרת, כי לכס יתר שאת. (יח) כי הנה יהיה לך, הנה כאשר מדדו הארץ לארבה ולרמבה,
 לא הביאו במשבון את גבנוני ההרים לעשותם לשטח, ולזה אמר: הלא הנה לך, וא"כ גם בכמות שפיה
 נחלתך, כי תוכל לזרוע הנהר מכל פאתיו. כי יער הוא, ואם גם יער הוא ובראתו לך, ומה שאמרת
 לא ימצא לנו הנהר מפני הכנענים, על זה השיב: והיה לך הצאתיו, כלומר גם מולאות גבולי היער,
 והמה העמקים, יהיו לך ותוכל לבוא ביער. כי תוריש, אם תוריש. כי רכב, אם גם רכב ברזל
 לו וסזק הוא. בן יראה לי פירוש הסזוק ס האלה, ולמפרשים שקדמוני דברים שונים, וכל המעינים
 בהם יראה במעט עמל מדוע סרתי מדעתם ונפרתי לי דרך אחרת, כי אין להאריך.
 שלם

יח (א) וַיִּקְהָלוּ כָּל־עַדְת בְּנֵי־
 יִשְׂרָאֵל שְׁלֹחַ נְיָשְׁכִּינוּ שָׁם
 אֶת־אֶהֱל מוֹעֵד וְהָאָרֶץ נִכְבְּשָׁה
 לַפְּנִיָּהִם: (ב) וַיִּזְחֲרוּ בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
 אֲשֶׁר לֹא־חִלְקוּ אֶת־נַחֲלָתָם
 שְׁבַעַה שְׁבָטִים: (ג) וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ
 אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד־אָנָּה אֲתֵם
 מִתְרַפִּים לְבוֹא לְרִשֵׁת אֶת־
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָכֶם יְהוָה אֱלֹהֵי
 אֲבוֹתֵיכֶם: (ד) הֲבֹו לָכֶם שְׁלֹשָׁה
 אַנְשִׁים לְשִׁבְט וְאֲשַׁלְּחֵם וַיִּקְמוּ
 וַיִּרְתְּהֻכְּו בָאָרֶץ וַיִּכְתְּבוּ אוֹתָהּ
 לְפִי נַחֲלָתָם וַיָּבֵאוּ אֵלָי:

יח (א) דיא גאנצע געמיינע
 דער קינדער ישראל'ס
 פֿערוואממזלסע זיך אין שלח ;
 זיא שטעללטען דאזעלכסט
 דאז שט פֿטסצעלט אויף, נאכ־
 דעם דאז לאנד איהנען אונ־
 טערוואָרפֿען וואָר. (ג) עס
 וואָרען אַבער פֿאַז דען קינ־
 דערן ישראל'ס וועלכען איה־
 רע בעזיט צונג נאָך נכט
 צוגעטהיילט וואָר, זי עכען
 שטעממע איבריג. (ג) יהושע
 שפראַך דאָהער צו דען קינ־
 דערן ישראל'ס: וויא לאַנגע
 וואָלט איהר נאָך זאָ נאכ־
 לעססיג זיין אייך צום בעזיט־
 צע דעם לאַנדעם אַנצושיק־
 קען, וועלכעם אייך דער ע זי־
 גע, דער גאָטט אייערער פֿאַ־
 טער גענעבען האָט? (ד) וועה־
 לעט אייך דרייא מאַנגער אויס
 יעדעם שטאַממע, וועלכען אייך

והחלקו

אויפֿטראַגען ווילל, דאַס ויא זיך אויפֿמאַצען, דאָז לאַנד בערייזען אונד דאַסזעלכע אויפֿ־
 נעהמען (אויפֿצייכען), נאָך איהרער בעמעססונג, אונד זאָראַן פֿאַר מיר ערשיינען.

איהר

ר ש י

יח (א) וישנינו שם את אהל מועד. שעשו במדבר ולא היה שם מקרה אלא בית של אבנים
 מלמען ויריעות מלמעלן כך שנינו בשמיטת קדשים: והארץ נכנשה לפניכם. מאנקבע המשכן
 היתה הארץ נוחה ליכנש לפניכם: (ב) שבעה שבטים. שבע קבלו נחלתם ראובן וגד ומני
 שבע מנשה ימי משה בעבר הירדן ובארץ כנען כבר נפל גורל ליהודה ולאפרים ולמנשה שבע
 מנשה היו ה' שבטים: (ג) מתרפאי. מתרשלין: (ד) לשבע. לכל שבע מן השבעה: לפי נחלתם.
 לשבעה חלקים ולא בשום אלא לפי השבטים הראויין לחלק' לרב לפי רובו ולמעט לפי מיעוטו
 בשם של' לרב מרבה נחלתו ולמעט תמעיט נחלתו וגו' (במדבר כ"ו):

והחלקו

ב א ו ר

יח (א) שלח (א"ה: כמו בשלה). וישבינו. הנה עד עתה הי' משכן ה' בגלגל אשר שם תכונת
 ראשי הנבא (הויפטקווארטיר) נקלה גבול א"י, אך כאשר נכנשה הארץ לפניכם, שמו המשכן
 בתוך הארץ, ולזה נאסרו להם הנאות עתה, כי הי' נקל לכל ישראל לבוא אל מקדשה', מאש"ב
 בגלגל; ועמד המשכן הזה עד ימי שמואל, לדעת הס"ע שפ"ט שנים. והארץ נכבשה, הנה
 מלינו (שופטים א') כי גם אחר מות יהושע עוד נותרה מן הארץ לכבוש רבים, כי נל הארץ הוא
 לאו דוקא, אך רובו ככולו. וקלח אחרו: כי גם אחר שכבר נכשו, שוב באו הנכנעים אשר הניחו
 ולקחו מידם כמה ערים, ואלי ואלי דברי חלקים חיים. (ד) הבו לכם, הנכון בעיני כפי'
 הפסוקים האלה הוא זה: יהושע לוב את האנשים, בתחלה חלבו כלנס למדוד את הארץ
 לארבה ולרמבה, וזהו שאמר לפי נחלתם, ולומר לפי נחלת כל שבעה השבטים יחד, והנאות לי
 הרשימה

(ה) איהר לאסט עם אין זיעבען טהיילע צערפאללען: יהודה זאלל ביא זיינער גרענע צע געגען זירען כלייבען, אונד דאז הויז יוסף'ס כלייבע ביא זיינער גרענצע געגען נאך דען. (ו) איהר נעהמעט (צייכעט) זאנאך דאז לאנד אין זיעבען אכטהיילונגען אויף, אונד לעגעט עם מיר דאן פאר, דאמיט איך אייך לאזע ווערפע, היר פאר דעם עוויגען אונזרעם גאטט. (ז) דען דיא לויס האבען קיינען אנה טהייל אונטער אייך, זאנדרען דאז פריסטערטהום דעם עוויגען אונד איוט איהרע בעזיצונג: אייך גר, ראובן, אונד דער האלבע שטאם מנשה'ס האבען שאן איהרע בעזיצונגען האלטען יענווייטס רעם ירדן'ס געגען מארגען וועלכע איהנען משה דער קנעכט דעם עוויגען איינגעגעבען האט. (ח) אונד דיא מעננער מאכטען זיך אויף אונד גינגן הין, נאכרעם יהושע דיעזען וועלכע גינגען דאז לאנד אייפונגעמען (צו בעשרייכען) דען אייגטראג אלזא ווידער האלטע: געהעט הין, בעריי: זעט דאז לאנד, געהעט עם אויף, אונד קעהרעט צו מיר צוריק, דאמיט איך היר אייך לאזע ווערפע, פאר דעם עוויגען אייערעם גאטט צו שלה. (ט) דיא מעננער ריווען פארט, דורכע צאגען

(ה) והתחלקו אתה לשבעה חלקים יהודה יעמד על גבול מגב ובית יוסף יעמדו על גבולם מצפון: (ו) ואתם תכתבו את הארץ שבעה חלקים והבאתם אלי הנה ויריתי לכם גורל פה לפני יהוה אלהינו: (ז) כי אין חלק ללוים בקרבכם כי כהנת יהוה נחלתו וגד וראובן וחצי שבט המנשה לקחו נחלתם מעבר לירדן מזרחה אשר נתן להם משה עבד יהוה: (ח) ויקמו האנשים וילכו ויצו יהושע את החלכים לכתב את הארץ לאמר לכו והתהלכו בארץ וכתבו אותה ושובו אלי ופה אשליך לכם גורל לפני יהוה בשלה: (ט) וילכו האנשים ויעברו

בארץ

זעט דאז לאנד, געהעט עם אויף, אונד קעהרעט צו מיר צוריק, דאמיט איך היר אייך לאזע ווערפע, פאר דעם עוויגען אייערעם גאטט צו שלה. (ט) דיא מעננער ריווען פארט, דורכע צאגען

ר ש י

(ה) והתחלקו אותה לשבעה חלקים. אותה שנכנסה כבר והעמידה ליכנס: יהודה יעמד על גבולו מנגב. וארץ ישראל שש נפל לו גורל כל המיזר הדרומי: ובית יוסף וגו' מצפון. לפיכך למה שנכנס כבר ועוד יש הרבה לכנס כל המיזר מנעל גד עד לבא חמת שהוא אלל ההר במיזר לפיכך והשבעה שבעים יחלקו אותה שבין יהודה ליוסף ואתם העומדת ליכנס: (ו) ויריתי. והשלכתי כמו ירה נים

ב א ו ר

הרשימה הכוללת, ואז תחלקו בניכם לפני הארץ לשבעה חלקים, ואחר זה לכו בכל חלק שלשה אנשים לכחוב כל חבל לערים כמ"ג לקמן (ט), ואז שוב תבואו אלי ואפיל הגורל לכל שבע ושבע. (ה) יהודה יעמד וגו', והארץ אשר בנייהם תחלקו לשאר השבעים. (ח) וילכו, וגם

בְּאֶרֶץ וַיִּכְתְּבוּהָ לְעָרִים לְשִׁבְעָה
הַקָּדִים עַל־סֵפֶר וַיָּבֵאוּ אֶל־
יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הַמַּחֲנֶה שְׁלָה:
(י) וַיִּשְׁלַךְ לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ גּוֹרֵל בְּשִׁלָּה
לְפָנָיו יְהוָה וַיִּחַלֶּק שָׁם יְהוֹשֻׁעַ
אֶת־הָאָרֶץ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל
כַּמְחֻלְקָתָם: (יא) וַיַּעַל גּוֹרֵל מִמֶּנֶּה
בְּנֵי־בְנֵי־מִן לְמִשְׁפַּחָתָם וַיֵּצֵא
גְבוּל גּוֹרָלָם בֵּין בְּנֵי יְהוּדָה וּבֵין
בְּנֵי יוֹסֵף: (יב) וַיְהִי לָהֶם הַגְּבוּל
לְפֶאת צְפוֹנָה מִן־הַיַּרְדֵּן וְעַל־הָ
הַגְּבוּל אֶל־כֶּתֶף יְרִיחוֹ מִצְּפוֹן
וְעַל־הָ בְּהַר יָמָה וְהָיָה תְּצִאתוֹ
מִדְּבַר־בֵּית אֲוֹן: (יג) וְעַבְרַת מִשָּׁם
הַגְּבוּל לְוַזְהָ אֶל־כֶּתֶף לְוַזְהָ נְגֻבָה
הִיא בֵּית אֵיל וַיֵּרֶד הַגְּבוּל עֲטָרוֹת

צאנעו דאולאנד, אונד נאה.
מען דאסועלכע אויף נאך דען
שטערטען אין זעבען אבטהיי-
לונגען, אויף איינער קארטע.
אונד ערשינען דאן פאר יהושע
אום לאגער צו שלה. (י) נון
ווארף איהנען יהושע לאזע צו
שלה פאר דעם עוויגען, אונד
טהיילטע דאזעלכסט דאן לאנד
איון פיר דיא קינדער ישראל,
נאך איהרען אכטהיילונגען.
(יא) דא קאם דאז לאז צוערשט
הערזו פיר דען שטאם דער
קינדער בנימין'ס נאך אהרען
פאמיליען, אונד דיא גרענצע
איהרעס לאזעס צייגטע זיך,
צווישען דען זעהנען יהודה'ס
אונד דען זעהנען יוסף'ס.
(יב) אונד איהרע גרענצע בע-
נאן אס נערדליכען ווינקעל
פאם ירו, אונד פיהרטע הי-
נויף נאך דער זייטע פאן יריחו,
נערדליך, אונד האב זיך וויי-
טער נאך דעם געכירנע וועסט-
ליך, אונד איהרע אויסגענגע
פיהרטען נאך דער וויסטע ביח

והיו קרי
און. (יג) דיא גרענצע צאג זיך פאן דא נאך לוח, נעהמליך אן דיא זידליכע זייטע פאן
לוח, דאז אויט ביח אל; דאן פיהרטע דיא גרענצע אכזערטס נאך עטרות אדר אס געכירנע,
וועל-

ר ש י

נים (שמות ט"ו): (יב) ויהי להם הגבול לפאת כפונה. ויהי מילר גבול הלפניו שלהם מן
הירדן שבמזרח מחזיל המילר ועלה אל כתף יריחו מצפון ועלה משם אל המערב אל עבר
יריחו ומשך החוט כלפונה של יריחו נמלאח יריחו לפניו מן החוט נחלק בנימין: מדברה בית און.
למדבר של בית און: (יג) ועבר משם. ללד המערב: לוח אל כתף לוח נגדה היא בית אל. שקראה יעקב
ולא זו היא בית אל אכלל העי שהרי אומר בגבול יוסף וילא מניח אל למדנו שנים היו ולוח לא נחלק
בנימין

ב א ו ר

שנו, וזה מובן מעלמו, ואח"כ לוח יהושע כי ילכו עוד לכתוב על ספר הערים, כאשר בארנו, וזה
לא יהי' בספוקים האלה שפת ימר. (יב) מדברה ביח און, נחב הכד"ק: סמוך לבית און,
לפיכך הבי"ת פתוחה, ע"כ. טעמו שלפי המסורה נ"ל מדברה נפתח חמת הבי"ת, כמו מדברה
דמשק (מ"א י"ט ט"ו) כמו שנמסר שם במסורה, ונחב הכד"ק שם ו"ל: נפתחה הבי"ת מפני
הסמיכות וכן מדברה בית און, ע"כ. (יג) היא ביח אל, נחב רש"י כי שני בית אל היו, לכי
שנאמר (לעיל ט"ז ב') וילא מניח אל לוח, ואם גם אין מזה ראיה כאשר בארנו שם, מ"מ לך
דברי

וועלכעס זיך ליד פאן אונטער-
 בית הרן ליגט. (יד) היר וואנד
 זיך דיא גרענצע אונד לענקטע
 זיך דעם וועסטליכען ווינקעל
 צו זיך ליד פאן געכירגע, וועל-
 כעס זיך ווערטס פאר בית הרן
 ליגט, אונד ענדעטע ביא קרית
 בעל, אדער קרית יערים, איי-
 גער שטארט דער זעהנע
 יהודה'ס. דיזעס כילדעטע דען
 וועסטליכען ווינקעל. (טו) דער
 זיך לידע ווינקעל בעגאן, אדער
 אייסערסטען זייטע קרית
 יערים'ס, דאן צאג זיך דיא
 גרענצע וועסטליך, אונד ער-
 שטרעקטע זיך ביז אן דיא
 קוועללע דעם וואס ערס
 נפתוח. (טז) וואדאן זענקטע זיא
 זיך צום פוסע דעם בערגעס
 הן, דער פאר דעם טהאלעבן
 הגום ליגט ביא דער טיעפלי-
 גענדען עכענער פאיים, גערדליך, אונד ליד אבוערטס דורכ'ס טהאל הגום, צו זיך לידען וויטע

אָדָר עַל-הָהָר אֲשֶׁר מִנְגֵב לְבֵית-
 חֶרוֹן תַּחְתּוֹן: (יד) וְתֵאָר הַגְּבוּל
 וְנִסַּב לְפִאתַיִם נְגִבָה מִן-הָהָר
 אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי בֵית-חֶרוֹן נְגִבָה
 וְהָיָה תְצִאתוֹ אֶל-קְרִית-בְּעַל
 הַיָּא קְרִית יַעֲרִים עִיר בְּנֵי יְהוּדָה
 זֹאת פִּאתַיִם: (טו) וּפִאת-נְגִבָה
 מִקְצֵה קְרִית יַעֲרִים וַיֵּצֵא הַגְּבוּל
 יָמָה וַיֵּצֵא אֶל-מַעִין מִי נִפְתּוּחַ:
 (טז) וַיֵּרֶד הַגְּבוּל אֶל-קְצֵה הָהָר
 אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי גֵי בֶן-הַנֶּם אֲשֶׁר
 בְּעַמְקֵי רְפָאִים צְפוֹנָה וַיֵּרֶד גֵּי הַנֶּם
 אֶל-כַּתֵּף הַיְבוּסִי נְגִבָה וַיֵּרֶד עַיִן

והיו קרי יבוסים
 רגל יבוסים

ורש"י

בנימין היתה שהרי חוט המיזר מלון ולפני הוא כמו שהוא אומר אל כחף לזה: מנגב. החוט הולך
 בדרום של לון נמלאת לון מן החוט ולחץ נמלאת בני יוסף ובית אל היתה נחלק בנימין כמו שבחוב למטה
 בעיני: (יד) ותאר הגבול ונסב לפאת ים נגבה. בעטרות אדר כלה אורך הלפוני מן המזרח למערב
 ומשם נסב החוט לגבול המערב של בנימין ליד נגבה מן הלפון לדרום חוט המערבית מן הכר אשר על
 פני בית חורון נגבה מן הכר אשר בדרומה של בית חורון משם היה מתחיל מקצוע מערבית לפונית של
 בנימין ובא לו החוט מלפון לדרום: והיה תולדותיו. מקצוע מערבית דרומית שלו אל קרית יערים
 של יהודה נמלאת רוחב גבול בנימין נוטל כל רוחב הארץ שבין יהודה לאפרים גבול דרומי שלו
 עם גבול כפרית של יהודה ושם היתה ירושלים כמו שאמור למטה בעיני לפיכך היו לשני
 השנטיס חלק נה וגבול כפוני של בנימין ודרומי של אפרים נוגעין זה בזה ושם היתה שילה
 נחלק אפרים כמה שנאמר ויטע משכן שילה וגומר (תהלים ע"ח) וימאס נחל יוסף ובשנת אפרים לא
 בחר (שם) וסף לבנימין היה בו חלק וכן שנינו בשחיט'קדש'י'נג' מקומות שרתה להם שני'ל' ישראל בשיל'
 וזב ובית העולמים ובבולן לא שרתה אלא בחלקו של יהודה וכל התחומין המנויין כאן נימנו נלפנו של
 יהודה וכל מקום שכתוב כאן וירד כתוב ביהודה ועלה לפי שכן הוא מונה מן המערב למזרח ושם מוב'
 מן המזרח למערב: וילא הגבול ישה, חל'ים, ח' ולת ידעתי חיה ים הוא:

אל

באר

דברי רש"י כי שתי בית אל היו, כבר מלאנו באופטים (א' כ"ב) כי בני יוסף ירשו את בית אל
 גם היתה עיר מקדש מלך למלכי ישראל, ונפסוק כ"ב לקמן נזכר בית אל בין ערי בנימין.
 וצלע

רגל: (יז) ותאר מצפון ויצא עין
 שמש ויצא אל-גלילות אשר-
 נבחר מעלה אדמים וירד אבן בהן
 בן-ראובן: (יח) ועבר אל-כתף
 מול-הערבה צפונה וירד
 הערבחה: (יט) ועבר הגבול אל-
 כתף בית-חגלה צפונה והיהו
 תוצאותיו הגבול אל-לשון ים-
 המלח צפונה אל-קצה הירדן
 נגבה זה גבול נגב: (כ) והירדן
 יגבול-אתו לפאת-קדמה זאת
 נחלת בני-מן לגבול-תיה סביב
 למשפחתם: (כא) והיו הערים
 למטה בני-מן למשפחותיהם
 יריחו ובית-חגלה ועמק קציץ:
 (כב) ובית-הערבה וצמרים ובית-
 אל: (כג) והעוים והפרה ועפרה:
 (כד) וכפר העמוני והעפני וגבע
 ערים שתים-עשרה וחצריהן:
 (כה) גבעון והרמה ובארות:
 (כו) והמצפה והכפירה והמצפה:

והיו קרי • תוצאות קרי • העמונה קרי • ורקם

יבוסים טעעער הינאב נאך עין
 רגל. (יז) אונר זיא וואנד זיך פאן
 נארדען אינד כראך הערפאר
 בייא עין שמש, אינד פיהרטע
 פארט נאך גלילות, וועלכעס
 מעלה אדומים געגענאיכער
 ליענט, אונר זענקטע זיך ביים
 שטיינע ביהן (גענאנט נאך)
 דעם זעהנע ראובן'ס. (יח) דאן
 צאג זיא זיך אן דער נערדליכען
 זייטע פאר דער עבענע אונר
 פיהרטע אבווערטס נאך
 ערבה. (יט) דיא גרענצע צאג
 פערנער נאך דער זייטע בית
 חגלה'ס נערדליך. אונר דיא
 אויסגענגע דער גרענצע רייכען
 אן דיא צונגע דעם זאלצמעערס
 געגען נארדען, נאך דער איי-
 סערסטען זידליכען זייטע דעם
 ירדן'ס דיעזעס וואר דיא זידלי-
 כע גרענצע. (כ) דער ירדן אבער
 בערגענצטע זיין געה טה אויף
 דער אסטזייטע. דיעזעס וואר
 דיא בעזיטצונג דער זעהנע
 בנימין'ס, נאך איהרן גרענצען
 רינגסאום, נאך איהרען פאמי-
 ליען. (כא) אונר דיא שטערטע
 דעם שטאמעס דער זעהנע
 בנימין'ס נאך איהרען פאמי-
 ליען ווארען: יריחו, בית חגלה
 אונר עמק קציץ; (כב) בית
 ערבה, צמרים אונר בית אל;
 (כג) עוים, פרה אונר עפרה;
 (כד) כפר עמונה, עפני אונר
 גבע. צוזאמען צוועלף שטעד-

טע מיט איהרען דערפערן. (כה) פערנער: גבעון, רמה אונר בארות; (כו) מצפה, כפירה אונר

מצה

ר ש י

(יט) אל לשון ים המלח לפונה. צלפונו של לשון נמצא כל הלשון במלקו של יהודה; אל קצה הירדן.
 מקום שהירדן נופל בים המלח והוא נמנה מקלוע מזרחית לפונית ליהודה וכאן הוא מונה מקלוע
 דרומית מזרחית לבנימין: (כ) והירדן יגבול אותו לפאת קדמה. הירדן היה לו לבנימין מלך
 מזרחי

מצה ; (כז) רקם, ירפאל אונד
 תראלה ; (כח) צלע, אלף יבסי
 אָדער ירושלים , גבעת אונד
 קריה ; צוואַסטען פֿיערצעהן
 שטערטע מיט איהרען דער-
 פֿערן. ריעזעס וואָר דיא בע-
 זיטצונג דער זעהנע בנימין'ס
 נאָך איהרען פֿאַטיליען .
 יט (א) נון קאם דאָ צווייטע
 לאַז פֿיר שמעון הערוים -
 פֿיר דען שטאַם דער זעהנע
 שמעון'ס נאָך איהרען פֿאַמי-
 ליען, אונד איהרע בעזיטצונג
 וואָר, מיטטען אונטער דער בע-
 זיטצונג דער זעהנע יהודה'ס .
 (ב) זיא האַטטען אויף איהרער
 בעזיטצונג : באר שבע אָדער
 שבע אונד מולדה ; (ג) חצר
 שועל, בלה אונד עצם ;
 (ד) אלחולר, בחול אונד חרמה ;
 (ה) צקלג, ביח מרכבת אונד
 חצר

(כז) וּרְקָם וִירְפָאֵל וְתִרְאֵלָה :
 (כח) וְצִלַּע הָאֵלֶף וְהַיְבוּסִי הַיָּא
 יְרוּשָׁלַם גִּבְעַת קְרִית עָרִים
 אַרְבַּע עֶשְׂרֵה וַחֲצִרֵיהֶן זֹאת
 נְחֻלַת בְּנֵי-בְנִימִן לְמִשְׁפַּחָתָם :
 יט (א) וַיֵּצֵא הַגּוֹרֵל הַשְּׁנִי
 לְשִׁמְעוֹן לְמַטֵּה בְנֵי-
 שִׁמְעוֹן לְמִשְׁפַּחֹתָם וַיְהִי נְחֻלָּתָם
 בְּתוֹךְ נְחֻלַת בְּנֵי-יְהוּדָה : (ב) וַיְהִי
 קָהָם בְּנְחֻלָּתָם בְּאֵר-שֶׁבַע וּשְׁבַע
 וּמוֹלְדָה : (ג) וַחֲצַר שׁוּעַל וּבְלָה
 וְעֵצָם : (ד) וְאַלְחֻלָּר וּבַחֹל
 וְחֶרְמָה : (ה) וְצִקְלָג וּבִיחַ

מלרע כן כהב הרד"ק בשרשים

המרכבת

ר ש י

מזרחי שהירדן הולך על פני רומב כל גבולו למזרח : (כח) וצלע האלף והיבוסים הם ירושלים.
 כל אחת עיר לעלמה וכן גבעת קרית חמש ערים בפסוק זה :
 יט (א) וילא הגורל השני. שני לבנימין שגורל בנימין היה ראשון לשבעת השבטים שאמר יהושע
 לשלושיו והתחלקו אותה לשבעה חלקים שפנר נטלו יהודה ויוסף כמו שאמר שם יהודה יעמוד
 על

ב א ו ר

(כח) וצלע האלף, שתי ערים הנה, וכן גבעת קרית (רש"י ורד"ק). והיבוסים, כמו עיר היבוסים,
 והיתה נקראת גם יבוסים, כמו שאמר בשופטים (י"ט י"א) הם עם יבוסים וגו', ונסורה על עיר
 היבוסים, על שם העם השוכנים בתוכה. והנה נמנה העיר הזאת גם בתוך ערי יהודה (לעיל ט"ו
 ס"ג), וכן נאמר בשופטים (א' ח') בני יהודה לכדו את ירושלים, ויחנן כי יען היתה ירושלים
 שתי ערים, העיר התחתונה והמכונה אשר על ההר (ולכן בא ברבים הזני), א"כ היתה העיר
 התחתונה לאחד והעליונה או המכונה לאחד, ודרשות חז"ל בפסוק חוסף עליו כל היום (דברים
 ל"ג י"ב) ידועות. ואם גם המכונה הזאת נלכדה בימי דוד, אין מזה ראיה, כי לא היתה לפניו
 ירושת ישראל, ושוב באו הכנענים אשר לא הורישו מירושלים, כנאמר לעיל (ט"ו ס"ג) ובשופטים
 (א' כ"א), ולקחו מידם, כאשר הערנו לעיל.

יט (א) הגורל השני, שני לבנימין, כי הוא הראשון לשבעת השבטים (רש"י). (ב) ויהי לחם,
 הנה נחלת שמעון מפרט אך הערים ולא הגבולות, לפי שהיתה נחלתם בתוך בני יהודה.
 באר שבע ושבע, עיר אחת היא, דאס לא כן יהיה מספר הערים י"ד, ואולי הו"ו של ושבע היא
 כמו ומכה אביו ואמו ששעורה כמו או, שהיתה נקראת באר שבע או שבע. והנה כל הערים הנזכרים

כאן

* ח"ה עיין בנחזרי שופטים ח' כ"ח.

הַמְרַכֶּבֶת וְחֹצֵר סוּסָה: (ו) וּבֵית
 לְבָאוֹת וְשְׂרוּחַן עָרִים שְׁלֹשׁ-
 עֶשְׂרֵה וְחֹצְרֵיהֶן: (ז) עַיִן רִמּוֹן
 וְעֵתֶר וְעֵשׂוֹן עָרִים אַרְבַּע וְחֹצְרֵיהֶן:
 (ח) וְכָל-הַחֹצְרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹת
 הָעָרִים הָאֵלֶּה עַד-בַּעֲלַת בְּאֵר
 רֶאֱמַת נִגְבַּז אֶת-נַחֲלַת מִפְּהַּ בְּנֵי-
 שְׁמֵעוֹן לְמִשְׁפַּחְתָּם: (ט) מִחֶבֶל
 בְּנֵי יְהוּדָה נַחֲלַת בְּנֵי שְׁמֵעוֹן כִּי-
 הָיָה חֵלֶק בְּנֵי-יְהוּדָה רַב מֵהֶם
 וַיִּנְחֲלוּ בְּנֵי-שְׁמֵעוֹן בְּתוֹךְ נַחֲלָתָם:
 (י) וַיַּעַל הַגּוֹרֵל הַשְּׁלִישִׁי לְבְנֵי
 זְבוּלֹן לְמִשְׁפַּחְתָּם וַיְהִי גְבוּל
 נַחֲלָתָם עַד-שָׁרִיד: (יא) וְעַל־הָ
 גְבוּלָם וְלִימָה וּמִרְעֵלָה וּפְגַע
 בְּדַבְשָׁת וּפְגַע אֶל-הַנַּחַל אֲשֶׁר
 עַל-פְּנֵי יַקְנָעִים: (יב) וְשָׁב מִשָּׂרִיד

הצר סוסה; (ו) בית לבאות
 אונר שרוחן; צוזאמען דריי-
 צעהן שטעדטע מיט איהרען
 דערפערן; (ז) דאן עין רמון,
 עתר אינד עשן; צוזאממען
 פיער שטעדטע מיט איהרין
 דערפערן. (ח) פערנער אל-
 לע דערפער אים אומקרייזע
 דיעזער שטעדטע ביז בעלת
 באר דאן זודליכערמח. דיע-
 זעם וואר דיא בעזיצונג דעם
 שטאמם דער זעהנע שמעון'ס
 נאך איהרען פאמיליען. (ט) פאן
 דעם געביטהע דער זעהנע
 יהודה'ס וואר דיא בעזיצונג
 דער זעהנע שמעון'ס, דען דער
 אנטהייל דער זעהנע יהודה'ס
 וואר גרעסער אלס איהר בע-
 דארף; דארום נאהמען דיא
 זעהנע שמעון'ס איהרען טהייל
 מיטטען אונטער איהרער בע-
 זיצונג. (י) דארוף קאם דאן
 דריטטע לאוהערפאר פיר דיא
 זעהנע זבול'ס נאך איהרען
 פאמיליען, אונד דיא גרענצע
 איהרער בעזיצונג רייכטע ביז
 שריד. (יא) איהרע גרענצע

צאג זיך אויפוערטס נאך וועסטען געגען מרעלה, זאואהל דבשח אלס יענען פלוס בע-
 ריהרענד, דער פאר יקנעם פליעסט. (יב) פאן שריד לענקטע זיא זיך געגען זאנגענאוויפ-

גאנג

ר ש י

על גבולו מנגב וגו' (לעיל י"ח) מצאן ואילך מונה והולך שצעה גורלות: (ט) רב מהס. מן
 הראוי להם:

ב א ו ר

באן כבר נקבו בשמותן בחלק יהודה (לעיל ע"ג) מן מנלה, ואולי הוא בעלס הנזכר לעיל (שס כ"ט).
 גם בתול ובית המרכבת וחצר סוסה לא נזכרים שם. (ו) ובית לבאות, הוא הנקרא לעיל (שס ל"ב)
 לבאות. (ט) רב מהם, כתב הרד"ק היה חלקם יותר ממה שראוי להם, כי כנשו הדנה מן הארץ,
 בני שמעון עלו עמם להלחם כוזכר בשופט (א) ע"כ. ואם ישאל השואל, הלא הערים האלה
 נפלו על פי הגורל לפני ה' ליהודה כאשר אמרנו? הנוני אומר, כי מאתו הימה הסנה, כי יעלה
 גורל גדול ליהודה וירש שמעון עמ', לקיים מה שאמר בשמעון חלקם בעקב ואפילו ביראם
 (בראשית מ"ט ז'). (יא) אל הנהל, לפי הנראה במפת הארץ הוא נחל קישון. יקנעם, ונמלכים
 פ'

נאנו ביו אן דיא גרענצע פלאן
 כסלות חביר, קאם בייא דכרת
 הערפאר, אונד האב זיך יפיע
 צו. (יג) פלאן דא צאג זיא זיך
 געגען אסטען געגען נח חפר
 אינד עת קצין נאך רמון, וועל.
 כעס נעה בעגרעניצט, (יד) אונד
 לענקטע זיך נערדליך אויף
 חנתון, אונד ענדעטע אים
 טהאלע יפתח אל. (טו) פער-
 גער: קטת, נהלל, שמרון,
 ידאלה אונד בית לחם; דער
 שטערטע צוועלף נעכט איה-
 רען דערפערן. (טז) דיעזעס
 וואר דיא בעזיטצונג דער זעה-
 גע וכולן ס נאך איהרען פלאמי-
 ליען, דיעזע איהרע שטערטע
 אונד

קדמה מזרח השמש על גבול
 כסלת חבר ויצא אל הדברת
 וערה יפיע: (יג) ומשם עבר
 קדמה מזרחה גתה חפר עתה
 קצין ויצא רמון המתאר הנעה:
 (יד) ונסב אתו הגבול מצפון
 חנתון והיו הצאתיו גיי יפתח אל:
 (טו) וקטת ונהלל ושמרון וידאלה
 ובית לחם ערים שתים עשרה
 וחצריהן: (טז) זאת נחלת בני-
 זבולן למשפחותם הערים האלה

וחצריהן

ר ש י

(יב) כסלות חבור. אומר אני שהוא לשון כסלים פלוק"ש בלע"ז לא בנזכרו ולא בשיפולו אלא בשיפועו
 סמך לאמנעו קרוב לגד אחורי ומלכד פניו כדרך שהכסלים עומדים בנהמה ובמקום שהוא אומר
 אזנות חביר סמוך לראשו הוא במקום האזני: (יג) קדמה מזרחה גתה חפר - ממזרח לגת החפר
 שם עירושל יונה בן אמתי: עתה קלין. שם העיר עת קלין: המתואר הנעה. המוסב אל נעה
 כלומר שם חאר הגבול לנעה וכן תרגם יונתן ונפיק לרמון ומתמן מסתחר לנעה:

ב א ו ר

א' (ד' י"ב) יקמעם בחילוף נו"ן נמ"ס. (יב) כסלות חבור, לדעת רש"י כסלות הוא מענין כסלים
 ופי' בלד ההר (פלחנקען), וכן אזנות חבור (לקמן ל"ד) כמי אזנים כלומר סמוך לראשו, ויפה אמר
 כי ברוב שמות האברים הזוגים אם יבוא השם על דרך השאלה יבוא בפלס נקבה, כמו מן ידיס
 ידות מן כנפים נופות (עיין בספרנו חורת לשון עבריו פרחג), וגם כסלים היה ראוי לבוא ע"מ
 הזוגי כנודע. (א"ה: פלוק"ש flanes דיה פלחנקען, ידוע). (יג) גתה חפר, פי' לגת אשר בארץ חפר
 להכדילו מן גת בארץ פלשתיס, וסיח היתה עיר מולדת יונה בן אמתי הנביא (מ"ב י"ד ג"ה).
 רמון השחאר, לפי פשוטו היא סם עלם פרטי, ירש"פ' המוסב אל הנעה, וכן ח"י ונסק לרמון
 ומתמן אסתחר לנעה עכ"ל, וכן הוא ביד"ק, ובספרים שלנו נפל טעות בת"י ונכתב לרמון
 דמתואר ומתמן מסתחר לנעה, נרנבו שני הפרושים יחדיו (ועיין לקמן). (אמר המתרגם: רמון
 המתואר הנעה, ח"י לרמון דמתואר ומתמן מסתחר לנעה, מלת דמתואר נראה כמוסף מיד
 סופר מאוחר ול"ל לרמון דמתחר לנעה בני' רד"ק, או לרמון דמתמן מסתחר לנעה בני' רש"י,
 ויש עוד נוסחאות והנהות מאיש אשר שלח ירו בו שלא כדת, כמו לקמן סוף פרשה כ"ב שהיה כתוב
 בכתב יד אשר לרד"ק: וקרו בני ראובן ובני גד סהיד למדנחא, והסופר השמיע מלת סהיד לפי
 שחקר בעברי. ועתה לא וסאוב ותמלא מספר י"ב ערים ואלו שמות: שריד, דנשא, יקנעס,
 יפיע, גת חפר, עת קלין, רמון, קטת, נהלל, שמרון, ידאלה ובית לחם. והנה כסלות חבור
 אינו עיר בני אס חלק מהר חבור, וכמוהו אזנות חבור לקמן בגבול נפתלי, כמו שפירש רש"י
 ורד"ק, וכן דברת אינה מן המנין שהיתה עיר למטה יששכר (להלן כ"א כ"ח). ומה מוכח כי מתואר
 הנעה היא תואר לרמון). (טו) בית לחם, אין זה בית לחם יהודה, אך עיר אחרת שמה
 כך (מרד"ק), ועיין לעיל (ט"ו נ"ט) כמה שנחננו שם מהעמקת ע' זקנים. ערים שתים עשרה,
 הנה

וְחִצְרֵיהֶן: (יז) לְיִשְׁשָׁכָר יֵצֵא
הַגֹּזֶרֶל הַרְבִּיעֵי לְבָנֵי יִשְׁשָׁכָר
לְמִשְׁפְּחוֹתָם: (יח) וַיְהִי גְבוּלָם
יְזַרְעֵאלָה וְהַכְּסֵלוֹת וְשׁוֹנָם:
(יט) וְהַפְּרִים וְשִׂיאֹן וְאַנְחֹרָת:
(כ) וְהַרְבִּית וְקִשְׁיוֹן וְאַבְיָן:
(כא) וְרַמַּת וְעֵין־גַּנִּים וְעֵין חֲדָה
וּבֵית פִּצְיָן: (כב) וּפְגַע הַגְּבוּל
בְּתַבּוּר וּשְׁחֻצוֹמָה וּבֵית שֶׁמֶשׁ
וְהָיוּ תְּצִאוֹת גְּבוּלָם הַיְרֵדָן
עָרִים שֵׁשׁ־עֶשְׂרֵה וְחִצְרֵיהֶן:
(כג) וְאֵת נַחֲלַת מִטֵּה בְנֵי־יִשְׁשָׁכָר
לְמִשְׁפְּחוֹתָם הָעָרִים וְחִצְרֵיהֶן:
(כד) וַיֵּצֵא הַגֹּזֶרֶל הַחֲמִישִׁי לְמִטֵּה
בְנֵי־אֲשֵׁר לְמִשְׁפְּחוֹתָם: (כה) וַיְהִי
גְבוּלָם חֶלְקָתָהּ וְחֵלֶי וּבֶטֶן וְאַכְשָׁף:
(כו) וְאֶל מֶלֶךְ וְעַמֶּד וּמִשְׁאֵל וּפְגַע
בְּכַרְמֵל הַיְמָה וּבִשְׂיחֹר לְבִנְתָּ:

אונד דערפֿעהר. (יז) דעם
יששכר ערשיען דאָ פֿיערטע
לאָז-דען זעהנן יששכר'ס נאָך
איהרען פֿאַמיליען. (יח) איה-
רע גרענצע וואָר: יזרעאל,
כסלות אונד שונם; (יט) חפרים,
שיאון אונד אנחרת; (כ) רבית,
קשיון, אונד אבין; (כא) רמת,
עין גנים, עין חדה אונד בית
פצין. (כב) דיא גרענצע שטיעם
אן תבור, שחצומה אונד בית
שמש; דער שלום איהרער
גרענצע וואָר דער ירדן. צו
זאָמען זעכצעהן שטערטע
מיט איהרען דערפֿעהרן. (כג) די
זעם וואָר דיא בעזיטצונג דער
זעהנע יששכר'ס נאָך איה-
רען פֿאַמיליען, דיא שטער-
טע מיט איהרען דערפֿעהרן.
(כד) נון ערשיען דאָ פֿינפטע
לאָז פֿיר דען שטאַם דער זעה-
נע אשר'ס נאָך איהרען פֿאַ-
מיליען. (כה) איהרע גרענצע
וואָר חלקת, חלי, בטן אונד
אכשף. (כו) אלמלך, עמעד אונד
משאל; בעריהרטע דען כרמל
וועסטלך אונד שיוחור לכנת.
קעהר.

ושחצומה קרי ושב

ב א ו ר

הנה מנה מקום ערי הגבול בחוס, וכן בשנטיס הבאים, והנכון לדעתי כי יתחיל למנות מן גתה
ספר (פסוק י"ג), וכריבין אנו לאמר דמין המתואר שתי ערים, ואז יעלה החשבון למספר י"ב, כי גי
יפתח אל חינונו עיר, או נאמר כי עתה קלין עיר אחת, ושעורו לעת קלין, ואם גם הנוגיה
מלרע הלא גם גתה ספר כן הוא. (כב) בחבור, שם עיר שהיתה עומדת על הר תבור או
סמוך לו, כי אם תהיה הנוגיה על הכר, לא יעלה החשבון שש עשרה, וכן משמע בשופטים
(ח' י"ח); ובד"ה א' (ו' ס"ב) גמנה העיר הזאת בין ערי הלויס. ובי"ח שמש, ד' מקומות נמלאו
בתנ"ך בשם הזה, האחד במלרים (הענין־העליון), ושבר את מלכות בית שמש בארץ מלרים (ירמ'ו
מ"ג י"ג), ושלב בארץ ישראל, האחת בחלק יהודה לעיל (ט"ו), והשנית ליסשכר באן, והשלישית לבני
נפתלי להלן, ונקראו הערים כן לפי שהי' בתוון היכל לשמש. (כו) ובשיוחור לבנת, עיין מה
שנתבנו לעיל (י"ג ג') על שיתר אשר על פני מלרים. ולהכדילו מנחל מלרים, קראוהו בני
ישראל שיוחור לבנת, כי הוּו מימיו זנים וטהורים היסך הנילוס שמימיו גודשים טוט והפס באשר
אמרנו, והנהר זה היה נקרא לנורים בשם בעלום (והוא בעל), ובני ישראל הסנו שמו באשר

(כז) קעהרטע דאן געגען זאגן. נענאוויפגאנג נאך בית דגן, שטיעס אן זבלון אונד אן דאן טהאל יפתח אל, נערדליך אויף בית עסק אונד נעאל, אונד קאם ביזא ככול לינקס הערוים. (כח) פערנער: עכרון, רחוב, חמון אונד קנה ביו גראם: צידון. (כט) זאראן וועג דעטע זיך דיא גרענצע נאך רמה ביו צור פערסטען שטארט צור; זיא לענקטע זיך דאן נאך חסה, אונד ענדעטע אים מעע. רע דעם כעצירקעס אכויב; (ל) דאצו עמה, אפק אונד רחוב — דער שטערטע צווייא אונד צוואנציג מיט איהרען דערפערן. (לא) דיעזעס וואר דיא בעזיסצונג דעם שטאם מעם דער זעהנע אשר'ס נאך איהרען פאמיליען, דיא שטערטע מיט איהרען דערפערן. (לב) דיא זעהנע נפתלים טראף דאן זעסטע לאז — דען זעהנען נפתלים נאך איהרען פאמיליען. (לג) אונד איהרע גרענצע בעגאן פאן חלה ארער פאן אלון ביזא צעננים, ארמי הנקב

וּשְׁבַמִּזְרַח הַשָּׁמֶשׁ בֵּית דָּגָן וּפְגַע בְּזַבְלוֹן וּבְגֵי יַפְתָּח אֶל צְפוֹנָה בֵּית הָעֶמֶק וּנְעִיָאֵל וַיָּצֵא אֶל-כָּבוֹל מִשְׁמָאל: (כח) וְעַבְרֹן וְרַחֲב וְחַמּוֹן וְקִנְהָ עַד צִידוֹן רַבָּה: (כט) וְשָׁב הַגְּבוּל הָרְמָה וְעַד-עִיר מְבַצֵּר-צוּר וְשָׁב הַגְּבוּל חֶסְהָ וַיְהִי חֲצָאתָיו הַיָּמָה מִחֶבֶל אַכּוּיָבָה: (ל) וְעַמְרָה וְאַפֶּק וְרַחֲב עָרִים עֲשָׂרִים וּשְׁתַּיִם וְחֲצָרֵיהֶן: (לא) זֹאת נִחְלַת מִטָּה בְּנֵי-אִשֵּׁר לְמִשְׁפַּחַתָּם הָעָרִים הָאֵלֶּה וְחֲצָרֵיהֶן: (לב) לְבְנֵי נַפְתָּלִי יָצָא הַגּוֹרֵל הַיְשָׁשִׁי לְבְנֵי נַפְתָּלִי לְמִשְׁפַּחַתָּם: (לג) וַיְהִי גְבוּלָם מִחֶלֶף מְאֵלוֹן בְּצַעֲנָנִים וְאֲדָמִי

והיו קרי פאן חלה ארער פאן אלון ביזא צעננים, ארמי הנקב
 ר ש י
 (כט) מנכר לר. קירויין כריכן קירוי תוקפא: לר. לאין לור: מחבל לכויבה. מעדב כויבה מגורל כויב:

וערי

ב א ו ר

עשו בכמה מקומות שלא להזכיר שם ע"ז. ולדעת אחרים לננת מענין כמעשה לננת הספיר, כי שם מלאו הזכוכית המכונה גם כפי קז"ל בעלי התלמוד זכוכית לננה. (כח) צדון רבה, כמו חמת רבה (עמוס ו' ב') וכן בכל רבתא (דניאל ד' כ"ז) כלומר מפוארה, וכן רנמי בגוים (איכה א' א'). (כט) מבצר צור, הנכון כמו שפי' יונתן, ואחריו החזיקו רש"י ורד"ק כי היה זה מנכר בנוי על כור, ואין זה כור המעטירה (טירוס), כי היא נבנתה במעט מאתים וארבעים שנה קודם בנין בית אלהים בירושלים, וא"כ לא עמדה עדין נימי יהושע, אס לא נאמר כי הדברים האלה מפי סופר מאוחר ילאו. (ל) ורחב, כנר נזכר רחב נפסוק כ"ה, וא"כ שתי ערים היו ששמותיהן שוות. עשרים ושחים, לפי המספר הזה נראה כי לדון רנה נחשנה בחוף הערים, ואף כי לא נכבשה לדון מבני ישראל, בכל זאת עלתה בגורלם, באשר הערנו זה פעמים, כי נחוק הוא שיהי'

הַנֶּקֶב וַיִּבְנֶאל עַד--לְקוֹם וַיְהִי
 תִצְאֹתָיו הַיְרֵדוֹן: (לד) וְשָׁב הַגְּבוּל
 יָמָה אֲזוּנֹת תְּבוּר וַיֵּצֵא מִשָּׁם
 חֲקִיקָה וּפְגַע בְּזַבְלוֹן מִגְּבֹבֵאֲשֶׁר
 פָּגַע מַיִם וּבִיהוּדָה הַיְרֵדוֹן מִזְרַח
 הַשָּׁמֶשׁ: (לה) וְעָרֵי מִבְּצַר
 הַצְּדִים צָרוּחַמַת רֶקֶת וְכַנְרַת:
 (לו) וְאֲדָמָה וְהַרְמָה וְחֲצוֹר:
 (לז) וְקָדֵשׁ וְאֲדָרְעֵי וְעֵין חֲצוֹר:
 (לח) וַיִּירָאוּן וּמִגְדַל אֶל חֶרֶם וּבֵית-
 עֵנַת וּבֵית שָׁמֶשׁ עָרִים תִּשְׁעֵי
 עִשָּׂרָה וְחֲצֵרֵיהֶן: (לט) זֹאת נִחְלַת
 מִטָּרָה בְּנֵי-נַפְתָּלִי לְמִשְׁפַּחְתָּם
 הָעָרִים וְחֲצֵרֵיהֶן: (מ) לְמִטָּה בְּנֵי-
 דָן לְמִשְׁפַּחְתָּם יֵצֵא הַגְּזֵרָל

הנקב אונד יבנאל כיו לקום,
 אונד ענדעטע אים ירדן.
 (לד) דא ווענדעטע זיך דיא
 גרענצע וועס צווערטס געגען
 אזונות תבור, נינג פאן דארט
 נאך חוקק, שטיעס זידליך אן
 זבלון, אן אשר, אונד טראף
 מיט יהודה אס ירדן געגען זאני
 גענאוויפנאנג. (לה) דיא פֿע-
 סטען שטערטע ווארען צדדים,
 צר אונד חמת. רקת אינד
 כנרת; (לו) אדמה, רמה אונד
 חצור; (לז) קדש, אדרעי אונד
 עין חצור; (לח) יראון, מגדל אל,
 חרם, בית ענת אונד בית שמש;
 צוואממען ניינצעהן שטערטע
 געכסט איהרען דערפערן.
 (לט) דיועס וואר דיא בעזיטצונג
 דעס שטאממעס דער קינרער
 נפתלים נאך איהרען פאמי-
 ליען, דיא שטערטע געכסט
 איהרען דערפערן. (מ) דעס
 שטאממע דער וענהע דו'ס נאך
 איהרען פאמיליען ערשיען דאן

השביעי

ר ש י

(לה) וערי מנכר. היו לנפתלי הכלים לר:

לרעה

ב א ו ר

שהיא אכזיבה מן המנין, גם מלינו לבני יהודה אכזיב (לעיל ט"ו מ"ד). (א"ה: כרמל, זבולן
 (שהוא המטה) וגויפתח אל, ולירון רבה, וחנל אכזיב אינו מן המנין). (לד) וביהודה הירדן,
 רבו הפירושים נזה הפסוק, והמעתיקים שלחו בו יד כחות נפסס, כי באמת לא הגיע גבול יהודה
 עד הירדן (עיין לעיל ט"ו ה'), ולדעתי הני"ת ביהודה מושך עלמו ואמר עמו, ושיעורו פגע
 ביהודה וגם פגע בירדן, אס גם לא במקיס אחד. (לה) וערי מבצר, פי' רש"י היו לנפתלי
 הכלים לור (א"ה: ג"ל שרירך להיות נכים גדולים היו ובי', עיין מכות י' א' רש"י ד"ה וערי
 מנכר). (לח) ערים תשע עשרה, גם המספר הזה אינו עולם, ויראה לי חלק ואלון בלעננים
 אינם מן המנין, לפי שבא בהם מ"ס הריחוק ולא היה לנחלתם, וכן לקום שנאמר בו עד, והוא
 ולא עד בכלל, גם אזונות תבור אינו שם עיר כלאר אמרנו כבר בשם רש"י על בסלות תבור, א"כ
 ישארו אך אדמי נקב ויבנאל וחקקה וט"ז הערים הנזכרים מן פסוק ל"ה עד ל"ח, ונזה יולדק
 המשכן. (א"ה: חלק ואלון בלעננים אחת הן ועיר חוקק אינה מן המנין, שהיא היתה למטה אשר
 במפורש בד"ה א' (ו' ס'), ובאן בנחלת בני אשר הזכירה הכתוב בשם חלקת, ועמה לא וקשוב ותמלא

השביעי: (מא) ויהי גבול נחלתם
 צרעה ואשתאול ועיר שמש:
 (מב) ושעלבין ואילון וירחלה:
 (מג) ואילון ותמנתה ועקרון:
 (מד) ואלתקה וגבתון ובעלת:
 (מה) ויהד ובני ברק וגת רמון:
 (מו) ומי הירקון והירקון עם
 הגבול מול יפו: (מז) ויצא גבול
 בני דן מהם ויעלו בני דן
 וילחמו עם לשם וילכדו אתהו
 ויכו אתה לפי חרב וירשו אותה
 וישבו בה ויקראו ללשם דן כשם
 דן אביהם: (מח) זאת נחלת מטה
 בני דן למשפחתם הערים
 האלה וחצריהן: (מט) ויכלו
 לנחל את הארץ לגבולתיה
 ויתנו בני ישראל נחלה ליהושע
 בן נון בתוכם: (כ) על פי יהודה

זיבענטע לאן. (מא) דיא גרענצע
 איהרער בעזיצונג וואר צרעה,
 אשתאול אינד עיר שמש;
 (מב) שעלבין, אילון, אינד יחלה;
 (מג) אילון, תמנתה אינד עקרון;
 (מד) אלחקה, גבחון, אינד
 בעלה; (מה) יהוד, בני ברק,
 אינד גת רמון; (מו) מי הירקון,
 רקון נעכסט דער געגענד יפו
 געענאיכער. (מז) אבער דיא
 גרענצע דער זעהנע דן'ס ער-
 ווייטערטע זיך פאן איהרער
 זייטע; דען דיא זעהנע דן'ס
 ריקטען פאר גריפען לשם אן
 אינד עראבערטען זיא, אינד
 שלונען זיא מיט דער שערפע
 דעם שווערדטעם; זיא נאהמען
 זיא אין בעזיטן. אינד וואהנטען
 דארין. זיא נאנטען לשם דן,
 נאך דעם נאמען איהרעם
 שטאממעטערס דן. (מח) דיא
 זעם וואר דיא בעזיצונג דעם
 שטאממעס דער זעהנע דן'ס
 נאך איהרען פאמיליען, דיועם
 דיא שטערטע זאואהאל אלס
 דיא דאצו געהעריגן דערפער.
 (מט) אלס זיא בעענדיגטען דיא
 איינטהיילונג דעם לאנדעם
 נאך זיינען גרענצע שטייטמונג-
 גען; דא נאכען דיא קינדער

נחנו

ישראל'ס דעם יהושע זאָהן נון'ס איינע בעזיצונג אונטער זיך. (כ) נאך דעם אויסשפרוכע דעם עוויגען

ר ש י

(סא) צרעה ואשתאול. משל יהודה היה ונפל גוול לבני דן סמוך להם: (מו) וילא גבול בני דן
 מהם. כאן נטלו קלח ועוד נפל להם גוול במקום אחר לחוק מגבולם ושאר שנעים מפסיקין
 ביניהם: וילחמו עם לשם. לאחר זמן בימי עתניאל בן קנו ובימי דמות מיכה כמה שנאמר בספר
 שופטים (י"ח): לשם. הוא ליש האמורה בספר שופטים (שס):

אזר

ב א ו ר

מספר י"ט). (מו) ויצא גבול, המכרשים הסכימו כי הפסוק הזה שלא במקומו בא, שהם כנאפו
 לאחר זמן, בימי פסל מיכה, כמבואר שופטים (י"ח), והמשביל זבין מזה מדוע לא בא מספר
 הערים בבני דן. ופי' וילא הגבול נפיל רש"י כי זלך עוד הגבול מבני דן מהערים האלה עד
 למרחוק

נָתַנוּ לּוֹ אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר שָׁאַל
אֶת־הַמֶּלֶךְ סָרַח בְּהַר אֶפְרַיִם
וַיִּבְנֶה אֶת־הָעִיר וַיֵּשֶׁב בָּהּ׃
(כא) אֵלֶּה הַנְּחֻלַת אֲשֶׁר נָחֲלוּ
אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן
וְרַאשֵׁי הָאָבוֹת לְמִטּוֹת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל וּבְגוּרָל וּבְשֻׁלָה לְפָנֵי
יְהוָה פָּתַח אֶהָל מוֹעֵד וַיִּכְלּוּ
מִחֶלֶק אֶת־הָאָרֶץ׃

כ (כ) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ
לֵאמֹר׃ (כג) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הִנּוּ לָכֶם אֶת־
עָרֵי הַמְּקֻלָּט אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי
אֵלֵיכֶם בְּיַד־מֹשֶׁה׃ (ג) לָנוֹם
שָׂמָה רוּצַח מְכַהֵן נֶפֶשׁ בְּשִׁגְגָה
בְּבִלְי־דַעַת וְהָיוּ לָכֶם לְמֻקְלָט
מִגֵּאֵל הַדָּם׃ (ד) וְגַם אֶל־
אֶחָת וּמֵהָעָרִים הָאֵלֶּה וְעָמַד
פֶּתַח שַׁעַר הָעִיר וַדַּבֵּר בְּאָזְנֵי זְקַנֵי
הָעִיר־הַהִיא אֶת־דְּבָרָיו וְאָסְפוּ

אחו

תרגום אשכנזי נט

עוויגען גאכען זיא איהם דיא
שטארט דיא ער ווינשמע,
נעהמליךתמנה סרח אויף דעם
געבירגע אפרים. ער בעפע-
סטיגטע דיא שטארט אונד
וואהנטע דארין. (כא) דייעזעס
זינד דיא בעזיטצונגען וועלכע
פערטהיילטען אעזר דער פרי-
סטער, יהושע דער וואהן נון'ס
אונד דיא פאמיליענהייפטער
דער שטעממע דער קינדער
ישראל'ס, דורכס לאזא אין שלה
פאר דעם עוויגען, אים איינ-
גאנגע דעם שטיפטסצעלטעם
דא פאללענדעטען זיא דיא
פערטהיילונג דעם לאנדעס,
כ (כ) דער עוויגע רעדעטע
צו יהושע אונד שפראך׃
(כג) וואגע דען קינדערן ישראל'ס
פאלגענדעס: בעשטיממעט
איך פרייאשטערטע, וואפאן
איך צו איך געשפראכען דורך
משה. (ג) וואהין איין טארט-
שלעגער זיך פליכטען קאן
דער איינע פערזאן אונפער-
זעהענס, אהנע פארואץ ער-
שלאגען האט; דיא מענען איך
צור צופלוקט ריענען אאר דעם
בלוטראכער. (ד) ווער זיך נון
פליכטעט נאך איינער ריעזער
שטערטע, דער ואלל אים
איינגאנגע דעם שטארטהא-
דעם שטעהען בלייבען, אונד

פאר דען אהרען דער עלטעסטען דיוער שטארט ויינע זאכע אנוואגען; דיזע מיסען איהן דאן

ר ש"י
(כא) אשר נחלו. הנמילו׃

עד

ב א ו ר
למרוק, כי דן הימה נקלה ארץ ישראל למוני. לשם, זה ליש הנוכר בספר שופטים (סג).
(ג) תמנה סרח, עיין לקמן (כ"ד ל') ומה שאמרו סס.
(ד) ונחנו

אין איהרער שטאדט אויפנעה.
 מען, אונד איהם איינען ארט
 בעשטיממען, דאס ער בייא
 איהנען וואהנע. (ה) ווען איהם
 דער בלוטראכער נאכזעטצען
 זאלטע; זא דירפען זיא דען
 טאדשלעגער ניכט אין זיינע
 האנד ליפען, ווייל ער אהנע
 פאראן זיינען נעכסטען ער-
 שלאנען, אהנע דאס ער
 איהם פארהער פיינד געוועזען.
 (ו) ער בלייבע אלוף אין דיעוער
 שטאדט, ביז ער בייא דער
 געמיינדע פאר געריכט גע-
 שטאנדען, אדער ביז צום
 אבשטערבען דעם האהעפרי-
 סטערס, דער צור ועלבען צייט
 זיין ווייר דוואדאן קאן דער טאדי-
 שלעגער צוריק קעהרען נאך
 זיינער שטאדט אונד צו זיינער
 פאמיליע, נאך יענער שטאדט
 נעמליך ווארויס ער זיך פלייכ-
 טען מוסמע. (ז) זיא ווייהעטען
 דאצו איין, קדש אין גליל אויף
 דעם געבירגע נפתלי, שכם
 אויף דעם געבירגע אפרים אונד
 קרית ארבע אדער חברון אס

אתו העירה אליהם ונתנו לו
 מקום וישב עמם: (ה) וכי ירחף
 גאל הדם אחריו ולא יסגרו את-
 הרצה בידו כי בכלי דעת הכה
 את רעהו ולא שנת הוא לו
 מתמול שלשום: (ו) וישבו בעיר
 ההיא עד עמדו לפני העדה
 למשפט עד מות הכהן הגדול
 אשר יהיה בימים ההם אז וישוב
 הרוצח ובא אל עירו ואל ביתו
 אל העיר אשר נס משם:
 (ז) ויקדשו את קדש בגליל בחר
 נפתלי ואת שכם בחר אפרים
 ואת קרית ארבע היא חברון
 בחר יהודה: (ח) ומעבר לירדן
 יריחו מזרחה נתנו את בצר

במדבר

געבירגע יהודה. (ח) יענוייטס דעם ירדן, יריחו עסטליך, בעשט מסמען זיא בצר אין דער
 וויסטע

ר ש י

כ (ו) עד עמדו וגו' למשפט. אס יפטר מגלות יפטר ואס יתחייב גלות יחזור לעיב
 מקלטו וישב שם עד מות הכהן הגדול: (ח) ומעבר לירדן יריחו מזרחה נתנו.
 בימי

ב א ר

כ (ד) ונתנו לו מקום, פירשו מו"ל שלא יהי' אונד בית, אך חנס אין כסף יתנו לו בית לשבת.
 וזה נבון מפאת הסוד. (ו) עד עמדו, הכהן כי או או קחני או שיעמוד במשפט וסבית דין
 ימיתכו או יפטרכו מגלות, או אס סבית דין יתקור כי הוא חייב גלות ישב שם וגו', כי כפי מאמר
 מו"ל, אחר שכל לעיר מקלטו שלחו הכ"ד אחריו ומקרו ודרשו היטיב, ואס התחייב גלות החזירו
 אותו למקומו. (ח) נתנו, רש"י פי' בנר נתנו בימי משה, אולם לדעת מו"ל כי גס שלג הערים
 נעבר הירדן לא היו קולטות עד אחר ירושה וישיבה בא"י, אין לורך לזה, ופירוש עתה נתנו
 להערים כח לקלט, ובאמת כי דברי מו"ל גבויים גס מפאת השכל, כי כל משפטים האלה היו
 אך אחר שכל ישראל למיקון המדינה, ואף כי ארוב אנשי החיל מכני דאוונ וגד עכנו את הירדן
 עס

במדבר במישר ממטה ראובן
 ואת ראמות בגלעד ממטה גד
 ואת גרון בבשן ממטה מנשה:
 (ט) אלה היו ערי המועדה לכלו
 בני ישראל ולגד הגר בתוכם
 רגום שמה כל מכה נפש
 בשגנה ולא ימות ביד גאל הדם
 עד עמדו לפני העדה:

כא (ח) ויגשו ראשי אבות הלויים
 אל אלעזר הכהן ואל-

יהושע בן נון ואל ראשי
 אבות המטות לבני ישראל:

(ג) וידברו אליהם בשלה בארץ

כנען לאמר יהוה צוה ביד-

משה לתת לנו ערים לשבת

ומגרשיהן לבהמתנו: (ג) ויתנו

בני ישראל ללויים מנחלתם

אלפי יהוה את הערים האלה

ואת מגרשיהן: (ד) ויצא הגורל

למשחה

גולן קרי

וויסטע, אויף איינער עבענע
 דעם שטאטמעס ראובן, ראמות
 אין גלעד אויס דעם שטאטמע
 גד, אונד גולן אין בשן אויס
 דעם שטאטמע מנשה. (ט) די
 זעם ווארען דיא ערוועהלמען
 שטעדטע, פיר גאנץ ישראל
 זאוואהל, אלס פיר דען פֿרעם-
 דען, דער זיך אונטער איה-
 נען אויפֿהילט; דאס זיך דא-
 הין פֿליכט ווער איינע פֿערוואן
 אונפֿערוועהענס ערשלאגען,
 דאמיט ער ניכט שטערב דורך
 דיא האנד דעם בלוטראַבערס,
 בעפֿאר ער זיך פֿאר דיא גע-
 מיינדע האט שטעללן קעננען.

כא (ח) דיא פֿאמיליענהייפֿ-
 טער דער לויים טראַמען
 הין פֿאר דען פֿריסטער אלעזר,
 אונד פֿאר יהושע דען וואָהן
 נון'ס אונד פֿאר דיא פֿאמילי-
 ענהייפטער דער שטעמע
 דער קינדער ישראל'ס, (ג) אונד
 רעדעטען זיא צו שלה אים
 לאַנדע כנען אַלזאָ אָן: דער
 עוויגע האַט דורך משה בע-
 פֿאהלען, אונז שטעדטע איינ-
 צוגעבען צור נידערלאַססונג,
 אונד דאָצו געהעריגע פֿריי-
 פֿלעטצע פֿיר אונזער פֿיה.
 (ג) דא גאבען דיא קינדער

ישראל'ס דען לויים פֿאָן איהרער בעוויטצונג נאָך דעם בעפֿעהלע דעם עוויגען פֿאָלגענדע
 שטעדטע מיט דען דאָצו געהעריגען פֿרייפֿלעטצען. (ד) דאָן לאַזן קאָם צוערשט הערוויס
 פֿיר

ר ש י

נימי משה שנאמר את כל באדכר וגו' (דברים ד'): (ט) סמועדים. סהזמנה היעודות לכך:
 ולבני

ב א ו ר

עם אחיהם, ולא הוצרך למקנה הזאת עד אחרי שזכר אל ארלס, ולזה נאמר במשה אז יבדיל
 וכלן נתנו. (ט) המועדה, שהיו נועדים לקלוט הרוכח, והוא גם ע"מ מוסדה, (יד"ק).
 (ד) לבני

פיר דיא קהתישען פאמיליען, אונד עס פיעלען אן דיא זעהנע אהרן'ס דעס פריסטערס אויס דען לוי, פאם שטאממע יהודה, פאם שטאממע שמעון אונד פאם שטאממע בנימין, דורכס לאז דרייצעהן שטערטע. (ה) דיא איבריגען זעהנע דעס קהת אכער, ערהילטען פאן דען פאמיליען דעס שטאממע פאם אפרים, פאם שטאממע דן אונד פאם האלבען שטאממע מנשה, דורכס לאז צעהן שטערטע. (ו) דען זעהנען גרשון'ס פיל פאן דען פאמיליען דעס שטאממע יששכר'ס, פאם שטאממע אשר אינד פאם שטאממע נפתלי, דאן פאם האלבען שטאממע מנשה אין בשן דורכס לאז צו, דרייצעהן שטערטע. (ז) דיא קינע דער מרר'ס נאך איהרען פאמיליען ערהילטן פאם שטאממע מע ראובן פאם שטאממע גד אונד פאם שטאממע זבולן צוועלף שטערטע. (ח) אלזע בעשטיממען דיא קינדער ישראל'ס דען לוי'ס דיוע שטערטע טע מיט דען דאצו געהעריגען פרייאפלעטצען, דורכס לאז וויא דער עוויגע דורך משה בעפאהלען. (ט) זיא איבערגא.

למשפחת הקהתי ויהי לבני אהרן הכלהן מן הלויים ממטה יהודה וממטה השמעני וממטה בנימן בגזרל ערים שלש עשרה: (ה) ולבני קהת הגותרים ממשפחת מטה אפרים וממטה דן ומחצי מטה מנשה בגזרל ערים עשר: (ו) ולבני גרשון משפחת מטה יששכר וממטה אשר וממטה נפתלי ומחצי מטה מנשה בכשן בגזרל ערים שלש עשרה: (ז) לבני מררי למשפחתם ממטה ראובן וממטה גד וממטה זבולן ערים שתים עשרה: (ח) ויתנו בני ישראל ללויים את הערים האלה ואת מגרשיהן כאשר צוה יהוה ביד משה בגזרל: (ט) ויתנו ממטה בני יהודה וממטה בני שמעון את הערים

האלה

בען נון פאם שטאממע דער זעהנע יהודה'ס אונד פאם שטאממע דער זעהנע שמעון'ס יענע שטערטע

ר ש י

כא (ח) ולבני קהת הנוטרים. הם בני משה ובני קהת וחברון ועוזיאל: ממשפחת מטה אפרים. מנחלת שנת בני אפרים נפלו להם אלה הערים שנכל שנת ושנת ועלו כמה שנאמר מאת הרכ.

ב א ו ר

כא (ד) לבני אהרן, אין ספק כי למספר הכהנים אשר היו בעת ההיא לא הולכנו י"ג ערים לשנתם אך ישו אפרים תחתיהם עד העת אשר פרו ורכו. (ח) הגותרים, אשר אינם מבני

הַאֵלֶּה אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְהֶן בְּשֵׁם: (י)
 וַיְהִי לְבְנֵי אֶהֱרֹן מִמִּשְׁפַּחַת
 הַקֹּהֲנֵי מִבְּנֵי לֵוִי כִּי לָהֶם הָיָה
 הַגִּזְרֹת רֵאִישׁוֹנָה: (יא) וַיִּתְּנוּ לָהֶם
 אֶת־קִרְיַת אַרְבַּע אֲבֵי הָעֵנוֹק הַיָּא
 חֶבְרוֹן בְּהַר יְהוּדָה וְאֶת־מְגַרְשָׁה
 סְבִיבֹתֶיהָ: (יב) וְאֶת־שָׂדֵה הָעִיר
 וְאֶת־הַצִּרְיָה נָתְנוּ לְכָל־בֶּן־
 יִפְנֶה בְּאַחֲזוֹתָו: (יג) וְלְבְנֵי אֶהֱרֹן
 הִכְהִיֵּן נָתְנוּ אֶת־עִיר מְקַדְשׁ
 הַרְצֵחַ אֶת־חֶבְרוֹן וְאֶת־מְגַרְשֵׁיהָ
 וְאֶת־לְבִנָּה וְאֶת־מְגַרְשֵׁיהָ:
 (יד) וְאֶת־יֵהוּר וְאֶת־מְגַרְשָׁה וְאֶת־
 אֲשַׁחֲמוֹעַ וְאֶת־מְגַרְשָׁה: (טו) וְאֶת־
 חֶלְזַן וְאֶת־מְגַרְשָׁה וְאֶת־דְּבַר
 וְאֶת־מְגַרְשָׁה: (טז) וְאֶת־עֵיִן וְאֶת־
 מְגַרְשָׁה קִירי

שטערטע דיא מאן נאמענטליך
 נאנטע. (י) עם קאם דעמנאך
 אן דיא זעהנע אהרן'ס פאן דער
 קהתישען פאמיליע פאן דען
 נאקאממען לוי'ס דען איהנען
 פיעל דאז לאז צוערשט. (יא) זיא
 איבערגאבען איהנען קרית
 (דיא שטארט דעם) ארכע דעם
 שטאמפאטערס ענק, אייגענט=
 ליד חברון אויף דעם געביר=
 געיהדה מיט איהרען אומ=
 ליגענדען פרייא = פלעטצען.
 (יב) אבער דען פעלדריידיא דער
 שטארט אונד איהרע דערפער
 גאבו זיא דעם כלב זאן יפנה'ס
 מיטצו זיינער בעזויט צונג=
 (יג) דאך דען זעהנען אהרן'ס
 דעם פריעסטערס איבערליסן
 זיא דיא פרייטשטאדט פיר דען
 טאדשלעגער, חברון נעמלך
 מיט איהרען פרייאפלעטצען,
 דאן לבנה מיט איהרען פרייא=
 פלעטצען; (יד) יחר מיט איהרען
 פרייפלעטצען, אשחמוע מיט
 איהרען פרייפלעטצען.
 (טו) עין מיט איהרען
 פרייא

ר ש י

הרב חרבו ומאחז המעט תמעטו איש כפי נחלתו אשר ינחלו יתן מעריו ללויים (כמדבר ל"ה):
 (ט) אשר יקרא אמהן בשם. לפי שלא הזכיר למעלה את שמות הערים שנחמו להם ולמטה הוא
 מפרש את שמותם לך אמר אשר יקרא אמהן בשם:
 ואת

ב א ו ר

מכני אהרן. (ט) אשר יקראו אהרן בשם, כתב הרד"ק וז"ל מתחלה מנין הערים ואת"כ בספר
 שמן כאשר היו קוראים אותן באותו זמן. נראה כי דעתו אשר יקרא מוסב על כל שמות ערי
 הלויים הנאים בפרשה, ואמר כי באותו העת היה שמן כך, יען מלינו בד"ה א' (ו') כי כמה
 ערים יובא בשם אחר, ואם אמר וז"ל: ונספור ערי הלויים תמלא שמות משתנים ממה שתמלא
 בספר יהושע והוא נמו שכתבתי לך בשמות בני אדם, ע"כ, פירוש שהיו שני שמות או שנשתנה
 שמו בעבור סנה. ויש מפרשים כי כל מה שנשחמו היה כי בשופל הגורל למת המנויין ביהושע
 היו קלת מהערים ביד הכנענים והפרישו אמרים תחתיים עד שכבשו, וכענין זה נמלא בחוספ'
 ואע"פ שהפרישו שם בהר אפרים לא הייתה קלטה, ונתנו את גמלא תחתיים. (טו) ואת עין,
 ובד"ה

פרייפלעטצען, יוטה מיט איהרען פרייפלעטצען, אונד ביה שמש מיט איהרען פרייפלעטצען, צוזאמען ניין שטערטע פאן דען בעשטימט טען צווייא שטעממען. (י) פאן דים שטאמע בנימין: גבעון מיט איהרען פרייפלעטצען, גבע מיט איהרען פרייפלעטצען; צען; (יח) ענתות מיט איהרען פרייפלעטצען אונד עלמון מיט איהרען פרייפלעטצען; צוזאמען פיער שטערטע. (יט) ועמלילע שטערטע דער זעהנע אהרן'ס דער פריסטער ווארען דרייצעהן שטערטע נעכסט איהרען פרייפלעטצען. (כ) דיא פאמיליען דער זעהנע קהת, דיא לויים, נעמליך דיא איכריגען דער זעהנע קהת ערהילטען אהרע געלאזטען שטערטע פאם שטאמע אפרים. (כא) זיא איבערגאבען איהנען שכם איינע פריי שטארט פיר מאדשלעגער מיט איהרען פרייפלעטצען אויף דעם געכירגע אפרים, דאן גור מיט איהרען פרייפלעטצען. (כב) קבצים מיט איהרען פרייפלעטצען, אונד ביה חרן מיט איהרען פרייפלעטצען, צו-

מגֹרֶשֶׁה וְאֶת־יִטָּה וְאֶת־מִגְרָשָׁה אֶת־בֵּית שֹׁמֵשׁ וְאֶת־מִגְרָשָׁה עָרִים הַשֵּׁע מֵאֵת שְׁנֵי הַשְּׁבָטִים הָאֵלֶּה: (י) וּמִמִּטָּה בְנֵי־מִן אֶת־גִּבְעוֹן וְאֶת־מִגְרָשָׁה אֶת־גִּבְעָה וְאֶת־מִגְרָשָׁה: (יח) אֶת־עֲנַתוֹת וְאֶת־מִגְרָשָׁה וְאֶת־עֲלְמוֹן וְאֶת־מִגְרָשָׁה עָרִים אַרְבַּע: (יט) כָּל־עָרֵי בְנֵי־אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים שְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה עָרִים וּמִגְרָשֵׁיהֶן: (כ) וְלִמְשֻׁפְחוֹת בְּנֵי־קֹהַת הַלְוִיִּם הַנּוֹתָרִים מִבְּנֵי קֹהַת וַיְהִי עָרֵי גֹזְרָם מִמִּטָּה אֶפְרַיִם: (כא) וַיִּתְּנוּ לָהֶם אֶת־עִיר מִקְלַט הַרְצָח אֶת־שֶׁכֶם וְאֶת־מִגְרָשָׁה בְּהַר אֶפְרַיִם וְאֶת־גֹּזֵר וְאֶת־מִגְרָשָׁה: (כב) וְאֶת־קִבְצִים וְאֶת־מִגְרָשָׁה וְאֶת־בֵּית חֶרֶן וְאֶת־מִגְרָשָׁה עָרִים אַרְבַּע: (כג) וּמִמִּטָּה־דָן אֶת־אֶלְתָּקָא וְאֶת־מִגְרָשָׁה אֶת־

גבעון וצאמען פיער שטערטע. (כג) פאם שטאמע דן אלחקא אונד איהרע פרייפלעטצען

גבתון

ר ש י

(יח) ואת עלמון. ונדבני הימים ואת עלמות הוא בקורים שונות מתרגם אותם עלמת: ואת מגרשה. סניבותיה אלפים אשה לכל רוח.

ב א ו ר

ונד"הי א' (ו' מ"ד) עשן. יטח, ונד"הי תחסר העיר הזאת וגם גבעון נפסוק הנא, ולא בלו אפרות תחתיהן ובכל זאת מונה (שס מ"ה) ערים שלש עשרה כמו כאן, ובאמת אינן אלא י"א, והאפרשים לא הרגישו בזה. (יח) עלמון, ושם נאמר עלמות ועוד שניים ומלופים רבים מאד מאד, ואין להאריך בפרטן, וכן אמר הכ"ק במקום הנזכר וש עוד כמה דרשות בענין השנוי השמור

גִּבְתָּוֹן וְאֶת־מְגֵרְשָׁה: (כד) אֶת־
 אֵילֹן וְאֶת־מְגֵרְשָׁה אֶת־גֵּת־
 רַמּוֹן וְאֶת־מְגֵרְשָׁה עָרִים אַרְבַּע:
 (כה) וּמִמַּחְצִית מִטָּה מְנַשָּׁה אֶת־
 הַתַּעֲנֵךְ וְאֶת־מְגֵרְשָׁה וְאֶת־גֵּת־
 רַמּוֹן וְאֶת־מְגֵרְשָׁה עָרִים שְׁתֵּים־
 (כו) כָּל־עָרִים עֶשֶׂר וּמְגֵרְשֵׁיהֶן
 לְמִשְׁפַּחַת בְּנֵי־קָהָת הַנּוֹתָרִים:
 (כז) וְלִבְנֵי גֵרְשׁוֹן מִמִּשְׁפַּחַת
 הַלְוִיִּם מַחְצֵי מִטָּה מְנַשָּׁה אֶת־
 עִיר מְקַלְטֵה־רֵצַח אֶת־גֵּרּוֹן בְּבֶשֶׁן
 וְאֶת־מְגֵרְשָׁה וְאֶת־בְּעֵשֶׂתְרָה
 וְאֶת־מְגֵרְשָׁה עָרִים שְׁתֵּים־
 (כח) וּמִמִּטָּה יִשָּׁשְׁכָר אֶת־קִשְׁיוֹן
 וְאֶת־מְגֵרְשָׁה אֶת־דְּבָרַת וְאֶת־
 מְגֵרְשָׁה: (כט) אֶת־יִרְמוֹת וְאֶת־
 מְגֵרְשָׁה אֶת־עֵין גִּנִּים וְאֶת־
 מְגֵרְשָׁה עָרִים אַרְבַּע: (ל) וּמִמִּטָּה
 אֲשֶׁר אֶת־מִשְׁאֵל וְאֶת־מְגֵרְשָׁה
 אֶת־עֵבְרוֹן וְאֶת־מְגֵרְשָׁה:
 (לא) אֶת־חֶלְקָת וְאֶת־מְגֵרְשָׁה
 וְאֶת־רֶחֶב וְאֶת־מְגֵרְשָׁה עָרִים
 אַרְבַּע: (לב) וּמִמִּטָּה נִפְתָּלִי אֶת־

גבחון אונד ריא פרייפלעטצע, (כד) אילון אונד ריא פרייפלעטצע דאצו אינד גח רמון מיט דען פרייפלעטצען, צוואממען פיער שמערטע. (כה) פאם האלבען שטאממען כינשה הענך אינד ריא פרייפלעטצע, גח רמון מיט פרייפלעטצען, אלוא צווייא שמערטע. (כו) אין אללעם בעקא מען ריא פאם לען דער איכרי גען זעהנע קהת, צעהן שמערטע מיט דען פרייפלעטצע דאצו. (כז) ריא זעהנע גרשון אויס דען פאמיליען דער לויב ערהיעלטען פאם האלבען שטאממען מנשה גולן אין בשן איינע פרייפשטאדט גירטאר שלענער מיט דען פרייפלעטצען, אונד בעשחרה סט דען פרייפלעטצען. אלוא צווייא שמערטע. (כח) פאם שטאממען יששכר קשיון אונד איהרע פרייפלעטצע, דברת אונד ריא פרייפלעטצע, (כט) ירמות אונד ריא פרייפלעטצע אונד עין גנים מיט דען פרייפלעטצען, צוואממען פיער שמערטע. (ל) פאם שטאממען אשר מישאל אונד איהרע פרייפלעטצע, עברון אונד איהרע פרייפלעטצע, (לא) חלקת מיט פרייפלעטצען, אונד רחב מיט דען פרייפלעטצען, צוואממען פיער שמערטע. (לב) פאם שטאממען נפתלי, קרש אין גליל

עיר

גולן קרי

ב א ו ר

השמות ואין להזכירם, ע"כ. אך על זאת לעור את הקורא כי כאן פוט לנו סך ערי הלויים מ"ח, ואי תספר ותמוכ בד"ה לא תמלא אך מ"ד עם יטו וגבעון אשר יחסרו מקומם נאשר אסרנו (כד) גח רמון, ונמסוק הבא זכור עוד גח רמון למנשה.

גליל איינע פריישטאדט פֿיר דען טאָדשלענער אונד דיא פֿרייפלעטצע דאָצו, חמת דאר מיט פֿרייפלעטצען אונד קרחן מיט דען פֿרייפלעטצען, דרייא שטערטע. (לג) אַללע שטערטע. טע דער גרשונישען פֿאַמיליען מאַכען צוואַממען דרייצעהן, יעדע מיט איהרען פֿרייפלעטע צען. (לד) דיא פֿאַמיליען דער זעהנע מררי, דיא נאָך איכרי גען לויים בעקאמען פֿאַם שטאַממע זבולן יקנעם. אינד איהרע פֿרייפלעטצע, קרחה מיט פֿרייפלעטצען. (לה) דמנה אונד דיא פֿרייפלעטצע אונד נהלל מיט איהרען פֿרייפלעטע צען, צוואַממען פֿיער שטערטע. טע. (לו) פֿאַם שטאַממע ראובן דיא פֿריישטאָדט פֿיר דען טאָדשלענער, בצר אין דער וויסטע אונד איהרע פֿרייפלעטצע, יהצה אונד איהרע פֿרייפלעטצע, (לז) קדמות אונד איהרע פֿרייפלעטצע, מיפעת מיט דען פֿרייפלעטע צען דאָצו. צוואַממען פֿיער שטערטע. (לח) פֿאַם שטאַממע מעגד, רמת אין גלעד, איינע

עיר ו מקלט הרצח את קדש בגליל ואת מגרשה ואת חמת דאר ואת מגרשה ואת קרחן ואת מגרשה ערים שלש: (לג) כל ערי הגרשני למשפחתם שלש עשרה עיר ומגרשיהן: (לד) ולמשפחת בני מררי הרוים הנותרים מאת מטה זבולן את יקנעם ואת מגרשה את קרחה ואת מגרשה: (לה) את דמנה ואת מגרשה את נהלל ואת מגרשה ערים ארבע: (לו) וממטה ראובן את עיר מקלט הרצח את בצר במדבר ואת מגרשה את יהצה ואת מגרשה: (לז) את קדמות ואת מגרשה ואת מיפעת ואת מגרשה ערים ארבע: (לח) וממטה גד את עיר

מקלט

ס"ח ואת. ס"ח אה

פ"י

(*) שני כתובים האלה לא נמצאים בספרים רבים אך הם בד"ה א' (ס' וי פסוק ס"ג) ועיין מנחה שי. ויש ספרים שנמצאים בהם בשינוי קצת, וכחוב:

(לז) וממטה ראובן את בצר ואת מגרשה ואת יהצה ואת מגרשה: (לז) את קדמות ואת מגרשה ואת מיפעת ואת מגרשה ערים ארבע:

ב א ו ר

(לו) וממטה, שני פסוקים האלה ל"ו ול"ז נחסרו בכל כתיבות יד ישרים, וזה לשון הרד"ק לעיל בתחלת הפרשה: לפני מררי מונה הפסוק שתי עשרה ערים היו לפני מררי ממטה ראובן וממטה גד וממטה זבולן, ולמטה בספור הערים לא כתב אלא שמונה ערים, ממטה זבולן ארבע וממטה גד ארבע, וממטה ראובן לא כתב, וי"ס מונה בהם וממטה ראובן את בצר וגו', ולא ראיתי שני פסוקים אלה בשום ספר יסן מדויק אלא מונה במקצתם, וראיתי כי נשאל לרבינו האי ז"ל בואת השאלה, והשיב: אע"פ דהכא לא חשיב להו בד"ה חשיב להו. נראה מתשובתו כי אינם כתובים בספריהם עכ"ל. והרב בעל מנחת שי (לעיל י"ג כ"ו) הביא עוד ראיה כי שני פסוקים אלה

מִקְלַט הַרְצִיחַ אֶת־רַמַת בְּגִלְעָד
 וְאֶת־מִגְרָשָׁה וְאֶת־מִהְנִים וְאֶת־
 מִגְרָשָׁה: (לט) אֶת־הַשְּׁבוּן וְאֶת־
 מִגְרָשָׁה אֶת־יְעוֹזֵר וְאֶת־מִגְרָשָׁה
 כָּל־עָרִים אַרְבַּע: (מ) כָּל־הָעָרִים
 לְבְנֵי מְרָרִי לְמִשְׁפַּחַתָּם הַנּוֹתָרִים
 מִמִּשְׁפַּחַת הַלְוִיִּם וַיְהִי גֹזְרָלָם
 עָרִים שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה: (מא) כָּל
 עָרֵי הַלְוִיִּם בְּתוֹךְ אַחֲזֵת בְּנֵי־
 יִשְׂרָאֵל עָרִים אַרְבַּעִים וּשְׁמֹנֶה
 וּמִגְרָשֵׁיהֶן: (מב) תְּהִי־נָה הָעָרִים
 הַיְאֵלָה עִיר עִיר וּמִגְרָשֵׁיהָ
 סְבִיב־תִּיהֶפֶן לְכָל־הָעָרִים הַאֵלֶּה:
 (מג) וַיִּתֵּן יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל אֶת־כָּל־
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַתַּת לְאֲבוֹתָם
 וַיֵּרְשׁוּהָ וַיֵּשְׁבוּ בָּהּ: (מד) וַיִּנַּח יְהוָה
 לָהֶם מִסְבִּיב כָּכָל אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע
 לְאֲבוֹתָם וְלֹא־עָמַד אִישׁ בְּפָנֵיהֶם
 מִכָּל־אִיבֵיהֶם אֶת כָּל־אִיבֵיהֶם
 נָתַן יְהוָה בְּיָדָם: (מה) לְאֶ־נֶּפֶל דְּבָר

פרייאשטאדט פִּיר טאָדשֶׁלע־
 גער אונד פִּרִיפלעטצע דאָצו ,
 דאָן מחנים אונד איהרע פִּרִי־
 פלעטצע. (לט) חשבון מיט דען
 פִּרִיפלעטצען אונד יעור מיט
 פִּרִיפלעטצען. אין אללעם פִּיר
 שטערטע. (מ) אללע שטערטע
 דער זעהנע מרר'ים נאָך איה־
 רען פִּאַמיליען, דיא נאָך פִּאַן
 דען געשלעכטערן דער לוי־
 איבריג וואָרען, מאַכטען נאָך
 איהרעם לאָזע צוועלף שטער־
 טע אויס. (מא) זעמטל־צע
 שטערטע דער לוי־ אינער־
 האַלב דער בעזיטצונג דער
 קינדער ישראל'ס בעטרוגען
 דעמנאָך אַכט אונד פִּיער־
 ציג שטערטע נעכסט איהרען
 פִּרִיפלעטצען. (מב) דיזעע
 שטערטע האַטטען, שטאָרט
 פִּיר שטאָרט איהרע אומלע־
 גענדען פִּרִיפלעטצע; דעוואָ
 וואָר עס פִּיר אללע דיזעע
 שטערטע בעשטימט. (מג) נוֹן
 האַטטע דער עוויגע אַן ישראל
 דאָו גאַנצע לאַנד געגעבען,
 וועלכעס ער איינצוגעבען איה־
 רען פִּאַרפֿאַהרען געשוואָרען.
 זיא נאָהטען עס אין בעזיטק־
 אונד וואָהנטען דאָרין.
 (מד) אונד דער עוויגע גע־
 וועהרטע איהנען רוהע פִּאַן

אללען וויטען, גאַנץ וואָ וויא ער עס איהרען פִּאַרפֿאַהרען צוגעשוואָרען, אונד עס ווי־
 דערשטאָנד איהנען קיין איינציגער פִּאַן אללען איהרען פִּיינדען; דען איהרע זעמטע־
 ליכען פִּיינדע גאַב דער עוויגע אין איהרע געוואַלט. (מה) עס גינג ניכטס אַב פִּאַן

ב א ו ר

אלה אינם מן הספר הזה, כי גמנה סך פסוקי יהושע שם מאות ומשיים וצפה, ולו יהיו פסוקים האם
 מן הכתוב יעלה מספרם לשם מאות ומשיים וצמנה. (מה) לא בשל דבר, אס גם נימי יהושע לא
 נכבה כל הארץ אשר הערנו זה הצמים, כי אשר הניחנו לעיל בשם החוססתא, כי גם מערו
 הלויס היו עוד ביד הכנענים, בכל זאת אשר לא נפל וגו' כי כבר הוכר ראשי האומות ולא
 עמד איש מפניהם והיו בידם להוריש מהר את שארית העמים אך המס לא עשו זאת.

מכל הדבר הטוב אשר דבר
יהוה אל בית ישראל הכל בא:

כב (ח) אז יקרא יהושע לראובני
ולגדי ולחצי מטה מנשה:

(ג) ויאמר אליהם אתם שמרתם
את כל אשר צוה אתכם משה
עבד יהוה ותשמעו בקולי לכל
אשר צויתי אתכם: (ג) לא-

עזבתם את אחיכם זה ימים
רבים עד היום הזה ושמרתם

את משמרת מצות יהוה
אלהיכם: (ד) ועתה הניח יהוה

אלהיכם לאהיכם כאשר דבר
להם ועתה פנו ולכו לכם

לאהליכם אל ארץ אחותכם
אשר נתן לכם משה עבד יהוה

בעבר הירדן: (ה) רק ושמרו
מאד לעשות את המצוה ואת

התורה אשר צוה אתכם משה
עבד יהוה לאהבה את יהוה

אלהיכם וללכת בכל דרכיו
ולשמור מצותיו וקדבקהבו
ולעבדו בכל לבבכם ובכל-

אללען דעזנוטען פֿערהייסונג-
גען, וועלכע דער עוויגע דעם
היזע ישראל צונעויערט
האטטע, אללעם טראַף אין.

כב (ח) דאמאלס בעריעה
יהושע ריא שטעממע

ראובן אונד גד אונד דען האל-
בען שטאם מנשה, (ג) אונד
שפראך צו איהנען: איהר
האבט אללעם בעפֿאלגט,
וואס אייך משה דער קנעכט
דעם עוויגען בעפֿאלגען האט,

אויך האבט איהר מיינער
שטיממע געהער געגעבען,
אין אללעם וואס איך אייך
אויפֿגערראגען, (ג) איהר

האבט ניכט פֿערלאססען איי-
רע כרידער דיעזע לאנגע צייט
ביז אויף דיעזען טאג, אונד

האבט טרייא בעאכאכטעט
דיא בעזארגונג דעם בעפֿעה-
לעם פֿאָס עוויגען איירעם גאָט.

טע. (ד) נון האַט דער עוויגע
אייער גאָסט אייערן כרידערן
רוהע געוועהרט, וויא ער איה-

נען פֿערהייסען האַט, נון קעה-
רעט אויך איהר צוריק, אונד
ציעהעט נאָך אייערן צעלטען

אין דאָז לאַנד אייערעם
אויגענטהומס, וועלכעס אייך
משה דער קנעכט דעם עווי-
גען יענזייטס דעם ירדן גע-

געבען; (ה) נעהמט אייך אַזער
זעהר אין אַכט צו בעפֿאלגען
דאָז געזעטץ אונד דיא לעהרע,
וועלכע אייך משה דער קנעכט

דעם עוויגען געבאָטהען: צו

נששכם

ליעכען דען עוויגען אייערן גאָסט, צו וואַנדעלן אין אללען וויגען וועגען, וויינע געבאָטהע
צו, בעאכאכטען, איהם אַנצוהענגען, אונד איהם צו דיענען פֿאָן גאַנצעם הערצען אונד

פֿאָן

בְּשִׁבְתְּכֶם: (ו) וַיְבָרְכֶם יְהוֹשֻׁעַ
 וַיִּשְׁלַחֵם וַיֵּלְכוּ אֶל-אֱהֲלֵיהֶם:
 (ז) וּלְחֲצִי וּשְׁבֹט הַמְּנַשֶּׁה נָתַן
 מֹשֶׁה בְּבֶשֶׁן וּלְחֲצִי נָתַן יְהוֹשֻׁעַ
 עִם-אֲחֵיהֶם מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן יְמֵה
 וְגַם כִּי שִׁלַּחֵם יְהוֹשֻׁעַ אֶל-
 אֱהֲלֵיהֶם וַיְבָרְכֶם: (ח) וַיֹּאמֶר
 אֱלֹהֵיהֶם לֵאמֹר בְּנֹכְסִים רַבִּים
 שׁוּבוּ אֶל-אֱהֲלֵיכֶם וּבְמִקְנֵה רֶב-
 מָאֵד בְּכֶסֶף וּבְזָהָב וּבְנִחְשָׁתַי
 וּבְבָרוֹל וּבְשִׁלְמוֹת הַרְבֵּה מְאֹד
 חֲלְקוּ שְׁלַל אֵיבֵיכֶם עִם-אֲחֵיכֶם:
 (ט) וַיִּשְׁבוּ וַיֵּלְכוּ בְּנֵי-רְאוּבֵן וּבְנֵי-

פֶּאֶן נִאֲצֵעַר זַעֲלֵעַ (ו) דִּאֲ-
 רוּף זַעֲנַעֲטַע זִיא יְהוֹשֻׁעַ,
 אֹנֵד עֲנַטְלֵיעַס זִיא. זִיא כַע-
 גִּאֲכַעוּ זִיד זִאֲדִאן נֶאֶךְ אִיהֶרְעַן
 צַעֲלַטְעַן. (ז) אוּיךְ דִּיא אִינַע
 הַעֲלַפְטַע דַּעַס שְׁטֶאֱמַטְעַס
 מִנְשָׁה, וּוְעֲלַעַע מִשָּׁה מִיט
 בִּשְׁן בַּעֲטַהִילַטַע — דַּעַן דִּיא
 גִּאֲנֶרְעַר הַעֲלַפְטַע בַּעֲטַהִיל-
 טַע יְהוֹשֻׁעַ מִיט אִיהֶרְעַן כִּרִי-
 דַּעַרן דִּיסִזִיטְס דַּעַס יִרְדֵּן גַּע-
 גַּעוּ אַבְעַנְד — אוּיךְ זִיא עֲנַטְ-
 לֵיעַס יְהוֹשֻׁעַ נֶאֶךְ אִיהֶרְעַן צַעֲל-
 טַעַן, אֹנֵד זַעֲנַעֲטַע זִיא.
 (ח) עַר שְׁמֵרֶאֶךְ אֶלְזָא צוֹ אִיהֶ-
 נַעַן: מִיט פִּיעֲלַעַן רִיבְטַהִי-
 מַעֲרוֹקַעֲהֶרַט אִיהֶר צוֹרִיק אִין
 אִיעֶרַע וּוְאֶהֲנוֹנְגַעַן, מִיט אִיִּי
 נַעַם זַעֲהֶר גִּרְאָס עַן פִּיעֶה-
 שְׁטֶאֱנַדַע, מִיט זִילְכַעַר אֹנֵד
 גִּאֲלַר, מִיט קוֹפְפַעַר אֹנֵד אִיִּי
 זַעַן אֹנֵד מִיט גַּעוּעֶנְדַּרְעַן אִין

בעבר קרי.
 טהיילעט ריעוען רייבטהום אייערער פיינדע מיט אייערן ברידערן.
 (ט) אלוף ווענדעטען זיך אונד צאגען אב דיא זעהנע ראובן'ס, דיא זעהע

גד'ס

ר ש י

כב (ו) וגם כי שלחם יהושע. לחצי שבט המנשה כאשר שלח את בני ראובן וגד: (ח) עם אחיכם בני ראובן ובני גד. ויש פותרים עם אחיכם שנשארם לשמור את הערים עם הנשים והטף ולא עברו את הירדן עם החלוצים גם הם נטלו בזה:

ב א ו ר

כב (ו) ולחצי שבט מנשה, הנה מדרך הספר הזה לשנות ולהכפיל דבר הנודע, וזכרנו זה הענין מבני ראובן בא פעמים אין מספר. וגם כי, לדעת הרד"ק זה מוסב על פסוק ו', ופירושו כאשר שלח אותם וכרכם אז אמר להם לבני ראובן וגד ולחצי שבט המנשי בנכסים רבים וגו', וא"כ מה שאמר חלקו עם אחיכם ענינו השבטים האחרים, והוסיף עוד ואמר כי יש מפרשים עם אחיכם שנשארם לשמור את הערים עם הנשים והטף, ואין לו טעם כי נשיהם וטפם הוא שהניחו, ע"כ. כל ידעתי מדוע לא יטעם זאת — כי בודאי לא הניחו את נשיהם וטפם להיות לבו לכל גדוד יגודו, אך נשארם עם אנשים לשמרם, ומשה לא כוה לעבור אך כל גבווי החיל המה המיבחרים שנאנשי הלנא, והעד כי מספר הפקודים היו לבני ראובן שלשה וארבעים אלף ובני גד ארבעים אלף, ובכל זאת נאמר לעיל (ד' י"ג) כי בני ראובן ובני גד עברו בלובי לנח בארבעים אלף, הרי שנשאר יותר מן החלי בעבר הירדן ועמם חלקו השלל, ובן מלינו גבי דור, כי בחלק הירוד במלחמה ובחלק היושב על הכלים יחדו יחלקו (ש"ל ל' ב"ד); חולס לדעת דש"י וגם כי שלחם מוסב רק על חלי שבט מנשה, וא"כ תהיה הכוונה עם אחיכם בני ראובן ובני גד, כן פי' רש"י ורד"ק, ולא ידעתי מדוע לא כוה זה לבני ראובן וגד כי יחלקו עם בני מנשה

גד'ס אונד דער האלבע שטאם
 מנשה, פאן דען קינדערן
 ישראל'ס אויס שלה אים
 לאנדע כנען, אום צו ריי
 זען אין דאן לאנד גלעד, אין
 דאן לאנד איהרעם בעוויטצעס,
 ווארין זיא זיך אנועסס'ג גע
 מאכט, נאך דעם בעשייד דעם
 עוויגען דורך משה. (י) אלס
 זיא אין דיא אומגעבונגען דעם
 ירדן'ס קאמען, וועלכע נאך
 דעם לאנדע כנען אנגעהע
 רען, ערבייטען דיא זעהנע
 ראובן'ס, דיא זעהנע גד'ס
 אונד דער האלבע שטאם
 מנשה'ס דאזעלבסט איינען
 אלטאר ביים ירדן, איינען אל
 טאר פרעכטיג צור שוויא.
 (יא) אונד דיא קינדער ישראל'ס
 פערנאחטען דיא קינדע אלזא:
 זעהע! ערבייטע האבען דיא
 זעהנע ראובן'ס, דיא זעהנע
 גד'ס אונד דער האלבע שטאם
 מנשה'ס איינען אלטאר אין
 דער גענער דעם לאנדעם
 כנען, אויף דען אומגעבונגען
 דעם ירדן'ס אן דער זייטע דער

גד וחציו שבט המנשה מאת בני
 ישראל משלה אשר בארץ
 כנען ללכת אל-ארץ הגלעד
 אל-ארץ אחותם אשר נאחזו-
 בה על-פי יהוה ביד-משה:
 (י) ויבאו אל-גלילות הירדן אשר
 בארץ כנען ויבנו בני-ראובן
 ובני-גד וחציו שבט המנשה שם
 מזבח על-הירדן מזבח גדול
 למראה: (יא) וישמעו בני-
 ישראל לאמר הנה בנו בני-
 ראובן ובני-גד וחציו שבט
 המנשה את-המזבח אל-מול
 ארץ כנען אל-גלילות הירדן אל-
 עבר בני ישראל: (יב) וישמעו בני
 ישראל ויקהלו כד-עדת בני-

ישראל

קינדער ישראל'ס. (יב) אלס נון דיא קינדער ישראל'ס דיעועם ערפוהרען, פער-
 זאממעלטע זיך דיא גאנצע געמיינדע דער קינדער ישראל'ס נאך שלה, אום גענען
 זיא

ב א ו ר

מושה? לכן נראה לי כיכל שנט ושנט חלקו את שללס בנייהם למשפחות ולגברים. והנה לדעתי
 חכי שנט מנשה אשר נחלו מעבר לירדן מזרחה, גם המה עברו חמושים עם בני ראובן ובני גד,
 כי מדוע לא יהיה להם משפט אחד? ומה שלא נזכר זה בשאוק, כי הכותב זוכר אך העיקר
 שהם בני ראובן וגד, ונפרט לדעת הרמב"ן שכתבנו לעיל תחלת פרשה י"ז, שאך שתי משפחות
 מבני מנשה לקחו בעבר הירדן, והיו אנשיהם מתי מספר, וא"כ אין ספק כי אוחו חכי שנט אשר
 עברו חלוצים בראש הכנא, ושלחו ידם תחלה בנזה, שללו יותר מן החכי השני אשר היה שלישי
 לדגלים, ולזה נזכר כי יחלקו עם אחיהם, והוא עם החכי השני אשר נחלו בארץ. (י) מוכח
 על הירדן, בחלקו המפרשים אם היה המזבח הזה בעבר הירדן מזרחה או מערבה, ויש לכל
 אחד על מה לסמוך, אולם מה יוסיף ומה יחן לנו למקור על מקום מזבח, אכז זכרו הוא.
 מוכח גדול למראה, ופה אשר החכם מהרמ"א, כי לפי נחוח הנגינה, גדול אינו מוסב על
 למראה, ופירושו, שבו מזבח גדול לא להעלות עולה ומנחה ב"א למראה במנזר בסמיק. (יא) אל
 מול, (אזר המתרגם: אל כד שננגד ארץ כנען). לצבא

וְיִשְׂרָאֵל שָׁלַח לְעֹלוֹת עֲלֵיהֶם
 לְצִבָּא: (יג) וַיִּשְׁקְחוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
 אֶל־בְּנֵי־רְאוּבֵן וְאֶל־בְּנֵי־גַד
 וְאֶל־חֲצִי שִׁבְט־מְנַשֶּׁה אֶל־אֶרֶץ
 הַגִּלְעָד אֶת־פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר
 הַכֹּהֵן: (יד) וַעֲשֶׂרָה נְשָׂאִים עִמּוֹ
 נְשִׂיא אֶחָד נְשִׂיא אֶחָד לְבֵית אָב
 לְכָל מִטּוֹת יִשְׂרָאֵל וְאִישׁ רֹאשׁ
 בֵּית־אֲבוֹתָם הֵמָּה לְאֵלֶפֶי
 יִשְׂרָאֵל: (טו) וַיָּבֹאוּ אֶל־בְּנֵי־
 רְאוּבֵן וְאֶל־בְּנֵי־גַד וְאֶל־חֲצִי
 שִׁבְט־מְנַשֶּׁה אֶל־אֶרֶץ הַגִּלְעָד
 וַיְדַבְּרוּ אֲתָם לֵאמֹר: (טז) כֹּה
 אָמְרוּ כָּל־עַדְת־יְהוָה מִהַ־הַמַּעַל
 הַזֶּה אֲשֶׁר מָעַלְתֶּם בְּאֱלֹהֵי
 יִשְׂרָאֵל לָשׁוּב הַיּוֹם מֵאֲחֵרֵי יְהוָה
 בְּבָנוֹתְכֶם לָכֶם מִזִּבְחַ לַמֶּרְדָּכִים
 הַיּוֹם בְּיְהוָה: (יז) הֲמַעַט־לָנוּ אֶת־
 עוֹן פְּעוֹר אֲשֶׁר לָאֲדַהֲרָנוּ

זיא צו פֿעלדע צו ציעהען.
 (יג) דיא קינדער ישראל'ס
 אבער זאנדטען צופֿאר אן
 דיא זעהנע ראובן'ס, אן דיא
 זעהנע גד'ס אונד אן דען
 האלבען שטאם מנשה אין
 דאז לאַנד גלעד דען פינחס,
 זאָהן אלעזר'ס דעס פֿריע־
 סטערס, (יד) אונד צעהן פֿיר־
 שטען אין זיינעם געפֿאלגע,
 איינען פֿירשטען, אימער איי־
 נען אויס יעדער הויפטפֿאָמ־
 ליע אללער שטעממע ישראל'ס,
 איין יעדער דערזעלבען וואָר
 דאז שטאַמפֿאַמיליענהויפט
 פֿאָן טויזענדען אין ישראל.
 (טו) אלס זיא אַנקאַמען בייא
 דען זעהנען ראובן'ס, דען זעה־
 נען גד'ס אונד ביים האלבען
 שטאַממע מנשה אים לאַנדע
 גלעד, רערעטען זיא יענע אל־
 זאָ אן: (טז) זאָ שפֿריכט דיא
 גאַנצע געמיינדע דעס עוויגען:
 וועלך איין פֿערגעהען איזט
 דיעזעס. וואָמיט איהר אייך
 פֿערוינדיגעט אן דעם נאַטטע
 ישראל'ס, דאַס איהר הייטע
 שאָן פֿאַם עוויגען אַבווייכעט,
 אינדעם איהר אייך איינען אל־
 טאַר ערכייעט, וואָדורך איהר
 אייך יעצט עמפֿערעט געגען

סמנו

דען עוויגען! (יז) איזט אונז עטוואַ דיא זינדע מיט פֿעור צו גערינג, וואָפֿאַן וויר ביז אויף
 דיעזען

ר ש י

(יב) לעלות עליהם לנבא. לפי שאלתו הנמות משוקבע המשכן בשילה:

סס

ב א ו ר

(יב) לצבא, כמו בנבא (אהר"ק). ורבים כן. (טז) מה המעל, נראה לי בני ישראל היו
 מסיפקים אס הי' כוונת המזבח לעבוד לאלהים אחרים, או להעלות עליו עולה לה', וגם
 זה הוא עין פלילי, כי מלבד שאלתו הנמות משאלו לשילה, הנה נמת כבוד לא הותרה בשום
 זמן, לזה סזכירו להם חטאת פֿעור שהוא ע"ז ממש, וגם עון עבן אשר מעל בקדש, כי גם
 זה בנייה בקדש אס יקריבו קרבן במקום לא במק' ה' נו. (יז) לא הסחרנו משנה, מזה

נראה

דיעזען טאג נאך ניכט געריי-
 ניגט ונד, אכשאן דיא שטרא-
 פע אויסבראך אין דער געמינג-
 ווע דעם עוויגען? (יט) אונד
 איהר וואללט דעננאך הי טע
 וויעדער פאן דעם עוויגען אכ-
 פאללען? ווען איהר אייך היי
 טע געגען גאנט עמערט,
 זאלל ראן מארגען איבער דיא
 גאנצע געמיינדע ישראל זיין
 צארן אויסברעכען? (יט) דאך
 האלטעט איהר דאן לאנד איי-
 ערער בעזונג פיר אונריין, זא
 געהעט איבער אין דאן ערב-
 לאנד דעם עוויגען, ווא דיא
 רעזידענץ דעם עוויגען אנגע-
 וויעזען יחזק, אונד מאכט אייך
 אנזעס ג אונטער אונז, נור
 עומפערט אייך ניכט געגען
 גאטט, אונד ברינגט אונז ניכט
 אויף, דאס איהר אייך אייגען
 אלטאר ערריכטעט, אייסער
 דעם אלטארע דעם עיו גן אונ-
 זערעס גאטטעס. (כ) האט זיך
 דאך עכן, דער זאָהן זרח'ס
 אלליין ביארעם פערבאנטען

מִמָּנוּ עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיְהִי הַגִּגִּף
 בְּעֵדַת יְהוָה: (יט) וְאַתֶּם תָּשׁוּבוּ
 הַיּוֹם מֵאַחֲרֵי יְהוָה וְהָיָה אִתְּכֶם
 תְּמִרְדּוֹ הַיּוֹם בִּיהוָה וּמָחָר אֶל-
 כָּל-עֵדַת יִשְׂרָאֵל יִקְצָף: (יט) וְאֵךְ
 אֶב-טְמָאָה אֶרֶץ אֲחֻזְתְּכֶם עָבְרוּ
 לָכֶם אֶל-אֶרֶץ אֲחֻזַּת יְהוָה אֲשֶׁר
 שָׁכַן-שָׁם מִשְׁכַּן יְהוָה וְהֵאחֲזוּ
 בְּתוֹכְנוּ וּבִיהוּדָה אֶל-תְּמִרְדּוֹ
 וְאוֹתְנוּ אֶל-תְּמִרְדּוֹ בְּבִגְתְּכֶם
 לָכֶם מִזִּבְחַ מִבְּלַעֲדֵי מִזְבַּח יְהוָה
 אֱלֹהֵינוּ: (כ) הֲלוֹא וְעַכְשָׁן בֶּן-זֶרַח
 מֵעַל מַעַל בַּחֶרֶם וְעַל-כָּל-עֵדַת
 יִשְׂרָאֵל הָיָה קִצְפָּה וְהוּא אִישׁ אֶחָד
 לֹא גֹועַ בְּעוֹנוֹ: (כא) וַיַּעֲנוּ בְנֵי-
 רְאוּבֵן וּבְנֵי-גָד וַחֲצֵי שֵׁבֶט

המנשה
 גוטע פֿערגאנגען, אינד דעננאך בראך איבער דיא גאנצע געמיינדע ישראל דער צארן אויך;
 ער וואר עס איינציג אינד אלליין, אונד דעננאך גינג ניכט נור ער דורך זיינע זינדע אונטער.
 (כא) דא אנטווארטעטען דיא זעהנע ראובן'ס, דיא זעהנע גד'ס אונד דער האלבע שטאם
 מנשה'ס

ר ש י

(יט) אס טמאה ארץ אמתכס. שלא נחר הקב"ה להשקות בה שנינו: ואותנו אל תמרדו. כמו ונו
 אל

ב א ו ר

נראה כי עוד היו ימידי עם אשר לנכס פונה ללכת אחרי אל נכר, וכן אמר לקמן (כ"ד כ"ג)
 ועתה הסירו את אלהי הנכר אשר בקרבכם. (יט) יאך אם טמאה, אס תמאנו כי ארץ אשר אין
 בה מזבח לה' טמאה היא לכם עברו וגו'. ובה' אל תמרדו ואוחזנו אל תמרדו, ולדעת הרד"ק
 ורש"י אותנו כמו כנו, ולדעת אחרים הוא יולא, ופירושו: אל תמאנו אותנו בעון המרד, ואולי
 הוא פעל ונכס מן השם מורד שצטו ירד, כמו במורד בית מורין; ולדעת הרד"ק מזה גם
 במרד אור (איוב כ"ד י"ג), ולדעת גם בימי עניה ומרדליה (איכה א' ז') מזה הענין, ופירושו:
 בימי ספלותה כאשר ירדה מטה מטה, וכן ועניי מרודים (ישעי' נ"ח ז') ספלים ונכזים, וכן
 הכוונה כאן אל תמאנו אותנו, ויהי' לשון נוסל על לשון. (כ) לא גוע, פי' לא גוע לכדו,
 כד"ק

הַמְנַשֶּׁה וַיִּדְבְּרוּ אֶת־רֵאשֵׁי אֶלְפֵי
 יִשְׂרָאֵל: (כג) אֵל וְאֱלֹהִים וַיְהוֹה
 אֵל וְאֱלֹהִים וַיְהוֹה הוּא יָדַע
 וַיִּשְׂרָאֵל הוּא יָדַע אִם־בְּמַרְד
 וְאִם־בְּמַעַל בַּיהוָה אֶל־תּוֹשִׁיעֵנו
 הַיּוֹם הַזֶּה: (כד) לְבָנוֹת לָנוּ מִזִּבְחַ
 לְשׁוּב מֵאַחֲרֵי יְהוָה וְאִם־לְהַעֲלוֹת
 עָלֵינוּ עֹלָה וּמִנְחָה וְאִם־לַעֲשׂוֹת
 עָלֵינוּ זִבְחֵי שְׁלָמִים יְהוָה הוּא
 יִבְקֹשׁ: (כה) וְאִם־לֹא מִדְּבַר
 מִדְּבַר עֲשִׂינוּ אֶת־זֹאת לֵאמֹר
 מִחֵר יֵאמְרוּ בְּנֵיכֶם לְבָנֵינוּ
 לֵאמֹר מֵה־לָּכֶם וּכְיֵהוָה אֱלֹהֵי
 יִשְׂרָאֵל: (כז) וַיִּגְבֹּל גִּתֵּי־יְהוָה

מנשה'ס, אונר היעלטען און
 דיא הייפטער דער טויענדע
 ישראל'ס פֿאלגענדע געגענט.
 רעדע: (כג) דער גאטט אל.
 לערגעטטער איזט דער עוויגע!
 דער גאטט אללער געטטער
 איזט דער עוויגע! ער ווייס
 עס, אונר ישראל זאלל עס
 וויססען, ווען עמפערונג, ווען
 פֿרעפעל געגען דען עוויגען
 דארין ליגט, דאן אַ הייטיגער
 טאג! ענטציעהע איזט יעדעס
 הייל! (כג) וואָללטען וויר אונז
 עטוואַ איינען אלטאר בויען,
 אום פֿאָן דעם עוויגן אַבצו־וויי.
 כען? אָדער אויף דעמוזעלכען
 בראַנד־ אונר שפּיז־ אַפּפֿער
 דאַרצו־בריינגען? אָדער דאַרויף
 פֿריידענאַפּפֿער צו־ בערייטען?
 דאן מעגע דער עוויגע עס
 אַהנדען—(כד) וואָהרליך נייך!
 נור אויס בעוואָרגניס, נור אויס
 פֿאלגענדער אורזאַצע האַכען
 וויר דיעזעס געטהאָן: איינסט

בנינו

קעגנטען אייערע נאַכקאָממען צו דען אינווערן שפרעכען: וועלכעס פֿעהרעלטניס איזט
 צווישען אייך אונר דעם עוויגען דעם גאטטע ישראל'ס? (כה) האַט דאָך דער עוויגע
 צווישען

ר ש י

אל תמרודו: (כב) אל אלהים ה'. אל כל האלהים הוא ה' הודע כי לא צמרד וגו'. וכשכל
 לומר ב' פעמים אלהים בעולם הזה ובעולם הבא: אל תושיענו. כלפי שכינה אמרו: (כג) הוא
 יבקש. יפרע ממנו: (כד) מדאגה מדבר. מחמת דאגת יראת דבר חרפה עשינו כמה שמפרש
 סן יאמרו בניכם מחר לחרף את בנינו כשילכו להקריב במשכן שילה שמה יאמרו מה לנו ולהם
 והלא גבול נתן בנינו ובניכם את הירדן זו דאגנו ועשינו. כל דאגה שמקרא לשון יראת הוא
 כמו אני דואג את היהודים לדקיהו (ירמיה ל"ח):

(כו) כי

ב א ו ר

(ד"ק). (כב) אל אלהים, בא הכפל לחזק. וישראל הוא ידע, כמ"י ולישראל בסופא ידע.
 אם במרד, לעבוד לאל זר, ואם במעל, להקריב בחון, בזה מעילה בקדש באשר אמרנו לעיל,
 ובסיוק כ"ג ביארו דבריהם נאמרם לבנות מזבח לשון מאחרי ה' ואם להעלות עליו עולה וגו'.
 אל תושיענו, נגד ה'. (אמר המרגום: ולדעתי נגד היום, הוא יהיה לעד כי כדבריהם בן
 הוא וכמו שחרגמתי). (כד) ואם לא, כמו כי אס. בדאגה מדבר, מדאגה מדבר הזה
 סן יאמרו בניכם וגו'. בחר, לאחר זמן.

(כה) בני

צווישען אונז אונד צווישען
 אייך, אָ נאַכקאַממען ראַיבן'ס
 אונד גר'ס אַלס גרענצע דיע.
 זען ירדן בעשטימט; איהר
 האַבט קיינען אַנטהייל אָן
 דעם עוויגען! אונד זאָ קענניג
 טען אייערע נאַכקאַממען דיא
 אונזערן אַבוויזען, דאַס זיא
 דעו עוויגען ניכט פֿערעהרען
 דירפֿטען. (כו) דאַרום פֿאַר
 דערטען וויר אונז געגענוויטיג
 אויף: אָ לאַססעט אונז אַנ-
 שיקקען, איינען זאַלען אַלטאַר
 צו בויען, וועדער פֿיר בראַנד-
 אָפֿפֿער נאָך פֿיר שלאַכטאַ-
 פֿער, (כז) זאַנדערן דער איין
 דענקמאַהל זיא צווישען אונז
 אונד אייך אונד אונזערן שפע.
 טעסטן נאַכקאַממען, דאַס וויר
 דען גאַטטעס דינסט פֿאַר איהם
 פֿערריכטען דירפֿען, דורך אונז
 זערע בראַנד-שלאַכט, אונד
 פֿריידען אָפֿפֿער; דאַן ווער-
 דען אייערע נאַכקאַממען צו דען
 אונזערן ניכט זאַגען קעננען:
 איהר האַבט קיינען אַנטהייל
 אָן דעם עוויגען, (כח) וויר בע-
 שפּראַכען אונז אַלזאָ, ווען זיא
 דיזעס אונז אָדער אונזערן נאַכ-
 קאַממען זאַגען זאַללמען, דאַן
 ווערדען וויר ענטגעגענען: זעהעט דיא
 בויאַרט דעס אַלטאַרס דעם עוויגען, וועלכען
 אונזערע פֿאַרפֿאַהרען ערריכטעט האַבען:
 דיעזער איזט וועדער פֿיר בראַנדאָפֿפֿער
 נאָך פֿיר שלאַכטאַפֿפֿער, זאַנדערן ער
 איזט איין דענקמאַל, צווישען אונז
 אונד אייך. (כט) פֿערן זיא עס פֿאַן אונז,
 אונז צו עמפֿערען ווידער דען עוויגען,
 אָדער

בנינו וביניכם בני ראובן ובני-
 גד את הירדן אין לכם חלק
 ביהודה והשביתו בניכם את-
 בנינו לבלתי ירא את יהוה:
 (כו) ונאמר נעשה נא לנו לבנות
 את המזבח לא לעולה ולא
 לזבח: (כז) כי עד הוא בינינו
 וביניכם ובין דרותינו אחרינו
 לעבד את עבדת יהוה לפנינו
 בעלותינו ובזבחינו ובשלמינו
 וראי אמרו בניכם מחר לבנינו
 אין לכם חלק ביהוה: (כח) ונאמר
 והיה כייאמרו אלינו ואל-
 דרותינו מחר ואמרנו ראו את-
 תבנית מזבח יהוה אשר עשו
 אבותינו לא לעולה ולא לזבח
 כייעד הוא בינינו וביניכם:
 (כט) חלילה לנו ממנו למרד

ביהוה

ויערדען וויר ענטגעגענען: זעהעט דיא
 בויאַרט דעס אַלטאַרס דעם עוויגען, וועלכען
 אונזערע פֿאַרפֿאַהרען ערריכטעט האַבען:
 דיעזער איזט וועדער פֿיר בראַנדאָפֿפֿער
 נאָך פֿיר שלאַכטאַפֿפֿער, זאַנדערן ער
 איזט איין דענקמאַל, צווישען אונז
 אונד אייך. (כט) פֿערן זיא עס פֿאַן אונז,
 אונז צו עמפֿערען ווידער דען עוויגען,
 אָדער

ר ש י

(כו) כי עד הוא. שלא סילקנו עלמנו מחורח מזבח:

ב א ו ר

(כח) בני ראובן ובני גד, ולא הזכיר חמי שנט מנשה, וכן לקמן ל"ג ל"ד, כי סמך על המזבן,
 ועיין לעיל פסוק ז' מ' במה שאמרנו שם. (כו) כי עד הוא, שלא סילקנו עלמנו מחורח מזבח,
 (כט) ואל לנו, המה הכנים, כי הכנים נמקים האבות כמ"ש הרד"ק. ואל דרחיבו, דורות
 האחרונים

בִּיהוָה וּלְשׁוּב הַיּוֹם מֵאַחֲרֵי יְהוָה
 לְבָנוֹת מִזִּבְחַ לְעֹלָה לְמִנְחָה
 וּלְזִבְחַ מִלֶּבֶד מִזִּבְחַ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
 אֲשֶׁר לִפְנֵי מִשְׁכְּנֵנוּ: (ב) וַיִּשְׁמַע
 פִּינְחָס הַכֹּהֵן וּנְשֵׂי־אֵי הָעֵדוּהָ
 וּרְאֵשֵׁי אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר אִתּוֹ
 אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבְּרוּ בְּנֵי־
 רְאוּבֵן וּבְנֵי־גָד וּבְנֵי מְנַשֶּׁה וַיִּיטֹב
 בְּעֵינֵיהֶם: (ג) וַיֹּאמֶר פִּינְחָס בֶּן־
 אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל־בְּנֵי־רְאוּבֵן
 וְאֶל־בְּנֵי־גָד וְאֶל־בְּנֵי מְנַשֶּׁה הַיּוֹם
 יִדְעֵנוּ כִּי־בַתּוֹכְנֵנוּ יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־
 מָעַלְתֶּם בִּיהוָה הַמַּעַל הוּא אֲזוֹ
 הַצִּלְתֶּם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִיַּד
 יְהוָה: (ד) וַיָּשֶׁב פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר
 הַכֹּהֵן וְהַנְּשִׂאִים מֵאֵת בְּנֵי־
 רְאוּבֵן וּמֵאֵת בְּנֵי־גָד מֵאֶרֶץ
 הַגִּלְעָד אֶל־אֶרֶץ כְּנָעַן אֶל־בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁיבוּ אוֹתָם דְּבַר:
 (ה) וַיִּיטֹב הַדְּבַר בְּעֵינֵי בְנֵי

אָדָּעֵר הַיִּיטַע פֶּאָן אִיהֶם אַכְצוּ־
 ווייִכֶען דורך ערכוויאונג אייִ
 נַעַם אַלְמָאָרַם צו בראַנְד־
 שפּיִיז־אונד שלאַכטאַפּפֶּערן,
 או סַעֵר דַעַם אַלְמָאָרַע דַעַם
 עוויגֶען אונזערס גאַטטעס, דַעֵר
 פֶּאָר זיינער רַעזידַענְץ אִיזט־
 (ל) אַלס פִּינְחָס דַעֵר פִּרוּסְטֵר
 אונד דיא פִּירשטען דַעֵר גַע־
 מיינדע, דיא הויפּטער דַעֵר
 טוויזענדע ישראליִם, וועלכֶע
 מיט איהם וואַרען, דיא רַע־
 דַען הערטען, וועלכֶע דיא
 זַעהנע ראובן'ס גדיִם אונד
 מנשה'ס פֶּאָרגעטראַגען, וואַר
 אַללעס נאָך איהרער איינזיכט
 וואַהלגעטהאַן; (לג) אונד
 פִּינְחָס, דַעֵר זָאָהן אַלְעזָר'ס,
 דַעֵר פִּרוּסְטֵר, שפּראַךְ צו דַען
 זַעהנען ראובן'ס גדיִם אונד
 מנשה'ס: הַיִיטַע עַרְקַענֶען
 וויר, דאַס דַעֵר עוויגע אונטער
 אונז אִיזט, אינדעם איהר דַיע־
 זַען פֶּרַעפֶּעל ניכט כַעגאַנגען
 האַכט־נון האַכט איהר גַערעט־
 טַעט דיא קינדער ישראליִם
 פֶּאָן דַעֵר (שטראַפֶּענדַען) האַנד
 דַעַם עוויגען. (לד) נוֹן קַעהרטע
 פִּינְחָס דַעֵר זָאָהן אַלְעזָר'ס
 דַעֵר פִּרוּסְטֵר, זָאָ וויא אויך
 דיא פִּירשטען, צוריק פֶּאָן דַען
 זַעהנען ראובן'ס אונד גדיִם
 ישראֵל

אויס דעם לאַנדע גלעד אין דאַז לאַנד כַנַען, צו דַען קינדערן ישראליִם, אונד בראַכטען איהנען
 אַנטוואַרט. (לג) אונד דַיעזער כַעריכט פֶּאָנד כַיִיאפֶּאַלל אין דַען אויגען דַעֵר קינדער
 ישראליִם

ב א ו ר

הַאֲחֵרוֹנִים אֲשֶׁר יְקוּמוּן. (כט) לַכְּנוֹת מִזְבַּח, לְדַעֲתֵי תַחֲסֵר וַיִּזְעַק וּלְכְנוֹת, וְהַכְּנוֹת או
 לַכְּנוֹת, כַּלְעִיל בִּגֵּי. (לא) או הצלחַס, כַּאֲזוֹ תַחֲסִיל, שִׁפְרוּשׁוֹ כִּזְכִּיל. מִירָה, מַעֲנוֹ.
 לְמִזְבַּח

תרגום אשכנזי

ישראלים אונד זיא לאבטען גאטט דאָפּיר, אונד זיא דאָס טען ניבט מעהר דאָראַן, ווי דער זיא צו פֿעלדע צו ציהען, אום דאָן לאַנד צו פֿערהעע רען, וואָרין דיא זעהנע ראובנים אונד גדים וואָהנטען. (לד) אונד דיא זעהנע ראובנים אונד גדים ריעפֿען בייא דעם אַלטערע אַוים; מעגע ער אונטער אונז צוגלייך איין דענקמאָהל זיין, דאָס נור דער עוויגע דער וואָהרע גאָטט איזט!
כג (א) עס וואָר נאָך לאַנגער צייט, נאָכדעם דער עוויגע גע ישראל רוהע געוועהרט פֿאַן

יהושע כב כג

ישראל ויברכו אלהים בני ישראל ולא אמרו לעלות עליהם לצבא לשחת את הארץ אשר בני ראובן ובני גד ישבים בה: (לד) ויקראו בני ראובן ובני גד למזבח כי-עד הוא בינתינו כי יהוה האלהים:

כג (א) ויהי מימים רבים אחרי אשר-הגית יהוה לישראל מכל

ר ש י

(לג) ויברכו אלהים. ואודיאו קדם ה' בני ישראל: (לד) ויקראו בני ראובן ובני גד למזבח כי עד הוא. הכי זה מן המקראות הקלרים וכריך להוסף בו תיבה אחת ויקראו בני ראובן ובני גד למזבח עד:

כא

ב א ו ר

(לד) למזבח כי עד, כתב הרד"ק קראו למזבח עד, כי עד הוא, וכן ת"י וקראו בני ראובן ובני גד סהיד למדבחה ארי סהיד הוא, עכ"ל. ובאמת כי בת"י שלפנינו הוא מתורגם ממש כמו בעברית, ויחסר גם מלת סהיד הראשון, ואולי קראו למזבח כי עד (כי בשם עלם הפרטי, אין לדקדק כל כך) ויהי כי עד עולה ויורד. (אמר המתרגם: למזבח, לדעתי אין זה מקרא קלר כמו שמשנו המפרשים, כ"א טעם ויקראו שקראו בן בנרון אלל המזבח אשר שב הנשיאים הנשלמים להם כי עד וגו', והיה העד הזה פישנים נדומו אליהם; ראשון ביניהם ובין אליהם בני ישראל שלא ישביתו בניהם אחריהם לבלתי עבוד את עבודת ה' בעולות וזבחים במקום אשר יבחר, ועמה בינותם לבד כי ה' הוא אלהים וכמו שתרגמתי; וטעם למזבח, אלל המזבח כמו איש לפתח אהליו, (במדבר י"א ו').

כג (א) ויהי, מודעת זאת לכל הנאים בלמודי מקראי קדש, כי אין סדר לפרשיות, יחפרשה המאומרת במקום היא לפעמים קודם בזמן, כמו מעשה פסל מיכה ופלגש בגבע, שנת בסוף ספר שופטים, והיא לדעת הס"ע בימי כוזן רשעים (עיינן רש"י שופטים י"ז א'), וגם בתורת אלקים חיים מסורה היא בידינו: אין מוקדם ומאחר בתורה, ולזה לא אחשוב לעון אם אומר כי הפרשה הזאת מקומה אחר פסוק כ"ו בפרשה הבאה, ואשר הביאני לזה הם שתי בתינות, האחת, אין יתכן כי בתחלה יזהירו ללכת אחרי ה' בכל לבנם, ולהודיעם כי אם יזנו אחרי אלהים אחרים יעשן אף ה' בהם וידו תהיה בס עד השמידם מעל האדמה הטובה (לקמן ט"ז), ואח"כ בפרשה כ"ד נתן להם בחירה חפשית אם לדבק בה' לשמור חקיותיו וחובותיו, או לעבוד את אלהים אשר עבדו אבותם בענד הנהר, או את אלהי האמרי (כ"ד ט"ז); והשנית, כי בפרשה הזאת היתה חבלית תובחתו לבלתי בוא בגוים האלה, ולבלתי התחנן בהם (י"א), ולקטן (כ"ג) אמר הס"ר אלהי נכר אשר בקרבכם, וכוודאי היה שן הדין לכוות חק לה עלהסרת אלהי נכר, ואח"כ על החימון אשר אך סנה גורמת לעבוד ע"ז — אין זה כ"א עירוב פרשות יש כאן — וכוה אכזא

מְכַל-אִיבֵיהֶם מִסְבִּיב וַיְהוֹשֻׁעַ
 זָקֵן בָּא בַיָּמִים: (3) וַיִּקְרָא יְהוֹשֻׁעַ
 לְכָל-יִשְׂרָאֵל לְזִקְנָיו וְלִרְאִשָׁיו
 וּלְשֹׁפְטָיו וּלְשֹׁטְרָיו וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
 אֲנִי זָקֵנְתִי בָאֲתִי בַיָּמִים: (ג) וְאַתֶּם
 רְאִיתֶם אֶת כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה
 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְכָל-הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה
 מִפְּנֵיכֶם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא
 הַנִּלְחָם לָכֶם: (ד) רְאוּ הַפְּלִתִי
 לָכֶם אֶת-הַגּוֹיִם הַנִּשְׁאָרִים הָאֵלֶּה
 בְּנַחֲלָה לְשִׁבְטֵיכֶם מִן-הַיַּרְדֵּן
 וְכָל-הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִכְרַתִּי וְהֵימָּה
 הַגְּדוֹל מְבֹוא הַשָּׁמֶשׁ: (ה) וַיְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם הוּא יְהַדְּפֶם מִפְּנֵיכֶם
 וְהוֹרִישׁ אֶתְּכֶם מִלְּפָנֵיכֶם וַיִּרְשָׁתֶם
 אֶת-אֶרֶצָם כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם לָכֶם: (ו) וְחֻזְקַתְּם מְאֹד

פֶּאָן אַלְלֵעֵן וַיִּנְעֵן פֶּיִנְדֵעֵן אוֹט.
 הָעַר, אוֹנֵד יְהוֹשֻׁעַ אַלְט אוֹנֵד
 טִיעַף אִין יִאֲהָרֵעֵן פֶּאָרְגֶע־רִיקֵט
 וואַר, (ג) אַלְס יְהוֹשֻׁעַ גַּאנְץ
 יִשְׂרָאֵל כַּעֲרִיעַף, דַּעֲסֵעֵן עַל-
 טַעֲסֵטֵעֵן, אָכַעֲרַהִיפְטַעֲרִיב-
 טַעֲרֵר אוֹנֵד פֶּאָרְשְׁטַעֲהָעֵר, אוֹנֵד
 צוֹ אִיהֵנֵעֵן שְׁפֶרֶץ: אִיךְ בִּין
 אַלְט, טִיעַף אִין יִאֲהָרֵעֵן פֶּאָר-
 גַּעֲרִיקֵט. (ג) וואַהֵל הָאָבֵט
 אִיהֵר גַּעֲזַעֲהֵעֵן אַלְלֵעֵס וואַס
 דַּעֲר עוֹיִגַע אוֹנוֹעֲר גַּאָטֵט גַּע-
 טַהָאָן, אַלְלֵעֵן דִּיעוֹעֵן פֶּעֶלְקַעֲרֵן
 פֶּאָר אִיךְ הָעַר, דַּעֲן דַּעֲר עוֹי-
 גַּע אִיעֵר גַּאָטֵט, הָאָט וַעֲלַבֵּסֵט
 פִּיר אִיךְ גַּעֲשְׁטֵרִיטֵטֵעֵן. (ד) זַע.
 הָעַט! אִיךְ הָאָבַע אִיךְ דוֹרְכֵס
 לֶאָז צוֹגַעֲטַהִיִּלְט, יַעֲנַע נֶאָךְ
 אִיבֵרִיגֵעֵן פֶּעֶלְקַעֲרֵשְׁאָפְטֵעֵן,
 צוֹר כַּעֲזִיטֵצוֹנֵג פִּיר אִיעֵרַע
 שְׁטַעֲמַמַע; פֶּאָס יִרְדֵּן אָן,
 מִיט אַלְלֵעֵן פֶּעֶלְקַעֲרֵן דִּיא אִיךְ
 אוֹיסְגַּעֲרֶאָטֵטֵט הָאָבַע, כִּיז
 צוֹם גַּרְאָסֵעֵן כַּעֲעַרַע גַּעֲגַעֵן
 זַאָנְגַּעֲנֵאֹנְטֵעֲרַגַּאָנֵג. (ה) אוֹנֵד
 דַּעֲר עוֹיִגַע אִיעֵר גַּאָטֵט ווִירַד
 זִיא אוֹיִס־שְׁטַאָסֵעֵן פֶּאָר אִיךְ
 הָעַר, אוֹנֵד זִיא פֶּאָר אִיךְ

לשמר
 פֶּעֲרַטֵרִיבֵעֵן, דַּאָמִיט אִיהֵר, אִיהֵר לֶאָנֵד אִין כַּעֲזִיטֵץ נַעֲהַמַּעַט, ווִיא דַּעֲר עוֹיִגַע אִיעֵר
 גַּאָטֵט אִיךְ פֶּעֲרַהִיִּסֵעֵן הָאָט. (ו) נוֹר זִיִּד גַּאָנְץ אוֹנַעֲרֵשִׁיטֵטֵעֲרִלִּיךְ, צוֹ כַּעֲאָכַאָטֵעֵן אוֹנֵד

צו

ר ש י

כג (ד) וא הפלתי לכם. בגורל לנחלה הנשארים ליבנש:

ב א ו ר

אָנוֹא לְבַזֵּר הַפְּזוּקִים ע"ג הַדָּרֵךְ אֲשֶׁר סְלוּתִי לִי. (ב) וַיִּקְרָא יְהוֹשֻׁעַ, כְּמוֹ וַיִּקְרָא יַעֲקֹב לְכַנּוּי,
 קָרָא אִוְתָם לְבִיתוֹ לְפָנֵי מַטְוִי, כִּי כִבֵּר חֵלֶב אֶת חֲלִיו אֲשֶׁר מֵת בּוֹ, וְזֶה שֶׁאָמַר לָהֶם לְקַמֵּן סְסוּק
 י"ד הִנֵּה אֲנִי הוֹלֵךְ הַיּוֹם בְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ, וְלִזֶּה הַפְּרָשָׁה גִּיּוּנוֹ מִז"ל בְּאֶמְרָם: יְהוֹשֻׁעַ הוֹכִיחַ אֶת
 יִשְׂרָאֵל סִיךְ לְמִיתָמוֹ (ד) הַפְּלִתִי לָכֶם, פִּי הַפְּלִתִי לָכֶם בְּגוֹרֵל. הַגּוֹיִם הַנִּשְׁאָרִים, אֲשֶׁר לֹא
 נִכְשַׁתְּם עֲדָן. מִן הַיַּרְדֵּן, לְדַגְמִיךְ שִׁיעִיר וְכוּנַם הַנְּחֹמֵן: הִנֵּה חֲלַקְתִּי לָכֶם מִן הַיַּרְדֵּן וְכָל הַגּוֹיִם
 אֲשֶׁר הִכְרַתְּ וְעַד הַיָּם הַגְּדוֹל אֲף כִּי לֹא הִגִּיעַ גְּבוּלְכֶם עַד פֶּה עַדִּיין כִּי יִדְעַמִּי כִי (ה) ה' אֱלֹהֵיכֶם
 הוּא

לְשֹׁמֵר וְלַעֲשׂוֹת אֶת כָּל־הַכְּתוּב
בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה מִשָּׁה לְבַלְתִּי סוּר־
מִמֶּנּוּ יָמִין וּשְׂמֹאל: (ז) לְבַלְתִּי־
בּוֹא בְּגוֹיִם הָאֱלֹהִים הַנְּשֹׂאֲרִים
הָאֱלֹהִים אֲתֹכֶם וּבְשֵׁם אֱלֹהֵיהֶם
לֹא־תִזְכְּרוּ וְלֹא תִשְׁבִּיעוּ וְלֹא
תַעֲבֹדוּם וְלֹא תִשְׁתַּחֲוּוּ לָהֶם:
(ח) כִּי אִם־בִּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם תִּדְבְּקוּ
כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתֶם עַד הַיּוֹם הַזֶּה:
(ט) וַיֹּרֶשׁ יְהוָה מִפְּנֵיכֶם גּוֹיִם
גְּדֹלִים וְעֲצוּמִים וְאַתֶּם לֹא־עַמֵּד
אִישׁ בְּפָנֵיכֶם עַד הַיּוֹם הַזֶּה:
(י) אִישׁ־אֶחָד מִכֶּם יִרְדֹּף־אֶלֶף
כִּי וַיְהוֶה אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנִּלְחָם
לָכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם:
(יא) וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֹׁתֵיכֶם
לֹא־תִהְיֶה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
(יב) כִּי אִם־שׁוֹב תִּשׁוּבוּ וּדְבַקְתֶּם
בְּיְתֵר הַגּוֹיִם הָאֱלֹהִים הַנְּשֹׂאֲרִים
הָאֱלֹהִים אֲתֹכֶם וְהִתְחַתַּנְתֶּם בָּהֶם
וּבְאַתֶּם בָּהֶם וְהֵם בְּכֶם: (יג) יְדוּעַ

צו בעפאלגען, אללעם וואס
געשריבען שטעהט אים גע.
זעטצביכע דעם משה, דאמיט
איהר ניכט דאפאן אבוויילעט,
וועדער רעכטס נאך לינקס.
(ז) דאס איהר ניכט קאממעט
אונטער דיעזע פעלקער, דיא
בייא אייך צוריק געכליבען
זינד, דיא נאחמען איהרער
געטטער ניכט ערוועהנעט,
ניכט בייא איהנען שווערעט,
זיא ניכט אנבעטעט, נאך
פאר איהנען ניעדערפאללעט;
(ח) זאנדערן דעם עוויגען אייע-
רעם גאטטע אנהאנגעט, וויא
איהר ביו אויף דיעזען טאגגע.
טהאן. (ט) דארום אויך דער
עוויגע אויטרייב פאר אייך,
גראסע אונד מעכטיגע פעל.
קער: אונד איהר! נאך קאנטע
נימאנד אייך ווירערשטעהן ביו
אויף דיעזען טאג. (י) איין
איינציגער מאן פאן אייך זעט.
צעט טווענדען נאך, דענדער
עוויגע אייער גאטט זעלכסט
איזט עם דער פיר אייך
שטרייטעט, זא וויא ער אייך
פערהייסען. (יא) דארום מיסט
איהר אייערער זעלכסט וויל-
לען זעהר בעדעכטיג זיין, דען
עוויגען אייערן גאטט צו ליבען.
(יב) ווען איהר אבער אבוויי-
לעט, אונד אייך אנשליסעט
אן דען איבעררעסט דיעזער
פעלקער דיא בייא אייך צוריק

געכליבען זינד, אייך עטווא גאר מיט איהנען פערשווענערט, אונד זא אונטער זיא
קאממעט אונד זיא אונטער אייך; (יג) דאן וויסעט, דאס דער עוויגע אייער גאטט
פער=

ב א ו ר

הוא יהדפס. (ז) אחכס, (ז"ה: כמו סינסי והכנעני אשר לא הירישו כמו שזכר למעלה).
ולא חשביעו, את אחריס, כי הוא מן הכנל הנוסף. ולא תעבדום, הו"ו הוא כמו למען,
כי

תִּדְעוּ כִּי לֹא יוֹסִיף יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
 לְהוֹרִישׁ אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה
 מִלְּפָנֵיכֶם וְהָיוּ לְכֶם לֶפֶחַ וּלְמוֹקֵשׁ
 וּלְשֹׂטֵט בְּצַדֵּיכֶם וּלְצַנְנִים
 בְּעֵינֵיכֶם עַד אֲבַדְכֶם מֵעַל
 הָאָדָמָה הַטּוֹבָה הַזֹּאת אֲשֶׁר נָתַן
 לָכֶם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: (יד) וְהָיָה
 אֲנֹכִי הוֹלֵךְ הַיּוֹם בְּדֶרֶךְ כְּרִי-
 הָאָרֶץ וַיִּדְעֶתֶם בְּכָל־לִבְבְּכֶם
 וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם כִּי לֹא־נִפְל דָּבָר
 אֶחָד מִכָּל הַדְּבָרִים הַטּוֹבִים
 אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עֲלֵיכֶם
 הַכֹּל בָּאוּ לָכֶם לֹא־נִפְל מִמֶּנּוּ
 דָּבָר אֶחָד: (טו) וְהָיָה כִּאֲשֶׁר־בָּא
 עֲלֵיכֶם כָּל־הַדְּבָר הַטּוֹב אֲשֶׁר־
 דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲלֵיכֶם כִּן
 יָבִיֵא יְהוָה עֲלֵיכֶם אֶת־כָּל־הַדְּבָר
 הָרַע עַד־הַשְּׁמִידוֹ אֹתְכֶם מֵעַל
 הָאָדָמָה הַטּוֹבָה הַזֹּאת אֲשֶׁר

פֶּרְנֶעַר נִכְט פֶּאָרְט־פֶּאָהֶרֶען
 ווירד דיוע פֶּעֶלְקֶער פֶּאָר אייך
 הער צו פֶּערטרייבען; זיא
 ווערדען אייך פֶּיעֶלמֶטהר צור
 שלינגע, צו פֶּאלֶל־שטריק
 אונד צור גייסעל אין אייערער
 אומגעבונג אונד צו שטא-
 כֶּעֶלן אין אייערן אויגען זיין, ביז
 איהר זעלכסט פֶּערשווינדעט
 פֶּאָר דיעזעם גוטען ערדרייכֶע
 הינוועג, וועלכעס דער עוויגע
 אייער גאָטט אייך גענעבען
 האָט. (יד) זעהעט! איד גע-
 הע הייטע דען וועג אַללעס
 אירדישען, אונד איהר זייד
 פֶּאָן גאַנצעס הערצען אינד
 גאַנצער זעעלע איבערצייגט,
 דאַס נִכְטס אַבנינג פֶּאָן אל-
 לען דען גוטען פֶּערהייסונגען,
 דיא דער עוויגע אייך צונע-
 זאגט, אַללע זינד אייך ער-
 פֶּיללט וואָרדען, קיינע איינ-
 ציגע דאָפֶּאָן ענטפֶּאללען.
 (טו) אַבער זאָ וויא אייך איינ-
 געטראָפֶּען יעדע גוטע פֶּער-
 הייסונג, וועלכֶע דער עוויגע
 אייער גאָטט אייך צוגעזאָגט!
 עבען זאָ ווירד דער עוויגע יע-
 דע בעזע פֶּערקינדונג איבער
 אייך ערגעהען לאַססען, ביז
 ער אייך פֶּערטילגט האָט פֶּאָן
 דיעזעם גוטען ערדרייכֶע
 היינ

נתן
 ר ש י

(יג) ולשטט בלדיכס. ישוטטו לבז ולשלו סביבותיכם: ולכניס. לשון מחנות וכן ובאו אליך הן
 (יחזקאל כ"ג כ"ד) כלנה זו המקפת את האדם משלט רמות כמ"ש כלנה רכון מעטרנו (תהלים
 ה' י"ג) יחסובכנו כמו ושאלו ואנשיו עוטרי' אל דוד ואל אנשיו (שמואל א' כ"ג). עוטרי' סובכים:

ב א ו ר

בי אם חזכירו ותשביעו בשמש, סופכם לעבוד ע"ז. (יג) ולשטט, מענין שוט לסוס (משלי כ"ג).
 ובא על דרך הכפולים כי נע"ו וכפולים אחים המה. ולצננים, קוליס, וכן ולכנינים בלדיכס
 (במדבר ל"ג כ"ה). (יד) והנה אנכי, כלומר אנכי אמות ועיני לא יראו עוד אם ימלא ה' את
 דברו למת לכם כל הארצות אשר דבר לכם, אך אחס תדעו כי לא נפל דבר אך כל זאת אם
 מלכו בדרכיו, אולם בענרכם את הנביא, אז והיה כאשר בא וגו', ומרה אף ה' וגו'.
 ויאסף

הינוועג, וועלכעס דער עוויגע
אייער גאטט איך איינגעגע-
בען: (טו) ווען איהר נעמליך
איבערטערט דען בונד דעם
עוויגען איירעס גאטטעס, דען
ער איך בעדינגט האט, ווען
איהר הינגעהעט, אונד דיענעט
אנדערן געטטערן, אונד פאר
איהנען ניעדערפאלעט; ווא-
דאן ווירד דער צארן דעם עווי-
גען געגען איך, ענטברענגען,
אונד איהר ווערדעט שנעלל
פערטילגט ווערדען פאן דעם
גוטען לאנדע הינוועג, וועל-
כעס ער איך איינגעגעבען.

כד (ח) יהושע פערואממעל-
טע נון אללע שטעממע
ישראלים נאך שבם, אונד בע-
ריף דיא עלטעסטען ישראלים,
דעססען אבערהויפטער, ריכ-
טער אונד פארשטעהער, זיא
שטעללטען זיך אויף פאר
גאטט. (ג) דא שפראך יהושע
צו דעם גאנצען פאלקע: ווא-
שפריכט דער עוויגע דער
גאטט יש-א'ם: יענווייטס דעם

נתן לכם יהוה אלהיכם:
(טו) בעברכם את-ברית יהוה
אלהיכם אשר צוה אתכם
והלכתם ועבדתם אלהים אחרים
והשתחיתם להם וחרה אף יהוה
בכם ואבדתם מהרה מעל הארץ
הטובה אשר נתן לכם:

כד (ח) ויאסף יהושע את-כל-
שבטי ישראל שכמה
ויקרא לזקני ישראל ולראשיו
ולשפטיו ולשטריו ויתיצבו לפני
האלהים: (ג) ויאמר יהושע אל-
כל-העם כה-אמר יהוה אלהי
ישראל בעבר הנהר ישבו
אבותיכם מעולם תרח אבי
אברהם ואבי נחור ויעבדו

אלהים

שטראָמעס וואָהנטען פֿאַר צייטען אייערע פֿאַרפֿאַהרען. תרח דער פֿאַטער אברהם'ס
אונד

ב א ו ר

כד (א) ויאסף, אס גס היטה האסיפה הזאת קודם הקריאה בפניה הקודמת כאשר אמרנו,
מ"מ נבר היה יהושע זקן בימים ולא היה יוכל ללכת ולנוח עוד בדרך רחוק, ולכן הקהיל
אותם לשבם עיר קרובה למקום מושבו כי תמנת סרח היטה כהר אפרים כנוצר (לעיל י"ט ג'),
וגם שכם היטה בארץ אפרים, אולם שילה מקום מקדש ה' לא ידענו נכרוז מקומה איה, כי
מה שזכר (לגיל ט"ו ו') תאנת שילה לדעתי אינוה שילה, ואס גס היא היא, מ"מ הלא היטה
עומדת על גבול בני אפרים, כמו שאמר שם ונסנ הגבול וס"כ היטה רחוקה מתמנת סרח יותר
משכם, (*) ובחר עוד בשכם. לפי שיהיה שר גדולה בישראל, שם התאספו ראשי העם להמליך
את ירבעם כנודע, גס היטה עיר מקלט, והיטה קדושתה מרובה מאשר עירות, וראוי לשבון שם
הארון כמו שאמרו דס' ורד"ק כי הכינוו משילה את ארון ברית ה', שנאמר וימליכו לפני ה'.
וארבה

(*) וידעתי גס ידעתי כי קרובים כהן (בראשית מ"ט י"י) כי שילה היה סמוך לשכם, אולם לא ידעתי
מנין לו זה, ודכיר דנימוס הסופר חמר: כי שילה היטה כמו י"ח י"ב פרשת (רייטטע וויינען)
רחוק משכם, (עיין געזעכניוס).

אלהים אחרים: (ג) וְאָקַח אֶת־
אֲבִיכֶם אֶת־אַבְרָהָם מֵעֵבֶר
הַנֶּהָר וְאוֹלַךְ אוֹתוֹ בְּכָל־אֶרֶץ
כְּנָעַן וְאָרַב אֶת־זֶרְעוֹ וְאָתָן־לוֹ
אֶת־יִצְחָק: (ד) וְאָתָן לְיִצְחָק אֶת־
יַעֲקֹב וְאֶת־עֵשָׂו וְאָתָן לְעֵשָׂו אֶת־
הַר שְׁעִיר לְרֶשֶׁת אוֹתוֹ וַיַּעֲקֹב
וּבְנָיו יָרְדוּ מִצְרַיִם: (ה) וְאַשְׁכַּח
אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן וְאַגְף אֶת־
מִצְרַיִם כְּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ
וְאַחַר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם: (ו) וְאוֹצִיא
אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם מִמִּצְרַיִם וְהִבְאוּ
הַיְמָה וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרַי
אֲבוֹתֵיכֶם בְּרֶכֶב וּבַפָּרָשִׁים יִם־
סוּף: (ז) וַיַּצַּעְקוּ אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁמַע
מֵאֵפֶל בֵּינֵיכֶם וּבֵין הַמִּצְרַיִם
וַיָּבֵא עֲלֵיו אֶת־הַיָּם וַיִּכְסְרוּ
וְתַרְאִינָה עֵינֵיכֶם אֶת אֲשֶׁר־

אונד נחור'ס, אונד דיענטען
פֿרעמדען געטטערן. (ג) דאָ
נאָהם איך אייערן פֿאַטער
אברהם פֿאַם יענווייטסרעם
שטראַטעס הינוועג, אינד לים
איהן הערום וואַנדערן אים
גאַנצען לאַנדע כנען, מעהר=
טע ווינען זאַמען, אינרעם
איך איהם דען יצחק גאַב.
(ד) דעם יצחק גאַב איך יעקב
אונד עשו; דעם עשו וויען איך
דען בערג שעיר און, איהן אין
בעזיטן צו נעהמען, יעקב אונד
זיינע זעהנע אַכער, צאָגען
הינאַב נאָך מצרים. (ה) דאָ
זאַנדטע איך משה אונד אהרן,
אונד פלאַגט מצרים דורך
דאָ וואָס איך אין איהרער
מיטטע טהאַט, זאָדאָן ועצטע
איך איך אין פֿרייהייט. (ו) אַלס
איך איירע פֿאַטער אויס מצרים
געפֿיהרט האַטטע, אונד איהר
און דאָ מעער קאַמעט, דאָ
זעצטען דיא מצרים אייערן
פֿאַטערן נאָך, מיט וואַגען אונד
רייטערן ביו און דאָן שילפֿ=
מעער. (ז) דאָ שריען זיא צום
עוויגען, אונד ער זעצטע איינע
פֿינסטערניס צווישען אייך
אונד דען מצרים, פֿיהרטעדאָן

וארבה קיי. עשיתי
דאָ מעער איבער זיא, אונד בעדעקטע זיא דאָמיט. אייערע אויגען האַבען עס געוועהען
וואָס

ר ש י

כד (ג) וארבה את זרעו. מסר ה"א כמה מריבות ונסיונות עשיתי עשו עד שלא נתתי לו זרע:
(ז) ויבא עליו את היס. על כל יחיד ויחיד ש הס. שאם היה היחיד נורא שלא ליכנס בים
גל

ב א ו ר

(ג) וארבה, בן הקרי, והכתיב וארבה, נוספילת ה' כדוך פעליל"ה עם וי"ו ההסוף, אך אז לכיך
לנוא כשניסגול וארבה כנודע. ואחן, היא כמו בלשר, וארבה את זרעו כאשר נתתי לו את
יחק, אז נאמר "כי וארבה את זרעו כולל ישמעאל הוא היה לנוי עמוס נטרם נהיתה ישראל לעם
וייהם וי"ו של ואחן כמו וגם, ורד"ק אמר שלא הזכיר ישמעאל כי היה בן אמה, וגם גרש חימו
אברהם מעל פניו. (ז) והבאו, דיבר צונקובן (להלן ז') ומנאיגה עיניכם, ואמר הרד"ק כנגד
אומם

וואס איך און מצרים געטהאן—
 דארויף היעלטעט איהר אייך
 לאנגע צייט אין דער וויסטע
 אויף. (ח) דאן ברעכטע איך
 אייך אין דאן לאנד דעס אמרי,
 דער יענוויטס דעס ירדן'ס
 וואהנטע; אונד זיא בעקריג-
 טען אייך, אבער איך גאב
 זיא אין אייערע האנד, איהר
 גאומעט איהר לאנד אין בע-
 זיך, אונד זיא פערטילגטע איך
 פאר אייך הער. (ז) דא מאכ-
 טע זיך אויף, כלק דער זאהן
 צפור'ס קעניג צו מואב אונד
 קעמפפטע געגען ישראל; ער
 זאנדטע הין אונד בעריף כלעם
 זאהן בעור'ס. אייך צו פער-
 ווינשען. (ו) איך וואללטע אבער
 דען כלעם ניכט ערהערען,
 ער מוסטע אייך זאגאר זעג-
 נען; זא ערעטטעטע איך אייך
 אויס ווינער האנד. (יא) אל'ס
 איהר איבער דען ירדן גינגעט
 אונד פאר יריחו קאמעט, דא
 קעמפפטען ווידער אייך דיא

עשיתי במצרים ותשבו במדבר
 ימים רבים: (ח) ואביאה אתכם
 אל-ארץ האמרי היושב בעבר
 הירדן וילחמו אתכם ואתן אותם
 בידכם ותירשו את-ארצם
 ואשמידם מפניכם: (ט) ויקם
 כלק בן-צפור מלך מואב וילחם
 בישראל וישלח ויקרא לבדעם
 בן-בעור לקלל אתכם: (י) וקא
 אביתי לשמע רבלעם ויברך
 ברוך אתכם ואציל אתכם מידו:
 (יא) ותעברו את-הירדן ותבאו
 אל-יריחו וילחמו בכם בעלי-
 יריחו האמרי והפרזי והכנעני
 והחתי והגרגזי החוי והיבוס

ואחן ימיר ה'

קריגסמענגער יריחו'ס, דער אמרי, פרזי, כנעני, חתי, גרגזי, חוי אונד יבוס, אונד

אין ר ש י

נל של'ס רודף אחריו וקולטו: (יא) וילחמו בכם בעלי יריחו האמרי והפרזי וגומר. כל שבעה
 העכו"ם נזכרין כאן לפי שיריחו עומדת על הספר והיתה נגדה ומנעולה של ארץ ישראל נקבלו
 לחובה מכל שבעה העכו"ם גבורי החיל:

ב א ו ר

אותם הזקנים אשר עבדו את ים סוף, ובאמת אין לחמוה אס איש זקן עת תללית עליו רוח
 המליונה ויספר מאודות אשר ראו עיניו, ידמה נוספו כי אל אנשי דורו ידבר. (ט) וילחם
 בישראל, פירוש נקס להלחם, כי שבר את כלעם כמו שאמר: אולי אוכל ניהו בו (כמדבר ב"ו)
 אבל לא נלחם עם ישראל כמבואר בשופטים (י"א ב"ה). (יא) וילחמו, רבו הפירושים בזה הפסוק
 כי אין זכרון למלחמה הזאת עם בעלי יריחו בשום מקום, ולדעתי הוכיח מה שאזרו חז"ל, כי
 אף אס היה מלך ליריחו, בכל זאת יען אשר עמדה על המלך והיתה מפתח לכל הארץ, היה
 לכל שבעת העמים חלק בעיר הזאת, כי בזאת אס חבוא במלור ובמלוק יעשו בולם אגודה
 אחת להלחם בעדה, ולזה נאמר: בעלי יריחו ולא אנשי יריחו, כי הכוונה על אדוני יריחו,
 המה האמרי והפרזי וכל הנזכרים בספוק; או נאמר כי חסר הסופך ושיעורו: בעלי ברית
 יריחו

וְאַתֶּן אוֹתָם בְּיַדְכֶם: (יב) וְאַשְׁלַח
 לְפָנֶיכֶם אֶת־הַצִּרְעָה וְתִגְרָשׁ
 אוֹתָם מִפְּנֵיכֶם שְׁנֵי מַרְכָּי
 הָאֲמָרִי לֹא בַחַרְבָּךְ וְלֹא
 בְּקִשְׁתְּךָ: (יג) וְאַתֶּן לָכֶם אֶרְצוֹ
 אֲשֶׁר לֹא־יִגְעַת בָּהּ וְעָרִים אֲשֶׁר
 לֹא־בְנִיתֶם וַתֵּשְׁבוּ בָהֶם כְּרֹמִים
 וְזֵיתִים אֲשֶׁר לֹא־נִטְעַתֶם אֹתָם
 אֲכָלִים: (יד) וְעַתָּה יִרְאוּ אֶת־
 יְהוָה וְעָבְדוּ אוֹתוֹ בְּתַמִּים וּבְאֵמֶת
 וְהִסִּירוּ אֶת־אֱלֹהִים אֲשֶׁר עָבְדוּ
 אֲבוֹתֵיכֶם בְּעֵבֶר הַנְּהָר וּבַמְצָרִים
 וְעָבְדוּ אֶת־יְהוָה: (טו) וְאִם רַע
 בְּעֵינֵיכֶם לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה בַּחֲרוּ
 לָכֶם הַיּוֹם אֶת־מִי תַעֲבֹדוּן אִם

איך נאבזיא אין אייערע האַנד.
 (יב) אייך שיקטע איך פֿאַר אייך
 הער האַרניססע, זיא טריבען
 הינוועג פֿאַר אייך, יענע ביי
 דען קעניגע אמרי'ס, אָהנע
 דיון שווערדט אונד אָהנע דיי.
 נען באַנען. (יג) זאָ נאב איך
 אייך איין לאַנד דאָ דוא ניכט
 מ'הואס בעאַרבייטעט, שטער.
 טע דיא איהר ניכט ערבויעט,
 אונד איהר וואָהנעט דאַרינע
 נען, וויינבערגע אונד עהלבער.
 גע דיא איהר ניכט גע.
 פֿעלאַנצט, איהר אַבער געני.
 סעט זיא. (יד) גון וואָהלאַן! זייד
 גאַטט אין עהרפֿירכט ערגעכן.
 בעטעט איהן אַן מיט טרייע
 אינד וואָהרהייט; ענטפֿערנט
 דיא געטטער דיא אייערע פֿאַ.
 טער יענוזייטס דעס שטראַמעס
 אונד אין מצרים אַננעבעטעט
 האַבען, אונד בעטעט גאַטט אַן.
 (טו) איוט עס אַבער מיסעל.
 ליג אין אייערן אויגען דען
 עוויגען אַנזובעטען, זאָ וועהלעט אייך נאָך הייטע, ווען איהר געטטליך פֿערעהרען וואָללט.

אב

ב א ו ר

ירוש. (יב) שני מלכי האמרי, אס המה המלכים בעבר הידון, א"כ בא הפסוק שלא במקומו,
 כי מלחמות סיחון ועוג כבר זכר למעלה, וגם יקשה מה שאמר: לא בחרבך ולא בקשתך, והתורה
 אסרה ויכהו ישראל למי חרב (במדבר כ"א כ"ד), ומז"ל והאפרשים על פיהם נלחמו מאד בזה
 הענין; ולי נראה כי שני מלכי האמרי האלה היו בארץ, ועמהם לא נלחם יהושע כלל, אך ה'
 השמידם ע"י הרעה, ונחן את ארנם לישראל לנחלה. (יד) בחמים ובאשח, כתב הרד"ק בחמים
 שם ולא תיאר, וכן אס באמת ונתמים (שופטים ט"ו י"ט), ואולי שיעורו בלב תמים. (טו) בחרו
 לכם, בענין הנחירה הזאת אשר נתן יהושע לבני ישראל לעבוד את ה', או ללכת אחרי אלהים
 אחרים, יראה לי כי אף אס קבלו עליהם ועל זרעם במעמד הנבחר לשמור ולעשות ככל הכתוב
 בספר תורת משה, הנה באמת בעת ההיא היו אנוסים מחמת נפשות, כי לולא ה' יהיה בעזרתה
 למו ובאישון עינו ינכור עם סגולתו, הלא פגריהם יפלו במדבר הגדול והגורא בתהו יליל ישימן,
 מקום אין זרע ומים, גם יהיו לאשמה לגוים אשר סביבותיהם, כי לא היו מלומדי מלחמה,
 אך עבדים גדכאים באין אומן לבב ורוח גבורה, כמו שאמר הכתוב פן ינחם העם בראותם
 מלחמה (שמות י"ג י"ז), ואס גם אולי יהיה לאל ידם לשוב מצרימה, הלא זה יהיה מר ממות
 לשוב תחת סבלות מצרים ולהענות תחת ידם אשר אין ספק כי יכבדו עוד עלים מנראשונה,

ואס

אֶת־אֱלֹהִים אֲשֶׁר־עֲבַדוּ
אֲבוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַנְּהָר וְאִם
אֶת־אֱלֹהֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר אִתָּם
יֹשְׁבֵי־בְּאֶרְצָם וְאֲנֹכִי וּבֵיתִי נַעֲבֹד
אֶת־יְהוָה: (טו) וַיַּעַן הָעָם וַיֹּאמְרוּ
הַלֵּילָה לָנוּ מֵעוֹב אֶת־יְהוָה לַעֲבֹד
אֱלֹהִים אֲחֵרִים: (יז) כִּי יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ הוּא הַמַּעֲלָה אֹתָנוּ וְאֶת־
אֲבֹתֵינוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית
עֲבָדִים וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְעֵינֵינוּ אֶת־
הָאֲתֹת הַגְּדֹלוֹת הָאֵלֶּה וַיִּשְׁמְרֵנוּ
בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־הִלַּכְנוּ בָּהּ
וּבְכָל־הָעַמִּים אֲשֶׁר עֲבַדְנוּ
בְּקִרְבָּם: (יח) וַיִּגְרַשׁ יְהוָה אֶת־
כָּל־הָעַמִּים וְאֶת־הָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב
הָאֶרֶץ מִפְּנֵינוּ גַם־אֲנַחְנוּ נַעֲבֹד
אֶת־יְהוָה כִּי־הוּא אֱלֹהֵינוּ:
(יט) וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הָעָם לֹא
תִּוְכְּלוּ לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה כִּי־

אֵב יַעֲנֵה גַעֲטָטֶר דִּיא אִיעֵרַע
פֶּאָר־פֶּאָהֶרֶען יַעֲנוּיִטִּם דַּעַם
שְׁטֶר־מַעַם פֶּרַע־הֶרֶם הָאֲבַעַן,
אָדַעַר דִּיא גַעֲטָטֶר אִמְרִים
אִין דַּרְעַן לֶאֱנַרַע אִיהֶר נֹון
וּוְאֶהֱנַעַם: אִיךְ אֲבַעַר אֹונֶד
מִיַּנַּע פֶּאָמִלִיעַ, וּוִיר כַּעֲטַעַן
דַּעַן עֹוִינַעַן אֵן. (טו) דַּא אֲנַט־
וּוְאֶרֶטַעַטַע דַּאז פֶּאָלַק אֹונֶד
שְׁפֶרֶאך: דַּאז וִיִּיא פֶּרַעַן פֶּאָן
אֹונֶדֶעַן עֹוִינַעַן צו פֶּרַע־לֶאֱמִים.
סַעַן אֹונֶד אִנְדַּרְעַן גַּעֲטָטֶר־צו
דִיעֵנַעַן! (יז) דַּעַן דַּעַר עֹוִינַעַע
אִיזִט אֹונֶזַר גַּאָטִט! עַר וּוְאֶר
עַס־דַּעַר הַזְּרוּיִם גַּעֲיֶהֶרֶט אֹונֶו
אֹונֶד אֹונֶרַע פֶּאָר־פֶּאָהֶרֶען אִיִּים
דַּעַם לֶאֱנַדַּע־מִצְרַיִם, אִיִּים דַּעַם
שְׁקֶל־פֶּעֶנְהִיזַעַע — עַר, דַּעַר
גַּעֲטָהֶאן פֶּאָר אֹונֶזַר־עַן אֹוִינַעַן
יַעֲנֵה גַרֶאָסַעַן וּוְאֹונֶד־רַעֲצִי־עַן,
דַּעַר אִינוּ כַּעֲשִׂיִצְטַע אֹוִיף־דַּעַם
גַּאָנַעַן וּוַעֲנִי, דַּעַן וּוִיר גַּעֲצָא־
גַּעַן, אֹונֶד בִּיִּיא אֶלֶּלַעַן פֶּעֶל־
קַעַר־דוּרַךְ דַּרְעַן אִיִּינַעַנְטָהוּם
וּוִיר צִיֶּהֶעַן מִסְטַעַן: (יח) אֹוִיךְ
פֶּרַע־טֶרִיב דַּעַר עֹוִינַעַע אֶלֶּלַעַע
פֶּעֶל־קַעַר פֶּאָר אֹונֶו הַעַר זֶאָ
וּוִיִּיא דַּעַן אִמְרִי דַּעַן אֹור־כַּע־
וּוְאֶהֱנַעַר דִיעֹזַעַם לֶאֱנַרַעַם, דַּא־
רוּם וּוְאֶלֶּלַעַן וּוִיר דַּעַן עֹוִינַעַן
אֲנַכַּעֲטַעַן, דַּעַן עַר אִיזִט אֹונֶזַר־

אלהים

מעבר קרי

גַּאָטִט. (יט) יְהִישַׁע עֲנַטְנַעַנְטַעַר דַּעַם פֶּאָלַק־עַ: אִיהֶר וּוַעֲרַעֲצָא אֲבַעַר דַּעַם עֹוִינַעַן נִיכַט דִיעֵנַעַן
קַעַנ־

ב א ו ר

ואם לפעמים נמר רוחם אמרו: בשונה מלוימה, זה היה אך רגע נאשם אס אפס כל תקוה,
וכל חומלת אבדה, ולדעתי לענין זה אמרו חז"ל (שנת פ"ח ע"ח) על דרך משל כסה עליהם הר
כגיגית, ואמר: אס תקבלו מוטב, ואס לאו כאן מהיה קבורתכם. ואולם עתה נאשר נאו
אל הסנומה ואל הנמלה וירשו ארץ סבורכת עם ערים גדולות ובלורות, והמה היו לעס עלוס
נאזר בגבורה ואמין כח, הנה גם בדרך הטבע וכלי השגחה סרעית מאת האל היו יכולים
לעמוד על נפסם ולהלחם בעד ארלם. ולזה נתן להם יהושע עתה טוב הבחירה אס להיות
כשאר העמים אשר ח"ק ה' להם מנהג הטבע וסדר הזולדות, או אס ירכו כו ה' יהיה מלכם
ומהיגם לשעלה מן הטבע אס לחסד ואס לשנע כאו שאמר בסמוך (י"ט כ'), (ועיין עוד תוס'
לס

אלהים קדשים הוא אל-קנז
הוא לא-ישא לשעכם
ולחטאותיכם: (כ) כי תעזבו את-
יהוה ועבדתם אלהי נכר ושב
והרע לכם וכלה אתכם אהרי
אשר-היטיב לכם: (כא) ויאמר
העם אל-יהושע לא כי את-יהוה
נעבד: (כב) ויאמר יהושע אל-
העם עדים אתם בכם כי-אתם
בחרתם לכם את-יהוה לעבד
אותו ויאמרו עדים: (כג) ועתה
הסירו את-אלהי הנכר אשר
בקרבתכם והטו את-לבבכם אל-
יהוה אלהי ישראל: (כד) ויאמרו
העם אל-יהושע את-יהוה
אלהינו נעבד ובקולו נשמע:
(כה) ויברת יהושע ברית לעם
ביום ההוא וישם לו חק ומשפט

קעננען דען דער עוויגע איזט
איינע הייליגע גאטטהייט, ער
איזט איין גאטט פאלל איי.
פערס, דער געגען אייערע זינע
דען אונד פער געהינגען קיינע
נאכזיכט האט. (כ) ווען איהר
דען עוויגען וויעדער פער-לי.
סעט אונד פער מדען געטטערן
דיענטעט, דאן ווירדע ער זיך
פאן אייך אבווענדען, אייך אונ-
גליק צו פייגען אונד אייך אויפ-
רייבען נאכדעם ער אייך וואהל
געטהאן. (כא) דאן פאלק אבער
וויערעהאלטע דעם יהושע,
ניין! נור דעם עוויגען וואללען
וויר דיענען. (כב) דאן שפראך
יהושע צום פאלקע: זייד איהר
נון צייגען געגען אייך זעלבסט,
דאס איהר אייך פרייווילליג
דען עוויגען געוועהלט, איהם
צו דיענען? זיא אנטווארטען:
וויר זינד צייגען! (כג) נון זאך
ענטפערנט יענע פער מדע
געטטער דיא אונטער אייך
זינד, אונד לענקט אייער הערץ
צום עוויגען דעם גאטטע
ישראלים. (כד) דאן פאלק פער-
שפראך אבער מאהל דעם
יהושע: נור דעם עוויגען אונ-
זערעם גאטטע וואללען וויר דיענען, נור ווינער שטימומע געהארבען. (כה) אלזאך שלאס יהושע
איין בינרנים מיט דעם פאלקע אן דיעזעם טאגע, אונד לענטע איהם פאר, נעזעץ אונד רעכט

בשכם

זערעם גאטטע וואללען וויר דיענען, נור ווינער שטימומע געהארבען. (כה) אלזאך שלאס יהושע
איין בינרנים מיט דעם פאלקע אן דיעזעם טאגע, אונד לענטע איהם פאר, נעזעץ אונד רעכט
אין

ר ש י

(יט) אלהים קדושים. ברוב מקומות נקרא כל לשון רבות לשון רבים כמו אדני יוסף
(בראשית ל"ט ב') אדני הארץ (ס מ"ב ל') אס בעליו עמו (שמות כ"ב י"ד) אשר הלכו
אלהים לפדות לו (ש"צ ז') לפי שהשם הזה שם שררה הוא: (כב) עדים אתם בכם. ראה יהושע
שעתידין לערער בימי יחזקאל ולומר נהיה בענו"ס לפיכך הנני עליהם עבשיו ולכך הושב
להם בימי יחזקאל והעולה על רוחם היה לא תהיה וגומר כי אני אס לא ביד חזקה וגו'
כנר קבלתם עליכם בימי יהושע ולא תאמרו מה שקבלנו עליו בימי משה כדי לינוס לארץ
עשיו הרי בימי יהושע כנר נכנסתם וקבלתם: (כח) וישם לו חק ומשפט בשכם. סידר להם

ב א ו ר

סס ד"ה מודעא רנאל. (כח) חק ומשפט, לפי פשוטו המה חקי המדינות ומשפטי החברה
בסדר

אין שכם - אינד יהושע שריעב דיעזע פֿערה אנדלונגען אין דאָ געזעטצבוך גאָטטעס, נאָהם דאָן איינען גראָסן שטיין אונד ערריכטעטע איהן דאָ זעלכסט אונטער דער אייכע, דיאָן דעם געהייליגטן אָרטע דעם עוויגען שטאַנד. (כו) זאָ דאָן שפראַך יהושע צום גאַנצן פֿאָלקע: זעהט! דיזער שטיין זאָלל ווידער אונז צום צייגנים דיענען, דער ער האָט געהערט אַללע וואָרטע, דעם עוויגען דיאָר מיט אונז גערערעט, ער ווירד צום צייגנים גענען אייך דיענען, ווען איהר עט וואָ פֿערלייגעט אייערן גאָטט. (כז) דאָרויף ענטלים יהושע דאָן פֿאָלק, יעדען נאָך ווינער בעזיטצונג. (כט) עס וואָר נאָך דיזען אַנגעלעגענהייטען, אַלס

בשכם: (כו) ויכתב יהושע את-
הדברים האלה בספר תורת
אלהים ויקח אבן גדולה ויקימה
שם תחת האלה אשר במקדש
יהוה: (כז) ויאמר יהושע אל-כל-
העם הנה האבן הזאת תהיה
בנו לעדה כי היא שמעה את
כל-אמרי יהוה אשר דבר עמנו
והיתה בכם לעדה פן תכחשון
באלהיכם: (כח) וישלח יהושע
את העם איש לנחלתו: (כט) ויהי
אחרי הדברים האלה וימת
יהושע בן-נון עבד יהוה בן-מאה

וּנְשָׂר דער קלעט דעם עוויגען שטאַרב, אין איינעם אַלטער פֿאַן הונד

דערט

ר ש י

שם החוקים שכתובה וקנלו עליהם: (כו) ויכתב יהושע וגו'. מ"י וכתוב יהושע ית פחגמיא האלין ואלנעיון בספר אורייתאדה' ובמסכת מכות נחלקו אמוראים חד אבא ר' אלון מ' פסוקים מן וימת משה עד לעיוני כל ישראל שהיו ספר תורה חזר והזלימו וחד אשר פרשה זו של ערי מקלט נתב בספרו כמו שהיו כתובים בספר התורה: תחת האלה. תמות אלתא היא מזוזת הפתח כמ"ש האיל מזוזות חמישית ומדה אחת לאלים. וי"א זו האלה אשר עם שכס שכתוב ביעקוב ויטאון איתם יעקב תחת האלה (בראשית ל"ה): אשר במקדש ה'. כלפי שהניאושם את הארון כמה שאמר למעלה ויחילנו לפני האלהים: (כו) האבן הזאת תהיה בנו לעדה וגומר. הא אבנא הדא תהילנו כחרין לוחי אבן קיימא ארי יתה ענדנא לשהדו ארי פחגמי' דכתיבין עלה מעין כל פחגמי' דה' דמליל עמא. וגם יא לפותרו כמשמעו כי היא שאפה את הדברים אשר דברתי לכם בשליחותי של

מקום

ב א ו ר

(כו) בספר תורת אלהים, נדמו"ל (מנות י"א ע"א) ר' יהודה ור' נחמי' חד אבא ר' אלון מ' פסוקים שכתובה, וחד אמר ערי מקלט, ובבב אמר הרד"ק: ולא נראה כפי הפשוט לא זה ולא זה, והאמת נח"י ואלנעיון. תחת האלה, וזמן תרגם אלתא והוא תרגום של מזוזת השער. במקדש ה', פירש הרד"ק: כי הכית בשכס אשר היה שם הארון לשעתו, נקרא מקדש ה', ואולי כי אמר שכתב ברית בשכס שהאזר יהושע עזובא לשילה מקום מקדש ה'. (כו) כי היא שמעה, כמו ותשמע הארץ אשר פי (רד"ק), ויונתן הרחיב נאיר ונטה מדרכו לתרגם ע"פ הפשוט, ואולי היתה לפניו נוסחא אחרת. (ל) בחמנה ס"ה, וכאופעים (נ"ע) כתיב תמנת חרס, ויחכן כי היה שם העיר תמנת חרס, לפי שהיו עובדים שם לשמש, כמו האומר לחרס ולא יזרח (איוב

ט

וְעָשָׂר שָׁנִים: (ל) וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ
 בְּגִבּוֹל נַחֲלָתוֹ בְּתַמְנַת־סָרַח
 אֲשֶׁר בְּהַר־אֶפְרַיִם מִצְפּוֹן לְהַר־
 גֵּעִשׁ: (לא) וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל אֶת־יְהוָה
 כָּל יְמֵי יְהוֹשֻׁעַ וְכָל יְמֵי הַזִּקְנִים
 אֲשֶׁר הָאָרִיכוּ יָמִים אַחֲרֵי יְהוֹשֻׁעַ
 וְאֲשֶׁר יָדְעוּ אֵת כָּד־מַעֲשֵׂה
 יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה לְיִשְׂרָאֵל:
 (לב) וְאֶת־עֲצָמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר־הָעֵלוּ
 בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וּמִמְצָרַיִם קָבְרוּ
 בְּשָׂכֶם בְּחֶלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר קָנָה
 יַעֲקֹב מֵאֵת בְּנֵי־חַמּוֹר אֲבִי־שָׂכֶם
 בְּמֵאָה קִשְׁיָטָה וַיְהִי לְבְנֵי־יוֹסֵף
 לְנַחֲלָה: (לג) וְאַלְעָזָר בֶּן־אֶהֱרֹן
 מֵת וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ בְּגִבְעַת פִּינְחָס
 בְּנוֹ אֲשֶׁר נָתַן־לוֹ בְּהַר אֶפְרַיִם:

דערט אונד צעהן יאהרען.
 (ל) זיא בעגרובע. איהן אן דער
 גרענצע זיינער בעויטצונג אין
 תמנת סרח אויף דעם געביר.
 גע אפרים, געררליך פֿאָם
 בערגע געש (לא) ישראל איהן
 טע דעם עוויגען, זאָ לאנגע
 יהושע לעכטע, אונד זאָ לאנג
 גע דיא עלטעסטען לעכטען
 דיא נאָך יהושע איין האָהעם
 אַלטער עררייכטען, אונד וועל.
 כע קאנגטן אַללע ווערקע דעם
 עוויגען, דיא ער פֿיר ישראל
 געטהאָן. (לב) דיא געבינע
 יוסף'ס וועלכע דיא קינדער
 ישראל'ס הערויף געבראַכט
 האַטטען אויס מצרים, בעגרי.
 בען ויא אין שכם, אויף דעם
 אַקערפֿעלדע וועלכעס יעקב
 פֿאָן דען זעהנען דעם חמור
 שכם'ס פֿאַטער, פֿיר הונדערט
 קשיטה געקויפֿט האַטטע, אונד
 איין אייגענטהום דער זעה.
 גע יוסף'ס געוואָרדען וואַר.
 (לג) אויך אלעזר זאָהן אהרן'ס
 שטאַרב, אונד זיא בעגרובען
 צוגעטהיילט וואַרדען אויף
 דעם געבירגע אפרים.

ר ש י

מקום: (ל) בחמת סרח. כך שמה ובמקום אשר הוא קורא אותה חמת חרס על שם שהעמידו
 חמת החמה על קברו לומר זה הוא שהעמיד החמה וכל העובר עליה אומר חבל על זה שעה
 דבר גדול כזה ואת. וי"א חמת חרס שמה נקרא שמה חמת סרח על שם שפירותיה
 מסריחין מרוב שמן: להר געש. מלמד שרעש עליהם ההר להוונס לפי שלא הספידוהו כראוי:
 (לא) האריכו ימים. ימים האריכו שנים לא האריכו שנעשו: (לב) קברו בשכם. משנס גבוהו
 לשכם החזירוהו: (לג) בגבעת פינחס בנו. מהינן היה לו לפינחס חלק בארץ שירש אשתו:

ב א ו ר

ט' ז' והפכו בני ישראל את שמה וקראוה חמת סרח מענין ונסרחה חמתם (ירמיה ט' ז')
 לנגח, כמו ירובעל וירובשת. (ועיין רד"ק ד"ה י"א ח' ל"ט). (לג) גבעת פינחס, הקשו חמתו
 ז"ל מהינן היה לפינחס נחלה בארץ? ומירכו כי ירשו מאשתו, (עיין רד"ק), וחולי לא היה גבעת
 פינחס עיר, אך מקום קבר שם אשר הבין לו פינחס כי נתן לו, ואין זה בכלל הנחלות שחמור
 ציבול, וקרא המקום הזה גבעת פינחס, כמו יד אבישלוס (ש"ב י"ח י"ט), ואם קבר גם אלעזר אביו.

מלות לועזיות.

לפירוש רש"י ז"ל.

ספר יהושע.

	פסוק	פרשה
defourrer (מלה נושנת) העחיסליעהען (חויס חייכער טיידע).	ו	ה
spido (לשון איטליא) טפס ולא espadon (גרמאטע טווערט).	יה	—
ars או arsis (מלה נושנת) סערברחננט.	ה	ט
contrées געגענדען, למרטהפטען.	כ	יא
marques גרענצען.	כ	יג
foulon וואקער, וואקוילער.	ז	טו
seche או sec טרוקען, דירע.	יט	—
iles חיטען.	מו	—
essarter (חורבאר מילען) דורך חויורייטוכג דער געשטרייב erater (חויסטטיידען, ריח מילן) כי לשון זה נופל על טילת הטמול.	טו	יז
flancs ריח זייטען, ריח דיכנונגען.	יב	—